

Серія «Усі уроки»
Заснована 2010 року

О. Г. Куцінко

УСІ УРОКИ

ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ПРОФІЛЬНИЙ РІВЕНЬ + РІВЕНЬ СТАНДАРТУ

II семестр

10

КЛАС

Харків
«Видавнича група “Основа”»
2018

УДК 82(100)(075.3)
К88

Серія «Усі уроки»
Започаткована 2010 року

Куцінко О. Г.
К88 Усі уроки зарубіжної літератури. 10 клас. Профільний рівень + рівень стандарту. II семестр : [Текст] / О. Г. Куцінко. — Х. : Вид. група «Основа», 2018. — 255, [1] с. : схеми, табл., іл. — (Серія «Усі уроки»).
ISBN 978-617-00-3404-5.

Посібник складено за новою програмою Міністерства освіти, чинною з 2018/19 навчального року. Календарно-тематичне планування та плани-конспекти уроків (II семестр) розроблено з урахуванням предметних і ключових компетентностей, вікових особливостей підлітків та новітніх педагогічних методик. Наведені матеріали допоможуть учителям на найвищому рівні провести урок зарубіжної літератури як за профільним рівнем, так і за рівнем стандарту.

Для вчителів зарубіжної літератури ЗЗСО та студентів відповідного фаху педагогічних вишів.

УДК 82(100)(075.3)

ISBN 978-617-00-3404-5

© Куцінко О. Г., 2018
© Корягін В. О., макет обкладинки, 2018
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	9
ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ	16
Роман XIX ст. (продовження)	16
Франція (продовження)	16
Урок № 49. Місце Гюстава Флобера в історії європейської літератури. Роман Г. Флобера «Пані Боварі»	16
Урок № 50. Конфлікт романтичних ілюзій та дійсності в романі Г. Флобера «Пані Боварі». Сюжет і композиція роману	23
Урок № 51. Зображення суспільства в романі Г. Флобера «Пані Боварі». Образи обивателів	26
Урок № 52. Еволюція Емми Боварі. Психологічні деталі. Об'єктивний стиль Г. Флобера	32
Урок № 53. Прихована позиція автора в романі Г. Флобера «Пані Боварі». Боваризм як суспільно-психологічне явище. Значення творчості Г. Флобера для розвитку реалістичної літератури	36
Росія	44
Урок № 54. Національна своєрідність російського роману XIX ст. Значення Федора Михайловича Достоевського для розвитку соціально- філософського та психологічного роману. Наслідування митцем традицій М. В. Гоголя	44
Урок № 55. Роман «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського як утілення нового, поліфонічного типу художнього мислення. Філософські, соціальні, психологічні й морально-етичні ідеї твору. Сюжет роману, зумовлений рухом свідомості головного героя	49
Урок № 56. «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського. Образ Родіона Раскольникова. «Теорія» Раскольникова: її сутність і проблематика	54
Урок № 57. Система персонажів, Петербург у романі Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», їхнє значення в житті Раскольникова	60

Урок № 58. Біблійні мотиви в романі Ф. М. Достоевського «Злочин і кара». Символізм та поліфонізм твору. Особливості індивідуального стилю письменника . . .	66
Англія	71
Урок № 59. Ідейно-естетичні погляди та творчий шлях Оскара Уайльда	71
Урок № 60. Оскар Уайльд «Портрет Доріана Грея»: історія написання та стисла характеристика. Філософсько- естетичні й моральні проблеми у творі	75
Урок № 61. Абсолютизація творчості та творчої особистості в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея». Естетична програма автора. Система образів роману	79
Урок № 62. Еволюція Доріана Грея	85
Урок № 63. Роль фантастики й символіка у романі «Портрет Доріана Грея». Традиції та новаторство О. Уайльда в жанрі роману. Переклади О. Уайльда українською. Місце роману у світовій літературі . . .	90
Урок № 64. <i>РМ (усно)</i> . Еволюція головних героїв романів Стендаля, Г. Флобера, Ф. М. Достоевського й О. Уайльда	96
Урок № 65. <i>Контрольна робота</i> . Написання твору-роздуму за темою «Роман ХІХ ст.»	101
Перехід до модернізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці	102
Урок № 66. Література на межі ХІХ–ХХ ст. (огляд). Модернізм як літературно-мистецький напрям порубіжжя ХІХ–ХХ ст.	102
Урок № 67. <i>РМ (письмово)</i> . Художні відкриття модернізму та його представники. Течії раннього модернізму: символізм, імпресіонізм, неоромантизм	107
Франція	110
Урок № 68. Шарль Бодлер — пізній романтик і зачинатель модернізму	110
Урок № 69. Збірка Ш. Бодлера «Квіти зла» (загальна характеристика). Образи, символи, особливості поетичної мови у віршах Ш. Бодлера	115
Урок № 70. Теоретичні засади й художні відкриття поезії французького символізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці. Естетичні погляди Поля Верлена у вірші «Поетичне мистецтво» . . .	122

Урок № 71. <i>РМ (усно)</i> . Зображення пейзажів природи й душі в «Осінній пісні» П. Верлена (розмаїття українських перекладів)	127
Урок № 72. Сугестивність, музикальність, живописність лірики П. Верлена	132
Урок № 73. Своєрідність творчого розвитку Артюра Рембо. Художнє новаторство поета	137
Урок № 74. Поєднання рис імпресіонізму й символізму в сонеті А. Рембо «Голосівки». Образ ліричного героя у вірші «Моя циганерія»	142
Урок № 75. <i>ПЧ</i> . Використання символів як провідного засобу поетичного самовираження у творчості Стефана Малларме	147
Урок № 76. <i>Контрольна робота</i> за темою «Перехід до модернізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці»	151
Драматургія кінця XIX — початку XX ст.	155
Урок № 77. Драматургія помежів'я XIX–XX ст. (загальний огляд). Сутність кардинальних змін у драматургії, ідейних та естетичних шукань представників «нової драми»	155
Урок № 78. Моріс Метерлінк як теоретик і практик «нової драми». Концепція символістського театру. Драма-феєрія «Синій птах» — лірична оповідь про пошуки щастя	160
Урок № 79. Ідея одухотворення життя й відновлення втрачених зв'язків у драмі-феєрії М. Метерлінка «Синій птах». Особливості розвитку сюжету й композиція твору	164
Урок № 80. М. Метерлінк «Синій птах». Символіка образів. Трактування фіналу. Особливості ремарок. Ознаки казки в драмі	169
Урок № 81. Компаративний аналіз феєрій «Синій птах» М. Метерлінка та «Лісова пісня» Лесі Українки	174
Урок № 82. <i>ПЧ</i> . Драматургія Антона Павловича Чехова: «Чайка», «Три сестри», «Вишневий сад»	180
Урок № 83. <i>Контрольна робота</i> за темою «Драматургія кінця XIX — початку XX ст.»	185

Сучасна література в юнацькому читанні	188
Франція	188
Урок № 84. Ромен Гарі — французький письменник єврейського походження, двічі лауреат Гонкурівської премії. Зображення Другої світової війни у творчості митця. «Повітряні змії» (<i>загальний огляд</i>)	188
Урок № 85. Ідеї миру, людяності, порятунку духовних цінностей у романі Ромена Гарі «Повітряні змії»	191
Бразилія	196
Урок № 86. Паоло Коельйо — відомий сучасний бразильський письменник. Значення творчості П. Коельйо для сучасності. Пошуки сенсу буття в романі «Алхімік»	196
Урок № 87. Система образів роману П. Коельйо «Алхімік» (Сантьяго, Фатіма, Мельхіседек, Алхімік). Поняття <i>своя доля, призначення, мрія душі, сенс існування</i> . Мотиви й образи світової культури у творі. Ознаки роману-притчі	200
Швеція	206
Урок № 88. Тумас Йоста Транстремер — лауреат Нобелівської премії, поет, перекладач, прозаїк. Розмаїття тем і жанрів його лірики. Актуальні проблеми сьогодення й образ сучасної людини в поезії митця	206
Китай	212
Урок № 89. Мо Янь — сучасний китайський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури. «Геній» (<i>загальний огляд</i>)	212
Урок № 90. «Геній» Мо Яня — історія талановитого юнака, який наполегливо шукає спосіб убезпечити людей від руйнівних землетрусів. Гуманістична сутність образу й духовна стійкість героя твору на шляху до мети. Зміни у сприйманні Цзян Дачжі однокласниками, вплив героя на пробудження їхньої свідомості. Міфологічні алюзії у творі . . .	215
Велика Британія	218
Урок № 91. Сью Таунсенд — відома британська письменниця. Образ молодої людини, її становлення, стосунки зі світом та психологічні проблеми в циклі творів про Адріана Моула	218

Урок № 92.	Адріан Моул — персонаж і символ. Еволюція, формування характеру й цінностей головного героя «Таємного щоденника Адріана Моула» С. Таунсенд. Авторська іронія. Жанр щоденника	222
Урок № 93.	Ніл Річард МакКіннон Гейман — англійський письменник-фантаст, автор романів, графічних новел і коміксів. Лекція Н. Геймана «Чому наше майбутнє залежить від читання»	225
Урок № 94.	Загальний огляд та проблематика повісті Н. Геймана «Кораліна» (моральний вибір людини, взаємини батьків і дітей та ін.)	227
Урок № 95.	Допитливість, сміливість, сила духу героїні повісті Н. Геймана «Кораліна». Особливості стилю автора (чарівні елементи, дзеркальність образів, динамізм оповіді, іронія та ін.). Символіка твору	229
Польща		232
Урок № 96.	Йоанна Ягелло — польська письменниця, авторка творів для дітей та молоді. «Кава з кардамоном»: синтез підліткової повісті (стосунки в родині, перше кохання) та детективу (розгадування сімейної таємниці)	232
Урок № 97.	Проблема батьків і дітей у романі Й. Ягелло «Кава з кардамоном». Образ головної героїні. Мова твору	234
Урок № 98.	Стиль творчості Й. Ягелло. Причиново-наслідкові зв'язки між подіями твору «Кава з кардамоном», етапами еволюції Лінки та змінами ставлення до неї інших персонажів. Символізм назви твору	236
Урок № 99.	ПЧ. Джером Девід Селінджер «Ловець у житі»	239
Урок № 100.	Контрольна робота за темою «Сучасна література в юнацькому читанні»	243
Підбиття підсумків		247
Урок № 101.	Узагальнення й систематизація навчального матеріалу за рік	247
Урок № 102.	Узагальнення й систематизація навчального матеріалу за рік (продовження)	251
ЛІТЕРАТУРА		254

ПЕРЕДМОВА

Літературна освіта є важливою складовою всебічно розвиненої особистості, оскільки впливає на формування культурних та життєвих цінностей людини, уміння усвідомлювати, критично осмислювати, оцінювати, порівнювати різні прояви буття. Навчання зарубіжної літератури в школі спрямоване на досягнення мети загальної середньої освіти, що полягає в розвитку соціалізації учнів, формуванні їхньої національної свідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення й поведінки, творчих здібностей, навичок дослідницької діяльності та життєзабезпечення.

Однак завданням школи є не стільки збагачувати учнів певними знаннями (інформацією), скільки навчити, як і де самостійно знайти потрібну інформацію, як застосувати здобуті знання. Отже, мета вчителя-філолога — виховання творчого читача із критичним мисленням, гуманістичним світоглядом, загальною культурою, естетичним смаком завдяки збагаченню духовно-емоційного світу кожного учня, формуванню моральних цінностей та орієнтирів, розвитку творчого мислення, уяви, читацької компетентності, мовлення. Саме тому сьогодні важливим є формування ключових і предметних компетентностей школярів.

Посібник серії «Усі уроки» створено відповідно до оновленої Міністерством освіти і науки України програми із зарубіжної літератури для 10–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання профільного рівня, чинної від 2018/19 навчального року. Наведені тут календарно-тематичне планування та розширені плани-конспекти уроків для викладання зарубіжної літератури за профільним рівнем у II семестрі 10-го класу також стануть у пригоді вчителям, які працюють у 10-х класах за рівнем стандарту.

Розділ «Сучасна література в юнацькому читанні» містить плани-конспекти уроків за всіма запропонованими програмою творами, що дасть змогу вчителеві обрати матеріал для викладання.

Це видання допоможе не лише словесникам-початківцям, а й досвідченим педагогам (творчий учитель може доповнити запропоновані тут форми й методи роботи власними напрацюваннями, зважаючи на рівень навчальних досягнень учнів конкретного класу) збагатити свій досвід раціональними способами викладу навчального матеріалу, різноманітними прийомами активізації образного, логічного, асоціативного мислення, що розвивають спостережливість, пам'ять, зв'язне мовлення, культуру спілкування й естетичний смак, дають змогу якнайповніше розкрити виховний потенціал художньої літератури.

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

10-й клас. Профільний рівень + рівень стандарту. II семестр

На навчальний рік — 102 години, на II семестр — 54, на тиждень — 3 (із них: текстуальне вивчення творів — 44, розвиток мовлення (*РМ*) — 3, позакласне читання (*ПЧ*) — 3, резервний час (контрольні роботи) — 4)

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку		При-мітки
		запла-нована	скори-гована	
Роман XIX ст. (продовження)				
Франція (продовження)				
49	Місце Гюстава Флобера в історії європейської літератури. Роман Г. Флобера «Пані Боварі»			
50	Конфлікт романтичних ілюзій та дійсності в романі Г. Флобера «Пані Боварі». Сюжет і композиція роману			
51	Зображення суспільства в романі Г. Флобера «Пані Боварі». Образи обивателів			
52	Еволюція Емми Боварі. Психологічні деталі. Об'єктивний стиль Г. Флобера			
53	Прихована позиція автора в романі Г. Флобера «Пані Боварі». Боваризм як суспільно-психологічне явище. Значення творчості Г. Флобера для розвитку реалістичної літератури			
Росія				
54	Національна своєрідність російського роману XIX ст. Значення Федора Михайловича Достоевського для розвитку соціально-філософського та психологічного роману. Наслідування митцем традицій М. В. Гоголя			

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку		При- мітки
		запла- нована	скори- гована	
55	Роман «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського як утілення нового, поліфонічного типу художнього мислення. Філософські, соціальні, психологічні й морально-етичні ідеї твору. Сюжет роману, зумовлений рухом свідомості головного героя			
56	«Злочин і кара» Ф. М. Достоевського. Образ Родіона Раскольникова. «Теорія» Раскольникова: її сутність і проблематика			
57	Система персонажів, Петербург у романі Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», їхнє значення в житті Раскольникова			
58	Біблійні мотиви в романі Ф. М. Достоевського «Злочин і кара». Символізм та поліфонізм твору. Особливості індивідуального стилю письменника			
<i>Англія</i>				
59	Ідейно-естетичні погляди та творчий шлях Оскара Уайльда			
60	Оскар Уайльд «Портрет Доріана Грея»: історія написання та стисла характеристика. Філософсько-естетичні й моральні проблеми у творі			
61	Абсолютизація творчості та творчої особистості в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея». Естетична програма автора. Система образів роману			
62	Еволюція Доріана Грея			
63	Роль фантастики й символіка у романі «Портрет Доріана Грея». Традиції та новаторство О. Уайльда в жанрі роману. Переклади О. Уайльда українською. Місце роману у світовій літературі			

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку		При- мітки
		запла- нована	скори- гована	
64	РМ (усно). Еволюція головних героїв романів Стендаля, Г. Флобера, Ф. М. Достоевського й О. Уайльда			
65	Контрольна робота. Написання твору-роздуму за темою «Роман XIX ст.»			
Перехід до модернізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці				
66	Література на межі XIX–XX ст. (огляд). Модернізм як літературно-мистецький напрям порубіжжя XIX–XX ст.			
67	РМ (письмово). Художні відкриття модернізму та його представники. Течії раннього модернізму: символізм, імпресіонізм, неоромантизм			
Франція				
68	Шарль Бодлер — пізній романтик і зачинатель модернізму			
69	Збірка Ш. Бодлера «Квіти зла» (загальна характеристика). Образи, символи, особливості поетичної мови у віршах Ш. Бодлера			
70	Теоретичні засади й художні відкриття поезії французького символізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці. Естетичні погляди Поля Верлена у вірші «Поетичне мистецтво»			
71	РМ (усно). Зображення пейзажів природи й душі в «Осінній пісні» П. Верлена (розмаїття українських перекладів)			
72	Сугестивність, музикальність, живописність лірики П. Верлена			
73	Своєрідність творчого розвитку Артюра Рембо. Художнє новаторство поета			

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку		При-мітки
		запла-нована	скори-гована	
74	Поєднання рис імпресіонізму й символізму в сонеті А. Рембо «Голосівки». Образ ліричного героя у вірші «Моя циганерія»			
75	ПЧ. Використання символів як провідного засобу поетичного самовираження у творчості Стефана Малларме			
76	Контрольна робота за темою «Перехід до модернізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці»			
Драматургія кінця XIX — початку XX ст.				
77	Драматургія помежів'я XIX–XX ст. (загальний огляд). Сутність кардинальних змін у драматургії, ідейних та естетичних шукань представників «нової драми»			
78	Моріс Метерлінк як теоретик і практик «нової драми». Концепція символістського театру. Драма-феєрія «Синій птах» — лірична оповідь про пошуки щастя			
79	Ідея одухотворення життя й відновлення втрачених зв'язків у драмі-феєрії М. Метерлінка «Синій птах». Особливості розвитку сюжету й композиція твору			
80	М. Метерлінк «Синій птах». Символіка образів. Трагування фіналу. Особливості ремарок. Ознаки казки в драмі			
81	Компаративний аналіз феєрій «Синій птах» М. Метерлінка та «Лісова пісня» Лесі Українки			
82	ПЧ. Драматургія Антона Павловича Чехова: «Чайка», «Три сестри», «Вишневий сад»			
83	Контрольна робота за темою «Драматургія кінця XIX — початку XX ст.»			

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку		При- мітки
		запла- нована	скори- гована	
Сучасна література в юнацькому читанні				
Франція				
84	Ромен Ґарі — французький письменник єврейського походження, двічі лауреат Гонкурівської премії. Зображення Другої світової війни у творчості митця. «Повітряні змії» (загальний огляд)			
85	Ідеї миру, людяності, порятунку духовних цінностей у романі Ромена Ґарі «Повітряні змії»			
Бразилія				
86	Паоло Коельйо — відомий сучасний бразильський письменник. Значення творчості П. Коельйо для сучасності. Пошуки сенсу буття в романі «Алхімік»			
87	Система образів роману П. Коельйо «Алхімік» (Сантьяго, Фатіма, Мельхіседек, Алхімік). Поняття <i>своя доля, призначення, мрія душі, сенс існування</i> . Мотиви й образи світової культури у творі. Ознаки роману-притчі			
Швеція				
88	Тумас Йоста Транстремер — лауреат Нобелівської премії, поет, перекладач, прозаїк. Розмаїття тем і жанрів його лірики. Актуальні проблеми сьогодення й образ сучасної людини в поезії митця			
Китай				
89	Мо Янь — сучасний китайський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури. «Геній» (загальний огляд)			

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку		Примітки
		запланована	скоригована	
90	«Геній» Мо Яня — історія талановитого юнака, який наполегливо шукає спосіб убезпечити людей від руйнівних землетрусів. Гуманістична сутність образу й духовна стійкість героя твору на шляху до мети. Зміни у сприйманні Цзян Дачжі однокурсниками, вплив героя на пробудження їхньої свідомості. Міфологічні алюзії у творі			
<i>Велика Британія</i>				
91	Сью Таунсенд — відома британська письменниця. Образ молодшої людини, її становлення, стосунки зі світом та психологічні проблеми в циклі творів про Адріана Моула			
92	Адріан Моул — персонаж і символ. Еволюція, формування характеру й цінностей головного героя «Таємного щоденника Адріана Моула» С. Таунсенд. Авторська іронія. Жанр щоденника			
93	Ніл Річард МакКіннон Гейман — англійський письменник-фантаст, автор романів, графічних новел і коміксів. Лекція Н. Геймана «Чому наше майбутнє залежить від читання»			
94	Загальний огляд та проблематика повісті Н. Геймана «Кораліна» (моральний вибір людини, взаємини батьків і дітей та ін.)			
95	Допитливість, сміливість, сила духу героїні повісті Н. Геймана «Кораліна». Особливості стилю автора (чарівні елементи, дзеркальність образів, динамізм оповіді, іронія та ін.). Символіка твору			
<i>Польща</i>				
96	Йоанна Ягелло — польська письменниця, авторка творів для дітей та молоді. «Кава з кардамоном»: синтез підліткової повісті (стосунки в родині, перше кохання) та детективу (розгадування сімейної таємниці)			

№ з/п	Тема уроку	Дата проведення уроку		При- мітки
		запла- нована	скори- гована	
97	Проблема батьків і дітей у романі Й. Ягелло «Кава з кардамоном». Образ головної героїні. Мова твору			
98	Стиль творчості Й. Ягелло. Причиново- наслідкові зв'язки між подіями твору «Кава з кардамоном», етапами еволюції Лінки та змінами ставлення до неї інших персонажів. Символізм назви твору			
99	ПЧ. Джером Девід Селінджер «Ловець у житті»			
100	Контрольна робота за темою «Сучасна література в юнацькому читанні»			
Підбиття підсумків				
101	Узагальнення й систематизація навчаль- ного матеріалу за рік			
102	Узагальнення й систематизація навчаль- ного матеріалу за рік (<i>продовження</i>)			

ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

РОМАН ХІХ СТ. (ПРОДОВЖЕННЯ)

Франція (продовження)

УРОК № 49

МІСЦЕ ҐЮСТАВА ФЛОБЕРА В ІСТОРІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ. РОМАН Ґ. ФЛОБЕРА «ПАНІ БОВАРІ»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу ХІХ ст., життя та творчості Ґ. Флобера, історії написання роману «Пані Боварі»; розуміння значення творчості Ґ. Флобера для розвитку романістики; аналітичне мислення; культуру мовлення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення збагатити свій світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська література, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: романтизм, реалізм, роман.

Обладнання: портрет Ґ. Флобера, тексти роману «Пані Боварі», ілюстрації до нього.¹

¹ Тут і далі: підручники та словники (літературознавчих термінів, тлумачні, етимологічні та ін.) є невід'ємною складовою уроку літератури; доречним також є демонстрування мультимедійної презентації (за наявності медіазасобів); проте ми не зазначатимемо їх щоразу в обладнанні уроку.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****Евристична бесіда**

- ▼ Що таке *реалізм*?
- ▼ Назвіть особливості реалізму.
- ▼ Якими характеристиками наділені зазвичай герої реалістичних творів?
- ▼ Назвіть відомих вам письменників-реалістів.
- ▼ Чи належить творчість Стендаля до реалістичної літератури?
- ▼ Що ви знаєте про роман як жанр літератури?

III. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ.**МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. Друга половина XIX ст. у французькій літературі позначена розвитком реалізму, для якого характерний інтерес до людини, сформованої суспільними умовами. Письменників цікавило, у який спосіб оточення, суспільство впливають на людину, формуючи її погляди та переконання. Не стояв осторонь цього процесу й Гюстав Флобер — французький письменник, один із творців сучасного роману, автор відомих романів «Пані Боварі» й «Саламбо». Флобер значною мірою сприяв розвитку французької літератури, уплинувши на становлення таких талановитих авторів, як Гі де Мопассан.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ**1. Вступне слово вчителя**

— Гюстав Флобер — видатний французький письменник, майстер тонкого психологічного аналізу. Його творчість — це своєрідний місток, який поєднав бальзаківсько-стендалівський етап розвитку реалізму I половини XIX ст. із періодом натуралізму, представленим у II половині цього століття школою Еміля Золя. У дитинстві Гюстав дивувався оточуючих раннім духовним розвитком і зрілістю міркувань про світ. У 12 років він так висловив своє обурення руанськими буржуа, що готувалися до зустрічі короля у своєму місті: *«Які ж дурні люди, яка обмежена юрба! Метушитися навколо короля, витрачати триста тисяч франків на урочини, запрошувати з Парижа 25 тисяч музикантів, клопотатися! Заради кого? Заради якогось короля?.. Ах!!! Які ж люди*

дурні!». Життя та творчість письменника були протестом проти світу буржуа, які, за його влучним визначенням, жили, «затиснувши серце між власною крамничкою і власним травленням».

2. Повідомлення учнів¹ (за випереджальним домашнім завданням)

(Виступ учня (учениці) за потреби доповнює вчитель.)

— Народився Гюстав Флобер 12 грудня 1821 р. у Руані, у родині хірурга, головного лікаря міської лікарні. У цьому місті минули дитинство та юність майбутнього письменника, що припали на розквіт романтизму.

Одинадцятирічним Гюстав уже намагався писати (вірш «Мати» й чимало п'єс), редагував журнал Королівського коледжу, де навчався. У 14 років захопився В. Шекспіром і написав «Портрет лорда Байрона». Пізніше звертався до всіх жанрів, типових для романтизму. У 15–17-річному віці він став автором нарисів «Чума у Флоренсії», «Танок мерців». У 18 років склав велику байронічну драматичну містерію «Смар», до якої ввів образи Диявола та Смерті.

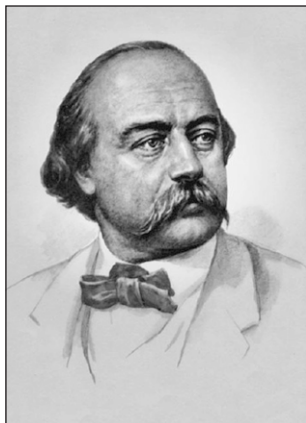
Флобер навчався в руанському ліцеї, який закінчив 1840 р., успішно склавши іспити на бакалавра. Вирушив до Парижа, де вступив на юридичний факультет Сорбонни, але незабаром сильно занедужав (на хворобу нервової системи, що нагадує епілепсію та вимагає зменшення рухової активності), через що полишив навчання. Після смерті батька 1846 р. Гюстав був змушений піклуватися про матір, тому повернувся до невеликого маєтку поблизу Руана — до Круассе. Тут він залишався до кінця своїх днів, вирушаючи лише до Парижа, щоб зустрічатися з приятелями Теофілем Готье, Гі де Мопассаном, Емілем Золя, Іваном Тургенєвим та ін. Флобер вів усамотнений спосіб життя, виїжджаючи з Круассе надовго лише двічі, в обох мандрівках його супроводжував кращий друг Максим Дюка́.

Нетривалі подорожі (до Корсики, Іспанії, Греції, Єгипту, Малої Азії) збагачували митця враженнями для написання творів: працюючи над романом «Саламбо», Флобер відвідав міста давнього Карфагена, Алжир та Туніс.

1846 року Флобер у Парижі познайомився з поетесою Луїзою Колле, старшою за нього на 13 років. Луїза стала для митця єдиним справжнім коханням. За поетесою Колле упали Альфред де Мюссе, Олександр Дюма-батько, Альфред де Віні, проте саме Флобера вона обрала поміж усіх знаменитих залищальників: він допомагав коханій порадами, редагував її вірші та п'єси.

¹ Тут і далі: за можливості — мультимедійна презентація.

1856 року вийшов друком твір, що став шедевром світової літератури й новим етапом у розвитку роману, — «Пані Боварі. Провінційні звичаї». Роман було опубліковано на сторінках журналу *La Revue de Paris* («Паризький огляд») із редакторськими купюрами, проте навіть це не врятувало автора від обвинувачення в аморальності та притягнення до суду. Після виправдувального вироку роман вийшов друком без купюр окремим виданням (1857).

Гюстав Флобер

Останні 10 років життя Флобера виявилися нещасливими: хвороба позбавляла його сил та оптимізму, маєток окупувала під час франко-пруської війни ворожа армія, померли його мати й добрий друг Буйє, перервалася дружба з Максимом Дюка. До того ж митець зазнав матеріальної скрути, тому що левову частку майна пожертвував менш забезпеченим родичам, а видання книг не приносило значних прибутків: критики не шанували його творів. Однак цілком самотнім Флобер не був: він дружив із Жорж Санд, опікувався Гі де Мопассаном як наставник, натомість ним опікувалася племінниця. Зрештою організм письменника виснажився: Гюстав Флобер помер 8 травня 1880 р. від інсульту, сидячи в своєму кабінеті над рукописом чергового роману.

3. Теорія літератури (запис до зошитів)

Естетичні погляди та здобутки Гюстава Флобера

- Винайшов нові прийоми зображення дійсності й моральної сутності тогочасного суспільства.
- У творчості керувався засадами реалізму, хоча й не вважав себе письменником-реалістом.
- Поєднав трагічний і комічний плани, із глибоким психологізмом створив переконливу картину бездуховності суспільства, панування суцільних вульгарності й повсякденності.
- Дійшов висновку, що в житті немає й не може бути нічого прекрасного: здолати сірість неможливо ані за допомогою мрій, ані за допомогою кохання.
- Цінував форму (безособистісний принцип творення).
- Викривав вульгарне й пересічне у буржуазному суспільстві.

- Уважав, що у його світі щасливий той, хто не має ані моральних принципів, ані високих поривань.
- Часто не зображував на сторінках своїх романів жодного позитивного героя («Пані Боварі»), отже, не нав'язував читачеві можливого шляху розв'язання конфлікту.
- Створив так звану об'єктивну манеру оповіді в реалістичній літературі.
- Не поділяв об'єкти художнього зображення на «вищі» й «нижчі», уважаючи, що найвульгарніший матеріал під пером талановитого митця випромінює красу, адже естетичний ідеал у мистецтві не має нічого спільного з етичним ідеалом.

Новаторство Гюстава Флобера

- Утілює у романах принцип безособовості літератури, тобто відсутності автора у творі (прямого авторського мовлення, безпосереднього розкриття авторської позиції).
- Уважав, що автор не має оцінювати події та поділяти героїв на «позитивних» і «негативних».

4. Розповідь учителя (запис до зошитів)

— Працюючи над романом «Пані Боварі», Флобер розробив об'єктивний стиль, який французькі письменники II половини XIX ст. сприйняли з деякими видозмінами. *Об'єктивний стиль* — це зображення персонажів, за якого автор безпосередньо не висловлює свого ставлення до них, а намагається розкрити логіку їхніх характерів; не оцінює переживань героїв, мотивів їхніх учинків, а дає змогу читачеві відчувати душевний стан героя та його переживання, змальовуючи дійсність.

Критики одногласно визнали роман Флобера «Пані Боварі» шедевром, одним із найвищих досягнень реалізму в літературі. Персонажі й середовище у творі прозаїчніші, ніж у Стендаля й Бальзака. Твір цілком виправдав свій підзаголовок — «Провінційні звичаї».

Сюжет роману запозичено з життя: Флобер змалював драму в родині лікаря Деламара з околиць Руана, який після смерті першої дружини запропонував руку й серце чарівній дочці сусіда-селянина. Красуня виявилася дівчиною амбітною, з неабиякими запитами. Чоловік їй незабаром набрид, і вона завела коханців. Витративши значну суму грошей на вбрання та прикраси, вона багато забувала, через що позбавила себе життя, випивши отруту. Пізніше вкоротив собі віку й чоловік. Митець майже не змінив реальної історії, створюючи роман «Пані Боварі».

Давався роман авторові тяжко: Гюстав Флобер писав його впродовж 5 років, зрештою між 1 жовтня та 15 грудня 1856 р. твір вийшов друком. Працюючи над книгою, письменник відмовився від усіх принад життя, зачинився у своєму маєтку, день і ніч ламав пера та шматував папір, переписуючи майбутній роман. Прозаїк сумлінно змальовував розвиток почуттів Емми й решти персонажів, уплив на них оточення й середовища. Ретельно розробляв романіст місце дії: ми неначе на власні очі бачимо сільські краєвиди й вулиці Руана, інтер'єри аптеки, осель місцевих мешканців. Флобер навіть вивчав медичні праці з описами отруєння, перед тим як створити відповідну сцену у творі. Коли більшу частину роману було написано, автор улаштував читання твору перед друзями-літераторами, які одноставно порадили припинити роботу над книгою. *«Сюжет тебе згубить»*, — заявили вони, маючи для цього серйозні підстави. Проте Флобер уважав, що немає сюжетів гарних і поганих, цікавих і нецікавих: усе залежить від їхнього розроблення, від глибини проникнення в зображуване, від майстерності художнього втілення.

У романі «Пані Боварі» Гюстав Флобер із надзвичайною силою та драматизмом розкриває конфлікт між мрією й реальністю, з якими зрештою доводиться зіткнутися всім. Як уже згадано, 1856 р. роман вийшов друком у журналі «Паризький огляд», а за рік — окремою книжкою. Автора, редактора часопису та видавця звинуватили в порушенні релігійної моралі й добрих звичаїв та притягли до суду. Із 29 січня до 7 лютого 1857 р. тривав судовий процес. Стараннями адвоката Жуля Сенара, якому Флобер присвятив цей роман, звинувачення було спростовано. Згодом письменник згадував: *«Процес цей створив мені неабияку рекламу»*.

За жанровими ознаками твір «Пані Боварі» наближений до **соціально-психологічного роману**. Перед читачем постає світ обивателів, людей обмежених, самовдоволених, вульгарних. Автор змалював повний набір типів, характерних для тієї доби й місця: лікаря, аптекаря, крамаря, нотаріуса, власницю сільського готелю, священика, фермера та ін. Їхнє життя сповнене дріб'язкових справ, інтересів й турбот, позбавлене будь-яких проявів духовності. Це середовище автор представив нечисленними, але майстерно дібраними посталями, які разом утілюють завершену побутову картину провінції.

Дія роману «Пані Боварі» відбувається у вигаданих типових містечках, з яких детально описано тільки одне — Йонвіль.

Твір «Пані Боварі» посідає 46-ту позицію у Рейтингу 100 найкращих книг усіх часів за версією журналу *Newsweek*.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Узагальнення вчителя

— Українською роман Г. Флобера «Пані Боварі» вперше переклав Микола Олексійович Лукаш 1955 р. У його перекладі твір мав різні назви й підзаголовки: «Мадам Боварі» (1955), «Мадам Боварі. Побут провінції» (1961), «Пані Боварі» (1987, у складі 2-томного видання творів Флобера). 2002-го та 2005 рр. роман «Пані Боварі» вийшов друком в одній книжці із «Простою душею» Г. Флобера із зазначенням: *«Переклад з французької Миколи Лукаша та Михайла Гайдая»* (не плутайте перекладача Михайла Михайловича Гайдая з композитором Михайлом Петровичем Гайдаєм).

2007 року *The Top Ten* (визначник 10 найкращих представників у певній категорії) оприлюднив результати опитування щодо довершеності літературних творів, за яким твір «Пані Боварі» було визнано другим із-поміж творів сучасності (після роману Льва Миколайовича Толстого «Анна Кареніна»).

2. Інтерактивний прийом «Гронування» (*запис до зошитів*)

- ▼ За принципом гронування складіть схему до постаті Гюстава Флобера.

3. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

- ▼ Завершіть речення: «Сьогодні мене вразило...».

2. Усне словесне малювання

- ▼ Яким ви уявляєте письменника?

3. Інтерактивний прийом «Запитання авторові»

- ▼ Про що б ви запитали Гюстава Флобера, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: опрацювати матеріал уроку за підручником та опорним конспектом, прочитати роман Г. Флобера «Пані Боварі». Для охочих: переглянути екранізацію «Пані Боварі» (2014; Німеччина, Бельгія, США; реж. С. Бартез).

УРОК № 50

**КОНФЛІКТ РОМАНТИЧНИХ ІЛЮЗІЙ ТА ДІЙСНОСТІ В РОМАНІ
Г. ФЛОБЕРА «ПАНІ БОВАРІ». СЮЖЕТ І КОМПОЗИЦІЯ РОМАНУ**

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст., життя та творчості Г. Флобера; розуміння значення творчості Г. Флобера для розвитку романтики; аналітико-дослідницькі навички; аналітичне мислення; культура мовлення; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; *загальнокультурну*: читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія.

Основні терміни й поняття: тема, ідея, композиція, боваризм.

Обладнання: портрет Г. Флобера, тексти роману «Пані Боварі», ілюстрації до нього.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****Перевірка домашнього завдання**

- ▼ Які факти із життя Гюстава Флобера ви запам'ятали?
- ▼ Розкажіть історію написання роману «Пані Боварі».
- ▼ За чийм образом, згідно із твердженнями літературознавців, змальовано зовнішність та звички Емми Боварі? (*Луїзи Колле.*)

**III. ОГолошення теми й мети уроку.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. Обмірковуючи значення змісту й форми твору, Флобер віддавав перевагу формі: *«Немає ані поганих, ані хороших сюжетів. Якість твору залежить не від сюжету, а від його відтворення»*. Письменник порушив канонічні правила побудови сюжету: експозиція роману майже вдвічі більша за основну дію, дія роману не завершується смертю головної героїні; автор жодного разу не намагається додати власний коментар. Однак попри все це роман вражає завершеністю та внутрішнім наповненням.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Теорія літератури (запис до зошитів)

Роман Г. Флобера «Пані Боварі»

Тема: вульгарно-буденне, зашкарубле життя французької провінції.

Ідея: протест проти егоїзму, бездуховності, душевної зачерствілості; утвердження моральних і духовних цінностей людини.

Провідна думка: у житті людина має орієнтуватися на обраний ідеал, прагнути до чогось світлого й чистого, вірити в реальність свого життя, бачити й цінувати його красу та переваги.

Композиція твору циклічна:

I частина — життя Емми й Шарля до одруження, весілля;

II частина — знайомство з Леоном, стосунки з Родольфом;

III частина — взаємини з Леоном, смерть героїні.

2. Творчо-аналітична робота (у групах)

- ▼ У трьох групах складіть сюжетний ланцюжок роману Г. Флобера «Пані Боварі»: 1-ша група — I частини; 2-га — II частини; 3-тя — III частини.

Очікувані відповіді

1-ша група. Дитинство Шарля → студентські роки та перше одруження → Шарль зустрічає Руо і його доньку Емму → помирає перша дружина Шарля → Шарль пропонує Еммі одружитися → → весілля → нова родина в Тості → розповідь про дитинство Емми та її таємні фантазії → Емма втомлюється → запрошення на бал до маркиза д'Андервільє → бал у палаці у Воб'єссарі → Емма женеться за модою → її нудьга засмучує Шарля, вони вирішують переїхати → Емма вагітна.

2-га група. Переїзд до Йонвіля → знайомство з мешканцями містечка → народження Берти → гра в карти: дружба Емми Боварі й Леона Дюпюї міцніє → подорож на фабрику → байки про майбутнє, де все буде розкішним і багатим → Емма підкоряється життєвим обставинам → Емма зустрічається з кюре Бурнізьєном → → Берта поранилася → Леон від'їжджає до Парижа → заможний холостяк Родольф зустрічається з Еммою → ярмарок, Родольф залицяється до Емми → за 6 тижнів Родольф повертається та зваблює Емму, у них починається роман → Біне бачить Емму після одного з її походів до Родольфа → Родольф нервує, адже розуміє, що Емма сприймає їхній роман серйозно → лист від батька змушує Емму розкаятися → операція на нозі конюха Іполита, на яку Шарля надихнув Оме → лікар Каніве змушений ампутувати ногу

Іполита через недолугу процедуру, проведену Шарлем Боварі → → Емма повертається до Родольфа → сварки зі свекрухою → у Емми з'являється план щодо її заборгованості крамареві Лере та про взаємини з Родольфом, але Родольф тікає → Емма сильно захворіла → Шарль по вуха в боргах, але навіть не розуміє, куди зникають гроші → Емма повертається до Бога (вирішує віднині бути хорошою дружиною та матір'ю) → аптекар Оме й кюре Бурнізбен сперечаються про літературу й театр → Емма зустрічає Леона на виставі «Лючія ді Ламмермур».

3-тя група. Емма та Леон мають розмову, поїздка до Руанського собору, подорож в екіпажі → Емма йде до Оме, де вона бачить його припаси, зокрема миш'як → помирає старший Боварі, до якого Емма ставилася толерантно → рахунок від Лере, який, попри свої обіцянки, обдурих Емму, використав її, зігравши на її необачності → Емма відвідує Леона → вона домовляється з Шарлем, що відновить уроки гри на піаніно у четвер, а насправді відвідує Леона, з яким у неї роман → Емма вдається до шахрайства з рахунками, вона дуже нервує, оскільки борги збільшуються по спіралі, а вона вже не в змозі їх контролювати → Емма просить грошей у кількох людей, але ніхто не може їй допомогти, навіть Родольф, якому вона практично була ладна продатися → Емма помирає, випивши миш'як → Шарль знаходить листа Емми до Родольфа, помирає.

3. Узагальнення вчителя

— Головна героїня тричі долала шлях від визрівання мрії до її краху: вона створила у своїй уяві ілюзорний світ, шукала його докола себе — і не знайшла. Гостре розчарування розбило її серце, викликало відразу до життя. Перші два негативні уроки нічого їй не навчили: Еммина душа знову почала жити ілюзіями, приреченими на знищення під тиском вульгарної реальності, що зрештою спричинило її самогубство.

Автор порушив проблему одвічного конфлікту між реальним та уявним і майстерно відобразив внутрішній світ героїні. Гігантська розбіжність між реальністю й ілюзією, життя в самообмані, бажання уявити себе іншою, ніж є насправді, призвели до трагічного фіналу. Описане митцем явище виявилось настільки типовим, що згодом дістало назву *боваризм* (докладніше поговоримо про це на наступних уроках).

Флобер психологічно мотивував кожен учинок персонажів, відмовившись від характерного для раннього реалізму змалювання панівної пристрасті.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан «Емма Боварі».

2. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Запитання героєві»

- ▼ Про що б ви запитали Емму Боварі, якби мали нагоду поговорити з нею? Чому у вас виникли такі запитання?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Дібрати цитатні й ілюстративні характеристики до образів героїв роману Г. Флобера «Пані Боварі», звернувши особливу увагу на змалювання автором характерів обивателів, що оточували головних героїв.

УРОК № 51

ЗОБРАЖЕННЯ СУСПІЛЬСТВА В РОМАНІ Г. ФЛОБЕРА «ПАНІ БОВАРІ». ОБРАЗИ ОБИВАТЕЛІВ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст.; розуміння значення творчості Г. Флобера для розвитку романістики; розуміння філософсько-етичної проблематики й системи образів для розкриття ідейного задуму роману «Пані Боварі»; уміння виокремлювати головне та другорядне в тексті; культуру мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в парі, колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; *загальнокультурну*: свідоме ставлення до моральності; гуманістичний світогляд; читацькі інтереси).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія.

Основні терміни й поняття: романтизм, реалізм, роман.

Обладнання: портрет Г. Флобера, тексти роману «Пані Боварі», ілюстрації до нього.

*Поезія, подібно до сонця, змушує і гнойову купу
виблискувати золотом...*

Г. Флобер

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

III. ОГолошення теми й мети уроку. мотивація навчальної діяльності

1. Робота з епіграфом

- ▼ Як ви розумієте епіграф до уроку?

2. Слово вчителя

— Роман «Пані Боварі» став відкриттям у французькому та європейському мистецтві. Це книга про буденне життя, позбавлена карколомного сюжету. Але водночас це опис трагедії, досить звичної для повсякдення. Роман має багатозначний підзаголовок: «Провінційні звичаї». Однак Флобер наголошує, що *«немає провінцій — є Франція»*. Автор змальовує залежність характеру головної героїні, ім'ям якої названо твір, від поглядів і звичаїв середовища, що її оточує, а також середовище, значення якого в романі не є меншим. Те, що це роман саме про суспільство, підтверджує композиція: почавшись з оповіді про Шарля Боварі, він завершується розповіддю про аптекаря Оме. Емма з'являється тільки в другому розділі; після її смерті вміщено ще три глави, у яких письменник зображує лицемірство церковників, порожнечу церковного обряду, самовдоволення й кар'єризм мешканців Йонвіля. Шарль після смерті Емми підноситься над оточенням завдяки вмінню кохати та страждати.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— У романі немає ані буяння колориту історичної епохи, ані звабної розкоші великосвітського життя, ані родинних таємниць, ані жахаючої екзотики столичних нетрів.

Усе відбувається надто просто, без жодних значних подій. Флобер оповідає про нерухоме провінційне існування, про застигле болото непривабливого побуту без показного драматизму, без

ревностів, майже без дії. Однак зображення звичайних обивателів допомагає зрозуміти тло, на якому розгортається життєва драма головної героїні.

2. Аналіз образів героїв літературного твору (робота в малих групах)

- ▼ У 6 групах схарактеризуйте образи обивателів роману Г. Флобера «Пані Боварі», добираючи цитати на підтвердження своєї думки: *1-ша група* — Шарля Боварі, *2-га* — аптекаря Оме, *3-тя* — Леона Дюпюї, *4-та* — Родольфа Буланже де Ла Юшетта, *5-та* — крамаря Лере, *6-та* — кюре Бурнізьєна.

Очікувані відповіді

1-ша група. Шарль Боварі. Шарль Боварі — чоловік Емми, людина дуже проста. За фахом він лікар, але, як і в усьому іншому, не дуже вправний у своїй професії. Насправді він не має достатньої кваліфікації, щоб називатися лікарем. Він лише «офіцер здоров'я». Коли Шарль, умовлений місцевим фармацевтом Оме, оперує ступню конюха Іполита за нібито новітнім методом, це зрештою призводить до ампутації ноги. Шарль палко кохає свою дружину Емму та вважає, що вона бездоганна в усьому, хоча насправді це не так.

Шарль Боварі — завершений образ, утілення обмеженості й міщанської самовдоволеності. Водночас цей примітивний і смішний Шарль здатний на глибоке й сильне почуття: він продовжує кохати дружину навіть після її смерті, а викриття її зрад спричиняє його тихий відчай. Відтепер він викликає не тільки іронічний сміх, а й співчуття, зворушуючи читача.

2-га група. Аптекарь Оме. Пан Оме — міський фармацевт. Він матеріаліст і самовдоволена людина із завищеною самооцінкою, яка прагне визнання своїх «талантів», друкуючи пихаті й заяложені коментарі в місцевій газеті.

Він не має лікарської ліцензії, проте намагається довести, що є експертом у галузі медицини, консультуючи клієнтів у своїй аптеці. Щоправда, йому заважає конкурент в особі Шарля Боварі, тому Оме, принаймні зовні, стає «найкращим другом» лікаря, водночас щоразу намагаючись зашкодити його репутації. Для того щоб змусити Шарля виїхати з Йонвіля, Оме наполягає на оперуванні ступні Іполита (за тих часів на таку операцію міг зважитися лише відчайдушний лікар), сподіваючись привернути увагу мешканців міста також до себе. Проте операція закінчилася нещастям: конюхові ампутували ногу аж до стегна.

3-тя група. **Леон Дюпюї**. Леон — другий коханець Емми, повна протилежність попередньому. Цей юнак приваблював її своєю чистотою, недосвідченістю у сердечних справах. Ось хто обожнюватиме її — це винагорода за всі страждання. Із Леоном вона ніби цілком утілила свою мрію. Проте це щастя — лише видимість. Потоваришувавши з Еммою, Леон справляє враження найкращої пари для неї: він поділяє її романтичні погляди та зневагу до повсякденного життя, узагалі обожнює Емму. За кілька років після його від'їзду до Парижа вони знову зустрічаються: відтепер починається їхнє пристрасне кохання. Дуже палкі спочатку стосунки згодом згасають: реальність підготувала черговий нищівний удар для Емми, цього разу смертельний.

Леон розчаровується в Еммі, особливо тоді, коли залицяння й догоджання починають заважати його роботі. Коли вона вперше прийшла до нього на роботу, він приємно здивований та одразу залишає роботу заради неї. За деякий час його відсутність на робочому місці призводить до напружених стосунків зі співробітниками й позначається на його результатах. Хтось надсилає його матері листа, у якому повідомляється про те, що її син любить із заміжною жінкою. Мати Леона наполягає на тому, щоб він розірвав свої стосунки з Еммою. Він так і робить, хоча й неохоче. Леон виявився слабкою людиною: йому пообіцяли підвищення по службі за умови, що він ніколи більше не побачиться з коханкою — і Леон погодився.

Коли Емма потрапляє у скрутне фінансове становище, то намагається умовити Леона вкрати гроші в конторі його наймача. Ось тоді Леон насправді дуже лякається. Він відмовляється від своїх зобов'язань коханця та зникає з життя Емми.

4-та група. **Родольф Буланже де Ла Юшетт**. Родольф — це заможний місцевий поміщик, який зваблює Емму. Саме з ним розчарована Емма зраджує Шарлю — спочатку в уяві, а потім у реальності. Вона сподівалася, що хоча б коханець справдить її мрії, але знову помилилася. Родольф — егоїстичний самець, для якого жінки — це розвага. Емма стає ще однією ланкою у довгому ланцюзі його коханок. Хоча спочатку Родольф захоплений Еммою, проте його почуття до неї несправжні. У коханні Родольфа не було нічого романтичного, а лише пошук тілесних насолод. Емма не відчувала фальші у його словах. Відраза до Шарля штовхнула її в обійми цього цинічного донжуана. Від нього вона чекала широких жестів, але її обранець — зовсім не та людина, якою вона його уявляла; зрештою наслідком її чергового розчарування став нервовий зрив.

Коли становище Емми дедалі ускладнюється, Родольф утрачає інтерес до неї та нервує через те, що Емма поводить себе необачно. Він припиняє свої стосунки з Еммою, але не раніше, ніж стається випадок із листами й подарунками від попередніх коханок, кожна з яких вимагає від Родольфа або кохання, або грошей.

Почуття Родольфа до Емми згасають, проте він не відмовляється від її цінних подарунків, хоча розуміє, що вона не може дозволити їх собі. Емма дарує Родольфові такі подарунки, які, на її думку, мала б дарувати коханка такого аристократа, як віконт. Зі свого боку Родольф дарує Еммі менш цінні подарунки, хоча його фінансовий стан набагато кращий, ніж у Емми. Приймаючи її подарунки, Родольф не відчуває чимось зобов'язаним Еммі, хоча усвідомлює, що Емма в такий спосіб збільшує свою заборгованість перед Лере.

Емма благає Родольфа допомогти їй подолати фінансову кризу, удаючися до обміну «секс на гроші» з Родольфом, хоча напередодні вона відмовила в цьому іншому панові. У такий спосіб вона діє як найкорисливіша з коханок Родольфа. Через це він не вважає за потрібне допомогти Еммі, хоча має змогу врятувати Емму від кредиторів.

5-та група. **Крамар Лере.** Лихвар Лере — дуже пересічний, буденний і дрібний хижак, павук, який тихенько плів свою павутину, у якій заплуталася недосвідчена Емма. Він — лицемірний і лукавий торговець, який постійно переконує Емму купувати в нього у кредит та позичати у нього гроші. Лере майстерно грає з Еммою, і зрештою її заборгованість крамареві руйнує Емму фінансово та змушує її вчинити самогубство.

Лере має репутацію агресивного кредитора в Йонвілі. Якби Емма чи Шарль поцікавилися тим, хто такий Лере, або прислухалися до місцевих пересудів, то вони дізналися б про те, що Лере своїми діями вже зруйнував життя одного з мешканців міста. Єдиний друг, якому вони вірять, Оме, знає про підступність Лере, проте він не бажає повідомити подружжю Боварі про це. Тому Емма й Шарль, не розповідаючи одне одному, позичають гроші у Лере.

6-та група. **Кюре Бурнізьєн.** Священик Бурнізьєн мав би бути підтримкою для Емми. Суспільна функція духовної особи — бути наставником, напучувати та зцілювати стражденні душі, але саме до цього він здатний найменше, проте корів кюре лікує залюбки та вдало. Серед своїх парафіян він мав репутацію непоганого ветеринара. Коли Емма, переживаючи душевну

кризу, звернулася за порадою до свого духовного пастиря, він порадив їй випити води з цукром. Отже, це ще одна із гримас побуту провінції.

3. Презентація результатів роботи груп

4. Узагальнення вчителя

— Практично кожна деталь, епізод та вчинок головних героїв — своєрідні цеглинки в логічній побудові концепції роману та психологічній картині провінційного суспільства. Автор ретельно змальовує характери героїв і деталі їхнього побуту. Флобер переконливо відтворює колорит французької провінції XIX ст., показує бездушну буржуазну атмосферу. Більшість мешканців Йонвіля порядні тільки зовні, переймаються лише власною вигодою, готові домагатися її у будь-який спосіб. Наприклад, аптекар Оме, який ніби полюбляє всім допомагати, робить це насправді заради задоволення власних амбіцій. Улюблена розвага в містечку — це підглядати за сусідами та пліткувати. Психологізм Флобера у романі «Пані Боварі» межує з натуралістичним зображенням дійсності, але головним для нього є соціальний аспект. Тому це не просто замальовка життя окремої людини чи навіть цілої провінції, а широка картина існування тогочасного французького суспільства.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Постановка й розв'язання проблемного питання (запис до зошитів)

- ▼ Розтлумачте підзаголовок «Побут провінції» роману Г. Флобера «Пані Боварі». Відповідь аргументуйте.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Обмін думками»

- ▼ Чи рекомендуватимете ви своїм дітям та онукам прочитати «Пані Боварі» Г. Флобера? Чому?

2. Інтерактивний прийом «Ланцюжок»

- ▼ За ланцюжком підбийте підсумки вивченого.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Дібрати цитати до характеристики Емми Боварі.

УРОК № 52

ЕВОЛЮЦІЯ ЕММИ БОВАРІ. ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТАЛІ. ОБ'ЄКТИВНИЙ СТИЛЬ Ґ. ФЛОБЕРА

Мета — **формуванати компетентності:** *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст.; розуміння значення творчості Ґ. Флобера для розвитку романістики; розуміння філософсько-етичної проблематики, системи образів, психологічних деталей для розкриття ідейного задуму, значення образу Емми Боварі в однойменному романі Ґ. Флобера; розуміння причин трагедії головної героїні; уміння виокремлювати головне та другорядне в тексті; культуру мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в парі, колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; *здоров'язбережну*: розуміння цінності життя; *загальнокультурну*: свідоме ставлення до моральності; гуманістичний світогляд; читацькі інтереси).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: об'єктивний стиль автора, психологічна деталь.

Обладнання: портрет Ґ. Флобера, тексти роману «Пані Боварі», ілюстрації до нього, фрагменти екранізації твору (за вибором учителя), медіазасоби.

Емма Боварі — це я!
Ґ. Флобер

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Інтерактивний прийом «Одне слово про героя»

- ▼ Висловіть одне слово, що характеризує героя:
 - Шарль Боварі — ... ;
 - Родольф Буланже — ... ;
 - Леон Дюпюї — ... ;
 - аптекар Оме — ... ;
 - крамар Лере — ... ;
 - кюре Бурнізьєн —

III. ОГолошення теми й мети уроку. мотивація навчальної діяльності

1. Слово вчителя

— Ви пам'ятаєте, яку реакцію викликало перше оприлюднення роману Гюстава Флобера «Пані Боварі». Банальну історію дружини-перелюбниці митець підніс до найвищого щабля правдивого аналітичного мистецтва, наповнивши її несподіваними, здавалося б, ідейно-філософською глибиною та естетичною значущістю. У викладі майстерного письменника-реаліста Емма Боварі, будучи героїнею буржуазного адюльтеру, постає як особистість трагічна та внутрішньо суперечлива, яка намагається у дещо дивний спосіб здолати ненависну вульгарність, але зрештою програє цю війну й помирає. Розгляньмо образ Емми Боварі докладніше.

2. Робота з епіграфом

- ▼ Поясніть своє розуміння епіграфа до уроку.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Аналіз образів героїв літературного твору

- ▼ Схарактеризуйте (усно) Емму Боварі.

Очікувана відповідь

Емма — дочка фермера. Свою героїню автор не наділив ані розумом, ані освітою, ані витонченим смаком. Коли їй виповнилося 13 років, батько віддав доньку до монастиря. Саме там під впливом бульварних романів сформувалася ідеальна мрія Емми: у майбутньому на неї чекатимуть красиве життя й піднесене кохання. У реальному житті вона побачила довкола себе тільки нудьгу, сірість та порожнечу фермерського побуту. Їй судилося жити у сонному Йонвілі, у середовищі ситих тілом і душею обивателів, із чоловіком, якого вона не кохала. Звісно, ідеал Емми, її мрії й поривання у чомусь навіть смішні, але вона вкладала в них свою душу, вона справді страждала, по-своєму протестуючи проти життя «кольору плісняви». Емма не могла втекти від прози життя, навіть основний мотив самогубства — брак грошей на красиве життя — остаточно розвіяв ілюзії про це життя та про саму героїню. Розтрощено вщент уявлення про подружнє життя як романтичний політ душі, знищено мрії про ідеальне кохання, сподівання на хоча б «жалюгідне щастя» спалюжено Родольфом, Леоном та Лере. Однаково скінчилися всі надії героїні, усі три історії її морально-духовного занепаду...

2. Евристична бесіда

- ▼ Як ставиться Емма до чоловіка?
- ▼ У чому причина її незадоволення чоловіком? *(Вона полюбає розкіш, красиві речі, блискучі прийоми, але все це неможливе через незначні статки її чоловіка. Вона знемагає від нудьги та мрії про галантних чоловіків. Емма прикидається, що кохає чоловіка, але насправді зневажає його, уважаючи негідним себе: не про такого чоловіка вона мріяла.)*
- ▼ Яким є її чоловік насправді? *(Чоловік Емми Шарль Боварі — сільський лікар. Він не дуже розумний, проте добрий. Чоловік кохає Емму й піклується про неї у міру своїх можливостей. Заради Емми він свариться, наприклад, зі своєю матір'ю, яка вважає Емму поганою господинею. Шарль скромний, боязкий, чесний, часто він не може постояти за себе, йому тяжко дається кар'єра.)*
- ▼ Як ставиться Емма до кохання чоловіка?
- ▼ Чому Емма до чоловіка й дочки ставиться досить прохолодно, віддаючи перевагу коханцям? *(Перебуваючи в полоні ілюзій, Емма віддає перевагу своїм мріям, а не реальним людям.)*
- ▼ Якими є наслідки розвитку її почуттів? *(Для того щоб створювати ілюзію світу, який їй подобається, вона витрачає родинний статок, бреше чоловікові, позичає значні кошти у сторонніх, зрештою опиняється у боргах.)*
- ▼ Чи варті коханці Емми її почуттів? *(Коханці Емми Родольф та Леон — різні люди. Родольф хитрий, пристрасний, розважливий. Леон спочатку романтичний, палкий. Але обидва коханця Емми згодом обирають спокійне й сите існування, а не любовні буревії. А коли репутацію Емми саплюжено, і всі довкола вважають її марнотраткою та гулящою, обидва коханці відмовляються їй допомогти.)*
- ▼ Автор жодного разу не висловив свого ставлення до героїні. Як ви вважаєте, як ставиться Флобер до Емми? *(Авторське ставлення неоднозначне. Занурена в трясовину обивательського буття, Емма прагне вирватися з неї. Вирватися силою кохання — єдиного почуття, що (в уяві героїні) може підняти її над обридлим світом. Тому вона, не замислюючись, приймає пропозицію Шарля його дружиною. Руйнування романтичних ілюзій починається з перших днів заміжжя героїні. Розчарувавшись у чоловікові, вона, немов у вир, кидається в обійми Родольфа. Потім, тяжко переживши зраду коханця, із новою надією та пристрастю віддається Леонові. Однак скрізь Емму спіткає жорстоке розчарування. Проте*

характер Емми новий, і автор, абсолютно вільний від вульгарності й безкомпромісний у протистоянні їй, ставиться до неї інакше, ніж до решти своїх романтичних героїв.)

- ▼ Як ви розцінюєте самогубство Емми? (Героїня вкорочує собі віку, навіть не замислюючись, як цю страшну подію переживатиме її родина, що станеться з її донькою Бертою. Смерть Емми не була найкращим виходом із ситуації, що склалася.)
- ▼ Чи засуджував автор Емму? (Флобер швидше співчував Еммі, ніж засуджував її. Прагнучи неупередженості, письменник виробив об'єктивний стиль оповіді.)

3. Узагальнення вчителя

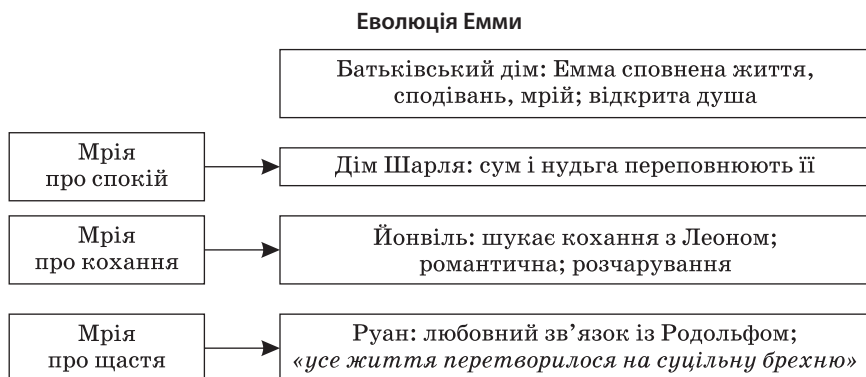
— Читаючи роман, ми несподівано помічаємо: у ньому немає ліричних відступів та авторських коментарів. Дійсність показано з точки зору різних персонажів. Є натяки: наприклад, пісня жебрака символізує шлях і фінал морального падіння героїні. У Флобера дуже мало описів, переважає детальність змальовуваного. Ми не знайдемо розгорнутого опису зовнішності героїні: передано лише враження від неї Шарля, Леона, Родольфа. Авторське ставлення виявляється лише у добиранні характерних деталей і тонких відтінків слів. Для прозаїка принципово важливо не формулювати авторську позицію прямолінійно, адже читач має все досягнути й оцінити самотужки. І саме від читача залежить, співчуватиме він Еммі чи гнівно її засуджуватиме.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЬ

1. Аналіз образів героїв літературного твору

- ▼ Колективно складіть схему еволюції Емми Боварі.

Очікуваний результат

2. Сприйняття творів інших видів мистецтв

- ▼ Перегляньте фрагменти екранізації твору. Чи відповідають екранні образи вашим уявленням про літературних героїв?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Одне слово»

- ▼ Завершіть речення одним словом: «Моє ставлення до Емми Боварі...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Знайти відповідь (*усно*) на проблемне питання: «У чому полягає трагедія Емми Боварі?».

УРОК № 53

ПРИХОВАНА ПОЗИЦІЯ АВТОРА В РОМАНІ Ґ. ФЛОБЕРА «ПАНІ БОВАРІ». БОВАРИЗМ ЯК СУСПІЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ. ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ Ґ. ФЛОБЕРА ДЛЯ РОЗВИТКУ РЕАЛІСТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст.; розуміння значення творчого доробку Ґ. Флобера для розвитку реалістичної літератури; знання філософсько-етичної проблематики, системи образів, психологічних деталей для розкриття ідейного задуму роману Ґ. Флобера «Пані Боварі»; уміння виокремлювати головне та другорядне в тексті, узагальнювати вивчене; культуру мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в парі, колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; *загальнокультурну*: свідоме ставлення до моральності; гуманістичний світогляд; читацькі інтереси).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія.

Основні терміни й поняття: об'єктивний стиль автора, боваризм.

Обладнання: портрет Ґ. Флобера, тексти роману «Пані Боварі», ілюстрації до нього, кросворд, роздавальний матеріал.

Художник має на все зважати...

Г. Флобер

*Щастя — обман, пошуки якого завдають
усіх життєвих лих, проте є схожий на щастя
безтурботний спокій, навіть кращий за щастя.*

Г. Флобер

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Вступне слово вчителя

— Творчість Флобера стала новим етапом розвитку французького реалізму, естетика якого відтепер вимагала точного й повного зображення дійсності, правди в усьому, до найменших дрібниць. Водночас письменник стверджував, що метою мистецтва є не правда, а краса. За Флобером, правда в мистецтві — не відповідність дійсності, а вміння проникнути за зовнішнє й відобразити сутність життя.

Основна думка твору, з яким ми сьогодні завершуємо знайомство: у житті людина повинна мати свій ідеал, прагнути до чогось світлого, чистого. Людина має вірити в реальність свого життя, бачити його красу й цінувати його переваги. Однак ідея твору — у фатальному зіткненні мрій та реальності: буденність далека від ідеалу, а відірвані від реальності егоїстичні мрії насправді не містять нічого духовного.

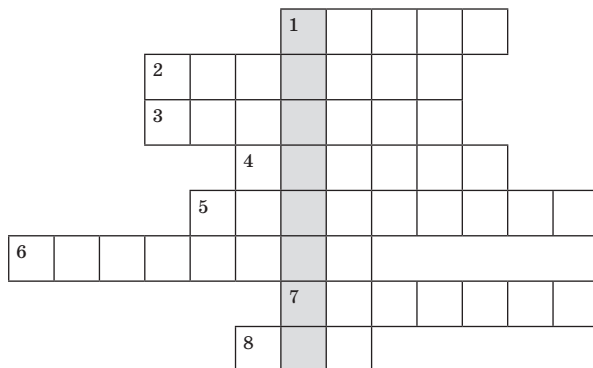
Чому ж тоді начитану й палку жінку, сповнену мрій про велике та світле кохання, яка прагне жіночого щастя, так жорстоко покарано долею? І чому оповідь про своєрідне душевне падіння героїні є популярною впродовж 150 років?

2. Робота з епіграфами

- ▼ Як ви розумієте епіграфи до уроку?

3. Розв'язання кросворда

- ▼ Розв'яжіть кросворд, і в зафарбованих клітинках прочитаєте назву явища, що втілює конфлікт між реальним та ідеальним, життя в самообмані, прагнення повсякчас уявляти себе кимось іншим (іншою).

1. Донька Емми. (*Берта.*)
2. Заможний холостяк, який звабив Емму. (*Родольф.*)
3. Містечко, де оселилося подружжя Боварі. (*Йонвіль.*)
4. Лікар, який ампутував ногу Іполитові. (*Каніве.*)
5. Місцевий кюре. (*Бурнізьєн.*)
6. Місце, де Емма здобула освіту. (*Монастир.*)
7. Перше слово назви трактиру з Військової площі. (*Золотий.*)
8. Аптекар, у якого Емма вкрала миш'як. (*Оме.*)

Ключове слово: боваризм.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Аналітична бесіда

- ▼ Роман «Пані Боварі» побудовано як біографію. Чия це біографія? (*Шарля Боварі.*)
- ▼ Твір характеризується мінімумом дії, відсутністю драматичних ефектів і різних тонів, одноманітністю картин, що різняться лише відтінками. Як ви це поясните? (*Усе це закладено в задум твору: Флобер писав у цілковитому протиріччі «французькому смаку» без жодних поступок. Додати оповіді зовнішньої цікавості означало б знищити всю художню систему роману.*)
- ▼ Предметом зображення в романі є окрема провінція. Чому тоді дехто із сучасників автора вважав, що Флобер змалював усю Францію? (*Флобер усю Францію вважав провінцією, утіленням загального зубожіння й деградації. У творі подано повний набір типів, характерних для тих часів: лікар, аптекар, крамар, нотаріус, священник, власник сільського готелю та ін.*)
- ▼ Основну тему роману «Пані Боварі» письменник визначив у підзаголовку до нього. Яким є цей підзаголовок? (*«Провінційні звичаї».*)

- ▼ Чому «Пані Боварі» називають *соціально-психологічним романом*?
- ▼ Що таке *психологізм*? (Це художнє зображення внутрішнього світу персонажів, їхніх думок, переживань, бажань, розкриття складності й суперечливості духовних процесів, свідомого й підсвідомого, яскраво індивідуального й неповторного.)
- ▼ Загибель яких трьох ілюзій Емми описано у творі?
- ▼ Як ви зрозуміли термін *боваризм*?

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Інтерактивний прийом «5 × 5 × 5»

(робота в групах; запис до зошитів)

- ▼ За правилами методики «5 × 5 × 5» у 5 групах опрацюйте зміст, наміщену на картках інформацію, зробіть запис до зошитів та підготуйтеся до перехресного опитування.

Примітка. Методика «5 × 5 × 5» — різновид «Ажурної пилки», «Джиг-со».

Учні об'єднуються в групи, кількість яких дорівнює кількості учнів у кожній групі. За допомогою жеребкування кожен учень отримує номер, що містить літеру й цифру (наприклад: А1 ... А5, В1 ... В5, В1 ... В5 і т. ін.). Спочатку групи об'єднуються за літерним показником. Кожна група опрацьовує інформацію, отриману від учителя на картці; кожний учень стисло занотовує до зошита найголовніше з цієї інформації (записи вести обов'язково!). На цей різновид роботи відведено 10 хв.

На другому етапі учні перегруповуються за цифровим показником. У новостворених групах по черзі, що відповідає абетковій послідовності літери, вони передають одне одному інформацію, опрацьовану в попередній групі, також занотовуючи найсуттєвіше до зошитів. Після завершення цього етапу учитель організує перехресне опитування.

Картка № 1. Об'єктивний стиль Г. Флобера. Автор у романі

Флобер ішов у літературі власним шляхом, виробляючи свої естетику та стиль. Мистецтво для письменника було не втечею від життя, а засобом творчого діалогу з ним. *Об'єктивний стиль* (або *об'єктивний метод*), як називають його літературознавці, розроблений Гюставом Флобером, став одним із провідних принципів його реалізму, а згодом цим стилем (методом) почали охоче послуговуватися інші французькі письменники. Об'єктивізм, за Флобером, — це відсутність автора у творі. Флобер застосовував прийом

психологічного аналізу героїв через світ речей, що їх оточують. Він прагнув установити зв'язок між психологічною й фізичною природою людини, показати фізіологічну основу пристрастей, глибокий психологізм життя як героя, так і суспільства. Працюючи над творами, митець планував створити оригінальний твір із художньо-стилістичної точки зору. Повільність роботи над романом «Пані Боварі» він пояснював складністю сюжету, ретельним відпрацюванням стилю оповіді. Критики назвали цей роман одним із найвизначніших досягнень реалізму в літературі. «Пані Боварі» можна вважати *реалістичним романом*, він також містить яскраві прийоми натуралізму: автор з нещадною правдивістю описує болісну смерть Емми від отрути. До того ж у книзі немає жодного однозначно позитивного героя.

Картка № 2. Психологізм у розкритті провідної думки роману

За жанром «Пані Боварі» — реалістичний, соціально-психологічний роман. Письменник використовує психологізм як ознаку власного творчого стилю й методу. Психологізм Флобера виявляється в його вмінні точно передавати словами ледь відчутні душевні імпульси, «рух пристрастей». Усі вчинки героїв глибоко мотивовані. Автор називав свій твір *аналітичним*, а сучасники порівнювали його перо зі скальпелем. Сюжет роману простий: жінка виходить заміж за чоловіка посереднього характеру, розчаровується в ньому й накладає на себе руки. Флобер збагатив цей сюжет численними проблемами. У його розвитку провідне значення має внутрішній світ героїв — думки, почуття, переживання. Флобер використовує нові форми й засоби розкриття «непомітного», зовні «нецікавого» сюжету. Кожна з трьох частин твору містить історію загибелі однієї з трьох великих ілюзій Емми. Песимістичним є фінал роману, де автор з гіркою іронією констатує триумф світу речей та духовний занепад людини. Автор поділяє ставлення Емми до вульгарного світу й карає не її страдницьку душу, а той міщанський ідеал, який вона створила у власній уяві та свідомості.

Емма обрала смерть від отрути як єдиний вихід для себе. Її смерть від миш'яку дуже прозаїчна. Це враження буденності підсилює картина *похмурого гротеску* — похорону, на якому біля труни заснули аптекар і священик.

Смерть Емми нічого не змінила в житті провінційного містечка. Аптекар Оме домогся значних успіхів у роботі, Леон одружився, Родольф завів нову коханку. Шарль, який справді кохав Емму, помер зрештою від туги за нею.

Картка № 3. Мотиви Емми Боварі

Не випадково життя Емми Боварі, ота чарівна фантазмагорія життя серця, завершується трагічно. Це цілком співзвучно песимістичній філософії Флобера. «*Емма Боварі — це я!*» — сказав якось письменник. Висловившись у такий спосіб, митець мав на увазі, що його героїня втілює саме ті людські риси, з якими він безупинно боровся в собі: невихованість почуттів, мрійливість, прагнення екзотичного, одним словом — романтизм. Власне, цей роман для самого автора — своєрідна спроба вилікуватися від цієї хвороби. Проте поданий вислів не можна тлумачити як цілковите ототожнення автора зі своєю героїнею. Узагалі, його ставлення до неї суперечливе. Багато в чому він міг бути з нею солідарним. Наприклад, Флобер так само, як його героїня, ненавидів вульгарність, меркантилізм, приземленість французьких буржуа (у флюберівському розумінні цих понять). Це презирство відчутно в кожній літері роману: у тому, як автор описує середовище, де змушена жити Емма і якому вона кидає виклик. Однак, начебто бунтуючи проти буржуазності світу, вона не менш буржуазна, ніж решта героїв твору. Буржуазними є самі форми її бунту. Піднесені мрії Емми про кохання обов'язково перетворюються на банальний адюльтер, а ідеал красивого життя — на тривіальний культ комфорту. Романіст змальовує її надто плотською, матеріалістичною, егоїстичною, самозакоханою. Емма не вміє оцінити жертвності Шарля, зовсім не цікавиться долею власної дитини, марнославна (саме через це вона спонукає Шарля зважитися оперувати ногу Іполита). Цей двозначний підхід Флобера до зображення Емми сприяє тому, що її історія набуває загальнолюдського звучання. Героїня перетворюється на такого собі сучасного донкіхота: як і хитромудрий ідальго Сервантеса, вона прагне будувати своє життя відповідно до своєї мрії і, як і він, зазнає жорстокої поразки.

Картка № 4. Ставлення автора до Емми Боварі, символізм її образу

Особливістю стилю Флобера є писання «*сірим по сірому*». У ньому Флобер передає бачення світу Емми Боварі, тому читач співчуває героїні. Флобер ставився до Емми іронічно через її обмеженість і егоїзм. Але під час створення роману перевтілювався на неї до такої міри, що під час написання сцени отруєння та смерті Емми відчув ознаки отруєння миш'яком: у письменника навіть з'явилися небезпечні симптоми, через що до Флобера викликали лікаря. Точка зору Емми на світ є цілком протилежною світогляду

письменника: те, що в Емми викликає огиду (наприклад, сільське життя), Флобер дуже любив; література, якою зачитується «учениця Ламартина», нічого, окрім іронії, у письменника не викликає. У роману нібито два автори — Гюстав Флобер і сама Емма, яка інколи може переконати читачів у своїй правоті. Письменник змальовує не лише долю пересічної жінки Емми Боварі, яка недолго прожила життя та трагічно його скінчила: Флобер пише про Францію, про її долю, про її суть, яку може показати тільки провінція, адже столиці завжди космополітичні. Отже, картина пересічного життя набуває багатовимірності, дає читачеві змогу зазирнути у глибини життя. Емма, красива, елегантна, емоційна до екзальтованості, узагальнює Францію з її трьома революціями, які Флобер уважав облудою. Так само, як Емма нищить життя своєї патріархальної родини, повіривши у «романи-обмани», так само Франція знищила саму себе, повіривши в «ідеї-обмани».

Картка № 5. Боваризм у романі

Емма вчиняє жорстоко й водночас наївно, але читач не помічає її жорстокості, тому що наївність героїні приваблює. Емма руйнує життя Шарля та Берти, але й сама при цьому страждає, і ми співчуваємо «нещасній», тому що свідомість Емми опиняється на авансцені, а сам автор десь дуже далеко, даючи змогу читачеві самостійно оцінити вчинки персонажів. Шарль, сільський лікар, є людиною звичайною. «Молодим дубком» називає його автор. Але він по-справжньому кохає Емму, і тільки він, той, кого вона зраджувала, обкрадала, кому постійно брехала, перебуває поруч із нею у скрутний момент.

Чим же керується Емма? Французькі літературні критики відшукали назву для цього явища — **боваризм**: *прагнення людини уявити себе іншою та вдавати із себе іншу людину, ніж вона є насправді*. Емму не влаштовує просте земне щастя, пов'язане з піклуванням про дочку, дім, чоловіка. Вона прагне, як їй видається, високої поезії, але то тільки самоомана, ілюзія. Це відчуття переживають майже всі герої роману, але саме Еммі найбільшою мірою властиво жити вигаданим життям. Правильною поведінкою, на думку Флобера, мусить бути свідома відмова від ілюзій. Тільки в такий спосіб мудра людина може врятуватися від вульгарності світу та здобути спокій.

Запитання для перехресного опитування

- ▼ У чому полягав об'єктивізм творчості Г. Флобера?
- ▼ Яким є місце автора в романі «Пані Боварі»?

- ▼ У чому виявляється натуралізм цього твору?
- ▼ Чому Флобер називав свій роман аналітичним?
- ▼ Доведіть, що роман «Пані Боварі» є психологічним.
- ▼ Як автор ставиться до своєї героїні?
- ▼ Завдяки яким засобам зображення читач розкриває для себе образ Емми?
- ▼ Проти якого явища Флобер скеровує ідею свого роману?
- ▼ Чи стосується термін *боваризм* тільки образу Емми? Відповідь обґрунтуйте.
- ▼ У чому полягає новаторство Г. Флобера в літературі?

2. Узагальнення вчителя

— Творча спадщина Флобера невелика. Він писав повільно й важко. Велич і популярність Флобера багато критиків намагалися пояснити досконалістю його стилю. Сам Флобер сприяв утвердженню цієї думки. Він невпинно і з полемічним запалом повторював, що *«форма — це сам твір»*, що *«немає нічого, крім стилю»*, що твір стає безсмертним передусім завдяки композиції та стилю. Флобер створив роман, витончений за формою й за мовою. Він був переконаний, що задум твору можна втілити тільки через притаманну йому форму, що для точного вираження сенсу існує одне слово чи фраза, які художник зобов'язаний знайти. Флобер тяжкою власною працею досяг досконалої письменницької техніки, досконалої композиції й художньої майстерності, що забезпечило йому світове визнання.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Інтерактивний прийом «Грунування»

- ▼ Складіть ґроно до поняття *боваризм*.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Кому з героїв роману «Пані Боварі» ви співчуваєте найбільше? Чому?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: написати стислий твір-роздум на тему «У чому полягає справжнє людське щастя?», повторити відомості про життя Ф. М. Достоевського. **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати повідомлення про творчі здобутки письменника та його зв'язок з Україною.

Росія

УРОК № 54

НАЦІОНАЛЬНА СВОЄРІДНІСТЬ РОСІЙСЬКОГО РОМАНУ XIX СТ. ЗНАЧЕННЯ ФЕДОРА МИХАЙЛОВИЧА ДОСТОЄВСЬКОГО ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО- ФІЛОСОФСЬКОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО РОМАНУ. НАСЛІДУВАННЯ МИТЦЕМ ТРАДИЦІЙ М. В. ГОГОЛЯ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу російського літературного процесу XIX ст., життя та творчості Ф. М. Достоевського; розуміння значення його творчості для розвитку романістики; творчі здібності; культуру мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія.

Основні терміни й поняття: соціально-філософський, психологічний роман.

Обладнання: портрет Ф. М. Достоевського, видання його творів, таблиця «ЗХВ» (аркуш ф. А1 на дошці).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання

(Охочі зачитують написані вдома твори-роздуми.)

2. Робота з таблицею «ЗХВ» (запис до зошита)

- ▼ Заповніть перший стовпець таблиці «ЗХВ» за темою «Життєвий та творчий шлях Ф. М. Достоевського».

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Федір Михайлович Достоевський здобув визнання ще за життя. Однак найбільшої слави його твори зажили після

смерті митця. Навіть німецький філософ Фрідріх Ніцше визнавав Достоевського автором-психологом, який став почасти його вчителем. Ф. М. Достоевський значно вплинув на розвиток літературного й культурного процесу не тільки Росії. Його визнано одним із найвидатніших російських письменників-філософів, що викрив найболючіші проблеми суспільства й порушив найгостріші життєві питання у своїй творчості. Достоевський залишається найвідомішим російськомовним автором на Заході й у цілому світі. Доробок письменника вже традиційно є складовою освітніх програм не тільки вищих навчальних або спеціалізованих філологічних закладів, а й шкіл багатьох країн світу. Твори митця аналізували численні письменники та критики, захистивши сотні кандидатських та докторських дисертацій. У чому криється талант і така популярність творів письменника?

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Робота з таблицею «ЗХВ» (запис до зошитів)

- ▼ Заповніть другий стовпець таблиці «ЗХВ» за темою «Життєвий та творчий шлях Ф. М. Достоевського».

(Учні зачитують зроблені ними в першому та другому стовпцях нотатки: записи не мають повторюватися.)

2. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

1-й учень. Далекий предок Достоевських, Данило Ртищич, 1506 р. отримав село Достоеве на Берестейщині (територія нинішньої Білорусі), від назви якого походить прізвище. Одна з гілок роду Достоевських перебралася на Волинь. Саме там мешкав Федор Достоевський, «прокуратор» князя Андрія Курбського, згаданий у документах 1570-х рр. 1664 року в паперах села Секунь згадано ще одного пана Достоевського — власника сусіднього села Кличковичі.

1775 року Достоевські продали Кличковичі. Тоді Григорій Гомерович Достоевський перебрався до Янушполя (імовірно, під Житомиром), де прийняв сан священника. Його сини також мали парафії на Поділлі: Ян — у селі Скала, Андрій — у селі Війтівці.

Андрій Достоевський, дід письменника, у 1782–1820 рр. був священником, підписувався українською — «Андрій». Після нього у Війтівцях правив його син Лев (1820–1829). Другий син, Михайло (батько письменника), навчався у Подільській семінарії у Шаргороді. Звідти як одного з найкращих учнів його відправили на навчання до Медико-хірургічної академії в Москву (після навчання став одним із найкращих лікарів Маріїнської лікарні для бідних).

До війни 1812 р. підписувався також українською — «Михайло» і лише під час війни, будучи військовим лікарем, ставив російський підпис — «Михаил».

Могили Достоевських є у Кальнику (село в Україні, в Іллінецькому районі Вінницької області, розташоване у місці злиття річок Кальнички й Собу).

Сам письменник улітку 1877 р. відпочивав та працював над романом «Брати Карамазови» в селі Малий Прикіл (сьогодні — територія Малорибицької сільської ради Краснопільського району на Сумщині).

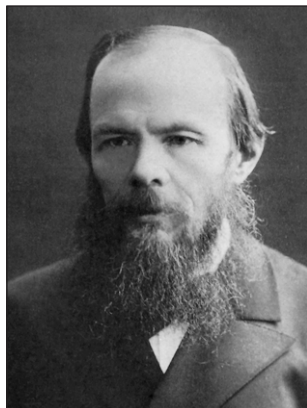
2-й учень. За життя Достоевського у культурному російському середовищі точилися суперечки між принаймні двома політичними течіями — слов'янофільством та західництвом, суть яких приблизно така: прихильники першої стверджували, що майбутнє Росії полягає в народності, православ'ї та самодержавстві; прихильники другої вважали, що росіяни мають у всьому наслідувати європейців. І ті й інші розмірковували над історичною долею Росії. Достоевський же поділяв погляди літературної течії та громадської й філософської думки, яке російською називається *почвенничество*. Він був росіянином, нерозривно пов'язаним із народом, але при цьому не заперечував досягнень культури й цивілізації Заходу. Проте погляди Достоевського розвивалися, і під час третього перебування за кордоном він остаточно став переконаним монархістом.

3-й учень. Як зазначив сучасний філософ Олег Михайлович Ноговіцин, Достоевський є найяскравішим представником *онтологічної, рефлексивної поетики*, що, на відміну від традиційної описової поетики, залишає персонаж у певному сенсі вільним у своїх відносинах із текстом, який його описує, що виявляється в усвідомленні героєм свого зв'язку з цим текстом та діях, цим текстом обумовлених. Звідси вся парадоксальність, суперечливість і непослідовність персонажів Достоевського. Якщо в традиційній поетиці персонаж завжди перебуває у владі автора, завжди захоплений подіями (захоплений текстом), тобто є цілком описовим, цілком уключеним у текст, цілком зрозумілим, залежним від причин та наслідків, руху оповіді, то в онтологічній поетиці ми вперше стикаємося з персонажем, який намагається чинити опір текстувальним стихіям, своїй підвладності тексту, намагаючись його «переписати». За такого підходу письменство є не описом персонажа в різноманітних ситуаціях і положеннях у світі, а співпереживанням його трагедії — у його свавільному небажанні прийняти текст (світ), у його нездоланній надмірності щодо

цього тексту (світу), потенційній нескінченності. Уперше на таке особливе ставлення Достоевського до своїх персонажів звернув увагу Михайло Михайлович Бахтін, видатний російський культуролог, філософ, теоретик європейської культури й літератури, творець нової теорії європейського роману.

3. Розповідь учителя

— З особистістю Федора Михайловича Достоевського та його творами пов'язані цікаві відомості. Дізнаймося про них докладніше.

Федір Достоевський

Це цікаво!

- Володимир Ілліч Ленін називав Ф. М. Достоевського «архискверным» через ставлення письменника до «беспредельщиков»-революціонерів. Саме їх Федір Михайлович зобразив у відомому романі «Біси», називаючи бісами та шахраями.
- Під час нетривалого перебування в Тобольську, дорогою на каторгу до Омська, дружини декабристів подарували Достоевському Євангеліє. У засланні він читав цю книгу й не розлучався з нею до кінця свого життя. У день смерті письменник попросив передати це Євангеліє синові.
- Життя письменника була затьмарена фінансовими проблемами, хворобами, турботою про велику родину. Федір Михайлович майже все життя писав у борг, тобто під наперед узятий від видавця аванс. За таких умов митцеві завжди бракувало часу для опрацювання й відточування своїх творів.
- Достоевський дуже любив Петербург, який змалював у багатьох своїх творах. Часом навіть зустрічаються точні описи місць Північної Пальміри. Наприклад, у романі «Злочин і кара» Раскольников ховає знаряддя вбивства в одному з дворів, що реально існує в культурній столиці Росії.
- Зігмунд Фрейд досить високо оцінив творчість Достоевського: *«Найменш суперечливий він як письменник, місце його в одному ряду з Шекспіром. “Злочин і кара” — найвидатніший роман із-поміж усіх, коли-небудь написаних, а “Легенда про Великого Інkvізиторa” — одне з найвищих досягнень світової літератури, переоцінити яке неможливо»*.
- Творчість Достоевського справила неабияке враження на видатного фізика-теоретика Альберта Ейнштейна, який сказав:

«Достоевський дає мені більше, ніж будь-який науковий мислитель, більше, ніж Гаусс» (Йоганн Карл Фрідріх Гаусс — німецький математик, астроном, геодезист та фізик).

- Творчий доробок Ф. М. Достоевського: *романи* («Бідні люди», «Прийняті й ображені», «Гравець», «Злочин і кара», «Ідіот», «Біси», «Підліток», «Брати Карамазови»), *повісті й оповідання* («Двійник», «Записки з Мертвого будинку», «Записки з підпілля», «Роман у дев'яти листах», «Село Степанчиково та його мешканці», «Пан Прохарчин», «Господиня», «Білі ночі», «Ялинка і весілля», «Повзунков», «Слабке серце», «Чужа дружина й чоловік під ліжком», «Неточка Незванова», «Маленький герой», «Дядечків сон», «Чесний злодій», «Петербурзькі сновидіння в віршах і прозі», «Поганий анекдот», «Крокодил», «Вічний чоловік», «Бобок», «Покірлива», «Два самогубства», «Хлопчик у Христа на ялинці», «Сон смішної людини» та ін.), а також *публіцистика* та *критика, нариси й вірші, щоденники*.

4. Робота з таблицею «ЗХВ» (*запис до зошита*)

- ▼ Заповніть третій стовпець таблиці «ЗХВ» за темою «Життєвий та творчий шлях Ф. М. Достоевського». Які ваші запитання з другого стовпця («Хочу дізнатися») залишилися без відповідей?

Примітка. Запитання, на які учні не дістали відповідей під час уроку, слід занотувати: учитель має дати відповіді на них або одразу, або запланувати їхній розгляд на наступних уроках.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ

Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан «Ф. М. Достоевський».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Одне слово»

- ▼ Завершіть речення одним словом: «Федір Достоевський — це...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: читати роман Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», повторити поняття *жанр роману* та *різновиди роману*. **Випереджальне** (індивідуальне; 2–3 учні): підготувати повідомлення про історію написання роману «Злочин і кара».

УРОК № 55

**РОМАН «ЗЛОЧИН І КАРА» Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО
ЯК УТІЛЕННЯ НОВОГО, ПОЛІФОНІЧНОГО ТИПУ ХУДОЖНЬОГО
МИСЛЕННЯ. ФІЛОСОФСЬКІ, СОЦІАЛЬНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ
Й МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ІДЕЇ ТВОРУ. СЮЖЕТ РОМАНУ,
ЗУМОВЛЕНИЙ РУХОМ СВІДОМОСТІ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ**

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу російського літературного процесу XIX ст., життя та творчості Ф. М. Достоевського; розуміння значення творчого доробку Ф. М. Достоевського та його роману «Злочин і кара» для розвитку романістики, основних положень твору; творчі здібності; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення зрозуміти світ довкола себе; прагнення літературної освіченості; почуття справедливості й гуманізму).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: жанр; філософський, поліфонічний, психологічний роман.

Обладнання: портрет Ф. М. Достоевського, тексти роману «Злочин і кара», ілюстрації до нього, фрагменти екранізації твору (за вибором учителя), медіазасоби.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****Евристична бесіда**

- ▼ Які факти життя та творчості Ф. М. Достоевського вам запам'ятались чи вразили? Чому?
- ▼ На вашу думку, які факти біографії найбільше вплинули на формування світогляду письменника?
- ▼ Чим Зигмунда Фрейда вабила творчість Ф. М. Достоевського?

III. ОГолошення теми й мети уроку.**МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. З одним із творів Ф. М. Достоевського ми сьогодні розпочнемо знайомство. Це роман «Злочин і кара» — твір, що є не

тільки різким трагічним відтворенням життя, а й зверненням до людського розуму й сумління. У цьому романі автор захищає ідею моральної людини, яка не хоче бути «вошею», усім своїм еством постає проти суспільної несправедливості. На перший погляд, роман має ознаки детективу, однак насправді за своєю сутністю це і соціально-політичний, і психологічний твір.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— Історія створення роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара» сягає часів перебування письменника на каторзі. 9 жовтня 1859 р. він із Твері писав братові: *«У грудні я почну роман. Пам'ятаєш, я тобі говорив про одну сповідь-роман, який я хотів писати після всіх, розуміючи, що ще самому слід пережити. Днями я вирішив писати його негайно. Усе серце моє з кров'ю буде вкладено в цей роман»*. Спочатку «Злочин і кару» письменник замислював як сповідь Раскольникова.

Минуло 6 років. Упродовж цього часу було написано романи «Прийняті й ображені», «Записки з Мертвого будинку», «Записки з підпілля». Головні мотиви цих творів — тема бунту й тема героя-індивідуаліста — автор згодом синтезував у романі «Злочин і кара».

8 червня 1865 р. Ф. М. Достоевський попросив аванс у видавця А. О. Краєвського за новий твір для журналу «Отечественные записки» — роман «П'яньські». Видавець відмовив, мотивуючи це відсутністю коштів у редакції. Перебуваючи за кордоном, Ф. М. Достоевський полишив «П'яньських» і вирішив написати повість, задум якої став зерном майбутнього роману «Злочин і кара».

У вересні 1865 р. Достоевський запропонував цю повість журналу «Русский вестник». У листі до видавця М. Н. Каткова письменник детально виклав план свого твору й визначив його головну ідею: *«Це — психологічний звіт одного злочину»*. Але в процесі написання повість поступово переросла у великий роман, і Достоевський пожертвував усім написаним і почав знову. У середині грудня 1865 р. першу частину роману було завершено: вона вийшла друком у січні 1866 р. у журналі «Русский вестник». Подальша робота над твором тривала впродовж усього 1866 р.

Роман «Злочин і кара» — перший із-поміж великих прозових творів, у якому новаторський світогляд письменника й нова poetика виявилися якнайповніше.

2. Сприйняття творів інших видів мистецтв

Учитель. Роман Ф. М. Достоевського «Злочин і кара» неодноразово екранізували різні режисери в різних країнах світу, зокрема:

- 1909 р.— реж. В. М. Гончаров (Росія);
- 1935 р.— реж. П. Шеналь (Франція; за роль Раскольнікова актор П'єр Бланшар здобув 1935 р. Кубок Вольпі Венеційського кінофестивалю за кращу чоловічу роль);
- 1956 р.— реж. Ж. Лампен (Франція);
- 1969 р.— реж. Л. О. Куліджанов (СРСР; 2 серії; творців та акторів фільму було нагороджено Державною премією РРФСР імені братів Василь'євих);
- 1983 р.— реж. А. Каурісмаякі (Фінляндія);
- 2007 р.— телесеріал Д. Й. Светозарова (Росія; 8-серійний телефільм).

Відомо, що під час роботи над романом Ф. М. Достоевський створював графічні нариси обличчя Раскольнікова, Соні, Дуні, Лизавети Іванівни, Порфирія Петровича.

Роман ілюстрували багато відомих художників, поміж яких П. М. Боклевський, М. В. Добужинський, Д. О. Шмаринов, І. С. Глазунов, Е. Й. Неізнаний, С. Г. Якутович (*учитель демонструє ілюстрації згаданих митців до твору Ф. М. Достоевського «Злочин і кара»*).

- ▼ Перегляньте фрагменти екранізації твору. Чи відповідає екранний образ вашим уявленням про літературного героя?

(*Учитель демонструє фрагменти екранізації роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара» (1969 р., реж. Л. О. Куліджанов, СРСР).*)

3. Теорія літератури (запис до зошитів)

Ф. М. Достоевський «Злочин і кара»

Тема: показ нелюдських умов існування нижчих прошарків населення сучасної йому Російської імперії, безнадійності й озлобеності цих людей.

Ідея: письменник засуджує тогочасне суспільство, якому байдуже до існування своїх громадян у безпросвітних злиднях.

Провідні проблеми:

- суспільства;
- моральності;
- добра і зла;
- гуманізму.

4. Розповідь учителя з елементами бесіди

- ▼ Що так жанр?
- ▼ Назвіть різновиди романного жанру.

— Жанрові особливості роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара» не можна окреслити певними межами. І не тільки тому, що цей твір складний за задумом і великий за обсягом. Можна назвати кілька жанрово різних визначень, і кожне з них по-своєму відображатиме істину.

«Злочин і кара» — **філософський роман**, тому що в ньому постає проблема засудження войовничого індивідуалізму й так званої «надособистості», що перебуває в центрі уваги.

«Злочин і кара» — **психологічний роман**, оскільки в ньому йдеться передусім про людську психологію, у різних, навіть хворобливих, її проявах.

До цього можна додати інші, більш конкретні жанрові особливості, пов'язані вже зі структурою твору та наявністю в ньому:

- внутрішніх монологів;
- діалогів-дискусій дійових осіб (сократівських діалогів¹);
- картин майбутнього світу, у якому б запанувала ідея індивідуалізму.

Також «Злочин і кара» — **поліфонічний роман**: кожен із героїв стверджує власну ідею, тобто має власний голос.

5. Інтерактивний прийом «Групування». Теорія літератури (запис до зошитів)

- ▼ За принципом групування складіть колективну схему «Жанрові особливості роману Ф. М. Достоевського “Злочин і кара”». Сформулюйте висновок.

(Примітка. За потреби вчитель допомагає скласти повноцінну схему.)

Очікуваний результат

¹ Сократівський діалог — це своєрідний словесний двобій, що розкриває суперечності в судженнях одного зі співрозмовників.

Висновок. *Різноманітність «Злочину і кари»* — основна передумова успішної творчої реалізації масштабного авторського задуму (його дидактичної настанови).

6. Розповідь учителя

— Сюжет роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара» розгортається довкола головного героя Родіона Романовича Раскольникова, у голові якого дозріває теорія злочину. Раскольников дуже бідний: він не може сплатити не тільки за навчання в університеті, а й за проживання в кімнаті, більше схожій розмірами й виглядом на шафу. Мати й сестра його також живуть у злиднях; незабаром Родіон дізнається, що його сестра, Дуня Раскольникова, готова заради грошей вийти заміж за людину, якої не кохає, аби тільки допомогти родині. Це стало останньою краплею, і Раскольников здійснює навмисне вбивство старої лихварки й вимушене вбивство її сестри, свідка. Але Раскольников не може скористатися викраденим. Достоевський яскраво змалював жахливе існування героя у статусі злочинця, збагачуючи твір тонким психологізмом, осмисленням Раскольниковим трагічності вчиненого. До дії в романі залучаються нові обличчя: родина Мармеладових, Петро Петрович Лужин, Аркадій Іванович Свидригайлов, Порфирій Петрович. Доля зіштовхує героя із самотньою, заляканою, бідною дівчиною, у якій він знаходить споріднену душу й підтримку — Сонею Мармеладовою, що стала на шлях проституції для забезпечення своєї родини. Також Раскольников знаходить опору в університетському другові Разуміхіні, закоханому в сестру Родіона. Зрештою Раскольников, змучений сумнівами, приходить до слідчого Порфирія Петровича й зізнається у вбивстві. Раскольников так і не визнав за собою злочину: шкодує він лише про те, що так *«безглуздо і глухо пропав»*, піддавшись власній слабкості.

Цікаво відзначити, як Достоевський протиставив Родіону Раскольникову іншого «вбивцю» — дворянина Свидригайлова. Дві людини-співрозмовники, два протилежних погляди на життя. Отруйник своєї дружини наприкінці роману застрелюється. А головний герой Раскольников, відбuvаючи восьмирічний термін на каторзі, здобуває на свої почуття взаємність Соні Мармеладової, яка за прикладом дружин декабристів попрямувала за своїм коханим.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Постановка й розв'язання проблемного питання (запис до зошитів)

- ▼ Якби вам довелося ілюструвати роман Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», що саме ви б зобразили? Які кольори використали б? Чому?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Обмін думками»

- ▼ Чи рекомендуватимете ви своїм дітям та онукам прочитати роман «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського? Чому?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: підготувати запитання для однокласників за змістом роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара» (за методикою взаємозапитань), уміти характеризувати образ Раскольника. **Для охочих:** переглянути одну з екранізацій твору (за власним вибором).

УРОК № 56

«ЗЛОЧИН І КАРА» Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО. ОБРАЗ РОДІОНА РАСКОЛЬНИКОВА.

«ТЕОРІЯ» РАСКОЛЬНИКОВА: ЇЇ СУТНІСТЬ І ПРОБЛЕМАТИКА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу російського літературного процесу XIX ст.; розуміння значення творчого доробку Ф. М. Достоевського для розвитку романістики та особливостей тогочасної романістики; розуміння сутності «теорії» головного героя роману «Злочин і кара»; уміння характеризувати образ головного героя літературного твору; творчі здібності; аналітичне мислення; культуру мовлення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення зрозуміти світ довкола себе; прагнення літературної освіти; почуття справедливості й гуманізму).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: тема, проблема.

Обладнання: портрет Ф. М. Достоевського, тексти роману «Злочин і кара», ілюстрації до нього.

Ти сам — свій Бог, ти сам свій ближній,
 О, будь же власним ти Творцем,
 Провалляй будь і верхнім, й нижнім,
 Своїм початком і кінцем.

Д. С. Мережковський (переклад О. Г. Куцінко)

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****Перевірка домашнього завдання. «Методика взаємозапитань»**

(Учні ставлять одне одному запитання й відповідають на них. Якщо діти не зважили на якісь важливі деталі, запитання формулює вчитель.)

**III. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. Провідні мотиви роману «Злочин і кара» Ф. М. Достоєвського — падіння моральності, людське роз'єднання, зростання злочинності та трагедія «маленької людини». Автор усвідомлює, що всі злочини, внутрішні страждання й метання головного героя, докори сумління й боротьба розуму та серця є відображенням конфліктів і парадоксів навколишньої дійсності. Перед тим, як підтвердити чи спростувати цю думку, пропоную докладніше познайомитися з головним героєм роману.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ**1. Робота з епіграфом**

- ▼ Як ви розумієте епіграф до уроку?

2. Аналіз образів героїв літературного твору (робота в групах)

- ▼ У 5 групах схарактеризуйте образ Родіона Раскольникова: 1-ша група — зовнішній вигляд, 2-га — риси характеру, 3-тя — сутність та проблематику його «теорії», 4-та — злочин і покарання героя, 5-та — шлях духовного відродження.

Очікувані відповіді

1-ша група. **Зовнішній вигляд Родіона Раскольникова.** Зовнішність героя змальовано двічі. Опис Раскольникова у романі починається з першої глави: *«Він був напрочуд гарний з себе, з прекрасними темними очима, темно-русявий, стрункий, на зріст вище середнього. <...> Він був так погано вдягнений, що інша, навіть звична до всього, людина посоромилася б удень виходити в такому лахмітті на вулицю»*. Ми знайомимося з молодим чоловіком, який перебуває у хворобливому стані. Він похмурий, задумливий і замкнений у собі. Родіон Романович Раскольников — колишній студент університету, що полишив заняття на юридичному

факультеті. Разом з автором ми бачимо скромну обстановку кімнати, де живе молода людина: *«Комірчина його містилася під самісіньким дахом високого п'ятиповерхового будинку і скидалася більше на шафу, ніж на житло. <...> Ця малюсінька комірчина, кроків на шість завдовжки, мала жалюгідний вигляд з своїми жовтенькими запиленими шпалерами, що скрізь повідліплювалися від стін, і була така низенька, що хоч трохи високій людині ставало в ній моторошно, і все здавалося, що от-от стукнешся головою об стелю. Меблі пасували до приміщення: було три старих стільці, не зовсім справних, фарбований стіл в кутку, на якому лежало кілька зошитів і книжок; вже з самого того, який товстий шар пилу укривав їх, видно було, що до них давно вже не доторкалася нічия рука; і, нарешті,— незграбна велика софа, яка займала мало не всю стіну і вишир половину всієї кімнати, колись оббита ситцем, але тепер геть уся обідрана, що правила Раскольникову за ліжко. Часто він спав на ній так, як був, не роздягаючись, без простирадла, вкриваючись своїм старим, зношеним студентським пальтом і користуючись невеликою подушечкою, під яку підкладав усе, що мав з білизни, чисте і брудне, щоб було вище в головах. Перед софою стояв маленький столик»*. Уважно розглядаємо зношені деталі одягу. Родіон Раскольников перебуває у край скрутному становищі. У нього немає ані копійчини, аби покрити борг за квартиру, сплатити за навчання.

Пізніше Достоевський створив інший портрет Родіона Романовича — після злочину він нагадує людину, що насилу долає сильний фізичний біль: *«Всі ці муки так його знесли, що він ледве посувався. Піт виходив з нього краплями, шия була геть мокра. <...> Страшний холод охопив його, але холод був і від гарячки, яка вже давно почалася в нього під час сну. А тепер раптом вдарив такий озноб, що мало зуби не повилітали, і все в ньому так і заходило»*. Подібний **метод дворазового портретизування** автор застосував і в описі зовнішності інших персонажів — зокрема, Соні та Свидригайлова. Цей художній прийом дозволив письменникові показати, що його герої за незначний час здолали важкі випробування, які відбилися на їхній зовнішності.

2-га група. **Риси характеру Родіона**. Достоевський характеризує Раскольника у романі «Злочин і покарання» поступово. Спочатку ми знайомимось з портретом героя, потім починаємо дізнаватися про особливості його вдачі. Раскольникову притаманно багато рис, що суто по-людськи привертають до нього увагу. Він чесний, здатний до співчуття та співпереживання. Останні свої гроші, мідь і срібло з рубля він залишає Мармеладовим. Щоправда,

потім хоче повернутися й забрати їх, але не робить цього: *«Виходячи, Раскольников устиг засунути руку в кишеню, загриб скільки потрапило мідяків, що залишалися з розмінного в пивниці карбованця, і непомітно поклав на вікно. Потім уже на сходах він схаменився і хотів був повернутися. “Ну й дурницю я зробив,— подумав він,— тут у них Соня є, а мені самому потрібно”. Та зміркувавши, що взяти назад уже не можна і що все-таки він і без того не взяв би, він махнув рукою і пішов додому»*. Він сильний, талановитий молодий чоловік, розумний і освічений, гордий і незалежний. Принизливе матеріальне становище, у якому він опинився, робить його похмурим і відлюдкуватим. Його дратує спілкування з людьми. Будь-яка допомога з боку близького друга Дмитра Разуміхіна або літньої матері видається йому принизливою.

3-тя група. **«Теорія» Раскольникова, її сутність та проблематика.** Уже з перших сторінок роману «Злочин і кара» головний герой пригнічений власною філософією, яка дозволяє *кров по совісті*. Спостерігаючи за життям своєї країни, замислюючись над світовою історією, Раскольников дійшов висновку, що не лише історичний прогрес, а й будь-який інший розвиток відбувається ціною чийось страждань, жертв і крові. Герой розподілив людство на дві категорії: є люди, які смиренно сприймають свою долю, а є такі, що порушують моральні норми та громадський порядок. Визначні особистості — Лікурґ, Магомет, Наполеон — не зупиняються перед жертвами, насиллям, кров'ю заради реалізації своїх ідей. Світ улаштований так, що розвиток суспільства відбувається в процесі знищення «тремтячих створінь» сильними світу цього: *«Я просто вбив, для себе вбив, для себе самого, а там, чи став би я чийсь благодійником, чи все життя, мов павук, ловив би всіх у павутиння і з усіх живі соки висмоктував, мені в ту мить, певно, однаково було!.. І не гроші, головне, потрібні мені були, Соню, коли я вбив; не стільки гроші потрібні були, як інше... Я це все тепер знаю... Зрозумій мене: може, тим же шляхом ідучи, я вже ніколи більше не убив би вдруге. Мені інше треба було узнати, інше штовхало мене під руки: мені треба було узнати тоді, і якнайшвидше узнати, воша я, як усі, чи людина? Зможу я переступити чи не зможу? Зважусь нахилитися і взяти чи ні? Тремтяче я створіння, чи право маю...»*. Родіон уважає, що, скоївши вбивство «баби», перевірить свої ідеї, зможе почати нове життя й оцасливити людство. Справа в тому, що життєві ситуації, у якій потрапляє Раскольников, не лише не відвертають його від ідеї вбивства, а наче наштовхують на неї.

4-та група. **Суть злочину та покарання героя.** У реальному житті все відбувається інакше, ніж замислив Раскольников. Разом

із жадібною лихваркою гине вбога Лизавета Іванівна, яка нікому не заподіяла зла. Пограбування не вдалося. Раскольников не зміг змусити себе скористатися краденим. Йому гидко та страшно. Він розуміє, що даремно розраховував на роль Наполеона. Переступивши моральну межу, позбавивши життя людини, герой усіляко уникає спілкування з оточуючими. Знедолений і хворий, він опиняється на межі божевілля. Родина Раскольнікова, його друг Дмитро Разуміхін безуспішно намагаються зрозуміти стан юнака, підтримати нещасного. Гордий молодий чоловік відкидає турботу близьких і залишається на самоті зі своєю проблемою. *«Але навіть що ж вони мене так люблять, якщо я не вартий!»* — вигукує він.

Після фатальної події герой змушує себе спілкуватися з незнайомими людьми. Бере участь у долі Мармеладова та його сім'ї, віддаючи надіслані матір'ю гроші на похорон чиновника. Рятуює від розтління дівчину. Благородні пориви душі швидко поступаються місцем роздратуванню, суму й самотності. Життя героя ніби розділилося навпіл: до вбивства і після нього. Він не відчувається злочинцем, не усвідомлює своєї провини. Найбільше він переймається через те, що не витримав випробування. Родіон намагається заплутати слідство, зрозуміти, чи підозрює його розумний і хитрий слідчий Порфірій Петрович. Постійне удавання, напруження та брехня позбавляють його сил, спустошують душу. Герой відчуває, що діє неправильно, але не бажає визнавати своїх помилок.

5-та група. **Шлях духовного відродження Родіона.** Відродження до нового життя почалося після знайомства Родіона Раскольнікова із Сонею Мармеладовою. Вісімнадцятирічна дівчина також перебувала у вкрай тяжкому стані. Сором'язлива, скромна від природи героїня змушена жити *«за жовтим квитком»*, продавати своє тіло, тільки б урятувати від голоду свою родину. Вона постійно зносить образи та приниження, відчуває страх. Автор називає її неприкаяною. Але ця слабка істота має добре серце та щиро вірить у Бога, а ця віра допомагає Соні не тільки вистояти, а й підтримувати оточуючих. Любов Соні вберегла Родіона від загибелі. Її жалість спочатку викликає у гордого юнака протест і обурення. Але саме Соні він довіряє свою таємницю і саме в неї шукає співчуття та підтримки. Змучений боротьбою із самим собою, Раскольников, за порадою подруги, визнає свою провину та вирушає на каторгу. Він не вірить у Бога, не поділяє переконань Соні. Думка про те, що щастя та прощення слід вистраждати, незрозуміла героєві. Терпіння, турбота й глибоке почуття дівчини зрештою допомагають Родіонові Раскольникову звернутися до Бога, покаятися й почати жити заново.

3. Узагальнення вчителя

— У чернетках Достоевського збереглися нотатки, пов'язані з психологічним портретом Раскольникова,— письменник хотів наділити головного героя такими характеристиками, як *«непомірна гордість, зарозумілість і презирство до суспільства»*, водночас автор підкреслював, що *«деспотизм — його риса»*. Однак у процесі роботи образ персонажа ускладнився; свідченням тому є відгук, який дає Родіонові його університетський товариш Дмитро Разуміхін: *«У ньому два протилежних характери по черзі змінюються»*. З одного боку, Раскольников похмурий, з іншого — він здатний на щирі поривання. Так, уперше потрапивши до Мармеладових, герой непомітно кладе всі свої гроші на вікно їхньої кімнати; він заступається за Соню, яку Лужин звинувачує в крадіжці; його прихильність до людей часом народжується зі співчуття, а тому він тепло згадує про «хвору дівчинку» — своє перше кохання. При цьому Родіон свідомо дистанціюється від суспільства — навіть *«перебуваючи в університеті, майже не мав товаришів, усіх цурався, ні до кого не ходив і у себе приймав неохоче. А втім, і від нього незабаром усі відвернулися. Ні в загальних сходках, ні в розмовах, ні в забавах, ні в чому він якось не брав участі. Вчився він посилено, не жаліючи себе, і за це його поважали, але ніхто не любив»*.

А теорія Раскольникова про можливість піднятися над людьми, із презирством ставитися до їхніх законів не знайшла підкріплення у його власній долі. Повністю вбити в собі совість та злетіти у гордій самотині над «людським мурашником» не може навіть найвитонченіший злодій, не те що людина з роздвоєною особистістю. Можливо, тому автор і прирік Раскольникова на самотність. Достоевський усією образною системою роману переконливо довів, що не можна виправдати теорію насильства, убивства, якою б благородною метою її не аргументували.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Складання сенкан

- ▼ Складіть сенкан «Родіон Раскольников».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Запитання авторові»

- ▼ Про що б ви запитали Ф. М. Достоевського, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: дочитати роман «Злочин і кара» Ф. М. Достоевського. **Випереджальне (групове; 9 домашніх груп):** схарактеризувати образи роману (*образи розподіляє вчитель*) за правилами рольової гри «Перевтілення»¹ (*образи для характеристики: Софія Семенівна Мармеладова, Катерина Іванівна Мармеладова, Семен Захарович Мармеладов, Альона Іванівна, Лизавета Іванівна, Амалия Федорівна Липпехель, Аркадій Іванович Свидригайлов, Петро Петрович Лужін, Петербург*).

УРОК № 57

СИСТЕМА ПЕРСОНАЖІВ, ПЕТЕРБУРГ У РОМАНІ Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО «ЗЛОЧИН І КАРА», ЇХНЄ ЗНАЧЕННЯ В ЖИТТІ РАСКОЛЬНИКОВА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу російського літературного процесу XIX ст., творчого доробку Ф. М. Достоевського й особливостей роману «Злочин і кара»; уміння аналізувати образи героїв літературного твору, визначати їхнє значення в житті головного героя; творчі здібності; аналітичне мислення; культуру мовлення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в колективі й малих групах; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення зрозуміти світ довкола себе; прагнення літературної освіченості; почуття справедливості й гуманізму).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: система персонажів.

Обладнання: портрет Ф. М. Достоевського, тексти роману «Злочин і кара», ілюстрації до нього.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Коли читаєш роман Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», видається, від першого знайомства з Раскольниковим до

¹ Див. с. 61 цього посібника.

скоєного ним страшного злочину й потім, до покарання героя, час тягнеться довго. Виявляється, минуло лише 13 днів відтоді, як колишній студент вийшов зі своєї комірчини «на пробу» і, зрештою, прийшов у поліцейський відділок, видихнувши слова: «Це я убив...». Детективний елемент тут є не настільки вагомим, як спроба автора проаналізувати причини духовної деградації людини. Федір Михайлович надзвичайно майстерно розкриває душевний світ свого героя. Автор змальовує докори сумління, страх, який переслідує Родіона, усвідомлення героєм своєї моральної загибелі, безглуздості скоєного. Письменник-психолог до дрібниць простежує всі етапи страшної внутрішньої драми героя, передаючи найпотаємніші думки й порухи душі Раскольнікова. Спадає на думку: чому в такому величезному місті не знайшлося нікого, хто б відчув та зрозумів душевну кризу героя? Чому Родіон настільки відмежувався від оточуючих і хто саме оточував його?

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Рольова гра «Перевтілення» (робота в малих групах за випереджальним домашнім завданням; запис до зошитів)

- ▼ Занотуйте до зошитів найсуттєвіше з виступів речників груп.

Примітка. «Перевтілення» — один із різновидів рольової гри. Групам учнів, які отримали випереджальне завдання, пропонують уявити себе в ролі певного літературного героя. Речники від кожної групи почергово займають місце перед класом і говорять від імені героїв (від першої особи), яких представляють, обстоюючи «свою» точку зору й пояснюючи її. Однокласники й учитель можуть ставити їм запитання, на які діти мають відповідати з позицій своїх героїв.

Інструкція для учнів-акторів. Представляючи літературний образ, слід: **а)** назвати ім'я, особливості зовнішності, соціальне становище, риси характеру, емоційний стан; зазначити ставлення автора до персонажа; **б)** відзначити авторські засоби відтворення художнього образу, суттєве в характері героя; **в)** визначити місце героя в літературному творі; виявити типові риси в більшому або меншому колі людей (реальних осіб); **г)** передати в образі-персонажі людину певного часу й соціального стану; оцінити характер героя з урахуванням авторського ставлення до нього, з погляду сучасності; намагатися пояснити мотиви його поведінки та вчинків.

(По одному речникові від кожної малої домашньої групи стисло характеризують один із персонажів роману Ф. М. Достоевського

«Злочин і кара» (Сося Мармеладова, Аркадій Іванович Свидригайлов, Альона Іванівна, Амаля Федорівна Ліппевхель, Катерина Іванівна, Лизавета Іванівна, Петро Петрович Лужин, Семен Захарович Мармеладов, Петербург) і/або грають роль цього героя, розповідаючи про нього від першої особи.)

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Інтерактивний прийом «Згоден/незгоден»

Примітка. Методику «Згоден/незгоден» можна застосовувати у двох варіантах.

Варіант I. У різних кутках аудиторії вчитель розміщує 4 аркуші паперу з написами: «Згоден», «Частково згоден», «Частково незгоден», «Незгоден». Учитель зачитує твердження, починаючи з найпростішого. Учні збираються в кутку з написом, що відповідає їхній позиції, та готуються обстоювати її. Захищати обрану позицію можна індивідуально або в групі, обговоривши аргументи й обравши речника.

Варіант II. Учні сидять на своїх місцях. Учитель зачитує твердження, що передбачають два варіанти відповіді: «Згоден» (згодні залишаються сидіти) та «Незгоден» (незгодні підводяться). Учитель обирає для обстоювання обраної позиції по 2–3 учні з-поміж тих, хто сидить, і тих, хто підвівся.

Варіант II допоможе визначити композицію літературного твору, стисло схарактеризувати персонаж, його дії та вчинки, його також можна використати під час фронтального опитування.

- ▼ Місто, у якому розгортаються події першої половини роману «Злочин і кара», — це гіпотетичне місто N.
- ▼ Родіон Раскольников — студент-медик.
- ▼ На злочин Раскольникова штовхнуло бажання знайти гроші для завершення навчання.
- ▼ Ідею про поділ людей на дві категорії Раскольников виклав у журнальній статті.
- ▼ Родіон був жорстоким, не здатним на співчуття будь-кому.
- ▼ Якби Раскольников не зізнався у вбивстві, його б не заарештували.
- ▼ Родіон почувався винним одразу після скоєння злочину.
- ▼ Опинившись на каторзі, герой відчув велике полегшення.
- ▼ Сося попрямувала вслід за Раскольниковим на каторгу тому, що почувалася самотньою після втрати батька.
- ▼ Роман «Злочин і кара» найбільшою мірою є детективним твором.

2. Літературний диктант «Упізнай героя»

- ▼ Найтрагічніша й водночас світла героїня, грішниця з чистою душею: замість презирства, що має викликати повія, вона симпатична й чарівна у своїй самопожертві; замість вульгарної та грубої вуличної продажної жінки читає скромну, лагідну, тиху дівчину, яка соромиться власного заняття, але нічого змінити не може. (*Соня Мармеладова.*)
- ▼ Є двійником Раскольникового, на прикладі якого Ф. М. Достоевський показує, що може зробити теорія Родіона з людиною; він розпусний і вульгарний, хоча й дворянин; підозрюваний у вбивстві; шантажист. (*Аркадій Іванович Свидригайлов.*)
- ▼ «Маленька суха бабуся, років шістдесяти, з гострими і злими очницями, з маленьким гострим носом, простоволоса. Білобрисе, мало посивіле волосся її було густо змащене оливою. На її тонкій і довгій шиї, схожій на курячу ногу, було намотане якесь фланелеве ганчір'я, а на плечах, незважаючи на жару, теліпалася зовсім потріпана і пожовкла хутряна кацавейка. Стара сохвилина кашляла і кректала». (*Лихварка Альона Іванівна.*)
- ▼ Квартирна хазяйка Мармеладових, а також Лебезятникова й Лужина; повсякчас перебуває в контрах із Катериною Іванівною, яка у хвилини злості називає її Людвігівною, чим дуже дратує. На поминах Семена Захаровича мириться з його вдовою, але після спровокованого Лужиним скандалу відмовляє родині Мармеладових у притулку. Мовою оригіналу крім образливого прізвиська «Людвігівна» має щонайменше дві російськомовні версії по-батькові. (*Амалія Федорівна Липпевех-зель.*)
- ▼ Письмоводитель в поліцейській конторі, товариш Разуміхіна: «Це був зовсім молодий чоловік, років двадцяти двох, з смаглявою і рухливою фізіономією, що виглядав старішим за свої роки, одягнений за модою і фатовато, з проділом на потилиці, розчесаний і напوماджений, з безліччю перснів і каблучок на білих, відчищених щітками пальцях і золотими ланцюжками на жилеті. До якогось іноземця, що був тут, він навіть промовив кілька слів по-французьки, і дуже задовільно». (*Олександр Григорович Замьотов.*)
- ▼ Йому двадцять сім років. «Висока і жирна людина, з опуклим і безбарвно-блідим, гладко виголеним лицем, з білявим прямим волоссям, в окулярах і з великим золотим перснем на припухлім від жиру пальці». Самовпевнений, знає собі ціну. (*Лікар Зосимов.*)

- ▼ «Це був помічник квартального наглядача. Він мав рудуваті вуса, що горизонтально стирчали в обидва боки, і надзвичайно дрібні риси обличчя, яке, проте, нічого особливого, крім хіба що нахабства, не виражало». (*Ілля Петрович Порох.*)
- ▼ Років тридцяти; худа, досить висока й струнка жінка, із прекрасним темно-русявим волоссям, із сухотними плямами на щоках. Погляд її різкий і нерухомий, очі блищать, як у лихоманці, губи запеклися, дихання нерівне й уривчасте. Дочка надвірного радника. Виховувалася в губернському дворянському інституті, закінчила його із золотою медаллю та похвальним листом. Вийшла заміж за піхотного офіцера, утекла з ним із рідної домівки. Опісля його смерті залишилася із трьома малолітніми дітьми у злиднях. (*Катерина Іванівна, дружина Мармеладова.*)
- ▼ Міністерський чиновник; серце у нього досить м'яке, але мовлення вельми самовпевнене, а подеколи надзвичайно зарозуміле, що, порівняно з фігуркою його, майже завжди виглядало смішним; нерозумний, але добрий за характером і по-своєму чесний. (*Андрій Семенович Лебезятников.*)
- ▼ «Менша, зведена (від різних матерів) сестра старої, і було їй уже тридцять п'ять років. Вона працювала на сестру вдень і вночі, була в домі за куховарку і за прачку і, крім того, шила на продаж, навіть підлоги мити наймалася, і все сестрі віддавала. Ніякого замовлення і ніякої роботи не сміла взяти на себе без дозволу старої. <...> ...міщанка, а не чиновниця, дівця, і з себе дуже негарна, височезна на зріст, з довгими, наче викрученими великими ногами, завжди в стоптаних козових черевиках, тримала себе охайно. ...раз у раз була вагітна... <...> ...смаглява така, наче солдат переодягнений, але, знаєш, зовсім не потворна. У неї таке добре обличчя і очі. Навіть дуже. Доказ — багатьом подобається. Тиха така, покірлива, лагідна, згідлива, на все згідлива. А посмішка в неї навіть дуже гарна». (*Лизавета Іванівна, сестра лихварки.*)
- ▼ Тип ділка й «капіталіста»; йому сорок п'ять років, манірний, поважний, з обережною й буркотливою фізіономією, похмурий та зарозумілий; хоче відкрити в Петербурзі адвокатську контору; видравшись угору (як сам уважає), високо цінує свій розум і здібності, звик милуватися собою, найбільше цінує гроші. (*Петро Петрович Лужин.*)
- ▼ Титулярний радник. «Це був чоловік років уже за п'ятдесят, середній на зріст і кремезний, з сивиною і з великою лисиною, з жовтим, навіть зеленкуватим, набряклим від постійного

пияцтва обличчям і припухлими повіками, з-за яких блищали маленькі, мов щілинки, але збуджені червонуваті очиці. Та щось було в ньому дуже дивне, в погляді його світилася начебто навіть захопленість,— може статися, там були і тьма, і розум,— та водночас прозирало немов і божевілья. Одягнений він був у старий, зовсім зношений чорний фрак з обірваними гудзиками. Один тільки ще якимось тримався, на нього він і застібався, певно все ще стараючись дотримуватись вимог пристойності. З-під нанкового жилета стирчала манишка, вся зібгана, забруднена і залита. Обличчя його було голене, як годилося чиновникові, але і давно, так що вже густо почала проростати сиза щетина. Та й у манерах його справді було щось солідно-чиновницьке. Але він хвилювався, куйовдив волосся і підпирав іноді, в тузі, обома руками голову, поклавши продрані лікті на мокрий і липкий стіл». (*Семен Захарович Мармеладов.*)

3. Аналіз образів героїв літературного твору (робота в групах)

- ▼ Ми ще жодного слова не сказали про Авдотью Романівну й Пульхерію Олександрівну, відповідно сестру й матір Родіона. Схарактеризуйте у 2 групах: *1-ша група* — Дуню Раскольникову, *2-га* — матір Дуні й Родіона. Наведіть цитати.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Творча робота

- ▼ Напишіть міні-есе «Оточення Раскольникова».
(*Учні складають план міні-есе та виконують роботу на чернетках.*)

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Одне слово про героя»

- ▼ Висловіть одне слово, що характеризує героя: «Петербург у романі Ф. М. Достоевського “Злочин і кара”...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: завершити міні-есе «Оточення Раскольникова», підготуватися до уроку-семінару за романом Ф. М. Достоевського «Злочин і кара». **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати повідомлення про біблійні мотиви, символізм та поліфонізм твору, а також про переклади роману українською, значення творчості Ф. М. Достоевського та вшанування його імені.

Примітка. Під час проведення семінару з індивідуальною роботою учні обирають навчальне завдання за темою, складають план завдання, визначають різновид навчальної діяльності й форми звітності. Учитель дає учням змогу ознайомитися із так званим банком даних, що полегшує дітям обрання конкретного елемента діяльності. Варіанти можливих завдань, види діяльності та форми звіту оформлюють у вигляді таблиці й розміщують перед початком проведення семінару на дошці.

УРОК № 58

БІБЛІЙНІ МОТИВИ В РОМАНІ Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО «ЗЛОЧИН І КАРА». СИМВОЛІЗМ ТА ПОЛІФОНІЗМ ТВОРУ. ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПИСЬМЕННИКА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу російського літературного процесу XIX ст.; розуміння значення творчого доробку Ф. М. Достоевського для розвитку романістики; знання особливостей індивідуального стилю письменника; розуміння філософського змісту роману «Злочин і кара», символізму й поліфонізму твору; аналітичне мислення; культуру мовлення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення зрозуміти світ довкола себе: прагнення літературної освіченості; почуття справедливості й гуманізму).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань (урок-семінар).

Міжпредметні зв'язки: українська література, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: Біблія, символізм, поліфонізм, інтелектуальний роман.

Обладнання: портрет Ф. М. Достоевського, тексти роману «Злочин і кара», ілюстрації до нього.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

1. Перевірка домашнього завдання

(Охочі зачитують міні-есе «Оточення Раскольникова».)

2. Сприйняття творів інших видів мистецтв.

Інтерактивний прийом «Картинна галерея» (робота в групах)

Примітка. Застосовуючи методику «Картинна галерея», учитель вивішує на дошці 4–5 ілюстрацій або репродукцій картин, що містять ознаки основного поняття чи теми, що розглядають на цьому уроці. Об'єднавши учнів у групи, учитель пропонує протягом визначеного часу обміркувати, а потім назвати ознаки цього поняття (теми) та схарактеризувати його (її).

III. ОГолошення теми й мети уроку.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Мені неодноразово доводилося чути про те, що в школі зовсім не потрібно читати роман Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», оскільки він «навчає вбивати». Однак ми вже з'ясували, що факт убивства у творі передусім дає змогу порушити набагато серйознішу проблему: пошуки способів віднайти себе у світі й пояснити сенс власного існування. Про те, наскільки «моральним» є роман Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», поговоримо сьогодні.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із повідомленням про біблійні мотиви, символізм та поліфонізм у романі Ф. М. Достоевського «Злочин і кара», докладно розглядаючи кожний із пунктів переліку.)

Біблійні мотиви, символізм та поліфонізм у романі Ф. М. Достоевського «Злочин і кара»

- Проблема долі людства (криза суспільства й апокаліптичні прогнози). Біблійні образи у видіннях героїв.
- Історія про воскресіння Лазаря в романі, її символічне значення.
- Чистота та співчуття до оточуючих в образах Соні Мармеладової, Дуні Раскольникової, Миколки.
- Символізм порівняння паралелі Свидригайлов—Іуда.
- Використання чисел за біблійними мотивами.
- Релігійні образи хреста та Євангелія.
- Роль Євангелія в романі й у житті Ф. М. Достоевського.
- Символізм зображення Петербурга.
- Символізм назви.
- Поліфонічний тип художнього мислення твору.

2. Творчо-аналітична робота

- ▼ Визначте основну ідею роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара». Дійдіть колективного висновку.

Очікувана відповідь

Висновок. Детальний опис злочину й покарання Раскольников-ва є основою сюжету роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара». Покарання починається одразу після скоєння вбивства. Болісні сумніви, докори сумління, розрив із близькими людьми виявилися набагато страшнішими за довгі роки каторги. Письменник, піддаючи глибокому аналізу Раскольникова, намагається застерегти читача від оман і помилок. Глибока віра в Бога, любов до ближнього, моральні принципи мають стати основними правилами в житті кожної людини.

3. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— Найперший переклад українською роману Ф. М. Достоевського «Злочин і кара» здійснив галичанин Михайло Васильович Подолинський: книга «Вина і кара» вийшла друком 1927 р. у видавництві «Український голос» у Вінніпезі, Канада (перевидано 1928 р.).

1958 року видатний твір російського письменника-психолога переклала член Спілки письменників СРСР Ірена Андріївна Сергєєва — у її варіанті переклад здобув назву «Злочин і кара». 2014 року цю книгу перевидало київське видавництво «Либідь»: з упорядкуванням, передмовою та примітками В. Я. Звизняцьковського та чудовими малюнками С. Г. Якутовича.

Мови обох перекладів значно різняться, до того ж обидва не дуже схожі на сучасну українську (яка сьогодні активно розвивається, надолужуючи втрачений за доби СРСР час): перший містить галицизми, другий побудовано за застрілими правилами так званої радянської української (себто псевдоукраїнської) мови.

4. Розповідь учителя

— Розуміння Ф. М. Достоевським сутності мистецтва сприяло створенню особливих форм реалістичної творчості. Твори митця є яскравим свідченням того, що письменник водночас був геніальним психологом, інтелектуально глибоким філософом та пристрасним публіцистом. У творах Достоевського реалістичні сцени страждань поєднано з філософською символікою, публіцистичні газетні факти — із фантастикою, логічні абстраговані категорії — із елементами інтуїтивізму. Письменник збагатив жанр реалістичного роману ХІХ ст. новими художніми ознаками. Улюблений

метод митця — зібрати значну кількість своїх героїв в одному місці та змусити розкрити свої характери у зіткненні почуттів та ідей, ніби без жодного втручання автора-оповідача.

Романам Достоевського властивий *поліфонізм* як метод художнього мислення. Завдяки цьому досягнуто, з одного боку, відчуття численності співрозмовників, з іншого — окремість кожного голосу, що веде власну тему самостійно, майже рівноправно з голосом автора.

У межах дещо детективного, злочинно-авантюрного сюжету постають глибинні *ідеологічні, соціально-філософські проблеми*. Злочинні сюжети романів Достоевського мали не просто інформативну функцію: утілюючи об'єктивні закони тогочасного суспільства, вони змальовували художню концепцію автора, його світогляд. Злочин як крайній ступінь порушення суспільних норм відображав трагічну сутність дійсності й соціальні протиріччя.

Характери героїв розкрито переважно у найгостріші моменти, коли все накопичене ними в попередньому житті раптом виливається в екстраординарний учинок. Неочікувані, навіть не виправдані спочатку дії персонажів письменник мотивує глибоко *прихованими психологічними причинами*, наявністю в людській натурі різноманітних взаємовиключних потягів та пристрастей.

Незвична динамічність композиції, відчуття катастрофічності того, що діється, драматична напруженість у розвитку конфліктів, експресивність написання — вагомий внесок у вражаючі художні відкриття, що чудово слугує меті відображення найскладніших *морально-психологічних та соціально-філософських проблем*.

Ф. М. Достоевський зумів передати в художніх образах не тільки потік подій, людських доль, духовну боротьбу, а й *трагічні конфлікти в духовному житті суспільства*.

У своїх *інтелектуальних романах* Достоевський майстерно змальовував найгостріші двобої думок, трагічних зіткнень ідей та світоглядів. Улюблена письменником форма *сповіді героїв* у діалозі з духовним противником досягала нещадної відвертості, виявляла трагічну діалектику глибинних почуттів та думок персонажів.

Творам Достоевського, написаним у жанрі роману, найменшою мірою властива епічно спокійна манера оповіді. Для них здебільшого характерні *гострота суто драматичних жанрів та багатство художніх образів*.

5. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— ХХІ століття з його соціальними потрясіннями й духовним переорієнтуванням людства — час справжнього визнання геніальності Ф. М. Достоевського як письменника. Його твори перекладено десятками мов, їх читають з неослабним інтересом, спричиненим передусім запропонованою автором новою концепцією людської особистості.

Твори Ф. М. Достоевського відомі й популярні в Україні. І. Я. Франко неодноразово згадував митця у своїх статтях, називаючи його найгеніальнішим російським письменником, а в «Тюремних сонетах» порівнював долі Достоевського та Шевченка. Полемізуючи з деякими сторонами світогляду Достоевського, Франко високо цінував гуманізм письменника, його майстерність, своєрідний психологізм творів. До творчого досвіду Достоевського зверталися О. Ю. Кобилянська, М. М. Коцюбинський, Леся Українка. Окремі його твори перекладали І. Я. Франко, Олена Пчілка, М. В. Подолинський, Т. Г. Бордуляк та ін., а згодом — О. Л. Кундзіч, І. О. Сергеева та ін.

У світі загалом функціонують 7 музеїв Ф. М. Достоевського — по одному в Білорусі й Казахстані, решта — у Росії. Наприкінці квітня 2009 р. відкрито перший в Україні музей письменника у Війтівцях на Вінничині, який передусім висвітлює маловідомий український родовід митця, його коріння. Музей Ф. М. Достоевського також засновано у Санкт-Петербурзі — у будинку, де свого часу жив письменник.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

- ▼ Завершіть речення: «У романі Ф. М. Достоевського “Злочин і кара” мене вразило...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: повторити вивчене в курсі літератури про О. Уайльда, прочитати «Портрет Доріана Грея». Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні): підготувати повідомлення про ідейно-естетичні погляди О. Уайльда.

Англія

УРОК № 59

ІДЕЙНО-ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ОСКАРА УАЙЛЬДА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст., життя та творчості О. Уайльда; розуміння значення його творчості для розвитку сучасного роману; аналітичне мислення; творчі здібності; культуру мовлення; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія.

Основні терміни й поняття: гедонізм, естетизм.

Обладнання: портрет О. Уайльда,¹ схема «Життя та творчість Оскара Уайльда», фрагменти художнього фільму «Уайльд» (1997; Велика Британія, Німеччина, Японія; реж. Б. Гілберт), медіазасоби.

Правдиві в житті людини не її справи, а легенди, які її оточують. Ніколи не слід руйнувати легенд. Крізь них ми можемо... розгледіти справжнє обличчя людини.

О. Уайльд

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Майстер ефектних афоризмів і геніальних парадоксів, Оскар Уайльд є одним із найбільш цитованих класиків. Його твори давно розібрали на афоризми по всьому світу, а його вмінням приховати за ширмою гумору неймовірно глибокий сенс захоплюється вже не одне покоління читачів. Сьогодні ми познайомимося з цим митцем ближче.

¹ Під час вивчення творчості О. Уайльда бажано щоуроку демонструвати учням різні портрети митця.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Інтерактивний прийом «Гронування» (запис до зошитів)

- ▼ Зважаючи на вивчене в попередніх класах, за принципом гронування складіть схему до постаті О. Уайльда.

2. Робота з епіграфом

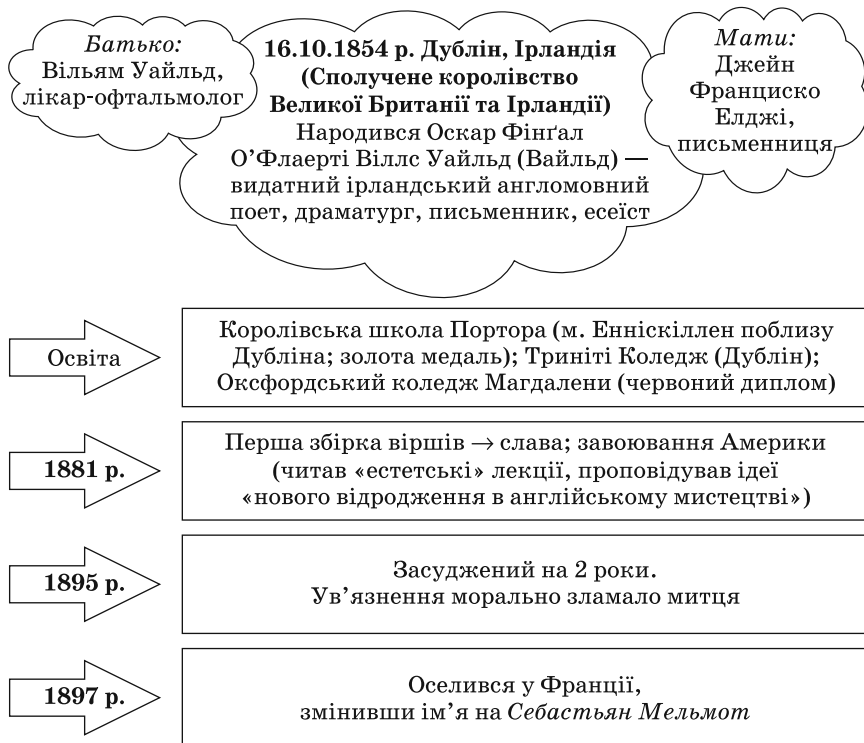
- ▼ Як ви розумієте епіграф до уроку?

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Дотепний красень із довгим волоссям, Оскар Уайльд за життя був загальним улюбленцем. Сучасники письменника стверджували,

Життя та творчість Оскара Уайльда

30.11.1900 р. Париж (Франція). Оскар Уайльд помер.
Похований на кладовищі Пер-Лашез у Парижі (Франція)

що в його присутності ніхто ні на кого більше не звертав уваги. Чудовий співрозмовник, майстерний оповідач з ідеальною дикцією, він зачаровував слухачів своїми лекціями й розповідями.

Ще до того, як заявити про себе в літературі, Оскар Уайльд здійснив революцію в моді. Він з'являвся в суспільстві в особисто вигаданому запаморочливому вбранні. Сьогодні це були вузькі штани й шовкові панчохи, завтра — розшитий квітами жилет, післязавтра — лимонні рукавички в поєднанні з пишним

Оскар Уайльд

Життя та творчість Оскара Уайльда

Літературний напрям: естетизм

Роман	«Портрет Доріана Грея»
Есе й листи	«Душа людини за соціалізму», «Занепад мистецтва брехні», «Пензель, перо й отрута», «Критик як художник», «De Profundis» та ін.
Повісті й оповідання	«Кентервільський привид», «Злочин лорда Артура Севіла», «Портрет містера В. Г.», «Натурник-мільйонер», «Сфінкс без загадки»
Збірки казок	«Щасливий принц та інші казки», «Гранатовий будиночок»
П'єси	«Віра, або Нігілісти», «Падуанська герцогиня», «Саломея», «Віяло леді Віндермір», «Жінка, не варта уваги», «Ідеальний чоловік», «Як важливо бути серйозним», «Свята блудниця, або Жінка, вкрита коштовностями» (фрагменти), «Флорентійська трагедія»
Поеми	«Равенна», «Сад Ероса», «Мотив Ітіса», «Сфінкс», «Балада Редінзької в'язниці» та ін.

мереживним жабо. Неодмінним аксесуаром була гвоздика в петлиці, пофарбована в зелений колір.

Його життя було настільки яскравим, настільки й трагічним.

2. Сприйняття творів інших видів мистецтв

(Учні переглядають фрагменти художнього фільму «Уайльд» (1997; Велика Британія, Німеччина, Японія; реж. Б. Гілберт).)

- ▼ Чи збіглися ваші враження про митця з образом, майстерно втіленим на екрані Стівеном Фраєм?

3. Опрацювання опорної схеми (запис до зошитів)

- ▼ Самостійно опрацюйте схему «Життя та творчість Оскара Уайльда» (див. схему на с. 72–73). Занотуйте до зошитів найсуттєвіше.

4. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом ідейно-естетичних поглядів О. Уайльда.)

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Гронування»

(продовження; запис до зошитів)

- ▼ Доповніть схему, складену на початку уроку, новими ґронами до постаті О. Уайльда.

Інтерактивний прийом «Запитання авторіві»

- ▼ Про що б ви запитали О. Уайльда, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «Сьогодні мене здивувало...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: опрацювати опорний конспект уроку й відповідний матеріал підручника, знайти й записати визначення терміна *естетизм*. **Для охочих:** переглянути художній фільм «Уайльд» (1997; Велика Британія, Німеччина, Японія; реж. Б. Гілберт). **Індивідуальне:** підготувати повідомлення про задум та історію написання О. Уайльдом роману «Портрет Доріана Грея».

УРОК № 60

**ОСКАР УАЙЛЬД «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ҐРЕЯ»:
ІСТОРІЯ НАПИСАННЯ ТА СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА.
ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНІ Й МОРАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ТВОРІ**

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст., життя та творчості О. Уайльда; розуміння значення його творчості для розвитку сучасного роману; аналітико-дослідницькі навички; культуру мовлення; творчі здібності; аналітичне мислення; багатий словниковий запас; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; *загальнокультурну*: читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: естетизм, естетика, етика, гедонізм, моральність, аморальність, імморалізм, культ, парадокс, тема, проблема.

Обладнання: портрет О. Уайльда, ілюстрації до роману «Портрет Доріана Ґрея».

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****Евристична бесіда**

- ▼ Які факти з життя Уайльда вам запам'яталися? Чому?
- ▼ Чому О. Уайльда називають письменником *англійського раннього модернізму*? (Завдяки естетизму творчості письменника, ознакам імпресіонізму, що є в романі.)
- ▼ У яких жанрах працював О. Уайльд? (У його творчому доробку є поезії, казки, роман, драматичні твори.)
- ▼ Чим казки Уайльда відрізняються від казок інших авторів?
- ▼ Яку паралель ми можемо провести між казками письменника та його життям?
- ▼ Що таке *естетизм*?

**III. ОГолошення теми й мети уроку.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. Деяких класиків ніколи не припинять цитувати. Один із них — Оскар Уайльд. Естет, епатажний письменник,

управний оповідач і майстер афоризмів, він вражав читачів і співрозмовників умінням надати думці гранично стислої, довершеної форми. А ще він опанував універсальну мову сарказму. Єдиний свій роман «Портрет Доріана Грея» Уайльд написав менш ніж за 3 тижні. Цей твір екранізували понад 25 разів. Цікаво, що жодну з вад Доріана Грея чітко в романі не названо, крім його зловживання опіумом. Сам Уайльд говорив, що кожен бачить у його героєві власні гріхи й пороки. Сьогодні в психології відома хвороба «синдром Доріана Грея» — культ молодості, страх фізичного старіння. Тож цілком закономірним є питання: чому невеликий за обсягом роман залишив настільки вагомий слід у пам'яті тих, хто його прочитав? Розгляньмо це докладніше.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Словникова робота (запис до зошитів)

Естетизм — суб'єктивно-ідеалістичний підхід до мистецтва, що ґрунтується на теорії «мистецтво для мистецтва» й протиставляє його дійсності, заперечує ідейність та соціальну спрямованість мистецтва; утеча від буденного існування у царину Прекрасного.

Естетика — філософська наука про красу.

Етика — філософська наука про мораль.

Моральність — вид суспільних відносин, спрямованих на ствердження самоцінності особистості, рівності всіх людей. Моральність регулює поведінку людини в усіх сферах суспільного життя — у праці, побуті, політиці, науці, сімейних та особистих стосунках.

Аморальність — дії, що суперечать загальноприйнятим у суспільстві нормам поведінки.

Імморалізм — цілковита відсутність будь-якої моральної оцінки певного явища.

Культ — релігійне вшанування якихось предметів або надприродної істоти; обрядовий бік релігії; надмірне звеличення чогось або когось.

Парадокс (у перекладі з грец. — *несподіваний, такий, що суперечить здоровому глузду*) — думка, що різке розходиться з установленими поглядами.

2. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— Роман «Портрет Доріана Грея» мав реальне підґрунтя. Оскар Уайльд приятелював із художником на ім'я Безіл Ворд. Зустрівши одного разу в його майстерні надзвичайно вродливого натурника, Уайльд вигукнув: «Який жаль, що і йому не минути старості зі всією її потворністю!». На це Безіл відповів, що готовий малювати

щороку портрет, щоб закони природи — старіння людини — відбивалися на портреті, а не на зовнішності красеня-натурника.

О. Уайльд написав «Портрет Доріана Грея» на замовлення одного американського журналу, причому за рекордно стислий термін — дещо більше, ніж за 2 тижні, тому що уклав парі: він здатен створити роман саме в такий проміжок часу. У липні 1890 р. роман вийшов друком в американському журналі *Lippincott's Monthly Magazine*.

Журнальна публікація «Портрета Доріана Грея» мала широкий резонанс, і письменник вирішив оприлюднити твір окремим виданням, доопрацювавши деякі глави, аби зробити роман «вагомим», тобто більшим за обсягом, адже в тогочасній англійській літературі склалися певні традиції щодо жанру роману. Саме для окремого видання О. Уайльд написав і відому «Передмову», що містить 25 афоризмів, у яких у парадоксальній формі викладено естетичну теорію автора. У квітні 1891 р., набувши нового вигляду, роман вийшов друком окремою книжкою.

3. Аналіз тексту літературного твору (запис до зошитів)

- ▼ Колективно складіть анкету роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея».

Очікувана відповідь

Анкета роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»

Видання: уперше вийшов друком 20 червня 1890 р. у журналі *Lippincott's Monthly Magazine*. Другу редакцію, у якій автор дещо доповнив та змінив твір, дописав нові розділи, читачі побачили окремою книжкою у квітні 1891 р.

Літературний

рід: епос.

Жанр: інтелектуальний роман.

Літературний

напрямок: синтез романтизму, реалізму, імпресіонізму, естетизму.

Тема: мистецтво та краса (історія життя і смерті молодого красеня Доріана Грея).

Ідея: врода й мораль не мають нічого спільного; велич справжнього мистецтва.

Композиція

роману: роман містить передмову (25 афоризмів) та 20 розділів.

Експозиція: у майстерні художника Безіла Голворда триває робота над портретом Доріана Грея.

Зав'язка: фатальне бажання Доріана Грея.

Розвиток подій: кохання та самогубство Сібіл Вейн → портрет — дзеркало душі Грея → утілення ідей гедонізму лорда Генрі у житті Доріана Грея → убивство Безіла → смерть Джеймса Вейна → лицемірство Доріана щодо Гетті Мертон.

Кульмінація: замах на портрет.

Розв'язка: смерть Доріана Грея.

Головні герої: натурник Доріан Грей, художник Безіл Голворд, лорд Генрі Воттон, кохана Доріана Сібіл Вейн, її матір та брат Джеймс, хімік Алан Кемпбел.

Проблематика: ■ мистецтво та мораль;
■ співвідношення внутрішньої краси та зовнішньої вроди;
■ зв'язок між життям та мистецтвом.

Провідні ознаки: ■ інтелектуалізм;
■ естетизм;
■ парадокс.

- ▼ Колективно складіть сюжетний ланцюжок подій роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея». *(Художник Безіл пише портрет прекрасного юнака Доріана Грея і розмовляє зі своїм другом лордом Генрі. Незабаром приходить і сам натурник, краса якого зачаровує Безіла й лорда Генрі → портрет закінчено, і Доріан мріє вголос: «Якби портрет мінявся, а я міг завжди залишатися таким як є!»; Безіл дарує йому портрет → Доріан поринає у світське життя (під впливом лорда Генрі) і закохується в акторку Сібіл Вейн → закохавшись у Доріана, Сібіл уже не може так гарно грати, але Доріан кохав не її, а зіграних нею героїнь → дівчина скоює самогубство, а на портреті Доріана з'являється зморшка → наступні 12 років Доріан шукає розради як у мистецтві, так і в притонах → Безіл намагається напоумити Доріана, той показує йому портрет, а потім убиває художника → шантажуючи хіміка Кемпбела (свого колишнього супутника в гульбищах), Доріан позбавляється тіла Безіла → шлях насолоди, розпусти й деградації, вплив Доріана на інших людей → смерть Алана Кемпбела → смерть Джеймса Вейна → спроба розпочати все знову й одружитися з Гетті Мертон → одного разу вночі Доріан кинувся на портрет із ножем. Слуги, які прибігли на його крик, побачили мертве тіло потворного стариганя, а портрет набув своєї первозданної краси.)*

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Постановка й розв'язання проблемного питання (запис до зошитів)

- ▼ Як ви розумієте вислів О. Уайльда: «Книжки, які світ називає аморальними,— це книжки, які демонструють світу його ганьбу»?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «У творчості О. Уайльда мене вразило...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: знати зміст роману О. Уайльда, особливу увагу приділити тезам передмови, визначити ознаки естетизму в образах роману. **Для охочих:** переглянути екранізацію «Доріан Грей» (2009, Велика Британія, реж. О. Паркер).

УРОК № 61

АБСОЛЮТИЗАЦІЯ ТВОРЧОСТІ ТА ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНІ О. УАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ». ЕСТЕТИЧНА ПРОГРАМА АВТОРА. СИСТЕМА ОБРАЗІВ РОМАНУ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст.; розуміння значення творчого доробку О. Уайльда для розвитку сучасного роману; знання особливостей розв'язання питання про сенс краси в романі «Портрет Доріана Грея»; розуміння філософсько-естетичної проблематики, значення системи образів для розкриття ідейного задуму твору; уміння аналізувати провідні образи роману; аналітико-дослідницькі навички; культуру мовлення; творчі здібності; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; комунікативну: навички роботи в парі, колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; інформаційну: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; загальнокультурну: свідоме ставлення до моральності; читачські інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: естетизм, система образів, афоризм, гедонізм, дендізм.

Обладнання: портрет О. Уайльда, тексти роману «Портрет Доріана Грея», ілюстрації до нього, роздавальний матеріал.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Роман Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» є філософсько-естетичною концепцією світосприйняття автора. Найповніше її розкрито в «Передмові» до твору, де наведено 25 афоризмів. «Передмова» та решта 20 розділів роману становлять своєрідний діалог, у якому художньо виражена естетика митця. Саме естетику письменника ми сьогодні розглядатимемо детальніше.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Інтерактивна вправа «Чиста дошка»

Примітка. «Чиста дошка» — вправа для перевірки знань учнів. На дошці написано 5–6 хибних тверджень. Учні по черзі виходять до дошки, обирають одне твердження, знаходять у ньому помилку й усно виправляють її, після чого твердження витирають. Наприкінці вправи дошка має бути чистою. За потреби вчитель спрямовує міркування учнів.

Речення на дошці

- ▼ Оскар Уайльд — американський письменник англійського походження. (*Англійський письменник ірландського походження.*)
- ▼ Естетизм — спосіб життя, що передбачає оточення себе предметами розкоші. (*Це визнання краси найвищою цінністю життя.*)
- ▼ Оскар Уайльд прожив довге безтурботне життя. (*Прожив 46 років; його життя було неспокойним: після звинувачення в аморальності митця судили, він відбув термін ув'язнення, вирушив у змушену еміграцію, де й помер.*)
- ▼ Оскар Уайльд — автор 12 відомих романів. (*Автор тільки одного роману.*)
- ▼ Уайльд завжди був прихильником символізму. (*Був прихильником і склав основні принципи естетизму.*)

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Творчо-аналітична робота

- ▼ За ланцюжком прочитайте та прокоментуйте афоризми з «Передмови» до роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея».

2. Слово вчителя

— О. Уайльд любив контрасти, завжди балансував між витонченим і скандальним, реальним та уявним. Навмисно доводячи усталені принципи до абсурду, письменник намагався врятувати суспільство від духовного занепаду, байдужості та сліпої віри в прописні істини. Як ми вже з'ясували раніше, у романі «Портрет Доріана Грея» розв'язано складні філософсько-етичні й моральні проблеми завдяки розгляду різних поглядів на мистецтво, життя, красу, її природу й мету. Не випадково провідними образами твору є художник-естет Безіл Голворд (творець прекрасного), гедоніст лорд Генрі (споживач прекрасного) та Доріан Грей (носіє прекрасного). Творцем прекрасного також можна вважати Сібіл Вейн. Усі вони розкривають різні аспекти ставлення до краси, разом утілюючи сутність естетики О. Уайльда.

3. Аналіз образів героїв літературного твору (робота в групах)

- ▼ У 4 групах проаналізуйте втілення різних форм естетизму в провідних образах роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея», дайте відповіді на запитання, складіть асоціативний куц: 1-ша група — за образом Доріана Грея, 2-га — за образом Безіла Голворда, 3-тя — за образом Генрі Воттона, 4-та — за жіночими образами твору.

Запитання для груп

1-ша група. Образ Доріана Грея

- ▼ Що вам відомо про походження, родину, дитинство Доріана Грея? *(Дворянин, рано втратив батьків, його виховував суворий дід-опікун.)* Наведіть цитати з тексту.
- ▼ Знайдіть у тексті опис зовнішності Доріана Грея. Зачитайте.
- ▼ Чого прагнув Доріан Грей і чи справдилася його заповітна мрія? *(Бути завжди молодим і завжди прекрасним, навіть ладен за це віддати свою душу. Його мрія здійснилася: старіти почав портрет, а він лишився молодим.)*
- ▼ Як автор випробовує героя коханням? Чи гідний Доріан кохання Сібіл? А Гетті?
- ▼ Чим захоплювався Доріан? *(Вишивкою і гобеленами, запахами, католицизмом, модою, містикою, дендізмом, музикою.)*
- ▼ Як змінився Доріан під впливом лорда Генрі?

2-га група. Образ Безіла Голворда

- ▼ Ким є в романі Безіл Голворд?
- ▼ Знайдіть у тексті опис зовнішності художника. Зачитайте.
- ▼ Чи можна вважати картини художника безсмертними? Чому?

- ▼ Чому Безіл не хотів, щоб лорд Генрі й Доріан познайомилися?
- ▼ Знайдіть у тексті цитати, які відображають погляди Безіла на життя. (*«Усіма, хто має непересічний розум чи красу, правує в житті лихий фатум»*, *«краще не виділятися над своїм середовищем»*, *«за все це, чим боги наділили нас, ми відпокутуємо, тяжко відпокутуємо...»*, *«Покайтесь ніколи не запізно, Доріане. <...> Хіба ж не сказано десь у Святому Письмі: “Хоч би гріхи ваші були як кров, я зроблю їх білими як сніг”?..»*)
- ▼ У чому Безіл убачає причину своїх нещасть?
- ▼ Чим закінчилося для Безіла останнє відвідування будинку Доріана? (*Доріан уважав Безіла винним у всіх своїх бідах, він убиває художника, розкривши перед цим художникові страшну таємницю портрета.*)

3-тя група. Образ лорда Генрі

- ▼ Хто за походженням лорд Генрі? (*Дворянин.*)
- ▼ Знайдіть у тексті опис його зовнішності.
- ▼ Віднайдіть у тексті цитати, що відображають погляди лорда Генрі. (*«Впливати на когось — означає віддавати комусь власну душу»*, *«єдиний спосіб позбутися спокуси — піддатися їй»*, *«мета життя — розвиток власного “я”»*, *«краса... Їй дано божественне право на верховенство, вона робить принцями тих, хто їй має»*, *«модне тепер співчуття болю — страшенно хвороблива річ. Яскраві барви, краса, радість життя — ось що має викликати симпатії людини. А життєві виразки — чим менше про них говориться, тим краще»*, *«нічого не проминіть, шукайте всякчас нових вражень. І не бійтесь нічого. Новий гедонізм — ось що потрібне нашому вікові»*, *«єдина жахлива річ на світі — нудьга, Доріане. Це єдиний гріх, за який нема прощення»*.)
- ▼ Чи живе лорд Генрі за власною теорією? (*Звісно, ні, але йому цікаво спостерігати, як вона впливає на інших.*)
- ▼ Ким був для Генрі Воттона Доріан Ґрей? (*Своєрідним витвором мистецтва і надзвичайно цікавим матеріалом для психологічного експерименту.*)
- ▼ Які художні засоби використовує О. Уайльд, зображуючи лорда Генрі? (*Внутрішні монологи героя, його стиль мовлення, опис речей героя, його вбрання, манер; власне непряму мову: «Лорд Генрі завжди захоплювався методами природничих наук, але ординарні їх об'єкти видавались йому нудними й мізерними. Отож він почав з розтину самого себе, а кінчив*

розтином інших. Людське життя — це єдине, що варто вивчати, вважав він. Проти цього решта світу — пусте. То правда, що, досліджуючи життя в його найхімерніших проявах страждань і насолод, людина не може пройти увесь шлях з непроникною скляною маскою на обличчі, так щоб задушливі випари не збурили мозку і не скаламутили уяви страхітливими образами й моторошними марами. В житті є отрути такі тонкі, що їхні властивості можна спізнати, лише самому піддавшись їх дії. В житті є хвороби такі дивні, що лише переслабувавши на них, можна збагнути їхню сутність. Але ж яку велику винагороду одержує за все це людина! Яким чудовим постає тоді цілий світ перед нею! Постерігати несхильну логічність пристрастей і забарвлене емоціями життя інтелекту — завважувати, де вони стикаються і де розходяться, в який момент вони у злагоді, а коли у розладі — це справжня насолода».)

4-та група. Жіночі образи в романі

- ▼ Що ми дізнаємося зі сторінок твору про родину Сібіл Вейн?
- ▼ Знайдіть описи зовнішності Сібіл.
- ▼ На вашу думку, чим Сібіл привернула увагу Доріана Грея?
- ▼ Чому Доріан раптом охолонув до Сібіл?
- ▼ Які наслідки мало самогубство Сібіл? Як воно вплинуло на Доріана?
- ▼ Чи можна порівнювати образи Сібіл Вейн та Гетті Мертон?
- ▼ Як ставився Доріан до Гетті?

4. Презентація результатів роботи груп

5. Узагальнення вчителя

(Учитель підбиває проміжні підсумки опанованого учнями матеріалу.)

— З одного боку, для лорда Генрі його душею, сутністю, утіленням його ідей стає Доріан Грей, а сам він залишається лише формою, зовнішньою оболонкою; для Доріана Грея його справжнє «я» втілене в його портреті, а сам він — лише олюднене зображення. З другого боку, для Безіла Голворда портрет стає і змістом, і формою, тому що в живописному творі втілено заповітну мрію художника.

У Сібіл Доріан кохає тільки зовнішнє, форму — і не помічає внутрішнього, самої Сібіл. У Гетті Доріан вбачає тільки спосіб розпочати все знову: він її не кохає, а має намір використати «для очищення душі».

Персонажі ніби діляться на два табори: люди, які створюють мистецтво (художники) — Сібіл Вейн, Безіл Голворд; і люди, які сприймають, розмірковують про мистецтво (критики), — лорд Генрі, Доріан Ґрей.

Художник, на думку автора, — це той, хто створює прекрасне. *Критик* — це той, хто здатний у новій формі або за допомогою нових засобів передати свої враження від прекрасного. Можливо, тому художники дружбу, любов цінують вище за мистецтво, а критики не здатні зазирнути далі оболонки, відкидають справжні почуття й задовольняються побаченими, театральними.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

1. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан до образу одного з героїв твору О. Уайльда «Портрет Доріана Ґрея» (*за вибором*).

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний «Метод ПРЕС»

- ▼ Який з образів роману О. Уайльда «Портрет Доріана Ґрея» вас вразив? Відповідь побудуйте за правилами «Методу ПРЕС» (від англ. *PRES* — *Position, Reason, Example, Solution*): а) власна позиція (*Position*: «Я вважаю, що...»); б) обґрунтування (*Reason*: «...тому, що...»); в) приклад (*Example*: «Наприклад, ...»); г) висновки (*Solution*: «Отже (тому), я вважаю...»).

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Знайти ознаки естетизму в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Ґрея»; простежити етапи життя Доріана та зміни в його світобаченні, застосовуючи «Щоденник подвійних нотаток».

Примітка. Методика «Щоденник подвійних нотаток» допомагає читачеві тісніше пов'язати текст із власними досвідом та допитливістю. Зошит поділяють на два стовпці. У перший записують фрази, що найбільше вразили у тексті, у другий — міркування щодо цього фрагмента.

Фраза з тексту	Мої міркування
...	...

УРОК № 62

ЕВОЛЮЦІЯ ДОРІАНА ҐРЕЯ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст.; розуміння значення творчого доробку О. Уайльда для розвитку сучасного роману; знання особливостей розв’язання питання про сенс краси в романі «Портрет Доріана Ґрея»; розуміння філософсько-естетичної проблематики, значення системи образів для розкриття ідейного задуму твору; знання причин та наслідків змін у світогляді Доріана Ґрея; уміння аналізувати образи героїв літературного твору; аналітичне мислення; культуру мовлення; творчі здібності; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в парі, колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; *загальнокультурну*: толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих, свідоме ставлення до моральності; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв’язки: всесвітня історія.

Основні терміни й поняття: естетизм, гедонізм, філософсько-естетична проблематика.

Обладнання: портрет О. Уайльда, тексти роману «Портрет Доріана Ґрея», ілюстрації до нього, роздавальний матеріал.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Доріан Ґрей — юнак, наділений неймовірною красою. Потрапляючи під вплив ідей нового гедонізму, які проповідує лорд Генрі, він присвячує своє життя насолоді й пороку. Це фігура подвійна: у Доріані поєднані тонкий естет і навіть романтик із порочним, безжальним злочинцем і розпусником. Ці дві протилежні сторони його характеру перебувають у постійній боротьбі. Це провина чи біда героя? На це запитання ми спробуємо сьогодні відповісти.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Інтерактивна вправа «Порушена послідовність»

Примітка. Форма роботи «Порушена послідовність» спрямована на перевірку знання учнями художнього тексту. Цитати з тексту літературного твору виписано на окремих картках. Учні мають розкласти їх у правильній послідовності подій, що відбуваються у творі.

Опис змісту карток

- Самогубство Сібіл Вейн.
- Убивство Безіла Голворда.
- Знайомство лорда Генрі з Доріаном Греєм.
- Загибель Джеймса Вейна.
- Смерть Доріана Грея.
- Доріан ховає портрет на горищі.
- Самогубство Алана Кемпбела.
- Дивне бажання Доріана.

2. Перевірка домашнього завдання

- ▼ За ланцюжком колективно визначте ознаки естетизму в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея».

Очікувана відповідь

Ознаки естетизму в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»

- Проблема величчя й вічності мистецтва.
- Замилування прекрасним.
- Зображення краси у всіх її проявах.
- Теоретик та ідеолог естетизму — лорд Генрі.
- Творці прекрасного — Безіл Голворд та Сібіл Вейн (ідея самовідданого служіння високому мистецтву).
- Життя наслідує мистецтво.
- Порожня краса (Доріан Грей) гине, а мистецтво (портрет) залишається.
- Мистецтво вище за істину й мораль.
- Естетична увага до почуттів, вражень людини.
- Проголошення насолоди як вищого сенсу існування (гедонізм).

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Евристична бесіда дискусійного характеру

- ▼ Як ви вважаєте, чого прагнув Доріан Грей у житті?
- ▼ Чим був для Доріана його портрет? (*Портрет — це його совість, душа.*)
- ▼ На вашу думку, чому Доріан вирішив позбутися портрета?

- ▼ Як ви вважаєте, чому доля до певного часу ніби оберігає Доріана, і йому так довго все сходить з рук? (*Кожна людина має право на другий шанс, але Доріан не скористався ним. Декілька разів він приймав рішення і обіцяв самому собі змінити своє життя. Йому подобалося те, що він робить, адже мета його життя полягала в розвитку власного «я». Доля карає тих, хто недбало використовує безцінний дар життя.*)

2. Творчо-аналітична робота

- ▼ Колективно за запитаннями складіть схему еволюції (точніше — деградації) головного героя роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея».

Примітка. Учитель тільки ставить запитання, не озвучує кількість сходинок та їхні умовні назви: цю інформацію наведено для полегшення орієнтування педагога.

Перша сходинка пороку. Усвідомлення власної краси

- ▼ Що було хибним у роздумах Доріана Грея?
- ▼ Із цієї сходинки потрібно було йти вгору, чому ж він обрав інший шлях?
- ▼ Чому Доріан так легко здатен розлучитися зі своєю душею?
- ▼ Чи зрозумілі для вас хвилювання Доріана?

Друга сходинка пороку. Випробування коханням

- ▼ Кого кохав Доріан — Сибіл чи ролі, які вона майстерно грала в театрі?
- ▼ Чи можна стверджувати, що Доріан захопився бутафорією, а не звичайною людиною?
- ▼ Які зміни сталися на портреті Доріана після розриву з Сибіл?
- ▼ Яке запитання вперше поставив перед собою Доріан? (*«Невже я зовсім не маю серця?..»*)

Третя сходинка пороку. Самолюбство й бездушність; пересичення всім

- ▼ Доріан прагнув нових знань. Які захоплення він мав?
- ▼ Яке життя веде Доріан?
- ▼ У який спосіб він впливає на оточуючих? Чому люди, з якими спілкується Доріан, майже без опору підкоряються пороку?
- ▼ Як ви вважаєте, чому люди піддаються магнетизму розпусти? Чому Доріан Грей обрав саме цей шлях?

Четверта сходинка пороку. Трясовина розпусти

- ▼ Навіщо Доріан вирішив показати портрет Безілові? Що побачив Безіл? (*«Воно ж має очі диявола!..»*)

- ▼ Як ви вважаєте, чи винен художник у тому, що Доріан став саме таким?
- ▼ Хто винен у змінах, що сталися з Доріаном?

П'ята сходинка пороку. Убивство людини

- ▼ Як вплинув на Доріана скоєний ним злочин?
- ▼ І знову він прямує до кубла розпусти. Що мріє там знайти?
- ▼ Чи можна вилікуватися від страшних спогадів?
- ▼ Які почуття постійно переслідували Доріана?

Шоста сходинка пороку. Відчуття страху

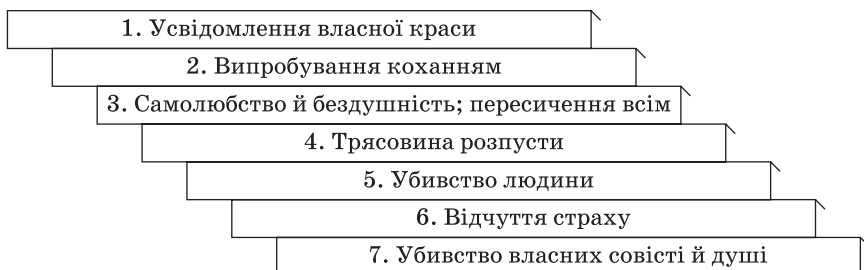
- ▼ Чого боявся Доріан?
- ▼ Що він зрозумів?
- ▼ Які думки переслідували Доріана?
- ▼ На що він сподівався?
- ▼ На які вчинки його штовхав страх?

Сьома сходинка пороку. Убивство власних совісті й душі

- ▼ У які способи Доріан мав намір врятувати свою душу?
- ▼ Лорд Генрі якось сказав Доріанові, що справжня таємниця щастя — у пошуку краси. Чому цей шлях не зробив Доріана щасливим? *(Потрібно усвідомлювати мету своїх пошуків. Доріан не знайшов краси: вона відсутня там, де він її шукав. Краса не у відчуттях, не в насолоді й навіть не у мистецтві. Красу слід шукати в людині.)*

Очікуваний результат

Деградація головного героя роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»

3. Узагальнення вчителя

— Образ Доріана Грея в романі долає певні етапи розвитку. Спочатку натурник постає перед нами щирим і відкритим юнаком, потім поступово потрапляє під згубний вплив ідей лорда Генрі, але намагається їм протистояти. Переламним моментом у розвитку

образу головного героя твору є смерть Сібіл Вейн, яка, на думку Доріана Грея, єдина могла не спокуситися розмовами лорда. Після її смерті Доріан Грей стає свідомим провідником ідей Генрі Воттона, власноруч реалізує провідні засади його філософії. Він поширює ці ідеї на оточуючих, отруюючи певну частину молоді, і на його боці вагомий доказ — його краса. Ніхто не вірить, що він веде аморальний спосіб життя, йому довіряють, оскільки обличчя його чисте та спокійне, а очі випромінюють лагідний блиск. Отруюючи ідеями лорда Генрі оточуючих, Доріан Грей скалічує життя багатьох. Так само він руйнує власну душу.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Інтерактивний прийом «Дискусійна сітка Елвермана» (робота в парах)

- У парах розв'яжіть проблему й заповніть відповідними аргументами стовпці «Так» і «Ні» у «Таблиці Елвермана».

Так	Проблема (тема)	Ні
...	Чи вартий Доріан Грей співчуття?	...

Примітка. Стратегія «Дискусійна сітка Елвермана» («Сітка Елвермана», «Таблиця Елвермана», «Павутиння дискусій») спрямована на формування в учнів умінь всебічно аналізувати запропоновану проблему (тему), організовувати коректну дискусію й формувати чітку позицію щодо обговорюваної проблеми (теми) на рівні дібраних аргументів. Проблему слід сформулювати так, щоб учні мали змогу розв'язати її, навівши однакову кількість аргументів та контраргументів. Цю роботу можна організувати в парах або групах, а результати обговорювати всім класом.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Одне слово»

- Завершіть речення одним словом: «Сходинки деградації Доріана Грея свідчать про...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: повторити вивчене за підручником та опорними конспектами; знайти в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» елементи фантастичного, образи-символи. **Випереджальне (індивідуальне; 1–2 учні):** підготувати стисле повідомлення про українські переклади роману митця.

УРОК № 63

РОЛЬ ФАНТАСТИКИ Й СИМВОЛІКА У РОМАНІ «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ҐРЕЯ». ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО О. УАЙЛЬДА В ЖАНРІ РОМАНУ. ПЕРЕКЛАДИ О. УАЙЛЬДА УКРАЇНСЬКОЮ. МІСЦЕ РОМАНУ У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу XIX ст.; розуміння значення творчого доробку О. Уайльда для розвитку сучасного роману; знання особливостей розв'язання питання про сенс краси в романі «Портрет Доріана Ґрея»; розуміння філософсько-естетичної проблематики, значення системи образів, елементів фантастики й символіки для розкриття ідейного задуму твору; уміння оперувати термінами модернізм, символізм, імпресіонізм; уміння аналізувати композицію та зміст літературного твору; аналітичне мислення; культуру мовлення; творчі здібності; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в парі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення зрозуміти світ довкола себе; прагнення літературної освіченості; почуття справедливості й відповідальності за свої вчинки).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації набутих знань, умінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська література, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: естетизм, фантастика, символ, традиції, новаторство, модернізм, символізм, імпресіонізм.

Обладнання: портрет О. Уайльда, тексти роману «Портрет Доріана Ґрея», ілюстрації до нього.

Справжня мораль цього твору полягає в тому, що всяке надуживання, так само, як і самозречення, тягне за собою покарання.
О. Уайльд

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Експрес-опитування

- ▼ Де Безіл Голворд познайомився з Доріаном?

- ▼ Ким були батьки Доріана? (*Аристократка й офіцер.*)
- ▼ Що, на думку Генрі, було в Доріана прекрасним?
- ▼ Ким за професією був брат Сібіл?
- ▼ Чому Доріан не міг довго перебувати за межами Лондона?
- ▼ Хто з героїв роману стверджував, що справжнє кохання важливіше за гроші?
- ▼ Що сталося з Безілом Голвордом?
- ▼ Чому Сібіл розчарувала Доріана?
- ▼ Як Алан Кемпбел допоміг Доріанові?

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота з епіграфом

- ▼ Як ви зрозуміли епіграф до уроку?

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Постановка й розв'язання проблемного питання (запис до зошитів)

- ▼ Як ви вважаєте, чому роман названо не за ім'ям головного героя («Доріан Грей»), а за його зображенням («Портрет Доріана Грея»)?

2. Розповідь учителя (запис до зошитів)

(Учитель узагальнює, підбиваючи підсумки вивченого за романом О. Уайльда «Портрет Доріана Грея».)

— Уведення фантастичного елемента є важливим для ідейно-художнього задуму твору. Розгляньмо докладніше фантастичне й символічне в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея».

Фантастичний предмет. Дивовижний портрет, який дає змогу Доріанові залишатися молодим і прекрасним; усі погані вчинки, злі наміри й гидкі думки відбиваються на полотні, а не на тілі героя.

Знайомство з цим предметом. Уже перший погляд на портрет справляє на героїв неоднозначне враження, уже тоді вони відчували його незрозумілий вплив.

Гріхозна мить. Маючи слабкий характер, головний герой не в змозі протистояти спокусі, що постала перед ним: «Якби портрет міг змінюватись, а я повік лишався б таким, як зараз!».

Занепад героя. Угода із фантастичним предметом зрештою спричиняє деградацію героя. Доріан Грей не звертає уваги на аморальність і жахливість своєї поведінки, що дедалі гіршає й егоїстичнішає. Тепер він любить тільки себе. Але він переходить

межу, коли знущається над Сібіл Вейн, а ще гірше стає, коли він радіє з приводу смерті Джеймса, брата Сібіл. Доріан згубно впливає на усіх, хто з ним спілкується. І зрештою стається страшне вбивство колись найкращого й найближчого наставника — Безіла Голворда. Згодом Доріан знищує портрет, тим самим перериваючи надприродне життя душі в портреті, водночас убиваючи себе, перетворюючись на потвору.

Значення фантастики в межах провідної ідеї твору. Портрет стає уособленням душі головного героя, його самого, а Доріан назавжди залишається прекрасним і незмінним. Портрет та натурник міняються місцями: портрет стає внутрішнім змістом, а Доріан — досконалою оболонкою. Портрет настовхує на думку про те, що існує згубний вплив гедоністичних ідей, що нехтування внутрішнім на користь зовнішнього, перевага зовнішньої краси над внутрішнім світом має трагічні наслідки. Отже, фантастичний елемент відіграв основну роль у розв'язанні головного конфлікту твору — краси й моралі.

Образи-символи роману. Доріан Грей — це втілення вічної молодості; Безіл символізує служіння мистецтву; лорд Генрі є виразником ідей гедонізму; актриса Сібіл уособлює театральність життя; портрет — символ прихованого, душі (якою вона може бути насправді, якщо людина відчуває безкарність).

Висновок. Метафора портрета — провідна в романі. Це метафора душі героя, його «моральний щоденник». Фантастичний образ портрета-сумління, портрета-душі стає певною мірою реальним, оскільки герой упізнає в зображеному себе справжнього. Отже, елемент фантастики (портрет) відіграє особливу роль у розв'язанні головного конфлікту роману — конфлікту краси й моралі.

3. Теорія літератури (запис до зошитів)

Модернізм у літературі — явище в літературі кінця XIX — початку XX ст., що характеризується відходом від класичного роману на користь пошуку нового стилю й радикальним переглядом літературних форм; є частиною загального напрямку в мистецтві — модернізму (від латин. *modernus* — сучасний, недавній).

Символізм — одна зі стильових течій модернізму, що виникла у Франції в 1870-х рр., а в українській літературі поширилася на початку XX ст.; провідною рисою символізму є те, що конкретний художній образ перетворюється на багатозначний символ.

Імпресіонізм — течія модернізму, що характеризується ушляхетненням, витонченням відтворенням особистих вражень та спостережень, мінливих, миттєвих відчуттів та переживань.

4. Творчо-аналітична робота (у групах)

- ▼ У 3 групах знайдіть у романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» ознаки: 1-ша група — модернізму, 2-га — символізму, 3-тя — імпресіонізму.

Очікувані відповіді

1-ша група. Ознаки модернізму в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»

- Суб'єктивно-мистецьку картину протиставлено реальності.
- Кульмінацію та розв'язку об'єднано.
- Вишуканість художньої форми, мови, формулювання думки, образу.
- Естетичні характеристики образів.
- Елементи умовності й фантастики задля створення ірреальних світів та образів.
- Елітарність.

2-га група. Ознаки символізму в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»

- Фабула твору перегукується з центральною тезою символізму про невідповідність видимого сутності.
- Портрет набув символічного значення: він став виявом сутності, зобразити яку, утілити у конкретну форму лише інтуїтивно міг справжній митець.
- На стильовому рівні — безпосереднє вживання парадоксів.

3-тя група. Ознаки імпресіонізму в романі О. Уайльда «Портрет Доріана Грея»

- Композиція спрямована не на дії, не на безпосереднє зображення життя та його пояснення, а на відмінності у сприйнятті дійсності різними персонажами.
- Персонажам надано змогу виявити своє ставлення до подій, учасником чи свідком яких вони стали.
- Вишуканість описів у романі (пейзажі є тлом для сприйняття героя, сам герой ніби розчинився у навколишній красі).

5. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— Перша спроба перекладу роману «Портрет Доріана Грея» належить українському письменникові так званого розстріляного Відродження Валер'янові Петровичу Підмогильному, який працював над українською версією твору, перебуваючи у засланні в Соловецькому таборі особливого призначення. Рукопис перекладу, однак, не зберігся, адже 1937 р. письменника розстріляли. Також є інформація про те, що «Книгоспілка» мала намір видати роман,

але не встигла здійснити свій задум до початку репресій 1930-х рр., коли кількість видань українською значно скоротилася. Нова спроба видати роман друком відбулася аж за чверть століття.

Перебуваючи в ув'язненні, Ростислав Іванович Доценко переклав твір українською. Оприлюднити перше українське видання О. Уайльда йому вдалося 1968 р. у Києві, за що його *«ледь не завернули назад у братню табірну Мордовію»*. 2007 року у статті «Оскар Вайлд на тлі українських сюжетів» Максим Віталійович Стріха назвав переклад Р. І. Доценка *«віртуозним»* та *«найбільшою подією української вайлдіани»* (перевидано 2004, 2004, 2006, 2009, 2012, 2014, 2015).

За часів незалежності побачили світ ще два переклади роману — Олени Ломакіної (2015) та Миколи Дмитренка (2018).

Окрім роману «Портрет Доріана Грея», українською також перекладено такі твори О. Уайльда:

- «Щасливий принц (повне зібрання казок та найкращих оповідань)» — переклад Ілька Вакуловича Корунця;
- «Ідеальний чоловік. Як важливо бути серйозним» — переклад Олекси Негребецького (Леоніда Юрійовича Дмитренка);
- «Зоряний хлопчик» — переклад Наталії Георгіївни Трохим.

6. Узагальнення вчителя

— «Портрет Доріана Грея» має численні паралелі з творами світової літератури як за сюжетом, так і за розкриттям глобальних проблем життя людини. Фантастичний сюжет, коли герой дістає за допомогою темних сил довголіття, молодість, багатство або славу, досить поширений у літературі. Появі Доріана Грея передували твори англійського романтика Чарльза Метюріна, відомі Уайльду за родинними переказами (він був дядьком матері). Його роман «Мелмот Блукач» (1820) — це історія про угоду з дияволом заради вічного життя. Німецький літератор А. Шаміссо у повісті-казці «Історія Петера Шлеміля» (1814) описав продаж героєм заради успіху власної тіні дияволу. Подібні ситуації є у творах Е. Т. А. Гофмана, Е. А. По, Р. Л. Стівенсона. Роман Ж.-К. Гюїсманса «Навпаки» (1884) згадано у творі Уайльда як книгу, за допомогою якої лорд Генрі «отруїв» Доріана. Герой твору, молодий аристократ Жан дез Ессент, улаштував собі життя «навпаки» загальноприйнятому, відгородившись від цілого світу. Його купання у витончених пахощах, кохання в екзотичних рослинах нагадують життя не лише Доріана Грея, а й Уайльда. Герої обох романів сповідують імпресіоністичний принцип «усе — у враженні». На уламках старого світу вони створюють новий світ краси, що є вищою за

мораль, а тому їм «усе дозволено». Заради оригінального враження, свіжих відчуттів вони ладні на все, навіть на вбивство.

До цих творів можна додати повість М. В. Гоголя «Портрет». Уайльд добре знав і високо цінував творчість М. В. Гоголя, близьку йому тяжінням до фантастики та гротеску.

У XX ст. уайльдівські проблеми постали ще гостріше, особливо в тих країнах, де забороняли вільну думку, переслідували власну позицію та свободу творчості. Саме думки Уайльда про мистецтво, придушене ідеологією, знаходимо у творах М. О. Булгакова («Майстер і Маргарита»), В. В. Винниченка («Чорна пантера і Білий медвідь») та ін.

Оскар Уайльд — одна з найколеритніших постатей світової культури. На вістар мистецтва він поклав не тільки свій талант, а й своє життя, підкоривши його естетичним теоріям. Як лікар-експериментатор випробовує на собі нові ліки, так і Уайльд прожив життя під гаслом естетизму й гедонізму. Але душа — не вигадка, мистецтво — не розвага, життя — не експеримент. «Принц парадокса» своїм життям і своїми творами дав людству важливі моральні уроки. І це, мабуть, найпарадоксальніший парадокс письменника.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «У романі О. Уайльда “Портрет Доріана Грея” мене вразило...».

2. Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

- ▼ Завершіть речення:
 - «Мені сьогодні вдалося...»;
 - «Найскладнішим для мене було...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: за підручником та опорними конспектами повторити вивчене за темою «Роман XIX ст.». **Випереджальне (групове; 4 домашні групи):** повторити характеристику образів (*образи розподіляє вчитель*) за правилами рольової гри «Перевтілення»¹ (*образи для характеристики: Жульєн Сорель, Емма Боварі, Родіон Раскольников, Доріан Грей*).

¹ Див. с. 61 цього посібника.

УРОК № 64

**РМ (УСНО). ЕВОЛЮЦІЯ ГОЛОВНИХ ГЕРОЇВ РОМАНІВ
СТЕНДАЛЯ, Ґ. ФЛОБЕРА, Ф. М. ДОСТОЄВСЬКОГО Й О. УАЙЛЬДА**

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей перебігу літературного процесу та розвитку романістики в XIX ст.; розуміння специфіки образів для розкриття ідейного задуму, філософсько-етичної проблематики літературних творів; навички компаративного аналізу художніх образів; уміння визначати роль деталі в тексті; уміння формулювати свою думку, обґрунтовувати й обстоювати її; культуру зв'язного усного й писемного мовлення; аналітичне мислення; творчі здібності; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в парі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: навички роботи з книгою; *загальнокультурну*: свідоме ставлення до моральності; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації набутих знань, умінь та навичок (урок розвитку мовлення).

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: роман, тема, проблема, боваризм, естетизм, психологізм, поліфонізм.

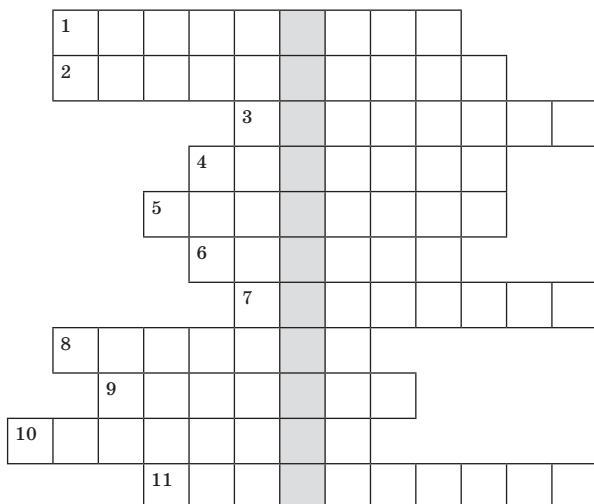
Обладнання: портрети романістів XIX ст. (Стендаля, Ґ. Флобера, Ф. М. Достоевського, О. Уайльда), ілюстрації із зображеннями героїв їхніх творів (Жульєна Сореля, Емми Боварі, Родіона Раскольников, Доріана Ґрея), кросворд, роздавальний матеріал.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****Розв'язання кросворда**

- ▼ Розв'яжіть кросворд, і в зафарбованих клітинках прочитаєте одну з провідних рис романів XIX ст.
- 1. Причина, що спонукала Ґ. Флобера залишити навчання. (*Епілепсія.*)
- 2. Те, що відбувається водночас із головним героєм та його портретом у романі О. Уайльда «Портрет Доріана Ґрея». (*Фантастика.*)

3. «Професія» жінки, на якій головний герой роману Ф. М. Достоевського мав намір перевірити свою «теорію». (*Лихварка.*)
4. Почуття, що керувало вчинками героїні роману Г. Флобера. (*Кохання.*)
5. Кумир головних героїв романів Стендаля та Ф. М. Достоевського. (*Наполеон.*)
6. Ім'я головного героя роману Стендаля «Червоне і чорне». (*Жульєн.*)
7. Назва явища, що означає конфлікт між реальним та ідеальним; життя в самообмані, бажання уявляти себе іншим (іншою). (*Боваризм.*)
8. Заміна смертного вироку, оголошеного Ф. М. Достоевському. (*Каторга.*)
9. Літературний напрям, утілений у романі Стендаля «Червоне і чорне». (*Реалізм.*)
10. Найбільше захоплення О. Уайльда, що стало панівним, та згодом літературна течія. (*Естетизм.*)
11. Прізвисько героя роману Ф. М. Достоевського, який загинув, розчавлений кіньми. (*Мармеладов.*)

Ключове слово: психологізм.

III. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Як ви вже знаєте, *психологізм* — це передавання художніми засобами внутрішнього стану персонажа, його думок,

переживань, зумовлених внутрішніми й зовнішніми чинниками. Найбільші можливості щодо виявлення психологізму надає проза. У творах Ф. М. Достоевського, Стендаля, Г. Флобера та О. Уайльда психологізм набув такої властивості, як *діалектика душі*. Це не просто глибоке та правдиве зображення внутрішнього світу персонажів: це його зображення в розвитку з урахуванням усіх злетів і падінь духу. Саме про такі злети й падіння духу пропоную сьогодні поговорити.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Визначаючи жанрову своєрідність прочитаних нами романів, ми дійшли висновку, що вони насамперед є психологічними. *Психологічний роман* — різновид роману, у якому відтворено внутрішні переживання особистості, духовну еволюцію, пошуки й суперечності героя, що зумовлюють його вчинки й поведінку. Головним об'єктом дослідження у психологічному романі є людина з її неповторним внутрішнім світом. Психологічний роман сформувався в XIX ст. («Герой нашого часу» М. Ю. Лермонтова, «Пані Боварі» Г. Флобера, «Злочин і кара», Ф. М. Достоевського та ін.). У реалістичному психологічному романі письменники досліджують вплив соціальних обставин на психологію людини, взаємозв'язок індивідуального й загального. За законами модернізму суспільне не має визначального характеру, на першому плані — особистість, яка творить свій особливий світ (як це зазначено в романі О. Уайльда).

2. Аналіз образів героїв літературних творів

(за випереджальним домашнім завданням; робота в групах)

- ▼ У 4 групах дайте відповіді на запропоновані вчителем запитання, зробіть узагальнення та стисло схарактеризуйте еволюцію образу головних героїв літературних творів: *1-ша група* — Жульєна Сореля, *2-га* — Емми Боварі, *3-тя* — Родіона Раскольнікова, *4-та* — Доріана Грея.

Запитання для роботи груп

1-ша група. Жульєн Сорель

- ▼ Що ви знаєте про походження та сім'ю Жульєна? Які риси характеру в той час у ньому переважали?
- ▼ Хто і що впливало на формування його характеру й життєвої позиції, що стало мотивацією його вчинків?
- ▼ Які випробування довелося здолати Жульєнові?
- ▼ Про що мріяв юнак?

- ▼ Які риси характеру виявив Жульєн на службі в де Реналя?
- ▼ Чому довгоочікуване навчання в семінарії принесло Жульєну розчарування?
- ▼ Що привабило в Жульєні Матильду де Ла-Моль?
- ▼ Чи здатен на справжнє кохання Жульєн?
- ▼ Чому Жульєн Сорель відмовився від захисту на суді і не боровся за своє життя?
- ▼ Шлях Жульєна — це шлях злету чи шлях падіння?

2-га група. Емма Боварі

- ▼ Що ви знаєте про дитинство Емми?
- ▼ Коли і під впливом чого (кого) сформувалися мрії Емми про подальше життя?
- ▼ Чому Емма вийшла заміж за пана Боварі?
- ▼ Як склалось її сімейне життя та стосунки з чоловіком?
- ▼ Що змусило Емму шукати кохання не в родині?
- ▼ Еммою керувало справжнє кохання чи бажання розважитись?
- ▼ Хто зустрічався на життєвому шляху Емми? Чи було ставлення до неї щирим?
- ▼ Чи була Емма щасливою?
- ▼ Як ви вважаєте, яка основна причина самогубства Емми?
- ▼ Чи був життєвий шлях Емми її еволюцією?

3-тя група. Родіон Раскольников

- ▼ Що ви знаєте про дитячі та юнацькі роки Родіона, його сім'ю?
- ▼ Від якого моменту його життя автор розпочинає розповідь про героя?
- ▼ Яким автор його зображує? Які риси зовнішності чи характеру підкреслює?
- ▼ Пригадайте сни Родіона. Про що вони свідчать? Яке значення мають для розкриття його характеру?
- ▼ Чи жорстоким є Родіон? Що штовхає його на вбивство?
- ▼ Як Родіон ставиться до оточуючих?
- ▼ Під впливом чого формується його світогляд і з'являється така своєрідна «теорія»?
- ▼ Коли саме до Родіона приходить відчуття провини й каяття?
- ▼ Чи здатен Родіон на щире кохання?
- ▼ Шлях Родіона Раскольникова — це шлях злету чи шлях падіння?

4-та група. Доріан Грей

- ▼ Яким перед читачем постає Доріан Грей на початку роману? Як до нього ставляться оточуючі? Як його описує автор?
- ▼ Що ми дізнаємося про дитячі роки й оточення Доріана?

- ▼ Чим Доріан захоплюється? Про які риси характеру свідчать ці захоплення?
- ▼ Яким і ким був Доріан для Безіла до зустрічі з лордом Генрі?
- ▼ Коли Доріан уперше усвідомив свою красу?
- ▼ Чому портрет вражає Доріана? Чому радість поступилася місцем страху?
- ▼ Як ви розцінюєте кохання Доріана до Сібіл Вейн? Чи справді він її кохав?
- ▼ Коли й чому у Доріана виникло бажання сховати портрет?
- ▼ У який спосіб, за допомогою чого Доріан намагається здолати свій страх?
- ▼ Як ви вважаєте, чи закономірним був такий жахливий кінець життя Доріана? Чи міг він якимось чином змінити свою долю?

3. Презентація групами результатів роботи (запис до зошитів)

- ▼ Занотуйте до зошитів найсуттєвіше з виступів речників груп.

4. Рольова гра «Перевтілення»

(за випереджальним домашнім завданням; робота в групах)

- ▼ У 4 групах за правилами рольової гри «Перевтілення» схарактеризуйте образи літературних героїв: *1-ша група* — Жульєна Сореля, *2-га* — Емми Боварі, *3-тя* — Родіона Раскольников, *4-та* — Доріана Грея. Представте героя (героїню), визначеного (визначену) для вашої групи, від першої особи та від імені 2–3 інших персонажів літературного твору, героєм якого він (вона) є.

5. Презентація групами результатів роботи (запис до зошитів)

- ▼ Занотуйте до зошитів найсуттєвіше з виступів речників груп.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

Постановка й розв'язання проблемного питання (запис до зошитів)

- ▼ Чи всіх згаданих персонажів варто засуджувати? Чи можна співчувати комусь із них? Кому й чому?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан до образу одного з головних героїв згаданих творів *(за вибором)*.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Повторити вивчене, дібрати цитатний матеріал для написання контрольного твору-роздуму за темою «Роман XIX ст.».

УРОК № 65

**КОНТРОЛЬНА РОБОТА. НАПИСАННЯ ТВОРУ-РОЗДУМУ
ЗА ТЕМОЮ «РОМАН XIX СТ.»**

Мета — формувати компетентності: *предметні* (систематизовані й узагальнені знання про тематику й художні особливості роману як жанру літератури в XIX ст.; творче мислення; писемне мовлення; естетичний смак); *ключові* (інформаційну: уміння систематизувати здобуті знання та критично їх осмислювати; загальнокультурну: прагнення досягти високого результату; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок контролю й корекції знань, творчих умінь та навичок.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. ОГолошення теми й мети уроку.
мотивація навчальної діяльності****III. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ****1. Ознайомлення з темами творів та рекомендаціями
щодо систематизування матеріалу****Теми творів**

- 1) Помилки та прозріння Жульєна Сореля.
- 2) Жульєн Сорель, його характер і доля.
- 3) Червоне й чорне в романі Стендаля.
- 4) Життя Жульєна Сореля — поразка чи перемога?
- 5) Життєва драма Емми Боварі (за романом Г. Флобера).
- 6) Конфлікт між мрією та дійсністю в житті Емми Боварі.
- 7) Зовнішні та внутрішні причини злочину Родіона Раскольнікова.
- 8) Шлях від злочину до покарання (за романом Ф. М. Достоевського «Злочин і кара»).
- 9) Коріння «теорії» Раскольнікова та його «теорія» сьогодні.
- 10) Парадоксальність образу Доріана Грея.
- 11) Тема моралі та краси в романі Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея».
- 12) Мої роздуми над сторінками улюбленого роману.
- 13) Лист до літературного героя.

2. Написання твору-роздуму

IV. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

▼ Завершіть речення:

- «Мені сьогодні вдалося...»;
- «Найскладнішим для мене було...».

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Повторити вивчене в курсі всесвітньої історії у попередніх класах про Францію II половини XIX ст. (франко-прусську війну, Паризьку комуни).

ПЕРЕХІД ДО МОДЕРНІЗМУ. ВЗАЄМОДІЯ СИМВОЛІЗМУ Й ІМПРЕСІОНІЗМУ В ЛІРИЦІ

УРОК № 66

ЛІТЕРАТУРА НА МЕЖІ XIX–XX СТ. (ОГЛЯД). МОДЕРНІЗМ ЯК ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ НАПРЯМ ПОРУБІЖЖЯ XIX–XX СТ.

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання про символізм як літературний напрям останньої третини XIX — початку XX ст., його джерела й філософсько-естетичні засади, видатних представників; знання особливостей формування нових художніх напрямів і течій межі XIX–XX ст.; уміння знаходити ознаки декадентства у творах мистецтва; читацьку активність; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: прагнення нових знань; пізнавальну активність; навички самостійної роботи; навички оцінювання культурно-мистецьких явищ; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: символізм, модернізм, декадентство.

Обладнання: репродукції картин художників-імпресіоністів, роздавальний матеріал.

*У будь-якому мистецтві є те,
що лежить на поверхні, і символ.
О. Уайльд*

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Аналіз контрольної роботи (твору-роздуму)

2. Інтерактивний прийом «Мозковий штурм»

- ▼ Що ви знаєте про розвиток людства на порубіжжі XIX–XX ст.?

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Саме наприкінці XIX ст. стали відчутними тривожні симптоми суспільно-історичного розвитку багатьох країн світу. Там, де зовні панували правопорядок, мораль, релігія, раптом завирувала деструктивна стихія, яку неможливо було досягнути розумом: жорстока ринкова боротьба в промисловості, нищівні імперіалістичні війни, соціальні революції тощо. Песимістичні настрої, неприйняття нової жорстокої моралі, відчуття втрати віри в майбутнє, індивідуалізм стали наслідками передчуття неминучих історичних та соціальних катаклізмів. Кризи також зазнало духовне життя західного суспільства. Мистецтво, наука й філософія відшукували шляхи подолання кризових ситуацій, намагаючись стати духовною опорою для людини. Гостро постало питання про роль і місце ірраціонального на тлі вияву людських пристрастей. Підґрунтям нової прогресивної філософської думки стають життєві явища в їхній мінливості й суперечливості. Об'єктом дослідження таких філософів, як А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, З. Фрейд та ін., стає їхній сучасник, що відчувається пригніченим і знеособленим уламком тогочасного суспільства, зі своїми радощами та сподіваннями, смутком та негараздами.

Розмірковуючи про сутність буття, деякі письменники заглиблювалися у філософію та поєднували у своїй творчості наукове мислення й художню уяву. Наприклад, Марсель Пруст, прослухавши курс лекцій філософа А. Бергсона, присвятив себе літературі; Ф. Ніцше, закінчивши навчання на філологічному факультеті Лейпцизького університету, звернувся до філософії. Ця доба стала перехідним періодом, зумовивши складність розвитку тогочасного літературного процесу.

Розгляньмо сьогодні різні аспекти цього розвитку. Занотуйте до зошитів основні проблеми уроку.

Основні проблеми уроку

1. Доба кризи гуманістичної культури.
2. Декадентські настрої: як вони позначилися на мистецтві.
3. Формування нових художніх напрямів і течій: натуралізм, імпресіонізм.
4. Символізм — один із найзначніших напрямів у літературі останньої третини XIX — початку XX ст.
5. Філософсько-естетичні засади європейського символізму, його видатні представники (П. Верлен, А. Рембо, С. Малларме та ін.).

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Інтерактивна вправа «Броунівський рух» (робота в групах)

Примітка. Інтерактивна вправа «Броунівський рух» — прийом, за допомогою якого за стислий проміжок часу учні вивчають значний за обсягом теоретичний матеріал і повідомляють його зміст однокласникам за принципом «навчаючись сам, навчаю інших». Учні об'єднуються в групи. Кожна група отримує картку з текстом, дібраним учителем. Після прочитання й обговорення змісту представники групи переходять до інших груп, повідомляючи здобуту інформацію. Процес переходу від групи до групи завершується після того, як кожен учень класу ознайомився з усім теоретичним матеріалом.

- ▼ У 5 групах опрацюйте текст на картках. Після цього по черзі по одному представникові від кожної групи переходитимуть до інших груп і в такий спосіб обмінюватимуться здобутою інформацією. Наприкінці роботи кожний має знати зміст усіх 5 карток.

Теми карток для опрацювання в групах

Примітка. Ми пропонуємо тематичний напрям текстів для опрацювання учнями. Яку саме інформацію слід дібрати — учитель обирає на власний розсуд, зважаючи на рівень навчальних досягнень учнів конкретного класу.

Картка № 1. Переоцінка цінностей наприкінці XIX ст.

Картка № 2. Як подолати кризу?

Картка № 3. Палітра напрямів і стилів.

Картка № 4. Дух символізму.

Картка № 5. Оновлюючи поетичну свідомість.

2. Експрес-опитування

- ▼ Поясніть своє розуміння вислову *криза гуманістичної культури*.
- ▼ Які чинники визначали духовний клімат у літературі на межі XIX–XX ст.?
- ▼ Розкажіть про культурну й літературну ситуацію кінця XIX ст.
- ▼ Що називають *декадентськими настроями*?
- ▼ Як декадентські настрої позначилися на мистецтві?
- ▼ Назвіть стилі, що панували в царині літератури на межі XIX–XX ст.
- ▼ У чому полягають основні принципи символізму як світогляду й естетики?
- ▼ Чим зумовлене поширення символізму в європейській культурі?
- ▼ Якою є роль символізму в мистецтві й літературі кінця XIX — початку XX ст.?
- ▼ Назвіть імена найвідоміших поетів та письменників — прихильників символізму.

3. Узагальнення вчителя (запис до зошитів)

— Криза, якої зазнало суспільство наприкінці XIX ст., спонукала багатьох митців до пошуків нових шляхів у мистецтві.

Артур Шопенгауер уважав, що глибинною сутністю всього живого є ірраціональна егоїстична *світова воля*. Науковець застерігав щодо відсутності будь-якого порятунку від страждання, окрім утрати волі до життя. Його теорія викликала неабияку зацікавленість інтелігенції та вплинула на розвиток декадентського мистецтва, що стало підґрунтям символізму.

Інший мислитель, Фрідріх Ніцше, започаткував теорію, що дістала назву *філософія життя*. За його твердженням, людина сама стає змістом і мірилом цінності всіх речей, оскільки *«створила таке ціле, щоб мати можливість повірити у власну цінність»*. Він уважав, що не слід чекати Божої допомоги, оскільки людина має самотужки долати як свої слабкості, так і свою могутність. Філософ розглядав життя людини як взаємодію біологічного, суспільного й суб'єктивно-духовного. Ніцше запевняв, що європейська культура прямує до катастрофи. Експресіоністи й футуристи у своїй творчості відштовхувалися від теорії Ф. Ніцше.

Анрі Бергсон уважав, що розум може дати людині тільки нижчі знання, забезпечити вищі знання можуть раптові прозріння й інтуїція. Мистецтво він називав *формою пізнання світу*. Думки мислителя вплинули на остаточне формування експресіонізму.

Не менш важливою була психоаналітична теорія віденського лікаря-психіатра Зигмунда Фрейда, який розглядав людину як

поєднання трьох елементів: природне «я» (носій плотських бажань) — підсвідомість, раціоналістичне «я» — свідомість, моральне «я» — надсвідомість. За теорією Фрейда, людина є жертвою боротьби між усіма елементами її особистості. Ця концепція позначилася на розвитку сюрреалізму.

Проблема сенсу людського життя у світі, що втратив стабільність, зацікавила данського філософа Серена К'єркегора, який обстоював радикальну самотність людини, її свободу перед «загальним» — світом культури, вважаючи основними параметрами буття можливість вибору, відчай і страх.

Австрійський психоаналітик і філософ Карл Г'юстав Юнг розглядав питання історії кризь призму позасвідомої діяльності людської душі. Бажання науковця зазирнути за межі набутого поколіннями досвіду, що зберігається у спогадах конкретного індивіда, сприяло перетворенню психоаналізу на філософію культури.

До об'єктивістського, фактографічного зображення дійсності, трактування обумовленості людського характеру біологічними, спадковими чинниками й соціально-матеріальним становищем закликали прихильники іншого літературного напрямку — натуралізму. Він виник у Франції в 1870-ті рр., у 1880–1890-х рр. поширився в літературі решти європейських країн та США. Натуралісти прагнули з науковою точністю відтворювати дійсність, описуючи конкретні картини життя й середовища, у яких перебуває людина, та відмовляючись від їхнього інтерпретування (їхні твори — це *«клінічний документ»*, *«історія спадкової хвороби»*, *«протокол судової експертизи»*, *«точна копія факту»*). Теоретичні засади напрямку розробляли брати Ж. та Е. Гонкури, а також І. А. Тен, Е. Золя.

Провідним художнім методом XX ст. став модернізм, розвитку якого сприяли новітні філософські системи й мистецькі концепції. Символізм — один із його напрямів — сформувався в надрах декадансу, на становлення й розвиток якого значною мірою вплинула філософська концепція А. Шопенгауера. Інакше кажучи, щоб зрозуміти символізм, потрібно зрозуміти філософію Шопенгауера.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Сприйняття творів інших видів мистецтв

- ▼ Перегляньте репродукції картин М. О. Врубеля «Перлина», «Демон»; Дж. С. Е. Енсора «Скелети прагнуть тепла»; Ж. Дельвіля «Орфей»; Г. Клімта «Музика», «Саломея»; К. Моне «Враження. Схід сонця»; Д. Россетті «Марення»; П. Гогена «Звідки ми? Хто ми? Куди ми йдемо?»; Марка Шагала «Дзеркало».

Назвіть ознаки мистецьких стилів і напрямів помежів'я XIX–XX ст., що втілені в цих роботах.

2. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «Найважливішим сьогодні на уроці я вважаю...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати опорний конспект уроку й відповідний матеріал підручника, скласти опорні схеми за опрацьованим матеріалом.

УРОК № 67

РМ (ПИСЬМОВО). ХУДОЖНІ ВІДКРИТТЯ МОДЕРНІЗМУ ТА ЙОГО ПРЕДСТАВНИКИ. ТЕЧІЇ РАНЬОГО МОДЕРНІЗМУ: СИМВОЛІЗМ, ІМПРЕСІОНІЗМ, НЕОРОМАНТИЗМ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей формування нових художніх напрямів і течій на порубіжжі XIX–XX ст., видатних представників цієї доби; знання термінів модернізм, символізм, імпресіонізм, неоромантизм; розуміння основних тенденцій мистецького розвитку останньої третини XIX — початку XX ст.; культуру мовлення; аналітичне мислення; читацьку активність; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: прагнення нових знань; пізнавальну активність; навички самостійної роботи; навички оцінювання культурно-мистецьких явищ; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: навички самостійного опрацювання інформації; уміння критично оцінювати теоретичний матеріал; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації набутих знань, умінь та навичок (урок розвитку мовлення).

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: модернізм, символізм, імпресіонізм, неоромантизм.

Обладнання: репродукції творів образотворчого мистецтва, портрети літераторів межі XIX–XX ст.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. ОГолошення теми й мети уроку.
мотивація навчальної діяльності**

Учитель. Розчарування в дійсності й реалістичному способі її художнього відтворення зумовило поширення новітніх філософських теорій та появу нових художніх напрямів, що дістали назви *декадентських*, *авангардних* і *модерністських*. Цими термінами позначали якісно нові, передові явища в літературному процесі, пов'язані із занепадом і кризою суспільної думки та культури, із пошуком позитивних ідеалів, звертанням у цих пошуках до Бога й віри, до містичного та ірраціонального. Сьогодні ми детальніше познайомимося з модернізмом та його ранніми течіями.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ**Евристична бесіда**

- ▼ Про які новітні течії кінця XIX — початку XX ст. ви вже знаєте?
- ▼ Пригадайте, що означає термін *естетизм*. Назвіть його ознаки. Хто був прихильником естетизму?
- ▼ Що ви можете сказати про символізм? Від якого слова походить цей термін?
- ▼ На вашу думку, чому в мистецтві порубіжжя століть виникли нові течії й напрями?

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ**1. Вступне слово вчителя**

— Кожен митець створює власний, неповторний художній світ. Протестуючи проти застарілих ідей та форм, модерністи шукали нові шляхи й засоби художнього відображення дійсності, прагнули докорінного оновлення літератури. Модернізм став справжньою художньою революцією й міг пишатися епохальними зрушеннями в літературі, винайденням далеких асоціацій, універсалізацією конкретного художнього прийому та перетворенням його на загальний естетичний принцип, збагаченням художньої творчості завдяки викриттю прихованого змісту життєвих явищ, відкриттям ірреального й непізнаного.

Модернізм — це соціальне бунтарство, а не тільки революція у царині художньої форми, адже він спонукав до виступу проти жорстокої соціальної дійсності й абсурдності світу, проти гноблення людини, обстоюючи її право бути вільною особистістю. Модернізм протестував проти грубого матеріалізму, проти духовного виродження та вбогості, тупої самовдоволеної ситості. Однак, протестуючи проти реалізму, модернізм не заперечував усіх його досягнень, а навіть використовував їх, розвиваючи та збагачуючи.

2. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу (робота в парах; запис до зошитів)

- ▼ У парах опрацюйте теоретичний матеріал підручника й літературознавчих словників за темою уроку. Тезово оформіть і запишіть основні положення, звертаючи особливу увагу на течії раннього модернізму — символізм, імпресіонізм, неоромантизм. Наприкінці роботи охочі зачитують занотовані ними тези.

3. Творчо-аналітична робота (у малих групах)

- ▼ У малих групах підготуйте міні-презентацію однієї з літературних течій помежів'я XIX–XX ст., використовуючи фрагменти літературних творів та портрети митців.

Примітка. Учитель пропонує кожній малій групі тему для роботи, зважаючи на рівень навчальних досягнень її учасників.

4. Презентація групами результатів роботи

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

1. Інтерактивний прийом «Асоціативний кущ»

- ▼ Доберіть слова-асоціації до опрацьованого на уроці матеріалу.

2. Інтерактивний прийом «Однією фразою...»

- ▼ Однією фразою по черзі підбийте підсумок уроку.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: занотувати опрацьовані терміни до словників та вміти їх пояснити, повторити особливості творчості В. Вітмена (за опорним конспектом I семестру). **Випереджальне (індивідуальне; 1–2 учні):** підготувати повідомлення про життя та творчість Ш. Бодлера.

Франція

УРОК № 68

ШАРЛЬ БОДЛЕР — ПІЗНІЙ РОМАНТИК І ЗАЧИНАТЕЛЬ МОДЕРНІЗМУ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання основних етапів життєвого та творчого шляху Ш. Бодлера; знання про романтизм як літературний напрям; навички аналізування поетичного тексту; культуру мовлення; аналітичне мислення; декламаційні вміння; творчі здібності; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: прагнення нових знань; пізнавальну активність; навички самостійної роботи; навички оцінювання культурно-мистецьких явищ; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіти; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: романтизм, символізм, синестезія, верлібр, вітменівський каталог.

Обладнання: портрет Ш. Бодлера, видання його творів, ілюстрації до них, план аналізування поетичного твору (на дошці), роздавальний матеріал.

...цей король поетів, справжній бог...

А. Рембо

...повернув... поезії її сутність.

П. Валері

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Експрес-опитування

- ▼ Назвіть ознаки романтизму середини XIX ст. (*Заперечення раціоналізму доби Просвітництва, відмова від реалістичного зображення дійсності, неприйняття буденності та звеличення «життя духу», культ почуттів, занурення у внутрішній світ людини, захоплення фольклором і давньою історією,*

інтерес до фантастики й екзотичних картин природи тощо. Романтизм відкидає нормативність, понад усе цінуючи творчу свободу, фантазію.)

- ▼ Назвіть найвідоміших поетів-романтиків цієї доби. (Ф. І. Тютчев, А. А. Фет, В. Вітмен, М. О. Некрасов, М. Емінеску.)
- ▼ Чому Волта Вітмена називають поетом-новатором? (На відміну від попередньої традиції поетизації природи й села, він почав оспівувати місто, за що його називають попередником так званої урбаністичної, «міської» поезії, і змінив форму віршування — широко використовував верлібр, прагнув відійти від класичних форм віршування, шукав нові можливості поетичного вислову, додавав до вірша прозову мову, уживав так званий вітменівський каталог.)
- ▼ Що таке верлібр? (Вільний вірш — вірш без рими з довільним чергуванням рядків різної довжини.)

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Робота з епіграфами

- ▼ Як ви розумієте епіграфи до уроку?

2. Вступне слово вчителя

— Сьогодні ми познайомимось з поезією середини XIX ст., для якої характерними є ознаки романтизму. Вивчаючи біографію та творчість видатного французького поета Шарля Бодлера, ми водночас досліджуватимемо, як зароджувалася нова літературна течія раннього модернізму, що дістала назву *символізм*.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Аналіз тексту поетичного твору (робота в групах)

- ▼ У 4 групах проаналізуйте поетичні твори Ш. Бодлера (за можливості — у різних перекладах) за планом, розміщеним на дошці: 1-ша група — «Альбатрос», 2-га — «Гімн красі», 3-тя — «Відповідності», 4-та — «Зосередження». Тим часом 5-та група підготує стислий огляд життя Ш. Бодлера за інформацією та планом, уміщеними в їхній картці. Після виступу речників від кожної групи учасники мають відповісти на додаткове (додаткові) запитання.

План аналізування поетичного твору

1. Назвіть поетичний твір, автора (авторів) україномовного перекладу.
2. Визначте сюжет, особливості композиції, систему образів поезії.
3. Зазначте особливості стилю письменника.

4. Розкажіть про ваші асоціації, пов'язані з цим поетичним твором.
5. Виразно прочитайте поезію.

План роботи 5-ї групи

1. Опрацюйте запропонований на картці матеріал.
2. Визначте головні етапи життєвого шляху поета.
3. Підготуйте стисле повідомлення за опрацьованим матеріалом.
4. Сформулюйте стислі й чіткі тези для запису до зошитів.

Очікувана відповідь 1-ї групи. Ш. Бодлер «Альбатрос»

(Речник (речниця) від групи декламує твір Ш. Бодлера «Альбатрос» у перекладах І. Ф. Драча, М. І. Терещенка, Д. В. Павличка й аналізує його.)

Запитання до 1-ї групи

- ▼ Розкажіть про символічний і біографічний плани твору. (Про романтизм Бодлера свідчать культ краси, визнання ним високої місії поета, протиставлення генія юрбі, утілені у вірші «Альбатрос». У вірші особливо загострене протиставлення образу птаха жорстокості моряків. Альбатрос є символом геніального творця, усевладного в небі, у ідеальному, у творчості — та безпорадного на землі; в образах моряків утілені вульгарність міщан та обмеженість їхнього світогляду. Таке трактування пов'язане з обставинами особистого життя поета, який усе життя перебував у конфлікті з оточенням.)

Очікувана відповідь 2-ї групи. Ш. Бодлер «Гімн красі»

(Речник (речниця) від групи декламує твір Ш. Бодлера «Гімн красі» у перекладі Д. В. Павличка й аналізує його.)

Запитання до 2-ї групи

- ▼ Як Бодлер розглядає тему краси й моральності? (У згаданій поезії автор пробачає красі все, тільки б вона допомогла забути про огидне й нудне сьогодення. Він проголошує, що йому байдуже, звідки вона з'являється; його не хвилює те, що вона «без мороки ступає по мерцях», що може бути жорстокою чи злочинною, зате вона здатна вирвати людину з одноманітності сьогодення й відкрити в ній нові риси й порухи душі.)

Очікувана відповідь 3-ї групи. Ш. Бодлер «Відповідності»

(Речник (речниця) від групи декламує твір Ш. Бодлера «Відповідності» у перекладі Д. В. Павличка й аналізує його.)

Запитання до 3-ї групи

- ▼ Як ви розумієте принцип синестезії? (Синестезія — вираження у словесній формі синтезу кількох сенсорних відчуттів.)

- ▼ Чи характерне використання синестезії для романтизму? Чому? *(Відповіді учнів.)*
- ▼ Як дотримано принцип синестезії у творі? *(У сонеті «Відповідності» Бодлера спостерігаємо модель спілкування людини з природою, із навколишнім світом, сповненим таємничих знаків, що перебувають у містичній єдності. Читач відчуває форми предметів, насолоджується звуками й запахами та сприймає це як священне дійство. Вечорова гармонія постає як симфонія почуттів. Звуки, запахи, асоціації доповнюють одне одного й постають як єдине ціле.)*

Очікувана відповідь 4-ї групи. Ш. Бодлер «Зосередження»

(Речник (речниця) від групи декламує твір Ш. Бодлера «Зосередження» у перекладах Д. В. Павличка, М. К. Зерова й аналізує його.)

Запитання до 4-ї групи

- ▼ Які ознаки нового розуміння поетичного мистецтва помітні у вірші «Зосередження»? *(Сама назва вказує на те, що йдеться про занурення у внутрішній світ людини, у «я» ліричного героя, єдиною супутницею якого є Скорбота. Скорбота є не тільки переживанням самотності й покинутості, а глибоко продуктивним станом, передчуттям поетичних осяянь, обіцянкою творчих екстазів. Поезія зображає внутрішнє життя людини.)*

Очікувана відповідь 5-ї групи. Стислий огляд життя Шарля Бодлера

Поет народився 9 квітня 1821 р. у Парижі. Батько, від якого він успадкував витонченість манер і любов до мистецтва, помер, коли хлопчикові виповнилося 6 років; наступного року мати вийшла заміж удруге — за Жака Опіка, який згодом став генералом та депутатом і був для Бодлера втіленням самозакоханості й обмеженості. Вітчим запровадив у будинку сувору дисципліну, що пробудило в Шарлеві бунтарський дух. Залишившись без звичного материнського піклування, Шарль після другого заміжжя матері почувався дуже самотнім і нікому не потрібним. Це відчуття посилювалося під час його навчання в коледжах. Хлопець не міг спокійно згадувати роки, проведені далеко від родинного затишку, серед нерозуміння однолітків та вчителів. Виключили його з навчального закладу через відмову видати товариша й відверту заяву про те, що він віддає перевагу будь-якому покаранню перед зрадництвом.

Надто сміливу й незалежну поведінку Бодлера вітчим сприймав як виклик. Коли юнакові виповнився 21 рік, рідні, стурбовані поведінкою й боргами Шарля, отримали від суду дозвіл на нагляд за його фінансами, тому митець до кінця життя залежав від подачок родини.

Підштовхнуло до творчості Бодлера знайомство 1846 р. з творчістю Е. А. По, із поетичними теоріями й темами творів якого він себе ототожнив. Упродовж II половини 1840-х рр. Шарль Бодлер пише чимало поезій, бере активну участь у революції 1848 р. у Франції.

Після першого видання 1857 р. збірки поезій «Квіти зла» поета притягли до суду за звинуваченням у неморальності. Осуд супроводжує поета, він злидарує та страждає від переслідувань кредиторів, а 1858 р. тяжко захворює. 1864 року стан здоров'я Бодлера настільки погіршився, що останні роки його життя фактично були тривалою агонією. Помер поет 31 серпня 1867 р. у Парижі.

Запитання до 5-ї групи

- ▼ Чи співзвучні долі Бодлера-людини й Бодлера-поета? (Відповіді учнів.)

2. Теорія літератури (запис до зошитів)

Синестезія (у перекладі з грец.— *одночасне відчуття*) — художній прийом, поєднання в одному тропі різних, іноді далеких одна від одної асоціацій. Впливає з природної властивості людини переживати водночас враження, отримані від кількох органів чуття, що сприяє синтезу різних відчуттів.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан «Шарль Бодлер».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Узагальнення вчителя з елементами бесіди

— Один із найвідоміших французьких поетів, романтик і символіст Шарль Бодлер у XIX ст. започаткував поезію майбутнього XX століття. Його проголошено *першим сучасним поетом*. Із поміж французьких поетів саме він зажив найбільшої популярності у світі. Т. С. Еліот навіть оголосив Бодлера *найвизначнішим творцем сучасної поезії*. Сьогодні звучало багато поетичних рядків автора. Це цілком закономірно, адже без його поезій ми не могли б побачити творчої душі поета. Його внеском у літературу було відродження прагнення романтиків до самопізнання, істини та краси в манері, що не уникає складної мішанини людського досвіду, за допомогою образів, які спонукають до роздумів.

- ▼ Перше наше знайомство з поетом відбулося. Упродовж 1 хв перегляньте записи у зошитах і спробуйте визначити, що вас сьогодні вразило або найбільше вам запам'яталося. Можливо, ви хотіли б дізнатися про щось докладніше.

2. Інтерактивний прийом «Однією фразою...»

- ▼ Однією фразою по черзі підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: вивчити напам'ять одну з поезій Ш. Бодлера зі збірки «Квіти зла» (*за вибором учнів*), уміти її виразно декламувати. **Випереджальне (індивідуальне; 3–4 учні):** підготувати стисле повідомлення про цікаві факти життя й творчості митця, вивчити напам'ять і підготувати декламування присвячених Ш. Бодлеру віршів М. Т. Рильського та С. Я. Гординського.

УРОК № 69

ЗБІРКА Ш. БОДЛЕРА «КВІТИ ЗЛА» (ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА). ОБРАЗИ, СИМВОЛИ, ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОЇ МОВИ У ВІРШАХ Ш. БОДЛЕРА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання про модерністські зрушення у французькій поезії II половини XIX ст.; знання особливостей творчості Ш. Бодлера; уміння характеризувати естетичні погляди митця, утілені у збірці «Квіти зла»; навички аналізування поетичного тексту; декламаційні вміння; творчі здібності; культуру мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: прагнення нових знань; пізнавальну активність; навички самостійної роботи; навички оцінювання культурно-мистецьких явищ; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: модернізм, символізм, символ, декадентство, сугестія.

Обладнання: репродукція портрета Ш. Бодлера пензля А. Матісса, тексти поезій Ш. Бодлера, ілюстрації до них, таблиця «Аналізування творів Ш. Бодлера».

*Прославлені поети давно поділили між собою
найбагатші провінції поетичних володінь...*

Отже, я маю започаткувати щось інше...

Ш. Бодлер (переклад І. Ю. Петровція)

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Вступне слово вчителя

(Учитель звертає увагу учнів на портрет Ш. Бодлера пензля А. Матісса, читає «Confiteor митця» у перекладі І. Ю. Петровція.)

— «Останні хвили днів осінніх — як вони у душу проникають! О! Усю пронизують до болю! Розпросторюється якесь незрівнянно чарівне відчуття, невловимість якого не виключає його потужності; і нема тоді гострішого вістря, ніж вістря Нескінченності.

А яка то велика втіха — купати погляд в безмежності моря і неба! Тиша, чарівна недоторканість блакиті! Малесеньке вітрило, що тріпотить на обрії, своєю незначущістю і самотністю нагадує моє невигойне животіння; однозвучне шурхотіння хвиль — все це мислить мною, чи я мислю ним (бо ж саме в огроми марень найшвидше втрачається «Я» особисте!); мислить, кажу я, але ж — музично й мальовничо, без хитросплетінь словесних, без силогізмів, без усяких висновків.

Однак ці мислі, чи я їх випромінюю, чи речу, невдовзі силою вповнюють ся щирість. А сила любової страсти цього породжує ослабленість і страждання ніжне. Мої ж нерви, напружені у край, тільки й можуть те, що тремтіти зойкливо, боїсно.

І ось перед цією неозорістю неба я ціпенію; його прозорість доводить до нестями. Спокій моря, незмінність видовища обурює мене... Ах! Та чи варто страждати вічно і вічно тікати од прекрасного? Природо, безжалісна чаклунко, супернице всепереможна, обличчя мене! Не спокушай моїх пожадань і гордовитості моєї! Споглядання прекрасного — це двобій, у якому митець риде перед поразкою своєю».

Саме так автор розповідає про своє споглядання прекрасного, про свої побоювання та про свою поразку — як наслідок двобою митця та прекрасного.

Анрі Матісс. Портрет
Шарля Бодлера

Шарль Бодлер

Пошуки істини та втрачені ілюзії... Життя створює Поета. Говорять, щасливі люди дуже схожі, а кожен нещасливий відчуває це по-своєму. Але тільки люди з тонкою душею стають поетами. Погляньте на портрет поета, створений Анрі Матіссом. Кілька штрихів олівцем — і митець споглядає на нас крізь роки... Тільки дізнаючись про людину якнайбільше, можна зрозуміти її сутність. Ми знову повертаємося до поезії Бодлера, знову спробуємо зазирнути йому в очі (яких на портреті ми не бачимо), отже — у душу. Сьогодні ми познайомимось з його віршами, що ввійшли до збірки «Квіти зла», та розглянемо певне коло проблем. *(Учні записують до зошитів тему уроку та проблеми, які потрібно розглянути.)*

2. Творчо-аналітична робота (запис до зошитів)

- ▼ Яким ви бачите Бодлера?

Примітка. Учні називають слова-асоціації, учитель записує їх на дошці. Записи мають лишатися на дошці до кінця уроку. Їх також можна робити не крейдою на дошці, а маркером на великому аркуші паперу.

3. Постановка й розв'язання проблемного питання (запис до зошитів)

- ▼ Узагальніть естетичні погляди Бодлера, викладені у збірці «Квіти зла». *(Протиставлення дійсності й ідеалу як семантико-образна вісь збірки. Пошуки «сучасної краси», «видобування краси зі зла» в поезії митця.)*

III. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Головним твором Шарля Бодлера є збірка поезій «Квіти зла», над якою він працював упродовж майже всього життя. Збірка містить 6 розділів: «Сплін та Ідеал», «Паризькі картини», «Вино», «Квіти зла», «Бунт» і «Смерть». В одному з варіантів передмови до збірки Бодлер писав: *«Франція переживає фазу вульгарності. Париж — центр випромінювання універсальної глупоти»*. Свідомо відкинувши переваги романтичної поезії, поет сподівався зробити сенсацію — і зробив. Навіть назва «Квіти зла» одних шокувала, натомість інші були від неї у захваті. Це передусім були нападки на поетичні умовності, що набули форми найвідомішої з його збірок, опублікованої 1857 р. Бодлер писав: *«Прославлені поети давно поділили між собою найбагатші провінції поетичних володінь... Отже, я маю започаткувати щось інше...»* (учитель звертає увагу на епіграф до уроку). Що ж було у цій збірці такого, за що автора навіть притягли до суду, який він програв? Що це: короткозорість оточуючих чи виклик суспільству з боку автора? Для того щоб відповісти на поставлені запитання, пориньмо у поетичний світ «Квітів зла».

2. Робота з епіграфом

- ▼ Як ви зрозуміли епіграф до уроку?

3. Аналіз тексту поетичного твору (запис до зошитів)

- ▼ Сьогодні звучатимуть вірші у виконанні ваших однокласників. Після декламування кожної поезії зі збірки Ш. Бодлера «Квіти зла» ми заповнюватимемо (у зошитах і на дошці) відповідні графи таблиці. На опрацювання кожного твору маємо 2–3 хв.

Аналізування творів Ш. Бодлера

Назва вірша	Тема, сюжет	Художні особливості	Ваше сприйняття, асоціації
«Лет»			
«Волосся»			
«Змія танцює»			
«Зречення святого Петра»			
«Авель і Каїн»			
«Примара»			

(Охочі по черзі декламують напам'ять вірші Ш. Бодлера «Лет», «Волосся», «Змія танцює», «Зречення святого Петра»,

«Авель і Каїн», «Примара». Після кожного декламування учні в зошитах, а вчитель на дошці заповнюють графі таблиці «Аналізування творів Ш. Бодлера».)

4. Словникова робота (запис до зошитів)

Символ — 1) предметний або словесний знак, який опосередковано виражає сутність певного явища (наприклад, лотос — символ божества в індіанців, блакитний колір — символ надії та ін.), має філософську смислову наповненість, тісно пов'язаний з наукою, міфом, вірою, поезією, але не зводиться до них, тяжіє до певного узагальнення (на відміну від алегорії, що проявляється в конкретному образі); 2) поетичний троп, що ґрунтується на умовному означенні якогось явища чи поняття. За допомогою символу митці прагнуть якомога точніше передати певну важливу думку.

Символ постає процесом активного перетворення внутрішнього на зовнішнє й навпаки. Наприклад, чуттєвий образ червоних вітрил з однойменної феєрії Олександра Гріна, з одного боку, має цілком конкретне значення — вітрила яскравого кольору, а з другого — указує на те, що з вітрилами або з кольором не асоціюють: на ідею величі кохання.

5. Узагальнення вчителя (запис до зошитів)

— Повернімося до проблем, запропонованих до розв'язання на початку уроку. Скориставшись заповненою нами таблицею, зробимо узагальнення.

Як і кожен поет, Шарль Бодлер прагнув знайти в навколишньому світі гармонію, красу й істину, а натомість знаходив дурість, садизм, хіть і жадібність. Ми помічаємо його неприйняття романтичного розуміння природи як джерела оновлення почуттів або засобу захисту від цивілізації; у нього природа подекуди є ворогом людини. Він любить і водночас ненавидить світ з його жахіттями та злигоднями. Чимало поезій Бодлера пройняті настроями, що пізніше назвали *декадентськими*: симптомами неврозу, похмурою меланхолією, задоволенням від власної нервової неврівноваженості, надмірною вразливістю, усвідомленням чогось, що підриває життєві сили.

У поезії Бодлера зустрічаємо широкий спектр вражень і емоцій. У його творах інколи постають жалюгідні картини, що уособлюють і любов, і красу, і їхнє руйнування в піднесеній цілісності. У поезіях митця вражають сугестія (навіювання) та магія образів. Це ще раз підтверджує, що Бодлер був першим поетом-символістом. Його твори вирізняються ретельно вираженою

композицією та бездоганною формою. У «Квітах зла» кожна поезія має власне місце. За структурною організацією цю збірку порівнюють із «Божественною комедією» Данте.

6. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає зі стислим повідомленням про найцікавіші факти життя та творчість Ш. Бодлера.)

IV. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

1. Узагальнення вчителя

— Творчість автора «Квітів зла» стала дороговказом для поетичного модерну ХХ ст. Попри те, що у творчості Бодлера наявний (поряд з іншими темами) культ огидного, значну увагу приділено чистоті образів кохання та цнотливого почуття, що чергуються з агресією, ненавистю до жіноцтва й богозневагою. Бодлер зітканий із суперечностей, він постійно незрозумілий та невловимий. Напевно, саме тому своїм духовним наставником поета вважали найвидатніші символісти ХХ ст. П. Верлен, А. Рембо, С. Малларме, В. Я. Брюсов, Федір Сологуб, К. Д. Бальмонт та ін. Дістав визнання Бодлер і в Україні. Неодноразово згадують ім'я митця у своїх листах Леся Українка, Іван Франко, Василь Стефаник. Одним із перших перекладати Бодлера українською мовою почав П. А. Грабовський. Згодом перекладали твори митця Д. В. Павличко, М. Ю. Яцків, Лесь Герасимчук, М. Н. Москаленко, М. К. Зеров та ін. Власні вірші, що мають одну назву — «Бодлер», присвятили французькому бунтареві Максим Рильський та Святослав Гординський.

2. Декламування поетичних творів (за випереджальним домашнім завданням)

1-й учень (декламує вірш М. Т. Рильського «Бодлер»)

В раю блаженних мук, де на тонких стеблинках
Ростуть, звиваються химерні квіти зла,
Подібні до очей жіночих і звіриних,—
В пекельному раю його душа жила.

Лякати буржуа, назватись людоїдом,
Що хтів би скуштувати малесеньких дітей;
Вписатись гірким, самотнім, тонким медом
Нездійснених бажань і неживих ідей,—

І бачити в вині безстидної таверни
Вино Причастія, єдину кров Христа...
Хіба таке життя, потворне і химерне,
Не зветься: красота?

2-й учень (декламує вірш С. Я. Гординського «Бодлер»)

Гримасою нудьги скривилися уста,
Всі хвилі поривань розбилися об скелі,
Лишився тільки смак безмежжя й пустота,
Хоч випито ущерть гіркий розкоші келих.

Вночі, коли важка, нестерпна темнота
Кудлатим чорним псом снується вкруг постелі,
В обіймах лиш одна кохана — самота,
В розбитої душі обідранім готелі.

Вона нашіптує і мучить бризком барв,
Повій і демонів, скривавлених примар
І Май спокусливих відьомським стилем Гойї;

І він, підвівши зір з-під хмурого чола,
Пірнав у вічний вир людських несупокіїв
В'язати китиці з кошматих квітів зла.

Учитель. У щойно почутих вами поезіях Шарль Бодлер постає романтиком, чию душу розриває нудьга, що сповнює митця відчуттям самотності й душевним болем. Світ довкола нього сповнений жахливої містики, а видіння та примари, що витанцювують, несподівано проростають *«кошматими квітами зла»*.

3. Творчо-аналітична робота (продовження; запис до зошитів)

- ▼ Упродовж 2 хв доберіть та запишіть слова-асоціації для характеристики Бодлера-людини й Бодлера-поета. Охочі зачитають свої напрацювання. Найцікавіші визначення ми додамо до асоціацій, занотованих на початку уроку.

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ**Інтерактивний прийом «Незавершене речення»**

- ▼ Завершіть речення:
 - «Мені вже було відомо...»;
 - «Проте я навіть не здогадувався (не здогадувалася), що...»;
 - «Відтепер я знатиму про...».

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: написати розгорнуту відповідь на запитання «Що оспівує Бодлер: добро чи зло?». **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати повідомлення про життя та творчість П. Верлена, вивчити напам'ять і підготувати декламування вірша митця «Поетичне мистецтво».

УРОК № 70

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ Й ХУДОЖНІ ВІДКРИТТЯ ПОЕЗІЇ ФРАНЦУЗЬКОГО СИМВОЛІЗМУ. ВЗАЄМОДІЯ СИМВОЛІЗМУ Й ІМПРЕСІОНІЗМУ В ЛІРИЦІ. ЕСТЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ ПОЛЯ ВЕРЛЕНА У ВІРШІ «ПОЕТИЧНЕ МИСТЕЦТВО»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання про символізм у французькій літературі; уміння визначати приклади використання символів у поезіях П. Верлена й музичальність як важливу ознаку віршів митця; уміння аналізувати поетичні твори; навички аналізування літературознавчих текстів; культуру мовлення; аналітичне мислення; декламаційні вміння; творчі здібності; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: прагнення нових знань; пізнавальну активність; навички самостійної роботи; навички оцінювання культурно-мистецьких явищ; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: модернізм, символізм.

Обладнання: портрет П. Верлена, видання його творів, ілюстрації до них; 4 аркуші паперу ф. А3, кольорові маркери, роздавальний матеріал.

Найперше — музика у слові!

Бери ж із розмірів такий,

Що плине, млистий і легкий,

А не тяжить, немов закови.

П. Верлен «Поетичне мистецтво»

(переклад Г. П. Кочура)

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання

(Охочі зачитують написані вдома відповіді на запитання «Що осівує Бодлер: добро чи зло?».)

2. Інтерактивний прийом «Вікна» (робота в групах)

- ▼ Упродовж уроку ви працюватимете у 4 незмінних групах. Спершу ви маєте на аркуші паперу ф. А3 за 5 хв заповнити «вікна» вже відомою вам інформацією. Потім представники груп презентують результати вашої роботи, а аркуш із відповідями кожної групи ми розмістимо на видноті.

Визначення символізму	Які елементи містить (схематично)
Асоціації, порівняння	Приклади

3. Презентація групами результатів роботи**III. ОГолошення теми й мети уроку.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. Сприйняття музикальної стихії як першооснови життя й мистецтва — один із провідних принципів символізму. Поезія символізму не висловлювалася логічною мовою понять, вона виникала з «духу музики», передаючи ліричний настрій за допомогою звуків. Звідси — мелодійний характер лірики символістів. Слово для них — передусім музика, а не зміст. Талановитий французький поет-символіст Поль Верлен належав до тих поетів, які сприймають світ завдяки звукам. Із цим пов'язаний девіз митця (*звертає увагу на епіграф до уроку*). Музикальність поезії Верлена — це не просто звукопис: це музикальна стихія. Звук у його віршах передає не тільки відчуття й переживання автора, а також явища зовнішнього світу. Саме з музикою поезії Поля Верлена ми сьогодні познайомимось. (*Учні записують до зошитів тему уроку й епіграф.*)

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ**1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)**

(*Учень (учениця) виступає зі стислим оглядом життя та творчості П. Верлена.*)

2. Вступне слово вчителя

— Умовно історія символізму починається з виходу друком 1857 р. «Квітів зла» Шарля Бодлера. Наступним кроком у розвитку

цього напрямку стали «Сатурнічні поезії» Поля Верлена, оприлюднені 1866 р. За твердженням астрологів, Сатурн — сумна й похмура планета. Верлен був переконаний, що він народжений саме під знаком цієї планети, тому не має щастя у житті. Твори Бодлера значно вплинули на молодого Верлена, сповнивши його серце похмурими та трагічними мелодіями, розвіявши юнацькі ілюзії й романтичні мрії. Як наслідок — написання віршів із дивовижною вишуканістю й вигадливістю поетичної форми, милозвучністю та глибиною почуттів ліричного героя. Через музику автор спробував передати весь діапазон вражень і емоцій. Вірші Верлена одразу привернули увагу читачів. А написаний 1874 р. вірш «Поетичне мистецтво» поет уважав програмовим для себе.

3. Декламування поетичних творів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) декламує напам'ять вірш П. Верлена «Поетичне мистецтво» у перекладі Г. П. Кочура.)

4. Аналіз тексту поетичного твору (робота в групах)

- ▼ Поезію, яка щойно прозвучала, називають *твором-маніфестом*. Чим зумовлена саме така характеристика й у чому, за Верленом, полягає *принцип музикальності* в поезії, з'ясуємо в наших незмінних 4 групах. Кожна група ще раз звернеться до тексту вірша, але при цьому матиме певні завдання. За 10 хв презентуватимете результати своєї роботи. Крім текстів вірша, можете користуватися підручниками.

Завдання	Очікувані відповіді
<i>1-ша група</i>	
▪ Перекажіть своїми словами «рекомендації» П. Верлена щодо: - обрання розміру; - добору слів; - використання тонів і відтінків. ▪ Сформулюйте ідею, що об'єднує ці «рекомендації»	П. Верлен уважав, що розмір потрібно обирати такий, <i>«що плине»</i>, він також має бути <i>«млистим і легким, / А не тяжіть, немов закони»</i>. Розмір не має сковувати поетичної фрази. Його завдання — вивільнити енергію вислову, сприяти вираженню мінливого, неясного, нечіткого, невловимого. Такі самі вимоги висуває митець до добирання слів. На відміну від вимог класичної поезики, слова слід добирати не за принципом правильності, а у такий спосіб, щоб вони <i>«в рядку без вад бриніли»</i>, тобто захоплювали читача безпосереднім враженням, навіть якщо не зовсім зрозумілим. Найдосконалішими у віршах, на думку автора, є напівтони й відтінки: <i>«Люби відтінок і півтон, / Не барву — барви нам ворожі: / Відтінок лиш єднати може / Сурму і флейту, мрію й сон»</i>

Завдання	Очікувані відповіді
2-га група	
▪ Як ставиться П. Верлен до: а) дотепів; б) риторики; в) рими? ▪ Чим вони не задовольняють поета? ▪ Що він протиставляє цим традиційним літературним прийомом?	У вірші «Поетичне мистецтво» поет особливо гостро критикує риму. Хоча сам автор на практиці не уникав римування, проте вважав, що рими — це щось загрозливе й небезпечне для сутності поезії: <i>«Коли не стежити за ними, / Далеко можуть завести»</i>. На думку автора, рима не має заважати невимушеному вираженню емоцій. Першого винахідника рими він називає <i>«дикуном»</i> і <i>«глухим хлопчиком»</i>, а звучання переобтяженого римами вірша порівнює із бряжчанням терпуга. Автор також не є прихильником риторики й дотепів, порівнюючи їх із <i>«часником із кухонь тих брудних»</i>, оскільки вони нівечать поезію
3-тя група	
▪ Яке з двох мистецтв, що протиставлені в поезії, є живим, а яке — мертвим? Доведіть своє твердження цитатами з тексту. ▪ Спробуйте пояснити внутрішню логіку думки П. Верлена	Поет відмовляється визнавати «стару» поезію, оскільки вважає її мертвою: у ній невиразне, ледь помітне душевне тремтіння принесено у жертву зовнішній бездоганності; через це вона часто має вигляд досконалого, але бездушного витвору митця. З іншого боку, «нову» поезію він підносить, оголошуючи, що вона є специфічним поглядом на світ — <i>«поглядом з-під вуалю»</i> або враженням сп'янілої людини. Утративши здатність бачити чітко, око привчається розрізняти напівтони й відтінки. Таке нове, запаморочливе світобачення є єдино можливим і справжнім, адже тільки відтінок здатен з'єднати реальність і сон, змалювати Всесвіт у містичній цілісності
4-та група	
▪ Поясніть, у чому, за Верленом, полягає <i>принцип музикальності</i> в поезії	На думку Верлена, музикальна стихія — це новий тип поетичного мислення, нова поетика, зовсім інший принцип взаємодії звуку, смислу та слова. Поет має бути здатним сприймати таємницю буття не стільки розумом, скільки усіма почуттями, усіма інстинктами одразу. <i>Верленівська музикальність</i> — це новий спосіб спілкування поета зі своєю аудиторією: загадками, натяками, недомовленістю. Автор намагається налаштувати читача на сприйняття таємничого, просить умирати на повну потужність своєї уяви, усі почуття, без останку віддаючись музикальній стихії. На противагу логічно-раціоналістичним принципам поезії минулого, Верлен проголосив необхідність створення іншого стилю в мистецтві — легкого, мелодійного й чуттєвого

Висновок. Поль Верлен виступив проти раціоналізму в поезії, проти штучності, риторики, вимагав від поета справжнього мистецтва, чистого подиху почуттів, тремтливого передавання вражень, закликав наблизити поезію до музики. Мелодику вірша він протиставив його смисловій чіткості, уважаючи лірику мистецтвом натяків і напівтонів. Слово для нього — насамперед музика, а не зміст

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан «Поль Верлен».

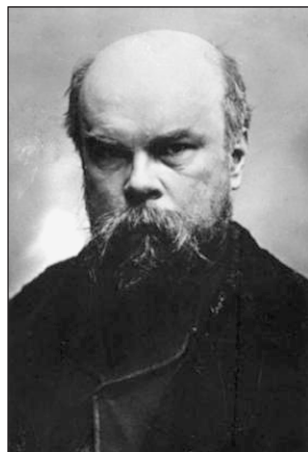
VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Усне словесне малювання

- ▼ Яким ви бачите Поля Верлена? Дайте розгорнуту відповідь.

2. Інтерактивний прийом «Запитання авторів»

- ▼ Про що б ви запитали Поля Верлена, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

Поль Верлен

3. Інтерактивний прийом «Однією фразою...»

- ▼ Однією фразою по черзі підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: опрацювати матеріал уроку за опорним конспектом та підручником, повторити творчі методи перекладачів (за опорним конспектом I семестру). **Випереджальне (індивідуальне; 1–2 учні):** знайти в інтернеті відеофільми з виконанням «Осінньої пісні» П. Верлена.

УРОК № 71

**РМ (УСНО). ЗОБРАЖЕННЯ ПЕЙЗАЖІВ ПРИРОДИ Й ДУШІ
В «ОСІННІЙ ПІСНІ» П. ВЕРЛЕНА
(РОЗМАЙТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ)**

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання про символізм як художній напрям; знання провідних мотивів творчості П. Верлена; розуміння неповторності й естетичної насиченості вірша «Осіння пісня», обізнаність із українськими перекладами цього твору; уміння аналізувати поетичні твори; культуру мовлення; аналітичне мислення; декламаційні вміння; творчі здібності; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; спілкування іноземними мовами: уміння декламувати оригінальний текст поетичного твору (за умови володіння французькою); *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації набутих знань, умінь та навичок (урок розвитку мовлення).

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: модернізм, символізм, естетизм, літературний етюд.

Обладнання: портрет П. Верлена, тексти «Осінньої пісні» (мовою оригіналу, у перекладі різних авторів), ілюстрації до твору, роздавальний матеріал.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****1. Інтерактивний прийом «Одне слово»**

- ▼ Завершіть речення одним словом: «Лірика Поля Верлена — це...».

**2. Постановка й розв'язання проблемного питання
(запис до зошитів)**

- ▼ Якою є специфіка художнього перекладу поетичного твору?

III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. «Осіньна пісня» стала своєрідною візитівкою верленівської поезії в Україні. Це яскравий зразок природного поєднання звукового ряду й емоції. Вірш, що увійшов до збірки «Сатурнічні поезії», перекладали знані українські митці слова, кожний з яких по-своєму намагався передати емоції французького поета українському читачеві. Збереження цілісності оригіналу, як відомо, є необхідною умовою якісного, повноцінного перекладу. У цьому контексті ми розглянемо поезію П. Верлена «Осіньна пісня», зосередившись на особливостях творчих методів перекладачів і поспілюючи при цьому власними враженнями.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Одного квітневого дня 1896 р. Василь Семенович Стефаник написав у листі своєму другу Вацлаву Морачевському: *«За стан мій я не годен Вам писати. Щось так багато на душі накопало, а таке журливе і безконечне, що драпане пером по папері, загонить тоту сумовитість ще глибше, як перед тим. І слів бракує. А от хіба Верлен, може, хоч в частині Вам скаже то, чого я незугарен:*

Тихі ридання	Блуджу зболений,
Сумно ридає	Світом зболеним,
Осінь вогкая,	Увесь змарнілий,
Серце дроз обіймає,	Як вітром битий,
Дика ж розпука,	По пустих нивах
Що на нім грає.	Листок зів'ялий».

Зараз неможливо стверджувати, чи Стефаник знайшов цей переспів «Осіньної пісні» П. Верлена в тогочасному галицькому журналі, чи, можливо, послуговуючись польським або німецьким перекладом, переклав вірша, що так припав йому до душі. Можна упевнено стверджувати одне: що невеликий за обсягом вірш містить разючий внутрішній зміст, що не залишає читача байдужим.

Існує багато перекладів поезії П. Верлена «Осіньна пісня», тож сьогодні ми розглядатимемо її очима відомих перекладачів.

2. Творчо-аналітична робота (у парах)

- ▼ Порівняйте оригінал, підрядковий та художні переклади «Осіньної пісні» Поля Верлена: дослідіть точність перекладу, його специфіку, художню цілісність. Підготуйте декламування варіанту, який сподобався найбільше. Поясніть, чому ви обрали саме цей переклад.

Роздавальний матеріал для роботи пар

CHANSON

D'AUTOMNE

Les sanglots longs
Des violons
De l'automne
Blessent mon cœur
D'une langueur
Monotone.

Tout suffocant
Et blême, quand
Sonne l'heure,
Je me souviens
Des jours anciens
Et je pleure;

Et je m'en vais
Au vent mauvais
Qui m'emporte
Deçà, delà,
Pareil à la
Feuille morte.

Paul Verlaine

ОСІННЯ ПІСНЯ

Довгі ребра
Скрипки
З осені
Пошкоджують моє серце
Знемога
Монотонні.

Всі задушливі
І блідо, коли
Звучить час,
Я пам'ятаю
Старі дні

І я плачу;
І я йду
Поганий вітер
Хто мене забрав
За межами
Так само, як і
Мертвий лист.

П. Верлен

(підрядковий переклад)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Довгі ридання
Скрипок
Осінніх
Ранять моє серце
Знемоги
Томлінням...

Аж задихаюся
І блідну, коли
Дзвонить годинник:
Я згадую
Колишні дні

І плачу.
І я виходжу
На вітер лихий,
Що носить мене
Туди-сюди,
Неначе
Мертвий лист.

П. Верлен

*(літературно
оброблений*

підрядковий переклад)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Ячать хлипки,
Хрипкі скрипки
Листопада...
Їх тужний хлип
У серця глиб
Просто пада.

Від їх плачу
Я весь тремчу
І ридаю,
Як дні ясні,
Немов у сні,
Пригадаю.

Кудись іду
У даль бліду,
З гір в долину,
Мов жовклий лист
Під вітру свист —
В безвість лину.

П. Верлен

(переклад М. О. Лукаша)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Скорбне ридання
Скрипок до рання,
Пісня осіння —
Серце вражає,
Втомно гойдає,
Мов голосіння.

Весь я холоду,
Стигну від дзвону,
Блідну з одчаю.
Згадки ж юрбою
Мчать наді мною —
Тяжко ридаю.

Вийду я з хати,
Вітер проклятий
Серце оспале
Кидає, крає,
Наче змітає
Листя опале.

П. Верлен

(переклад М. І. Терещенка)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Неголосні
Млосні пісні
Струн осінніх
Серце тобі
Топлять в журбі,
В голосіннях.

Блідну, коли
Чую з імлі —
Б'є годинник:
Линуть думки
В давні роки
Мрій дитинних.

Вийду я в двір —
Вихровий вир
В полі млистім
Крутить, жене,
Носить мене
З жовклим листям.

П. Верлен

(переклад Г. П. Кочура)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Пісня осіння!
Те голосіння
Довге, смутне,
Одноманітне
І непривітне —
Ранить мене.

Дух замирає,
Серце стискає —
Страшно мені!
І я ридаю,
Коли згадаю
Минулі дні.

І в морок ночі
Йду світ за очі.
А вітер злий
Мене термосить
Тручає, носить,
Мов лист сухий.

*П. Верлен
(переклад*

П. Я. Стебницького)

ОСІННЯ ПІСНЯ

В осінню глиб
Ввіллявся хлип
Віоліни,
Із серця дна
Надокучна
Туга лине.

Весь блідну я,
Коли здаля
Б'є годину,
На спомин днів,
Минулих снів,
Сльози ринуть.

Йду самотний,
А вітер злий
Дме, упертий,
Жене, мете
Мене, мов те
Листя мертво.

*П. Верлен
(переклад*

С. Я. Гординського)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Довгим квилінням
Скрипки осінні
Монотонно,
Вперто, без жалю
Серце вражають
Непритомне.

Весь охолону,
Тільки задзвоне
Деся годинник, —
Спогади давні
Стогнуть в риданні
Несходимім.

Кинуся з хати
З вітром блукати,
А він злісно
Мною жбурляє,
Ніби зів'ялим
Мертвим листом.

*П. Верлен
(переклад*

Бориса Тена)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Довгі жалі,
Скрипок в імлі
Спів осінній, —
Крають, смутні,
Серце мені,
Млосні й плинні.

Сил не стає,
Блідну, як б'є
Час, як завше;
Плачу, прудкі
Давні роки
Пригадавши.

Вийду — й мене
Вітер жене
Навпропале,
Кине і знов
Носить, немов
Лист опалий.

*П. Верлен
(переклад*

М. Н. Москаленка)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Тужливий він —
Цих віолін
Зойк осінній.
Серце мені
Ранять нудні
Голосіння.

Смутний всякчас,
Блідну нараз:
Б'ють години...
Минулих днів
Спогад призвів
До сльозини.

Рушаю в путь,
А вітру лють
З пересвистом
Мною ізнов
Крутить, немов
Мертвим листом.

*П. Верлен
(переклад*

І. В. Качуровського)

ОСІННЯ ПІСНЯ

Довгим квилінням
Скрипка осіння
На глум
У серце ллє чорну
Непереборну
Нудьгу.

В сірій безмежі
В час, коли з вежі
Б'є дзвін,
З сутінок чути
Спомин забутих
Годин.

Йду за вітрами,
Щоб від нестями
Що-крок
Геть мене гнали,
Наче зів'ялий
Листок

*П. Верлен
(переклад*

М. І. Рудницького)

3. Узагальнення вчителя (*запис до зошитів*)

— У вірші «Осіння пісня» Поль Верлен звертається до осені, проте прикмет цієї пори року в тексті дуже мало: тут злилися осінній пейзаж і пейзаж душі. Улюблена поетом осінь у творі має семантику прощальної пісні (осінь — схил життя, близький кінець, за яким — небуття). *Осінь* (у значенні *туга, смуток, холод, самотність, невлаштованість*) співзвучна настрою ліричного героя, який, відчуючи свій кінець, живе спогадами. У кожній строфі вірша мелодія та настрій змінюються. Якщо у перших двох частинах тугу перериває заглиблення у минуле, то в третій — уповільнений ритм прискорено лютим вітром.

Основне емоційне тло вірша створила мелодія — повільна й одноманітна, сумна й дещо тривожна. Вона відобразила водночас стан осінньої природи та душевний стан ліричного героя, який поринув у дитячі спогади, та за хвилину знову опинився наодинці з осінньою журбою. «Осіння пісня», на думку дослідників, — це асоціація душі, яка потрапила під владу фатальної долі. Головне для поета — створити відповідні враження й асоціації у читачів, схвилювати їх.

Отже, можемо дійти таких висновків: за словами ближчий до оригіналу переклад М. Н. Москаленка; за строфікою й емоційністю всі перекладачі, за винятком хіба що В. С. Стефаника, дотримали розміру й напруження оригіналу. Порівняти ритм, не володіючи мовою оригіналу, неможливо.

4. Сприйняття творів інших видів мистецтв (*за випереджальним домашнім завданням*)

(*Учні переглядають відеозаписи декламування «Осіньої пісні» П. Верлена.*)

- ▼ Чиє виконання поезії П. Верлена сподобалося вам найбільше? Чому?

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Інтерактивний прийом «Грунування» (*запис до зошитів*)

- ▼ За принципом грунування складіть схему до постаті П. Верлена.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Творча робота (*у парах*)

- ▼ Напишіть етюди в парах. Слова-асоціації оберіть із перекладів, які вашій парі сподобалися найбільше. Охочі зачитують свої етюди.

Примітка. Кожній групі/парі вчитель пропонує по кілька слів, із-поміж яких кожен учасник групи обирає для себе одне. До обраного слова-теми учні мають дібрати по три слова-асоціації, а за ними скласти 3 речення, пов'язані змістом.

2. Презентація парами результатів роботи

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: опрацювати матеріал уроку за підручником та опорним конспектом, уміти виразно читати поезії П. Верлена. **Випереджальне (індивідуальне; 3–4 учні):** підготувати повідомлення про вплив творчості П. Верлена на українських майстрів поетичного слова, декламування напам'ять однієї з поезій митця (*за вибором*).

УРОК № 72

СУГЕСТИВНІСТЬ, МУЗИКАЛЬНІСТЬ, ЖИВОПИСНІСТЬ ЛІРИКИ П. ВЕРЛЕНА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання про символізм як художній напрям; знання провідних мотивів творчості Поля Верлена; уміння аналізувати поетичні твори; навички аналізування літературознавчих текстів; культуру мовлення; аналітичне мислення; декламаційні вміння; творчі здібності; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: модернізм, символізм, імпресіонізм, сугестивність, алітерація, асонанс.

Обладнання: репродукції картин (В. Тернера «Лозанна. Краєвид із Заходу», Ж.-Б. К. Коро «Порив вітру», К. Моне «Копиці сіна. Останні промені сонця», К. Піссарро «Червоні дахи», М. Г. Бурачека «Золота осінь» та інші; *за вибором учителя*), тексти поезій П. Верлена у перекладах різних авторів.

Є така поезія Верлена,
Де поет себе питає сам
У гіркому каятті: «Шалений!
Що зробив ти із своїм життям?»
М. Т. Рильський

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Сьогодні ми продовжимо знайомитися з творчістю відомого французького поета-символіста Поля Верлена й поговоримо про провідні мотиви його лірики. *(Тему уроку учні записують до зошитів.)* Спочатку пригадаймо, що ми вже знаємо про поета та його творчість.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Інтерактивний прийом «Мозковий штурм»

- ▼ На дошці за ланцюжком запишіть асоціації, які виникли у вас щодо теми уроку.

2. Експрес-опитування

- ▼ Прихильником якого літературного напрямку був Поль Верлен? *(Символізму.)*
- ▼ Чи можна назвати Верлена одним із батьків символізму? *(З одного боку, він справді вплинув на формування течії, з іншого — завжди стояв осторонь від шкіл, теорій і напрямів. Головне для нього — не наслідування абстрактних естетичних принципів, а наявність нової поетичної емоції, нового способу самовираження.)*
- ▼ Яка збірка П. Верлена стала його літературним дебютом? *(«Сатурнічні поезії».)*
- ▼ Назвіть відомі вам збірки Верлена. *(«Вишукані свята», «Романси без слів», «Мудрість», «Колишнє і недавнє», «Любов», «Щастя», «Задуже́вні літургії», «Паралельно», «Пісні для неї», «Оди на її честь».)*
- ▼ Який твір поета вважають віршованим маніфестом символізму? *(«Поетичне мистецтво».)*
- ▼ У чому виявляється музикальність поезії Верлена? *(Це новий спосіб спілкування з читачем за допомогою натяків, недомовок,*

загадок, що спонукає до внутрішньої творчості у сприйнятті поезії й до формування здатності сприймати таємницю буття через чуттєвість людини.)

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Вірші Поля Верлена одразу привернули увагу читачів не стільки своїм змістом, образами та глибиною почуттів ліричного героя, скільки дивовижною витонченістю, вигадливістю поетичної форми, милозвучністю, бездоганною звуковою організацією та спробою музикою слова передати весь діапазон вражень та емоцій. Але його лірика відзначалася не тільки музикальністю, а й живописністю бачення світу. Він постійно шукав і окреслював форми, відтінки, кольори, настрої. Саме про розмаїття поезії Верлена ми зараз поговоримо.

2. Теорія літератури (запис до зошитів)

Сугесція (латин. *suggestio*, від *suggero* — навчаю, навіюю) — жанрова специфіка літератури, що базується на нюансованій тональності, додаткових смислових натяках, передчуттях. Звернена до емоційної сфери, до підсвідомості, вона навіює читачеві думки й переживання письменника.

3. Декламування поетичних творів (за випереджальним домашнім завданням) із коментуванням учителем.

Сприйняття творів інших видів мистецтв

(Учень (учениця) декламує напам'ять вірш П. Верлена «Сентиментальна прогулянка» в перекладі Г. П. Кочура.)

Коментар учителя (демонструє репродукцію картини К. Моне «Копиці сіна. Останні промені сонця»). Споглядання заходу сонця сумом і боєм відлунюють у серці ліричного героя. Кривавий захід сонця він асоціює із «жалем кривавим». Особливо сильним є відчуття самотності й відчаю, що охоплюють героя на межі дня та ночі. За допомогою колірної гами вірша, освітлення, передавання звуків, опису краєвиду автор відображує настрій ліричного героя. Повторення у вірші допомагають змалювати відчуття монотонності й заціпеніння, що заволоділи його душею. Назва вірша натякає на ностальгічні думки автора, здатні викликати на очах сльози, у серці тугу, а видовище «білих ненюфарів» (квітів — супутників смерті) допомагає відчути невимовний жаль.

(Учні декламують напам'ять вірш П. Верлена «Так тихо серце плаче...» у перекладах М. Т. Рильського, М. О. Лукаша.)

Коментар учителя (демонструє репродукцію картини Ж.-Б. К. Кора «Порив вітру»). У поезії відчутні глибока й непоправна туга, тривога та смуток, зумовлені, імовірно, чимось конкретним, що автор не називає. Ми бачимо стан душі ліричного героя, який «*печалиться без причин*», у нього «*нема любові й зненавиди*», але його переслідує відчуття всесвітньої порожнечі, ладної його поглинути: щось невиразне й погане відбувається у світі, бажання знайти душевний спокій виявляється химерою, яка викликає глибоке відчуття самотності.

Для точнішого передавання почуттів Верлен застосовує прийом *алітерації* (повторення тих самих приголосних) та *асонансу* (повторення тих самих голосних). Рядки своєю фонетичною будовою відтворюють шум дощу, а систему римування поєднано з розмовним синтаксисом фрази: речення стислі, часто неповні, є вигукки та скарги. Створюється враження, що цей вірш — партитура тривожної мелодії, що наростає від строфи до строфи, цокроку набираючи емоційної сили.

Оскільки ми маємо справу з перекладами віршів, то можемо ознайомитися з баченням поетом-перекладачем конкретної поезії. Цікавий також епіграф у перекладі М. Т. Рильського (із творчістю Артюра Рембо ми познайомимось на наступних уроках.)

(Учні декламують напам'ять вірш П. Верлена «Тихе небо понад дахом» у перекладах М. Т. Рильського, М. О. Лукаша.)

Коментар учителя (демонструє репродукцію картини К. Піссарро «Червоні дахи»). Розпочинається вірш зображенням неба, «*блакиті, роздолля*», яке справляє на ліричного героя незабутнє враження. Перед ним постає місто, сповнене «*шуму життя, дозвілля, втіхи*», простого й тихого світу, але ці картини природи й міста не заспокоюють героя. Ми знову стикаємося з відчуттями туги, душевного тремтіння, неспокою та втрат. Упродовж звучання вірша відчутні хвилі емоцій, що, неначе морські хвилі, раз за разом сповнюють душу героя.

(Учень (учениця) декламує напам'ять вірш П. Верлена «Забуті арієти» у перекладі М. О. Лукаша.)

Коментар учителя (демонструє репродукцію картини М. Г. Бурачека «Золота осінь»). У прочитаній поезії поет звертається до ритмів і образної структури, характерної для французької пісні, водночас удаючись до пошуків нового змісту й нової досконалої форми. Витончені ритмічні малюнки дивують майстерністю. Від решти віршів ця поезія відрізняється неповторним ритмотворенням: рими та звукові повтори вражають чарівними мелодіями висловлених почуттів. Водночас посилюється відчуття олюдження

світу природи. Однак у поезії панує сумна, мінорна тональність: ліричний герой не знає спокою.

4. Повідомлення учнів

(за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із повідомленням про вплив творчості П. Верлена на українських майстрів поетичного слова.)

5. Декламування поетичних творів

(за випереджальним домашнім завданням)

(Охочі декламують напам'ять вірші П. Верлена, обрані ними самостійно.)

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

1. Сприйняття творів інших видів мистецтв

- ▼ Розгляньте репродукцію картини В. Тернера «Лозанна. Краєвид із Заходу». Чи є щось спільне між зображеним на цьому полотні та творчістю Поля Верлена? *(Символи, відтінки й напівтони, уведені у твори за допомогою асоціацій та аналогій, завдяки своїй загадковості та недомовленості причаровують і гіпнотизують, допомагають «побачити між рядків» ті речі, про які автор прямо не говорить, але які вгадуємо й відчуваємо, якщо глибше проникнути в суть твору.)*

2. Творча робота

- ▼ Напишіть есе за принципами вільного письма за темою «Поезія П. Верлена й відчуття». Працюватиме 3–5 хв, після чого охочі зачитують написане.

Примітка. Упродовж 3–5 хв учні записують усі думки щодо визначеної теми, не відриваючи ручки від аркуша. Основна умова — не зупинятися й не обмежувати своєї фантазії. До уваги не беруться помилки, стилістика. Суть роботи полягає в тому, щоб допомогти учням зафіксувати свої емоції, не соромлячись їх. Після завершення роботи учні зачитують написане *(вибірково)*. Замальовки чи окремі тези також приймають до розгляду.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Узагальнення вчителя

— Поезія Верлена — це відображення безпосередніх, миттєвих вражень. Розмита лінія панує в нього над чітким контуром, відтінком — над яскравим кольором, світлотінь — над світлом, півтон — над виразним тоном. У цьому він навіть ближчий до імпресіонізму,

прихильники якого основним своїм завданням уважали відтворення особистісних вражень, миттєвих відчуттів та ін.

Твори Верлена відкрили нові можливості для втілення найскладніших переживань. Творча інтуїція допомогла поетові знайти такі віршовані форми, що поєднали мелодію та зміст, зовнішні образи й відчуття самого поета. Максим Горький у статті «Поль Верлен і декаденти» писав: *«Верлен був яснішим і простішим, ніж його учні, у його завжди меланхолійних і пронизаних глибоким жалем віршах було чітко чути крик відчаю, біль чутливої та ніжної душі, яка прагне до світла, прагне чистоти, шукає Бога і не знаходить його, хоче любити людей і не може...»*.

2. Інтерактивний прийом «Обмін думками»

- ▼ Чи рекомендуватимете ви своїм дітям та онукам прочитати поезії П. Верлена? Чому?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: підготувати запитання для однокласників за поезіями Ш. Бодлера й П. Верлена (за методикою взаємозапитань). **Випереджальне:** підготувати виразне читання поезій А. Рембо (за власним вибором).

УРОК № 73

СВОЄРІДНІСТЬ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ АРТЮРА РЕМБО. ХУДОЖНЄ НОВАТОРСТВО ПОЕТА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей символізму в поезії кінця XIX ст.; знання життя та творчості А. Рембо; уміння аналізувати поетичні твори; навички сприйняття інформації на слух; культуру мовлення; аналітичне мислення; декламаційні вміння; творчі здібності; читацьку активність; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: модернізм, символізм.

Обладнання: портрет А. Рембо, видання його творів, ілюстрації до них.

...подорожній у черевиках, підбитих вітром.
П. Верлен

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання. «Методика взаємозапитань»

(Учні ставлять одне одному запитання й відповідають на них. Якщо діти не зважили на якісь важливі деталі, запитання формулює вчитель.)

Примітка. Запитання можна адресувати як сусідові по парті, так і всім однокласникам. Наприкінці учні обирають найцікавіші запитання та пояснюють свій вибір.

2. Декламування поетичних творів (за випереджальним домашнім завданням)

(Охочі декламують поезії А. Рембо.)

3. Усне словесне малювання

- ▼ Опишіть своє розуміння щойно почутих поезій А. Рембо.

4. Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан на одну з тем (за вибором): «Пейзаж», «Плач», «Життя», «Осяяння». На роботу маєте не більше 3 хв.

Очікувані відповіді

Пейзаж.

Розмитий, неосяжний.

Притягає, віддаляє, захоплює.

Довга подорож у невідоме.

Перспектива.

Плач.

Мовчазний, довгий.

Триває, ранить, полегшує.

Каменем лежить на душі.

Сльози серця.

Життя.

Стисле, неспокійне.

Триває, ранить, закінчується.

Сплетене з темних розчарувань.

Протириччя.

Осяяння.
Несподіване, миттєве.
Приходить, захоплює, вражає.
Примушує душу яскраво світитися.
Натхнення.

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. В історії французької літератури невідомо жодного випадку такої дивовижної творчої долі, як у Артюра Рембо. У літературу він увійшов на неповних 4 роки, але його творчість визначила подальші пошуки багатьох поетів не тільки Франції, а й решти країн світу. Поль Верлен назвав митців свого покоління *«проклятими поетами»*, маючи на увазі й Рембо, хоча той був на 10 років молодший за нього. Дух бунтарства, незгоди та заперечення — провідні риси характеру й таланту Артюра Рембо. Він бунтував і проти моральних засад, і проти законів поезики. Ім'я А. Рембо ми вже зустрічали на попередніх уроках та під час виконання домашнього завдання. Сьогодні дізнаймося про нього більше.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Інтерактивний прийом «Посилена лекція» (*запис до зошитів*)

- ▼ За допомогою тез у перший стовпець «Таблиці порівняння первинних і вторинних знань» запишіть усе відоме вам про А. Рембо. Працюватимемо паралельно на дошці й у зошитах. Потім ви прослухаєте інформацію про життя поета. Можете занотовувати найголовніше до зошитів. Після цього заповніть другий стовпець таблиці. На роботу ви маєте 3–5 хв, після чого охочі зачитують свої записи.

Таблиця порівняння первинних і вторинних знань

Це мені було відомо	Це для мене нове
...	...

Текст лекції вчителя

Артур Рембо народився 20 жовтня 1854 р. у провінційному місті Шарлевілі (тепер Шарлевіль-Мез'єр), де минуло його дитинство і яке він назвав *«найідіотичнішим з усіх провінційних міст»*, у родині капітана інфантерії, який із корисливих міркувань одружився із заможною селянською дівчиною Віталі Кюїф, але ніколи постійно не жив з родиною.

У подружжя було четверо дітей (дві дочки і два сина), вихованню яких мати присвятила своє життя. Проте виховувала Віталі дітей у міру свого розуміння: головними для неї були покора й ощадливість. За найменшу провину малюків карали домашнім арештом і тримали на хлібі й воді. Взаємини Артюра з матір'ю були напруженими: вона не схвалювала його прагнення стати поетом, хотіла бачити в ньому звичайного селянина-фермера. (В Артюрові вражає раннє усвідомлення свого покликання та зрілість таланту.)

Перші твори Рембо написав ще під час навчання в ліцеї (1862–1863). 1869 року йому вдалося видати друком 3 своїх віршів латинською мовою. Митцеві було 15 років, коли він написав «П'яний корабель», якому судилося стати новим словом у поезії.

Дізнавшись про проголошення Паризької комуні, у 16-річному віці Рембо залишає ліцей в Шарлевілі та, діставшись Парижа, бере участь у революційних подіях. Вірш «П'яний корабель» Рембо надіслав П. Верлену. Незабаром відбулося знайомство поетів, яке переросло в глибоку дружбу. Відтоді більшу частину часу вони разом мандрують Північною Європою, відвідавши Бельгію й Англію. Їхні взаємини припинилися після 10 липня 1873 р., коли Верлен поранив свого друга пострілом із револьвера, за що потрапив на 2 роки до в'язниці. Востаннє поети зустрілися 1875 р. у Штутгарті, щоб розійтися назавжди. Приблизно у цей період Рембо припинив писати вірші.

Залишивши літературу, Рембо мандрує Європою та Сходом (Єгипет, Ємента ін.), де він займається всім — від роботи у цирку до закупівлі рабів. 1882 року Артюр досліджував невідомі європейцям райони, написав про це доповідь і відправив її до Паризького Географічного товариства. У 1888–1889-му рр. очолював факторію в Харарі.

Артюр Рембо

1891 року в Рембо утворилася пухлина на коліні, що виявилася саркомом. Хвороба привела митця до Марсельського шпиталю, де він помер 10 листопада 1891 р. у віці 37 років.

Перша збірка творів поета вийшла друком після смерті автора.

2. Творча робота

- ▼ Напишіть есе за принципами вільного письма за темою «Артюр Рембо. Хто він?». Працюватимете 3–5 хв, після чого охочі зачитують написане.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Інтерактивний прийом «Кола Венна»

- ▼ Складіть кола Венна за темою «Артюр Рембо — Поль Верлен».

Очікувана відповідь

Кола Венна «Артюр Рембо — Поль Верлен»

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Запитання авторіві»

- ▼ Про що б ви запитали А. Рембо, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

2. Інтерактивний прийом «Одне слово»

- ▼ Одним словом підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: вивчити напам'ять одну з поезій А. Рембо, опрацювати матеріал уроку за підручником та опорним конспектом. **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати повідомлення про українські переклади творів А. Рембо, декламування напам'ять його поезій «Голосівки» та «Моя циганерія».

УРОК № 74

ПОЄДНАННЯ РИС ІМПРЕСІОНІЗМУ Й СИМВОЛІЗМУ В СОНЕТИ А. РЕМБО «ГОЛОСІВКИ». ОБРАЗ ЛІРИЧНОГО ГЕРОЯ У ВІРШІ «МОЯ ЦИГАНЕРІЯ»

Мета — **формуванати компетентності:** *предметні* (знання життя, творчості й особливостей поетичного світу французького символіста А. Рембо; розуміння специфіки символів у творах митця; навички психологічного й художнього аналізування поетичних творів; навички сприйняття інформації на слух; культуру мовлення; аналітичне мислення; декламаційні вміння; творчі здібності; читацьку активність; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: модернізм, символізм.

Обладнання: портрет А. Рембо, видання його творів, ілюстрації до них, репродукції картин художників-мариністів (за вибором учителя).

*Хто прагне проникнути глибше
поверхні, той ризикує. І хто
розкриває символ, ризикує.
По суті, Мистецтво — дзеркало,
що зображає того, хто в нього
дивиться, а зовсім не життя.*

О. Уайльд

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота з епіграфом

- ▼ Як ви вважаєте, чи існує зв'язок між висловлюванням О. Уайльда та творчістю А. Рембо? Якщо існує, то який?

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Усне словесне малювання

- ▼ Опишіть Артюра Рембо як людину та як поета: яким ви його уявляєте? На підготовку маєте 1 хв, потім охочі усно відповідатимуть.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Інтерактивний прийом «Посилена лекція» (запис до зошитів)

- ▼ За допомогою тез у перший стовпець «Таблиці порівняння первинних і вторинних знань» запишіть усе відоме вам про А. Рембо. Працюватимемо паралельно на дошці й у зошитах. Потім ви прослухаєте інформацію про життя поета. Можете занотовувати найголовніше до зошитів. Після цього заповніть другий стовпець таблиці. На роботу ви маєте 3–5 хв, після чого охочі зачитують свої записи.

Таблиця порівняння первинних і вторинних знань

Це мені було відомо	Це для мене нове
...	...

Текст лекції вчителя

На початку свого нетривалого літераторства (з 17 до 20 років) Артур Рембо перебував під впливом творчості Шарля Бодлера. Перехід до символізму стався дуже швидко і вперше спостерігається в поезії «П'яний корабель», у якій втілено жагу свободи, захоплення стихією моря і водночас страх перед нею, усвідомлення своєї внутрішньої відчуженості від оточення, від усього сталого та стабільного. Саме у цей період поет написав «Останні вірші», «Крізь пекло» й «Осяяння», провідною ознакою яких є прозовість. Рембо дещо відхиляється від передавання змісту словами: поетична ідея він висловлює зоровими асоціаціями, ритмом, логічною незв'язністю фрагментів, звуковими сполученнями. До метафор поет звертається дуже рідко, фантазмагорії виникають завдяки наданню предметам чужих їм якостей та функцій (у нього «зірки гудять, як дзони», «тіні кам'яніють», «тверді тіла течуть» тощо). Характерним для його поезії є несподіване зіткнення (іноді шокує) речей, епізодів, ситуацій, між якими навмисне рвуться причиново-наслідкові, часові, просторові або логічні зв'язки. Це призводить до виникнення ефекту *затемненого тексту*, який не можна зрозуміти, а потрібно лише відчутти його, довіритися йому.

Прикладом є вірш А. Рембо «Марина» — перший твір у французькій літературі, написаний *вільним віршем (верлібром)*.

Принципи символізму поет задекларував у сонеті «Голосівки», який починається визначеннями:

«А» — чорний, білий — «Е», червоний — «І», зелений —
«У», синій — «О». Колись я ваші таємниці
Розкрию...

Образні асоціації досить переконливі: біле — *«білина парів, наметів, дрож яглиці, / Шпилі льодовиків, безбарвні суверени»*; червоне — *«гарних губ нестримний сміх шалений, / Що повен каяття чи гніву, слід крові»*; зелене — *«жмури, хлюпання божественне затоки, / череди на луках, зморшок спокій»*. Поет намагається відмовитися від слова як смислової одиниці й викликати суб'єктивні, непевні почуття, підмінивши логічний зміст кольоро-музикою, звуками та барвами. Слово не розповідає, не говорить, а звучить співзвуччям кольорів.

А. Рембо усвідомлював свій шлях у поезії як *«вічне блукання й поривання у нетрях духу»*. Усе, що надходило ззовні (*загальноприйнятні норми моралі або універсальні закони розуму, здоровий глузд або добрий смак*), він сприймав як нестерпні пута, що заважають порухам його душі й тіла. Поет не терпів не лише жодного насильства, а й *«приручення до середовища»*, почуваючись істотою, що належить до *«іншої раси»*, *«чужинцем»* у світі, настільки ж неприємним для оточення, наскільки й воно було неприємним йому.

Тому поезії Рембо властиві поривання до втечі й бунтарства. *«Я той, хто страждає, і хто збунтувався»*, — писав митець в «Осяяннях». Ідеться про бунт не тільки проти зовнішнього світу, а передусім проти себе, оскільки найбільше він ненавидів саме своє «я» — продукт виховання психологічних, моральних, інтелектуальних звичок. Це «я» для нього не вичерпувало людської сутності, воно — маска, за якою ховаються інші, невідомі ірраціональні сили, що творять дійсну сутність людини та потребують звільнення.

2. Декламування поетичних творів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) декламує напам'ять поезію А. Рембо «Голосівки».)

3. Інтерактивний прийом «Кубування» (робота в групах)

- ▼ У 2 групах за правилами прийому «Кубування» проаналізуйте поезії А. Рембо: 1-ша група — «Голосівки», 2-га — «Моя циганерія».

Правила прийому «Кубування»

1. Опишіть.
2. Порівняйте.
3. Доберіть асоціації.
4. Проаналізуйте (що містить, чим відзначається).
5. Поясніть, як та для чого його застосувати.
6. З'ясуйте, що в ньому доброго й що поганого: за та проти. (Кількість аргументів за та проти має бути однаковою.)

Примітка. Особливу увагу слід приділити першим «чотирьом граням» («Опишіть», «Порівняйте», «Доберіть асоціації», «Проаналізуйте»). Формулюючи відповіді, учні зауважують, що одразу після першого прочитання поезії складно було зрозуміти її зміст. Тільки усвідомивши образні асоціації, вони почали моделювати цілісну картину, утілену митцем. Описуючи «побачене», одні змальовували прекрасний гірський пейзаж, інші — людину як складову природи. Учні відзначили намагання поета відмовитися від слова як смислової одиниці та спробу викликати непевні, суб'єктивні почуття за допомогою звуків і кольору.

**4. Декламування поетичних творів
(за випереджальним домашнім завданням)**

(Учень (учениця) декламує напам'ять поезію А. Рембо «Моя циганерія».)

5. Аналіз тексту поетичного твору

- ▼ Чому поезія А. Рембо має назву «Моя циганерія»?
- ▼ Поясніть своє розуміння змісту вірша.
- ▼ Яким є настрій вірша?
- ▼ У який спосіб митець змалював у творі картини природи?
- ▼ Які художні засоби застосував автор?

6. Узагальнення вчителя (запис до зошитів)

— У вірші «Моя циганерія» А. Рембо змалював поетичний спосіб свого життя. Сміливий і безвідповідальний юнак, геній і «фертик», якому «по коліно море», з дірками в кишенях (тобто без грошей), а в голові «лиш рими», мандрує без мети. Голод і холод його не бентежать, у нього є найвище для поета щастя — хмеліти від «вересневого вечора» і «капарити вірші, згорнувшись у калачик». Небо для нього — як господарство у доброго селянина, бо «як зозулясті кури, сокочуть в небі зорі». Його найбільша любов — Муза, для якої він і раб, і володар.

7. Словникова робота (запис до зошитів)

Циганерія в перекладі означає «богема», людина богеми.

Фертот іти — хвацько, бадьоро, безжурно.

Ленник — васал, підданець.

Купати — штурхати ногою.

8. Теорія літератури (запис до зошитів)

Естетичні погляди А. Рембо

- Поет стверджував волю духу людини, проголошував необхідність творити у вільному злеті слів і асоціацій.
- Роль поета на землі — бути пророком, ясновидцем. Поет мав пізнати велику таємницю Всесвіту й розповісти про неї людям.
- Поет не має права бути буденним, йому призначено побачити вічне життя, тому його душа мала триматися якнайдалі від загалу.
- Поезія — магічна сила, інтуїція, багата фантасмагорія.
- Поезія має йти вперед *«до незвіданих висот і невідкритих глибин»*.

9. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із повідомленням про українські переклади творів А. Рембо.)

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Сприйняття творів інших видів мистецтв

(Учитель демонструє репродукції картин художників-мариністів.)

- ▼ Розгляньте репродукції картин. Які асоціації у вас виникають щодо творчості Рембо?

2. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Гронування» (запис до зошитів)

- ▼ За принципом гронування складіть схему до однієї з поезій А. Рембо (за вибором).

Примітка. Можна складання грон замінити складанням сенканів на ті самі теми.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: дати розгорнуту письмову відповідь на запитання «Чи актуальні проблеми, порушені в поезіях А. Рембо?». **Випереджальне (індивідуальне; 6–7 учнів):** підготувати повідомлення про С. Малларме, декламування напам'ять його поезій («Дар поезії», «Лебідь», «Блакить», «Привид», «Квіти»).

УРОК № 75

**ПЧ. ВИКОРИСТАННЯ СИМВОЛІВ ЯК ПРОВІДНОГО ЗАСОБУ
ПОЕТИЧНОГО САМОВИРАЖЕННЯ У ТВОРЧОСТІ
СТЕФАНА МАЛЛАРМЕ**

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей символізму останньої третини XIX — початку XX ст., перебігу тогочасного поетичного процесу; розуміння поняття символ як провідного засобу поетичного самовираження цієї доби; знання життя та творчості Стефана Малларме; навички психологічного й художнього аналізування поетичних творів; навички сприйняття інформації на слух; культуру мовлення; аналітичне мислення; декламаційні вміння; творчі здібності; читацьку активність; почуття прекрасного); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок (урок позакласного читання).

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: модернізм, символізм, декадентство, «парнасці».

Обладнання: портрет С. Малларме, видання його творів, ілюстрації до них, аудіозапис п'єси «Лебідь» із сюїти К. Сен-Санса «Карнавал тварин».

*По суті, світ існує тільки для того, щоб
могла з'явитись одна прекрасна книга.
Вірші роблять не із думок, мій любий.
Вірші роблять зі слів.*

С. Малларме (адресовано Е. Дера)

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****Перевірка домашнього завдання**

(Охочі зачитують відповіді на запитання «Чи актуальні проблеми, порушені в поезіях А. Рембо?».)

III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Символісти в літературу прийшли вслід за «парнасцями». Поль Верлен, Артюр Рембо та Стефан Малларме становлять ядро символізму: їх уважають засновниками символістського руху, хоча самі символісти довго залишалися невизнаними, «проклятими» поетами. Сьогодні ми поговоримо про того, хто *«зібрав неосяжне»*, остаточно окреслив параметри символізму — французького митця Стефана Малларме. (*Учні записують тему та епіграф уроку у зошити.*)

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Ідейні позиції символістів мало чим відрізнялися від позицій «парнасців»: ті самі декадентські мотиви відчаю, зневіри, той самий сум, ті самі похмурі образи. Недарма П. Верлен та А. Рембо не вважали себе символістами.

Містичний світ звуків, за твердженням символістів, відносить людину в безкінечне, у потойбічне, туди, куди не може проникнути безкрила логіка та суворя людська думка. Поети часто намагалися передати тільки непевні почуття, враження, інколи — навіть штучно викликати сомнамбулічні навіювання, галюцинації. Хиткість перших спроб закінчилася дещо сумно. Юний Рембо, створивши кілька поетичних шедеврів, якими сьогодні пишається Франція, покинув перо, не досягнувши і 20 років. Приїхавши до Парижа ще юнаком, Рембо блукав містом недавніх барикадних боїв, захоплюючись героїзмом комунарів, ненавидячи ситих буржуа. У його віршах з'являються «містичні поривання і стилістичні виверти», «софізми божевільня» (так він згодом сам характеризував свою поезію). Потім виникає розчарування поезією (*«мистецтво — це дурна вигадка»*), поет повертається до прози життя (*«необхідність шукати роботу»*), поїздки на Схід торговельним агентом і, насамкінець, стислий запис в одній із лікарень Марселя: *«10 листопада 1891 р. у віці 37 років помер негоціант Рембо»*. Таким був шлях поета.

Сумно склалася й доля старшого друга Рембо — Поля Верлена. «Король» символістів не міг знайти видавця для своїх творів, жив у злиднях, часто відчував на собі презирство й байдужість оточуючих, помер так само, як і його друг Рембо, — на лікарняному ліжку, самотній, покинутий усіма. Незадовго до смерті його бачив Анатоль Франс, який у статті «Поет в лікарні: Поль Верлен»

написав: *«Ти знав горе, але ти ніколи не брехав. Бідний самарянин! Крізь дитячий лемент і болісні стогони тобі судилося вимовити божественно прекрасні слова»*.

У 1880–1890-ті рр. молодь збиралася по вівторках у старіючого Стефана Малларме. Поміж відвідувачів були також майбутні видатні письменники й поети — Поль Валері, Андре Жид та інші. Малларме як патріарх символізму обстоював і традиції ясної пластичної спадщини «Парнасу», і музикальну герметичність символізму. Малларме вірив у магію звука, тому що тільки музика слова може передати хиткі, невловимі прозріння поета. Життя, реальність потворні, тільки ідеал звеличує людину. Ідеал і таємниця: *«Усе священне вдягається в таємницю»*. Звідси — герметичність поезії. Прозріння поета — не для всіх, тільки для обраних...

2. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом життя та творчості С. Малларме.)

3. Декламування поетичних творів (за випереджальним домашнім завданням) із коментуванням учителем

(Учень (учениця) декламує напам'ять вірш С. Малларме «Дар поезії» у перекладі М. Н. Москаленка.)

Коментар учителя. Поезію й поетичне слово автор вважає величним даром людині за страждання та тяжкі життєві випробування. Слово поета — це *«голос, у якому / Віола й клавесин єдиний спів ведуть...»*. Вірш сповнений натяками, напівтонами, зверненням до міфології.

(Учень (учениця) декламує напам'ять вірш С. Малларме «Блакить» у перекладі М. Н. Москаленка.)

Коментар учителя. Ця поезія співзвучна творам П. Верлена й А. Рембо. У ній також чітко постає тема безвиході, пошуків шляху у темному тунелі помилок, утрат, відчаю й непевності. Символами поет намагається передати стан душі, що спливає сльозами та кров'ю. Розмитими й нечіткими картинками природи С. Малларме прагне передати відчуття ліричного героя, які його тривожать, але яким він не може скоритися.

(Учень (учениця) декламує напам'ять вірш С. Малларме «Лебідь» у перекладі М. О. Драй-Хмари на тлі п'єси «Лебідь» із сюїти К. Сен-Санса «Карнавал тварин».)

Коментар учителя. У поезії помітний дар автора відчувати схожість між різноплановими явищами. Його метафори-аналогії, на перший погляд, надмірно вибагливі й неймовірні, але, якщо замислитися над ними, вражають точністю. Тема сонета — сумна,

але прекрасна доля поета. Розкриваючи тему, автор удається до дивовижних за насиченістю й образністю узагальнених символів. Створює вірш рушійна метафора, яка не декламується, а ніби співається. Сонет «Лебідь» (в оригіналі назви немає) уперше вийшов друком у журналі «Ревю Індепандант» у березні 1885 р. Ця поезія зажила особливої популярності. Її мотиви разом із музикою Каміля Сен-Санса (яку ви щойно чули) талановито використав російський балетмейстер Михайло Михайлович Фокін під час постановки хореографічної мініатюри «Помираючий лебідь» для балерини Анни Павлової із програми «Російських сезонів» Сергія Павловича Дягілева.

(Учень (учениця) декламує напам'ять вірш С. Малларме «Привид» у перекладі Юрія Клена.)

Коментар учителя. На відміну від попередніх поезій, у вірші, що прозвучав, відчуваємо нотки чистого, світлого смутку. Ліричний герой, окутий почуттями самотності й невпевненості в собі, відчуває полегшення від нового почуття, що зароджується. Він сподівається, що крізь печалі буденного життя до нього спустився промінчик щастя.

(Учень (учениця) декламує напам'ять вірш С. Малларме «Квіти» у перекладі М. Н. Москаленка.)

Коментар учителя. У поезії використано біблійні мотиви. Серед розмаїття квітів, їхніх барв і запахів ми ніби бачимо душу ліричного героя, який не відчуває умиротворення та спокою, натомість перебуваючи у передчутті жорстокості, страждань і смерті. Вірш характеризується музичальністю композиції, багатозначністю слів і образів, що викликають потік асоціацій.

Стефан Малларме

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Інтерактивний прийом «Дискусійна сітка Елвермана» (робота в парах)

- ▼ У парах розв'яжіть проблему й заповніть відповідними аргументами стовпці «Так» і «Ні» у «Таблиці Елвермана».

Так	Проблема (тема)	Ні
...	Чи мав символізм вирішальне значення для подальшого перебігу літературного процесу?	...

Примітка. Стратегія «Дискусійна сітка Елвермана» («Сітка Елвермана», «Таблиця Елвермана», «Павутиння дискусій») спрямована на формування в учнів умінь всебічно аналізувати запропоновану проблему (тему), організовувати коректну дискусію й формувати чітку позицію щодо обговорюваної проблеми (теми) на рівні дібраних аргументів. Проблема слід сформулювати так, щоб учні мали змогу розв'язати її, навівши однакову кількість аргументів та контраргументів. Цю роботу можна організувати в парах або групах, а результати обговорювати всім класом.

2. Узагальнення вчителя (*запис до зошитів*)

— Естетичні принципи французького символізму сформувалися під впливом кризи культури кінця XIX ст. Символісти визнали вирішальну роль поета в естетичному пізнанні, а символ став основним засобом поетичного самовираження.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Робота з епіграфом

- ▼ Як ви зрозуміли епіграф до уроку?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготуватися до контрольної роботи за темою «Перехід до модернізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці».

УРОК № 76

КОНТРОЛЬНА РОБОТА ЗА ТЕМОЮ «ПЕРЕХІД ДО МОДЕРНІЗМУ. ВЗАЄМОДІЯ СИМВОЛІЗМУ Й ІМПРЕСІОНІЗМУ В ЛІРИЦІ»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (систематизовані й узагальнені знання про особливості символізму й імпресіонізму в ліриці помежів'я XIX–XX ст.; умінь формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; культуру писемного мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (інформаційну: умінь систематизувати здобуті знання та критично їх осмислювати; загальнокультурну: творчі здібності; прагнення досягти високого результату).

Тип уроку: урок контролю й корекції знань, умінь і навичок.

Обладнання: картки із завданнями (2 варіанти).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. мотивація навчальної діяльності

III. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Ознайомлення із завданнями та критеріями їхнього оцінювання

2. Виконання контрольної роботи (усього 12 балів за кожним із варіантів)

I варіант

Початковий рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Назва літературної течії, що відзначається витонченим відтворенням особистих вражень та мінливих миттєвих почуттів:
 - а) *імпресіонізм*;
 - б) символізм;
 - в) модернізм;
 - г) романтизм.
2. Поет, якого вважають предтечею символізму:
 - а) В. Вітмен;
 - б) *Ш. Бодлер*;
 - в) П. Верлен;
 - г) С. Малларме.
3. Найхарактерніша ознака лірики П. Верлена:
 - а) філософічність;
 - б) раціоналістичність;
 - в) соціальна спрямованість;
 - г) *музикальність*.

Середній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

4. Твір, який вважають віршованим маніфестом символізму:
 - а) *«Поетичне мистецтво»*;
 - б) *«Зосередження»*;
 - в) *«Голосівки»*;
 - г) *«Осінь пісня»*.
5. Ім'я митця з найменшим терміном поетичної творчості:
 - а) Ш. Бодлер;
 - б) П. Верлен;
 - в) *А. Рембо*;
 - г) В. Вітмен.
6. Ознаки, характерні для творів Ш. Бодлера:
 - а) модернізм та реалізм;
 - б) романтизм та реалізм;

- в) модернізм та романтизм;
- г) символізм та реалізм.

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

7. Представники символізму як літературної течії:
- а) Ш. Бодлер;
 - б) П. Верлен;
 - в) В. Вітмен;
 - г) А. Рембо;
 - д) С. Малларме.

Високий рівень (максимально — 3 бали)

8. Схарактеризуйте творчість митця, якого наприкінці життя оголосили «королем поетів». Відповідь обґрунтуйте.

II варіант

Початковий рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Назва однієї з течій раннього модернізму кінця XIX ст., у якій широко застосовано художній символ, що є ознакою мінливого «життя душі» й пошуку «вічної істини», суттєвим моментом буття, основою художнього світу, зверненням до вічних ідей:
- а) імпресіонізм;
 - б) символізм;
 - в) модернізм;
 - г) реалізм.
2. Поет, який через свою творчість зазнав судових переслідувань:
- а) В. Вітмен;
 - б) А. Рембо;
 - в) П. Верлен;
 - г) Ш. Бодлер.
3. Назва збірки П. Верлена, що стала його літературним дебютом:
- а) «Романси без слів»;
 - б) «Сатурнічні поезії»;
 - в) «Вишукані свята»;
 - г) «Мудрість».

Середній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

4. Поет, вірш якого став своєрідним маніфестом символізму:
- а) Ш. Бодлер;
 - б) А. Рембо;
 - в) П. Верлен;
 - г) С. Малларме.

5. Автор збірки «Квіти зла»:

- а) Ш. Бодлер;
- б) А. Рембо;
- в) П. Верлен;
- г) С. Малларме.

6. Імпресіонізм та символізм — це течії:

- а) романтизму;
- б) модернізму;
- в) реалізму;
- г) класицизму.

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

7. Назви віршів П. Верлена:

- а) «Голосівки»;
- б) «Зосередження»;
- в) «Осіння пісня»;
- г) «Сентиментальна прогулянка»;
- д) «Поетичне мистецтво»;
- е) «Гімн красі».

Високий рівень (максимально — 3 бали)

8. Схарактеризуйте втілення традицій романтизму й модернізму в поезії Ш. Бодлера. Відповідь обґрунтуйте.

IV. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

▼ Завершіть речення:

- «Мені сьогодні вдалося...»;
- «Найскладнішим для мене було...».

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: повторити вивчене у попередніх класах про драматургію та драматичні твори. **Випереджальне (групове; 5 домашніх груп):** підготувати повідомлення про особливості та представників драматургії порубіжжя XIX–XX ст. (1-ша група — «драму ідей», 2-га — «драму-дискусію», 3-тя — лірико-психологічну драму, 4-та — символістську драму, 5-та — українську «нову драму»).

Примітка. Об'єднання в групи, визначення складу груп та розподіл запитань для опрацювання можна доручити 5 учням із високим рівнем навчальних досягнень або неформальним лідерам класу.

ДРАМАТУРГІЯ КІНЦЯ XIX — ПОЧАТКУ XX СТ.

УРОК № 77

ДРАМАТУРГІЯ ПОМЕЖІВ'Я XIX–XX ст. (ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД). СУТНІСТЬ КАРДИНАЛЬНИХ ЗМІН У ДРАМАТУРГІЇ, ІДЕЙНИХ ТА ЕСТЕТИЧНИХ ШУКАНЬ ПРЕДСТАВНИКІВ «НОВОЇ ДРАМИ»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання тенденцій розвитку драматургії помежів'я XIX–XX ст., найважливіших здобутків драматургів цієї доби; навички сприймання інформації на слух; уміння виокремлювати головне; уміння оцінювати літературні явища; культу мовлення; критичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; зацікавленість спадщиною європейського театру; читацькі інтереси; найкращі моральні якості особистості).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська література.

Основні терміни й поняття: «нова драма», «драма ідей», «драма-дискусія», символістська драма, лірико-психологічна драма.

Обладнання: портрети драматургів (Г. Ібсена, Дж. Б. Шоу, А. П. Чехова та ін.), видання їхніх творів, ілюстрації до них.

Земля — це величезний театр, у якому ту саму трагедію грають під різними назвами.

Вольтер

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Аналіз контрольної роботи

2. Евристична бесіда

- ▼ Які твори ми називаємо драматургічними?
- ▼ Визначте їхні особливості.
- ▼ Чим різняться драматургічні й епічні твори?

- ▼ Назвіть відомі вам жанри драматургії, видатних драматургів та їхні твори.

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Сьогодні драматичний театр — це місце, де можна переглянути цікаву виставу, змістовно провести дозвілля. Для людей XIX ст. значення театру було набагато вагомішим і багатограннішим, особливо для представників вищих та середніх класів. Це і клуб для спілкування, і виставка моди, нагород та статків, і місце платонічних побачень, і традиція, і, зрештою, статус. Про драматургів і їхні п'єси говорили та сперечалися, їх лаяли й обожнювали, а їхні твори спонукали до роздумів, подвигів чи злочинів. Сьогодні ми починаємо знайомитися з європейською драматургією, що наприкінці XIX — на початку XX ст. суттєво оновилася, збагатившись творчими знахідками та здобутками.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Кінець XIX ст. у літературі відзначився тим, що митці слова намагалися знайти нові способи самовираження, нові підходи для передавання свого сприйняття світу. Саме тому виникли нові напрями й течії в мистецтві, отже — і в літературі. Драматурги також шукали нових форм, прагнули наблизити драму до сучасності, зосередити увагу на внутрішньому світі людини. Якщо старий театр змальовував трагедію окремої людини, то оновлена драма розкрила загальну трагедію життя людства й дістала назву *«нова драматургія»*.

«Нова драма» виникла в атмосфері культу науки, зумовленого надзвичайно бурхливим розвитком природознавства, філософії та психології, і, змальовуючи нові сфери життя, перейнялася духом наукового аналізу. Вона зазнала впливу безлічі різноманітних художніх явищ, ідейно-стильових течій і літературних шкіл — від натуралізму до символізму, виникнувши за часів панування дилеми від життя п'єс, і від самого початку привернула увагу глядача до найбільш актуальних проблем. Біля джерел «нової драми» стояли Генрік Ібсен, Еміль Золя, Герхарт Ґопперт Ґопперт, Роберт Гауптман, Джордж Бернард Шоу, Кнут Гамсун, Моріс Метерлінк та інші видатні письменники, кожен з яких зробив безцінний внесок у її розвиток. В історико-літературній перспективі «нова драма» докорінно перебудувала драматургію XIX ст., ознаменувавши початок драматургії XX ст.

2. Повідомлення груп учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Речники від груп виступають із повідомленнями про тенденції розвитку драматургії порубіжжя XIX–XX ст., подаючи свою тему за певним планом та оголошуючи наприкінці виступу висновок.)

Очікувані відповіді

План виступу	Висновок
1-ша група. «Драма ідей» (Г. Ібсен)	
Г. Ібсен як новатор і піонер «нової драми». - Соціальна й моральна проблематика п'єс митця. - Перехід у п'єсах Г. Ібсена від соціальних до морально-психологічних проблем. - Художні особливості п'єс драматурга	«Нова драма» бере початок у п'єсах Генріка Ібсена. Прикметною ознакою творчого методу норвезького драматурга є концентрування уваги не на інтризі, а на оцінюванні подій і вчинків персонажів. Головним елементом драми Ібсена стала дискусія, що мала на меті виявити різні позиції героїв. Глядач повинен був шукати шляхи розв'язання проблеми разом із героями. Ібсен є творцем «драми ідей». «Драма ідей» — це філософсько-психологічна драма, у якій значну роль відіграє підтекст, психологічний аналіз, а основою конфлікту є зіткнення різних світоглядів, різних ідей
2-га група. «Драма-дискусія» (Дж. Б. Шоу)	
- Дж. Б. Шоу як поборник мистецтва проблемного, ідейного, заснованого на правді життя. - Дж. Б. Шоу — автор «драми-дискусії», герої якої є носіями певних ідейних позицій. - Особливість п'єс драматурга. - Гостра соціальна критика й утвердження моральних якостей простих людей у п'єсах митця	Видатним реформатором англійського театру, одним із вождів «нової драми» був Джордж Бернард Шоу — представник інтелектуального театру. Сцену англійський драматург розглядав як місце дискусії, як майданчик для зіткнення ідей, порушення проблем. Він обстоював принципово нову структуру драми — «драму-дискусію». «Драма-дискусія» — це драма, у якій герої є носіями різних, але обґрунтованих поглядів. Конфлікт будується на дискусії та впродовж п'єси не розв'язується (навпаки, загострюється), а фінал твору залишається відкритим
3-тя група. Лірико-психологічна драма (А. П. Чехов)	
- Загальна характеристика «нової драми» А. П. Чехова. - Особливості поетики чеховської «нової драми».	На межі XIX–XX ст. драма зазнала значних зрушень у творчості Антона Павловича Чехова. У п'єсах російського драматурга показано загальну драму суспільства, його герої конфліктують не один з одним, а з трагічною повсякденністю.

План виступу	Висновок
▪ Новий вид драматургії та традиції у творах митця	Автор віддає перевагу внутрішнім конфліктам, що зумовлюють розвиток ліричного сюжету. Переживання, настрої персонажів виступають на перший план, тому драматургію Чехова називають лірико-психологічною. <i>Лірико-психологічна драма</i> — це драма, центром уваги якої є не події, а переживання, настрої героїв, що перебувають у конфлікті з трагічною повсякденністю
4-та група. Символістська драма (М. Метерлінк)	
▪ Філософське підґрунтя художніх поглядів М. Метерлінка. ▪ Перші одноактні «маленькі драми» митця. ▪ Фантастика й символи в драматичних творах М. Метерлінка	Новаторським явищем у західноєвропейській драматургії межі століть була творчість бельгійця Моріса Метерлінка. Теоретик і творець символістської драми, Метерлінк у кращих своїх п'єсах створив особливий символістський «театр мовчання». За Метерлінком, душа драми — це врочистий і безупинний діалог людини та її долі, а це спілкування може відбуватися лише у мовчанні. Метерлінк відмовився від реалістичного зображення дійсності, від змалювання низки подій. <i>Символістська драма</i> — це драма, у якій дійовими особами є символічні образи, що допомагають зобразити духовне життя людини
5-та група. Українська «нова драма» (В. К. Винниченко, Леся Українка, Олександр Олесь)	
▪ Основні тенденції української драматургії останніх років XIX — початку XX ст. ▪ Форми виявлення авторської позиції у драматургії В. К. Винниченка. ▪ Драматичні поеми Лесі Українки. Драматургія слова у поетичному театрі митчині. ▪ Символізм Олександра Олеся в парадигмі модерної драми межі століть	Художня зрілість української драматургії кінця XIX — початку XX ст. виявилась у вписуваності всіх притаманних їй тенденцій модернізації у парадигму загальнолітературних змін доби. Найхарактерніші з них: ▪ руйнування цілісних драматичної дії і колізій; ▪ перетворення суб'єкта на об'єкт впливу стихії життя; ▪ поетизація драматичного висловлювання; ▪ переважання риторичних стратегій над принципами розвитку дії; ▪ упровадження авторського, зокрема іронічно-пародійного, дискурсу; ▪ символізація художньої образності; ▪ поява візійної (<i>візія</i> — видіння, привид) драми тощо.

План виступу	Висновок
	Помітна артикуляція авторського голосу на всіх рівнях текстової структури не відкидала орієнтування драматургів на яскраву сценічність, завдяки чому збереглися пріоритети мелодраматично-водевільної, фарсової основи п'єси

3. Теорія літератури (запис до зошитів)

У центрі уваги «нової драми» кінця XIX — початку XX ст. по-стала особистість з її переживаннями й почуттями. Нові драматурги не ставили за мету точно зобразити певні події, їхні твори — відображення життя особистості та її внутрішнього світу.

Ознаки «нової драми»

1. У центрі уваги — душевні переживання людини, морально-філософські проблеми доби. Показ трагедії життя.
2. Конфлікт внутрішній — зіткнення персонажів із трагедією буття, зіткнення різних ідей, духовні суперечності героїв.
3. Герой — особистість, «духовний симптом» доби.
4. Відтворення загальної атмосфери часу, духовних пошуків доби, прагнення морального пробудження особистості й суспільства.
5. Глядач упізнає себе, долучається до внутрішньої дії, переживає й мислить разом із героями.
6. Умовність, узагальнений зміст.
7. Усі персонажі важливі, усі вони позбавлені однозначних характеристик.
8. Показ на сцені людей різних соціальних прошарків, демократизація мовлення.
9. Зникнення чіткого поділу драматичних творів на комедію, трагедію та драму, поява трагікомедії.
10. Відкритий фінал, що спонукає до роздумів, дискусій.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Узагальнення вчителя

— «Нова драма» помежів'я XIX–XX ст. у центр уваги поставила особистість не як типового представника певного соціального прошарку, а як індивідуальність, духовне життя якої визначає загальну атмосферу доби. Зовнішня дія поступилася місцем внутрішнім конфліктам. Зник чіткий поділ драматичних творів на комедію, трагедію та драму. Героями драматичних творів стають люди різних соціальних верств, мовлення персонажів стає демократичнішим. Фінал зазвичай відкритий, є своєрідним запрошенням до дискусії.

2. Робота з епіграфом

- ▼ Як ви зрозуміли епіграф до уроку?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Одне слово»

- ▼ Завершіть речення, за ланцюжком додаючи до нього по одному слову: «На помежів'ї XIX–XX ст. у драматургії відбулися такі зміни...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: опрацювати матеріал підручника за темою уроку, прочитати п'єсу «Синій птах» М. Метерлінка. **Випереджальне (індивідуальне; 1–2 учні):** підготувати повідомлення про життя та творчість М. Метерлінка, переклади його творів українською.

УРОК № 78

МОРИС МЕТЕРЛІНК ЯК ТЕОРЕТИК І ПРАКТИК «НОВОЇ ДРАМИ». КОНЦЕПЦІЯ СИМВОЛІСТСЬКОГО ТЕАТРУ. ДРАМА-ФЕЄРІЯ «СИНІЙ ПТАХ» — ЛІРИЧНА ОПОВІДЬ ПРО ПОШУКИ ЩАСТЯ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання життя та творчості Моріса Метерлінка, значення його творчості для розвитку світової літератури; знання особливостей драматургії помежів'я XIX–XX ст.; навички сприймання інформації на слух; уміння виокремлювати головне; уміння оцінювати літературні явища; культуру мовлення; критичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: зацікавленість спадщиною європейського театру; прагнення літературної освіти; читацькі інтереси; найкращі моральні якості особистості).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: «театр мовчання», «театр смерті», «театр надії», драма-феєрія.

Обладнання: портрет М. Метерлінка, видання його творів, ілюстрації до них, таблиця «Етапи творчості М. Метерлінка».

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Поміж найяскравіших представників європейського театру найвидатнішим теоретиком і драматургом символізму можна вважати «бельгійського Шекспіра», творця «театру смерті», лауреата Нобелівської премії 1911 р., засновника символістського театру Моріса Полідора Марі Бернара Метерлінка, із творчістю якого ми почнемо докладніше знайомитися сьогодні.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Евристична бесіда

- ▼ Назвіть ознаки «нової драми».
- ▼ Якою є специфіка драматургії М. Метерлінка?
- ▼ Що таке *символізм*?

Моріс Метерлінк

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за *випереджальним домашнім завданням*)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом життєвого шляху М. Метерлінка.)

2. Творчо-аналітична робота (*запис до зошитів*)

- ▼ Самостійно опрацюйте таблицю «Етапи творчості М. Метерлінка». Найсуттєвіше занотуйте.

Етапи творчості М. Метерлінка

Період творчості	Основні події
Бельгійський	▪ 1883 р. — перший вірш; ▪ 1888 р. — поетична збірка «Оранжереї»; ▪ 1889 р. — «Принцеса Мален» — перша п'єса, збірка віршів «Теплиці»; ▪ 1896 р. — збірка «12 пісень»
↓ «Театр мовчання» («статичний театр») — головне актори передають не словами, а жестами, мімікою й рухами; слова багатозначні, висловлювання тьмяні; тривожне очікування чогось таємничого, часто жахливого створює напруженість дії	

Період творчості	Основні події
Французький	▪ 1890 р. — одноактні п'єси «Непрошена», «Сліпі»; ▪ 1892 р. — драма «Пелеас і Мелісанда»; ▪ 1896 р. — «Скарб смиренних»
↓ Провідні теми творчості: смерть і значення людського життя, місце й роль людини в суспільстві, в історії. «<i>Театр смерті</i>» — дія містично-символічна, відбувається в умовних обставинах; не має конкретних ознак дії та часу; головне — передчуття; присутність Смерті, Невідомого (Бога); прагнення знайти ідеал; переважання темних кольорів; персонажі позбавлені індивідуальних рис	
Пізній	1908 р. — «Синій птах» (герої подорожують світом у пошуках щастя, а знаходять його у себе вдома)
↓ У пізніх п'єсах Метерлінк звертався до біблійних, казкових та історичних сюжетів. Мотив смерті постійно присутній у творах письменника, а в пізній творчості зростає захоплення містикою й окультизмом. У філософських есе Метерлінк звертається до філософії й естетики символізму. У найвідоміших філософських творах «Життя бджіл» (1901), «Життя термітів» (1926) і «Життя мурашок» (1930) письменник намагався пояснити життя та діяльність людини за допомогою аналогій із природою. ↓ «<i>Театр надії</i>» — дія казково-романтична; оптимізм, добрий гумор, веселий, радісний настрій; боротьба добра та зла; головне — пошуки істини, пізнання; зображення нереального життя; головний мотив — всемогутність людини; Невідоме ототожнено з Богом	

3. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— Окремі драми М. Метерлінка перекладали Леся Українка, Євген Тимченко, Марія Грінченко, Наталя Кобринська, Федір Крушинський та ін. Твори Метерлінка значно вплинули на перебіг українського літературного процесу кінця XIX — початку XX ст.

Творчістю драматурга захоплювалися також Іван Франко, Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Михайло Коцюбинський, Олександр Олесь. У радянській Україні «Синього птаха» перекладали Максим Рильський і Надія Гордієнко-Андріанова, але окремою книжкою драму не публікували.

За доби незалежності оприлюднено переклад з російської Степана Грицьюка (1997) та низку переказів (Юрія Надзбручанця та ін.), а також видано друком п'єси у коментованому перекладі Дмитра Олександровича Чистяка («Сліпі», «Пелеас і Мелісанда», «Аріадна та Синя Борода», «Блакитний птах», «Принцеса

Малена», «Непрохана», «Сліпі», «Семеро принцес», «Алладіна і Паломід», «Всередині», «Смерть Тентажиля»).

У літературознавчих розвідках до драматургії Нобелівського лауреата звертались І. Франко, Леся Українка, О. Білецький, М. Рильський, К. Шахова, Я. Кравець, Д. Чистяк та ін.

4. Теорія літератури (запис до зошитів)

Драма-феєрія (або *феєрія*; фр. *féerie*, від фр. *fée* — фея, чарівниця) — один із жанрових різновидів драми. Для цього виду характерний фантастично-казковий сюжет, де поряд із людьми діють створені уявою письменника фантастично-міфічні істоти. Сценічна дія феєрії відзначається використанням сценічних ефектів та трюків.

Особливості драми-феєрії

- Фантастично-казковий сюжет.
- Дійові особи: міфічні або фантастичні істоти.
- Відбуваються надзвичайні історії.
- Безліч театральних ефектів та трюків.

Єдиною феєрією в українській літературі є драма «Лісова пісня» Лесі Українки.

5. Розповідь учителя

— Філософську драму-феєрію «Синій птах» М. Метерлінк створив 1908 р. У цей період автор уже по-новому розглядав життя та творчість. На естетичні пошуки Метерлінка вплинула ідеалістична філософія, за якою люди мають шукати ідеальний світ за допомогою підсвідомості. Цей світ має таємничу сутність, зрозуміти яку можуть лише чисті душею люди.

Художні особливості п'єси «Синій птах» визначає вже сам жанр п'єси-феєрії, у символіці якої чітко окреслені оптимістичні тенденції — віра у кращу долю людини, у майбутнє. Виняткова спостережливість автора, уміння бачити довкілля у незвичному забарвленні допомогли йому створити широке й гуманістично насичене літературне полотно.

Попри казковий характер та гуманістичне спрямування, твору притаманне глибоке філософське насичення простої й по-людськи доброї оповідки, у якій постійно здійснюється усвідомлення складного через просте, високого через буденне. Філософський зміст пошуку щастя автор розкрив за допомогою характерних для ідеалістичної філософії категорій: тем і мотивів часу, буття, сну, дороги тощо.

Герої п'єси — діти бідного дроворуба Тільтіль і Мітіль у супроводі сил природи вирушають на пошуки Синього птаха, що символізує істину й щастя. Вони потрапляють до Країни Спогадів, Царства Майбутнього, Садів Блаженств, переживають незвичайні

пригоди, долають усілякі перешкоди. Повернувшись додому, знаходять Синього птаха у своєму будинку. Метерлінк так сформулював основну думку твору: *«Я хотів сказати, що людство завжди має прагнути [рухатися] вперед, що в цих блуканнях воно завжди зростає, наливається новими соками...»*.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «Творчість Метерлінка — це...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Прочитати драму-феєрію «Синій птах» М. Метерлінка.

УРОК № 79

ІДЕЯ ОДУХОТВОРЕННЯ ЖИТТЯ Й ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ДРАМИ-ФЕЄРІЇ М. МЕТЕРЛІНКА «СИНІЙ ПТАХ». ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЮЖЕТУ Й КОМПОЗИЦІЯ ТВОРУ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання життя та творчості Моріса Метерлінка, значення його творчості для розвитку світової літератури, змісту його драми-феєрії «Синій птах»; уміння визначати сюжет та композицію драматичного твору; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати літературні явища; культуру мовлення; критичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: зацікавленість спадщиною європейського театру; прагнення літературної освіти; читачські інтереси; найкращі моральні якості особистості).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: драма-феєрія, сюжет, композиція.

Обладнання: портрет М. Метерлінка, видання його творів «Синій птах», ілюстрації до них, фрагменти телевістав за п'єсою «Синій птах» (за вибором учителя), медіазасоби.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. «Синій птах» — це філософська п'єса-казка про сенс життя і всемогутність людини. Вона зачаровує своєю безпосередністю, у ній багато казкових мотивів. Не можна не погодитися зі словами критика й перекладача М. М. Мінського: *«“Синій птах” залишиться надовго, можливо, назавжди, кращою феєрією, що глибиною задуму вивихує дітей до розуміння найскладніших істин і яскравістю форми дозволяє дорослим скинути із себе тягар років та подивитися на світ дитячими очима»*.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Фронтальне опитування

- ▼ Чому саме Тільтіль і Мітіль мають знайти Синього птаха? Для чого він їм потрібен?
- ▼ Які місця відвідали діти у пошуках Синього птаха?
- ▼ Чому Душа Світла не завжди може перебувати поруч із дітьми? (*Бачити лише істини іноді дуже тяжко.*)
- ▼ У який часовий простір потрапляють діти?
- ▼ У Палаці Ночі хлопчик відчиняє двері одні за одними, знаходячи за ними таємниці. Назвіть, які саме.
- ▼ Назвіть усі Блаженства.
- ▼ Які Радощі існують поряд із позитивними Блаженствами? (*Поряд із ними існують Великі Радощі: Радість Бути Справедливим, Радість Бути Добрим, Радість Думати, Радість Заважати своїй праці, Радість Материнської Любові.*)
- ▼ Поясніть прихований зміст Царства Майбутнього.
- ▼ Від кого залежить прихід у наш світ винахідників, учених, філософів, які оптимізують людство?
- ▼ Де діти знайшли свого Синього птаха?
- ▼ Чому Синій птах випурхнув із рук і полетів геть?

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— «Синій птах» — одна з найбільших за обсягом п'єс Метерлінка: 6 дій на 12 малюнків (картин)¹.

¹ У різних перекладах — картини, малюнки.

Автор старанно, із подробицями виклав не лише те, якими мають бути декорації кожного малюнку, а й як слід одягнути численних персонажів, яких у цій романтичній казці понад 70. До того ж деякі з них досить незвичні: наприклад, Нежить, Дух Бука, Найситніше Блаженство або Король Дев'яти Планет. Великі Радощі драматург порадив одягти у *«яскравий одяг тонких і ніжних відтінків: троянди, що мерехтить на сонці вод, янтарної роси, ранкової блакиті»*. А ось численних тварин він бачив у стилізованому селянському одязі. Яскраві та прозорі барви сценічних костюмів важливі для цього твору: вони є складовою й передумовою його загальної радісної, сповненої світлих сподівань атмосфери. Навіть такий персонаж п'єси, як Ніч, відзначається не похмурістю, а загадковою красою. На ній мали бути *«ополісте чорне вбрання, таємничо висипане зорями, з червоногарячим поблиском. Вуаль, темні маки і т. ін.»*. Коли восени 1908 р. Московський Художній театр розпочинав репетирувати «Синього птаха», режисер Костянтин Сергійович Станіславський, звертаючись до трупи, пояснював необхідність нових сценічних засобів для цієї п'єси: щоб краще відтворити сновидіння, мрії, передчуття, властиві драматургії Метерлінка, що це неможливо передати традиційними театральними прийомами. Вистава мала бути наївною, простою, легкою, радісною, як сон десятирічної дитини, і водночас — грандіозною, щоб утілювати мрію видатного поета, захоплювати дітей та пробуджувати серйозні роздуми в дорослих.

2. Аналіз тексту драматичного твору

- ▼ Складіть сюжетну лінію драми-феєрії М. Метерлінка «Синій птах». (Дочка й син дроворуба *напередодні Різдва засинають у своїх ліжках* → до них *приходить маленька стара жінка у зеленій сукні й червоному ковпачку, одноока й кульгава (фея Бериліона)* → *розпочинаються пошуки Синього птаха* → → *чарівний зелений капелюшок із діамантом, який повертає людям здатність бачити сутність речей, душі, усього, що їх оточує (якщо діамант повернути у певний бік, то можна зазирнути в минуле або майбутнє)* → *бідна кімната дроворуба перетворилася на феєрично гарну залу, а з усіх речей вистрибували їхні душі* → *Країна Спогадів, де діти зустріли своїх померлих дідуся й бабусю* → *Царстві Ночі, де за зачиненими дверима ховалися примари, хвороби, війни, жахіння, духи темряви, а також пахощі, згаслі зорі, світлячки й солов'иний спів* → → *птаха немає* → *у лісі серед Духів Дерев його не знайшли* → → *на сумному цвинтарі, де з розчакннутих могил піднімалися*

не мерці, а дивовижні квіти, тому що «мертвих не було» → у Садах Блаженств доля збрала всі радощі плоті й духу, однак вони ще не доступні людям → у Царстві Майбутнього ще не народжені діти готувалися до своєї появи на світ → через рік блукань діти у супроводі Душі Світла повернулися до хвіртки рідного дому → Тільтіль і Мітіль прокинулися в залитій сонцем кімнаті у своїх ліжечках → до них завітала стара сусідка Берленго, її хвора онука дуже хотіла б одержати на Різдво в подарунок пташку Тільтіля → горлиця Тільтіля майже зовсім посиніла: «Але це та Синя пташка, що ми шукали... Ми ходили так далеко, а вона тут...» → подарунок для хворої дівчинки → подарована горлиця принесла радість хворій дівчинці лише на мить: вона вирвалася з рук і відлетіла.)

Висновок. Щастя не можна затримати, привласнити, приручити. Воно завжди попереду, завжди у мріях та сподіваннях, за ним слід іти все життя, шукаючи його в усьому — чудове, світле, невловиме. Таким є головний символ драматичної казки Метерлінка. Синій птах, як і Синя квітка романтиків, не дається в руки, він тільки вабить, породжуючи сподівання та вчинки людини.

- ▼ Колективно складіть схему композиції драми-феєрії М. Метерлінка «Синій птах». Занотуйте її до зошитів.

Очікуваний результат (див. с. 168)

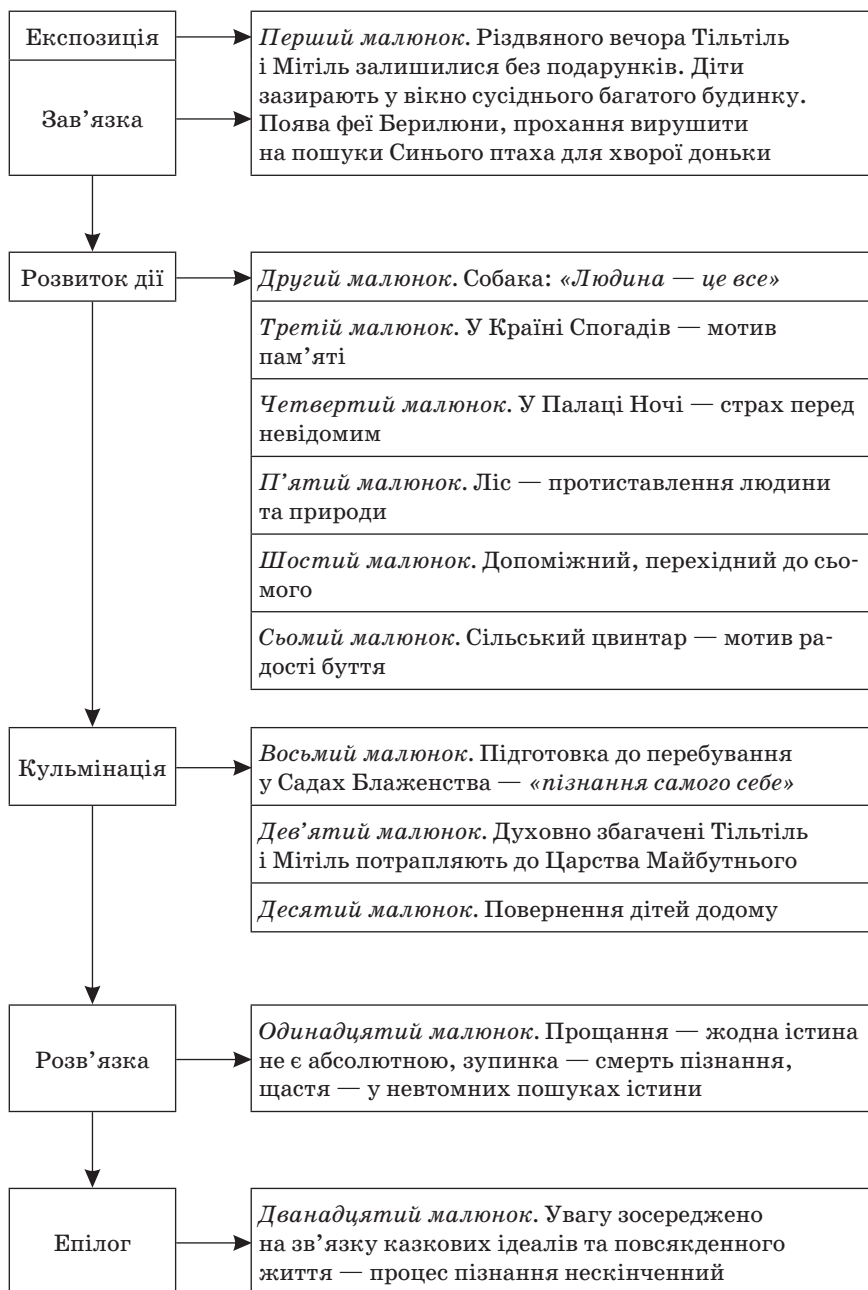
3. Сприйняття творів інших видів мистецтв

- ▼ Перегляньте фрагмент вистави «Синій птах». Чи відповідають утілені акторами образи вашим уявленням про героїв драми-феєрії М. Метерлінка?

4. Узагальнення вчителя

— Щастя, на думку Метерлінка, — у пізнанні сутності цього світу. *«Потрібно бути сміливим, щоб бачити приховане»*, — говорить фея Бериліона. Небезпечним і складним для дітей виявляється *Шлях до розуміння*, але вони зрештою долають його, а Синім птахом виявляється горлиця Тільтіля, яку він дарує хворій дівчинці. Уже не допомогти знайти — саме *«повернути Синього птаха»* прохає він наприкінці п'єси. Тільтіль і Мітіль не знайшли щастя особисто для себе, але, пізнавши безліч важливих істин, відчули відповідальність за щастя інших. Спостерігаючи за їхнім *Шляхом*, кожен глядач вистави (або читач п'єси) може також спробувати відповісти на одне з найголовніших питань філософії: у чому полягає сенс буття людини. Головне — замислитися над цим питанням. А буде сенс у житті — буде й щастя...

Композиція драми-феєрії М. Метерлінка «Синій птах»

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Творча робота

- ▼ Напишіть есе «У чому полягає щастя?».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Одне слово»

- ▼ Одним словом підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: підготуватися до уроку-семінару за п'єсою М. Метерлінка «Синій птах». **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати повідомлення про символіку образів та ознаки казки у драмі-феєрії за планом (*див. у перебігу наступного уроку*).

УРОК № 80

М. МЕТЕРЛІНК «СИНІЙ ПТАХ». СИМВОЛІКА ОБРАЗІВ. ТРАКТУВАННЯ ФІНАЛУ. ОСОБЛИВОСТІ РЕМАРОК. ОЗНАКИ КАЗКИ В ДРАМІ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання життя та творчості Моріса Метерлінка, змісту його драми-феєрії «Синій птах»; навички сприймання інформації на слух; уміння виокремлювати головне; уміння аналізувати образи героїв та особливості драматичного твору, визначати їхню символіку; культуру мовлення; критичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; комунікативну: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; інформаційну: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; загальнокультурну: зацікавленість спадщиною європейського театру; прагнення літературної освіченості; читальські інтереси; найкращі моральні якості особистості).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань (урок-семінар).

Основні терміни й поняття: символістська драма, драма-феєрія.

Обладнання: портрет М. Метерлінка, видання його творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Усна гра «Завершіть думку»

- ▼ Хатина дроворуба була... (*проста, селянська, але не вбога*).
- ▼ Святковий Санта Клаус нічого не приніс дітям у різдвняний Святвечір, тому що... (*«мама говорила, що вона не встигла піти до нього в місто... Він прийде до нас наступного року»*).
- ▼ Діти вирушають у подорож за... (*Синім птахом*).
- ▼ Пошуки Синього птаха починаються у... (*Країні Спогадів*), де діти зустрічаються з... (*померлими дідусем та бабусею, зі своїми братиками й сестричками*).
- ▼ Наступна зупинка у... (*Палаці Ночі*).
- ▼ Але швидше за дітей туди прийде.... (*Кім*), він умовить Ніч... (*не віддавати*) Синього птаха.
- ▼ Світла не буде поряд, тому що... (*йому заборонено переступати поріг Палацу Ночі*).
- ▼ Вогонь не зміг прийти, адже він... (*рідня зі Світлом*).
- ▼ Із дітьми були тільки... (*Душі Світла, Хліба, Цукру і Пес*).
- ▼ Тільтіль нагадує Ночі, що вона не має права відмовляти... (*людині*).
- ▼ Ніч віддає... (*ключі*).
- ▼ Перед дітьми в Палаці Ночі постали... (*розгадані й нерозгадані таємниці природи — і жажіття, і краса Ночі: зірки, солов'їний спів, світлячки, роси лісів і долин, нічні пахоші*).
- ▼ Птахи померли, тому що... (*не витримали денного світла*).
- ▼ Слова Духу Дуба підтвердили... (*силу Людини, її перевагу над іншими силами природи*).
- ▼ У чарівних садах поряд із Блаженствами перебували... (*Великі Радощі*).
- ▼ Раптом лампа сама засвічується і... (*діти прокидаються*).

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Герої філософської п'єси-казки «Синій птах» — це образи-символи, що втілюють панівні на землі сили. Це люди, рослини, тварини, стихії Світла, Вогню й Води, Душі (Хліба, Молока та ін.) — усе те, з чого складається людський світ. Виявляється, людина живе на землі, не помічаючи довкола нікого й нічого, крім таких, як сама. Їй здається, що лише вона наділена душею, і всі

таємниці світу вона вже розгадала. Але це не так. За допомогою чарівного каменя, що відкриває істинний зір, Тільтіль і Мітіль, герої п'єси, бачать світ таким, яким він є насправді — одухотвореним, прекрасним (а інколи — страшним), сповненим таємниць. У цьому світі минуле, сучасне й майбутнє перебувають поруч і пронизують одне одного: Тільтіль і Мітіль зустрічають і своїх давно померлих рідних, і ще ненародженого брата. Виявляється, людина відповідає не лише за себе, а й за всіх своїх предків і нащадків, тому що її рід — єдине ціле, одна нескінченна лінія.

2. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із повідомленням про символіку образів та ознаки казки у драмі-феєрії М. Метерлінка «Синій птах» за планом.)

План повідомлення про символіку образів та ознаки казки у драмі-феєрії М. Метерлінка «Синій птах»

- Характеристика Тільтіля й Мітіля.
- Образи супутників Тільтіля та Мітіля.
- Подорож дітей: Країна Спогадів, Палац Ночі.
- Розчарування дітей у Чарівному Лісі. Сади Блаженства.
- Символічність сюжету й образів.
- Символічність Синього птаха й Душі Світла.
- Реальні й міфологічно-казкові образи п'єси «Синій птах».

3. Аналіз образів героїв драматичного твору

- ▼ Які образи-символи є в п'єсі та що вони символізують?

Очікувані відповіді

- Синій птах є символом щастя.
- Пес — утілення відданості, готовності до самопожертви.
- Кіт — символ улесливості, підступності, зрадництва.
- Хліб — уособлення слабкодухості.
- Душа Світла — утілення справедливості, символ пізнання нового.
- Вогонь — уособлення відчайдушності.
- Двері — символ незнання.
- Блаженства — це відображення самовдоволення тощо.

- ▼ Які моральні закони пізнають діти під час подорожі й де саме?

Очікувані відповіді

- Ушанування тих, хто пішов з життя. *(У Країні Спогадів.)*
- Ніхто не має права завадити людині пізнавати нове, що піде на благо. *(У Палаці Ночі.)*

- Слід бути сильним духом, тоді будеш сильним і фізично. (*У Лісі.*)
- Потрібно бути цілеспрямованим, непохитним у досягненні мети. (*Сади Блаженства.*)
- Слід мати силу волі, не піддаватися спокусі. (*Сади Блаженства.*)

▼ Як у п'єсі пояснено функцію Часу?

Очікувані відповіді

- Діти проходять три часові простори: минуле, теперішнє й майбутнє.
 - Єдиний, від кого залежить прихід майбутніх винахідників, учених, філософів, що ошчасливили б людство, — це Час.
 - У п'єсі старий Час суворо стежив, щоб люди зуміли пізнати нове тоді, коли настане час для цього.
 - Час подано не тільки в алегоричному образі, а й в інших про-
явах: наприклад, час сну та сновидіння не збігається: одна ніч — і цілий рік тощо.
- ▼ Чому Метерлінк робить своїми героями дітей? (*Їхня свідомість ще гнучка, вони найбільш сприйнятливі до таємниць світу, близькі до природи; вони вміють щиро любити й радіти, їх ще не спіткали нещастя й вади, що постають у п'єсі в образах Огрядних Блаженств: наприклад, Блаженство Бути Багатим, Блаженство Нічого Не Робити та ін.*)
- ▼ Як ви вважаєте, чому дія в п'єсі відбувається у ніч напередодні Різдва? (*Казкові перетворення та пригоди зазвичай трапляються саме на Різдво. Метерлінк обрав цей час для того, щоб показати «диво духовного народження людського в людині, відкриття вічної таємниці буття».*)
- ▼ Для чого, на вашу думку, автор використав прийом олюднення? (*Цей прийом, вочевидь, символізує ідею М. Метерлінка про те, що світ живий. Він рухається, розвивається, і людство має докласти чимало зусиль, щоб зрозуміти світ і навчитися жити в гармонії з ним. Надзвичайною є роль абстрактних образів. Це — Жахи, Блаженства, Радощі, що уособлюють приховані сторони людської душі (як темні, так і світлі). Духовна боротьба, у центрі якої перебуває людина, триває не лише у світі, а й у людському серці.*)
- ▼ Доведіть, що п'єса має ознаки казки. (*П'єса багата на фантастику, її головні герої легко мандрують чарівним світом казкових образів. Персонажі, що оточують Тільтіля*

й Мітіль, нагадують персонажів різних казок. Сюжет п'єси також типово казковий: головний герой вирушив на пошуки щастя, яке довелося здобувати у боротьбі із силами, що протистоять йому. Простий сюжет п'єси типовий для казки. Це небезпечна мандрівка сміливого й шляхетного героя, який мусить подолати заради щастя, любові, багатства різні перешкоди, перемогти чудовиська та стихії, повернутися додому переможцем. Хлопчик Тільтіль цілком відповідає своїми людськими якостями образу казкового позитивного героя. Він — мужній, добрий, благородний, щирий і вдячний, утілює найкращі якості чоловіка, хоча ще малий. А Мітіль — справжня маленька жінка, навіть у своїх слабкостях. Дітей, як це трапляється у казці, супроводжують тварини — Пес і Кіт, що також є носіями рис, притаманних подібним казковим тваринам.)

- ▼ Яке значення мають авторські ремарки у п'єсі? (Автор зазначає, якими мають бути одяг персонажів, освітлення того чи іншого малюнку, створюючи справжню світлову партитуру п'єси-казки. Освітлення також пов'язане з настроєм персонажів і глядачів та загальним оптимістичним звучанням драматичного дійства.)
- ▼ Поясніть фінал п'єси «Синій птах».
- ▼ У чому, на вашу думку, полягає символізм назви драми?

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Складання сенкану

- ▼ Складіть сенкан «Синій птах».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

- ▼ Завершіть речення: «Сьогодні мене вразило...».

2. Інтерактивний прийом «Обмін думками»

- ▼ Чи рекомендуватимете ви своїм дітям та онукам прочитати «Синій птах» М. Метерлінка? Чому?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Повторити зміст драм-феєрій «Синій птах» М. Метерлінка та «Лісова пісня» Лесі Українки.

УРОК № 81

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ФЕЄРІЙ «СИНІЙ ПТАХ» М. МЕТЕРЛІНКА ТА «ЛІСОВА ПІСНЯ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей драми-феєрії, «нової драми»; знання змісту драм-феєрій «Синій птах» М. Метерлінка та «Лісова пісня» Лесі Українки; навички компаративного аналізу; навички сприймання інформації на слух; уміння визначати символіку драматичного твору; культуру мовлення; критичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; прагнення нових знань; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *загальнокультурну*: зацікавленість спадщиною європейського театру; прагнення літературної освіченості; читачькі інтереси; найкращі моральні якості особистості).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань, умінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: українська література, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: «нова драма», символізм, драма-феєрія.

Обладнання: портрети М. Метерлінка й Лесі Українки, тексти драм-феєрій «Синій птах» та «Лісова пісня», ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Інтерактивний прийом «Грунування»

- ▼ Складіть ґроно до терміна *драма-феєрія*.

III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Моріс Метерлінк створював свої п'єси на хвилі особливого інтересу до нового напрямку європейського мистецтва — символізму, зміст якого визначено філософією двох світів, що сформувалась у християнському Середньовіччі й була характерною для багатьох романтиків. Згідно з цією філософією світ видимий, матеріальний — не єдиний: вищим за земний є світ духовний, небесний, ідеальний. Засновники нового напрямку були переконані, що за допомогою символу, художнього знаку, алегоричного образу можна відтворити приховану, незбагненну суть речей. Драматургія Метерлінка незвичністю й поетичністю

привернула увагу не тільки західного читача — нею захопились і майстри українського слова, зокрема Леся Українка.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Леся Українка не тільки була різнобічно освіченою людиною, а й сама творила, передаючи відчуття доби. Можливо, саме дар проникнення дочки Прометея в культури й душі інших народів дає змогу провести паралелі між її творчістю та творчістю західноєвропейських митців початку XX ст., зокрема Моріса Метерлінка.

Відомо, що Леся Українка дуже вимогливо ставилася до перекладацької діяльності. Вочевидь, ознайомлення з творчістю Метерлінка допомагало їй розібратися у власних світовідчуттях, знайти форму для їхнього втілення. Саме психологічний критерій дає підстави вважати обох митців представниками символізму.

В українській літературі існує тільки одна драма-феєрія, автором якої є Леся Українка. Жанр феєрії відкриває перед автором чимало перспектив для вираження особливого духовного світу або втілення в життя власної концепції, власного кредо, що спирається на національні міфічні образи. Суть казкових образів полягає не тільки в їхній приналежності до іншого світу, а й у тому, що вони є певними символами, виразниками авторської концепції. Якщо у Моріса Метерлінка люди пізнають інший світ, то українська митчиня йде від супротивного: її героїня з іншого світу намагається зрозуміти людське життя.

2. Компаративний аналіз драматургічних творів (колективна та групова робота)

- ▼ Заповніть зведену таблицю компаративного аналізу драм-феєрій «Лісова пісня» Лесі Українки та «Синій птах» М. Метерлінка.

Компаративний аналіз драм-феєрій «Лісова пісня» Лесі Українки
та «Синій птах» М. Метерлінка

Критерії порівняння		«Лісова пісня»	«Синій птах»
Функції ремарок		...	
Персонажі	люди	...	...
	вигадані істоти	...	...
Висновок. ...			
Абстрактні поняття, що оживають		...	...
Висновок. ...			

Критерії порівняння	«Лісова пісня»	«Синій птах»
Фразеологізми	...	...
Мотив щастя	...	...
Мотив світла	...	...
Висновок. ...		

Завдання для компаративного аналізу

- ▼ У парах порівняйте функції ремарок у драмах-феєріях «Лісова пісня» Лесі Українки та «Синій птах» М. Метерлінка, знайдіть подібності й відмінності (*робота в парах*).
- ▼ У парах порівняйте фразеологізми й казкові елементи обох драм-феєрій. Особливу увагу зверніть на два світи, змальовані у п'єсах. Казкові елементи й фразеологізми випишіть до зошитів. За можливості складіть зведену таблицю (*робота в парах*).
- ▼ Дослідіть мотиви щастя та світла у п'єсах Лесі Українки та М. Метерлінка (*колективна робота*).

Очікуваний результат

Компаративний аналіз драм-феєрій «Лісова пісня» Лесі Українки та «Синій птах» М. Метерлінка

Критерії порівняння	«Лісова пісня»	«Синій птах»
Функції ремарок	У Моріса Метерлінка та в Лесі Українки описи в ремарках побудовано так, що вони водночас створюють образ звуку, кольору, руху предметів, явищ; описи могли б доповнити або замінити один одного. Наприклад, у п'єтому малюнку «Синього птаха» й у дії I «Лісової пісні» змальовано схожі образи-символи. Така близькість можлива тільки за схожого типу творення художніх образів-символів. Знаходимо в тексті ремарки-описи двох героїв: Вогню у Метерлінка й Перелесника у Лесі Українки — та виокремлюємо їхні спільні ознаки: колір, блиск тощо. Неможливо не помітити подібність ремарок Метерлінка й Лесі Українки. Авторські ремарки не тільки роз'яснюють інтонації, жести, міміку, рухи тіла, що супроводжують репліки героїв, а також передають авторське ставлення до персонажів, доповнюють уявлення про характер дійових осіб, перетворюються на ліричні відступи. Ремарки не тільки створюють настрій, а й за допомогою кольорів-символів, докладного опису предметів, явищ, їхніх дій малюють словесну картину-враження у просторі, супроводжують її звуками й рухами. Це — «картини бачення іншого світу»	

Критерії порівняння		«Лісова пісня»	«Синій птах»
Персонажі	люди	Лукаш, Килина, дядько Лев, Лукашева мати та ін.	Тільтіль, Мітіль, їхні батьки, сусідка та її онука
	вигадані істоти	Мавка, Водяник, Лісовик, Перелесник, Русалка, Потерчата, Злидні, Доля, Пропасниця та ін.	Хліб, Вода, Вогонь, Молоко, Цукор та ін.
Висновок. Персонажів обох драм-феєрій можна поділити на дві групи — людей та вигаданих (міфічних, казкових, знакових) істот. Це свідчить про те, що автори добре знають усну народну творчість. В обох творах багато казкових елементів			
Абстрактні поняття, що оживають		▪ Душа Долі: «...я блукаю, наче морок по гаю...»; ▪ Злидні: «Коли б там швидше двері відчинили, — ми голодні!»; ▪ Лукаш перетворюється на вовкулаку, а потім знову на людину; ▪ Мавка перетворюється на суху березу	▪ Блаженство: «І ти ще питаєш, чи у твоєму домі мешкають Блаженства!»; ▪ Радість розуміти: «Ми тут дуже щасливі, але ми не бачимо долі своїх тіней»; ▪ старенька сусідка перетворюється на фею, яка дає дітям зелений капелюшок із чарівним каменем; ▪ оживають різні предмети: Хліб, Молоко, Цукор та ін.
Висновок. В обох творах Природа карає Людину за її ставлення до неї. Ми переконалися в тому, що обидві феєрії глибоко філософські, порушують проблеми взаємодії добра і зла, прекрасного й потворного			
Фразеологізми		▪ Сонце воду п'є (<i>висушує</i>); ▪ на бороду закликався (<i>дав слово</i>; <i>Лісовик</i>); ▪ налетить, закрутить та й покине (<i>зрадить, забуде</i>; <i>Мавка про людей</i>); ▪ що влітку співало, те взимі заснуло (<i>забути</i>; <i>Мавка</i>); ▪ щоб ти зслиз (<i>зникнути</i>); ▪ душу витрясти (<i>розпитувати</i>); ▪ де стане, там і кане (<i>пропаде</i>; <i>Русалка</i>); ▪ сухо в роті (<i>хочеться пити</i>; <i>Куць</i>); ▪ жне, як вогнем палить (<i>швидко</i>);	▪ Заробиш ти в мене на горіхи (<i>позбавити винагороди (смачного) через непослух</i>; <i>Пес каже Котові</i>); ▪ вискочив, як Пилип з конопель (<i>несподівано</i>; <i>Корова до Біка</i>); ▪ повішати на найвищому суку (<i>покарати</i>; <i>Дух Дуба про Людей</i>); ▪ попахує смаленим (<i>біда, небезпека</i>; <i>Кім</i>); ▪ ніжніша за тіло дитини (<i>ніжна, тендітна, приємна на дотик</i>; <i>Дух Тополи про себе</i>);

Критерії порівняння	«Лісова пісня»	«Синій птах»
Фразеологізми	▪ десь повітря носить (<i>не відомо де; Килина про Лукаша</i>); ▪ якщо було, то вже в стовпець пішло (<i>забути; Килина</i>); ▪ зі світу зійшов (<i>вмер</i>); ▪ повиносили всі злидні (<i>старі речі</i>)	▪ не він перший, не він останній... (<i>ще такі будуть; Блаженство про Тільтіля</i>); ▪ тремтять немов осикові листки (<i>злякалися; Час до Дітей, які не народилися</i>); ▪ власної руки не впізнає (<i>забув; Душа Світла</i>)
Мотив щастя	У Лесі Українки втіленням доброго, гарного, світлого, омріяного щастя є Мавка, яка виборює своє місце поміж людей, утверджує красу в житті. Навіть коли її ображають, сповнена світлим коханням дівчина не кориться лиху. Мавка живе для людей, і в цьому їй краса. Вона пробачає Лукашеві зраду «цвіту» її душі, утрачене щастя, і юнак відходить у вічність зі щасливою усмішкою на обличчі. Образ міфічної Мавки — символ ідеальної, гармонійної людини, яка узгоджує свої потреби із законами природи, пізнає світ через своє «я», живе любов'ю до людини та здатна на самопожертву в ім'я людини, вона має «в серці те, що не вмирає»	У п'єсі Метерлінка дітям відкривається щастя бачити й розуміти Велику Материнську Любов, відчувати Блаженство Батьківського Дому й Великі Радощі. На завершення мандрівки діти почуваються щасливими від того, що допомагають іншим, вони сповнені Любов'ю та Радістю, передчуттям щастя в майбутньому
Мотив світла	Мотив світла в останньому монолозі Мавки: текст свідчить, що монолог Мавки і ремарка сповнені світлої туги. У них звучить акорд на честь доброго, справедливого переможця, яким у «Лісовій пісні» є людина, мудра, добра, творча, гармонійна, що в леті за своїм щастям постійно протистоять злу, радіє та страждає, падає та підводиться, гине та воскресає, але прямує тільки до краси, до щасливої долі	Душа Світла допомагає дітям у пошуках Синього птаха. Завдяки їй вони бачать Країну Спогадів, у Палаці Ночі вона освітлює залу, у світлі казкового саду кружляють сині птахи. Місячне Світло пробивається і в Лісі, де під покривом темряви на дітей чатує смертельна небезпека.

Критерії порівняння	«Лісова пісня»	«Синій птах»
		Душа Світла і на Кладовищі, що перетворюється на чарівний Сад, коли сходить зоря. Огородні Блаженства під променями ніжно-рожевого Світла постають у справжньому потворному вигляді. Яскраво-блакитне Світло вражає своїм виглядом у Царстві Майбутнього. Зрештою — сліпуче яскраве денне світло в хатині дроворуба після пробудження дітей. У Метерлінка Пес виголошує гімн людині, яка все одно не всесильна. На шляху пізнання на неї чекають перешкоди, навіть смертельна небезпека. Синій птах у руках людини — символ пізнання, опанування всього, що є на землі

Висновок. Обидві феєрії глибоко філософські, порушують проблеми взаємодії добра та зла, прекрасного й потворного. В обох творах є мотив боротьби, протистояння. Це означає, що немає легкого шляху до істини, до щастя. Щастя — потреба віддавати себе людям. І потрібно бути мужнім, чесним, сильним, цілеспрямованим. Тільки це допоможе здолати всі перешкоди й досягти мети

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Творча робота

- ▼ Виконайте творчу роботу довільної форми за темою «Якого кольору щастя?».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Однією фразою...»

- ▼ Однією фразою по черзі підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: підготуватися до уроку позакласного читання. **Випереджальне (групове; 3 домашні групи):** прочитати й підготувати стислу

характеристику однієї з п'єс А. П. Чехова («Три сестри», «Вишневий сад», «Чайка»). **Випереджальне (індивідуальне; 1–2 учні):** підготувати віртуальну екскурсію до Таганрога — батьківщини А. П. Чехова.

УРОК № 82

ПЧ. ДРАМАТУРГІЯ АНТОНА ПАВЛОВИЧА ЧЕХОВА: «ЧАЙКА», «ТРИ СЕСТРИ», «ВИШНЕВИЙ САД»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей лірико-психологічної драми; знання життя та драматургічної творчості А. П. Чехова, значення його творчості для розвитку театрального мистецтва; навички сприймання інформації на слух; уміння визначати символіку драматичного твору; культуру мовлення; критичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; комунікативну: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; уміння визначати роль деталі в тексті; *загальнокультурну*: зацікавленість спадщиною європейського театру; прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; найкращі моральні якості особистості).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок (урок позакласного читання).

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: «нова драма», лірико-психологічна драма.

Обладнання: портрет А. П. Чехова, тексти його п'єс («Три сестри», «Чайка», «Вишневий сад»), ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Водночас із драмами М. Метерлінка та Г. Ібсена публіка побачила п'єси А. П. Чехова «Чайка», «Дядя Ваня», «Три сестри», «Вишневий сад», що свідчили про появу нового театру в Росії. Новаторство п'єс Антона Павловича полягало в тому, що

вони побудовані не на гостросюжетній драматичній дії, а на глибокому психологічному аналізуванні характерів. Дія розвивається, тримаючи глядача в напруженні не за допомогою зовнішніх ефектів, а завдяки поступовому проникненню в суть складного, а іноді й суперечливого внутрішнього світу героя (здебільшого — російського інтелігента). Звідси — нова організація художнього матеріалу, нове уявлення про принципи будови сюжету. Із трьома такими п'єсами видатного російського драматурга ми сьогодні познайомимось.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Експрес-опитування

- ▼ Що вам відомо про А. П. Чехова з попередніх класів?
- ▼ Які його твори ви читали? Які сподобалися найбільше? Чому?
- ▼ Стисло схарактеризуйте особливості творчості митця.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

1) Віртуальна екскурсія до Таганрога — батьківщини А. П. Чехова
(Учень (учениця) проводить віртуальну екскурсію до Таганрога — батьківщини А. П. Чехова, стисло розповідає про основні етапи життя письменника.)

2) Аналіз тексту драматургічного твору (робота в групах)

1-ша група. «Три сестри»

— П'єса «Три сестри», написана 1900 р., одразу після постановки на сцені й перших публікацій спричинила безліч суперечливих відгуків і оцінок, що не припиняються дотепер.

«Три сестри» — п'єса про недосяжне щастя, про очікування щастя, яким живуть герої, про безплідні мрії, ілюзії, у яких минає все життя, про майбутнє, що так і не настає, а замість нього триває справжнє, безрадісне й позбавлене надій сьогодення.

Тому це єдина п'єса, яку надзвичайно складно аналізувати, оскільки цей процес передбачає об'єктивність, певну дистанцію між дослідником і об'єктом дослідження. А відсторонитися від «Трьох сестер» складно: п'єса хвилює, навертає на власні потаємні думки, позбавляючи будь-яке її дослідження об'єктивності.

Герої п'єси не вільні перелітні птахи: їх ув'язнено в міцний соціальний «клітці», і особисті долі всіх, хто до неї потрапив, підвладні законам, за якими живе вся країна, що занепадає.

Можливо, не «хто?», а «що?» керує людиною? У цього головного винуватця нещастя і невдач у п'єсі кілька імен — «вульгарність», «підлість», «грішне життя»... Особливо зримим і непривабливим є обличчя цієї «вульгарності» в роздумах Андрія: *«Місто наше існує вже двісті років, у ньому сто тисяч жителів, і жодного, хто був би схожий на інших <... > Тільки їдять, п'ють, сплять, потім вмирають... народяться інші, і теж їдять, п'ють, сплять і, щоб не отупіти від нудьги, урізноманітнюють життя своє бридкою пліткою, горілкою, картами, сутяжництвом...»*.

2-га група. «Чайка»

— Основна сюжетна лінія — почуття Костянтина Треплева й Ніни Зарічної, що здавалися всім справжніми та взаємними. Їх об'єднували любов до мистецтва, театру, соціальний статус і благословення батьків у разі, якщо молоді вирішать пов'язати свої долі. Треплев полюбляв складати літературні твори, що найчастіше не припадали до душі глядачам (прізвище героя — *Треплев*, «*балакун*»: він багато міркує, але мало діє). Лише завдяки захопленню Зарічної його творчістю на домашні вистави збиралися сусіди.

Однак «Чайка» — це не п'єса про «побут» літературного й «театрального» середовища 1880–1890-х рр. Це оповідь про кризу мистецтва, художньої свідомості. А криза породжує драматизм долі, причетних до мистецтва, розриваючи душі та руйнуючи творчу свідомість героїв. Криза свідомості занурена у відчуття кризи життя.

У п'єсі безліч сюжетних ліній, мікроконфліктів, з яких жоден не бере гору; персонажі розпливчасті; усе підпорядковане ритму внутрішнього часу, грі пауз, магії спогадів, атмосфері сутінків, музики. Навіть назва п'єси «*Чайка*» — символ.

Проблематика твору заснована на кількох питаннях, на які в житті доводиться давати відповіді кожній людині: чи варто заради мрії поступитися всім? перше юнацьке кохання слід пронести крізь роки як ідеал чистого почуття чи жити ним усе життя й побиватися над помилками минулого? що краще: синиця в руках чи журавель у небі? пробачити зраду близької людини чи розірвати будь-які стосунки зі зрадником?

Провідний конфлікт п'єси — пошук життєвої мети й сенсу мистецтва в зіткненні з реаліями життя.

3-тя група. «Вишневий сад»

— Тема п'єси «Вишневий сад» — міркування драматурга про долю Росії, про її минуле, сьогодення й майбутнє, причому

вишневий сад, *«прекрасніше за який нічого на світі нема»*, уособлює для А. П. Чехова батьківщину (*«Уся Росія наш сад»*, — говорить Петя Трофімов). Ідуть у минуле колишні хазяї країни — помісні дворяни, духовно безпомічні й практично безпорадні в економічних і суспільних умовах початку XX ст. На зміну їм приходить енергійна ділова людина — купець і підприємець, який заради наживи спотворює землю й руйнує її красу. Проте Чехов вірить, що згодом у Росії з'являться інші люди, які не рубатимуть, а саджатимуть сади.

Антон Чехов

Темою п'єси «Вишневий сад» стала ситуація продажу з аукціону обійстя збіднілих дворян. Такі історії не були рідкістю. Аналогічна трагедія сталася в житті письменника: будинок його родини разом із крамницею батька продали за борги ще у 1880-ті рр., і це залишило слід у пам'яті Чехова: Антон Павлович намагався зрозуміти психологічний стан людей, що втратили свій дім, родинне гніздо.

Відкритого конфлікту у п'єсі немає, і це ще одна особливість драматургії А. П. Чехова. А на поверхні лежить продаж маєтку з величезним вишневим садом. І на тлі цієї події можна розгледіти протистояння попередньої доби та нових явищ у суспільстві. Розорені дворяни щосили тримаються за свою власність, не в змозі зробити реальні кроки до її порятунку, а пропозиція отримувати комерційні прибутки завдяки передаванню землі в оренду дачникам для Раневської та Гаєва є неприйнятною. Аналізуючи «Вишневий сад» А. П. Чехова, можна говорити про тимчасовий конфлікт, у якому минуле стикається з теперішнім, а теперішнє з майбутнім. Конфлікт поколінь аж ніяк не новий для російської літератури, але ніколи раніше його не намагалися розкрити на рівні підсвідомого передчуття зміни історичного часу. Автор хотів змусити глядача чи читача замислитися про своє місце й роль у цьому житті.

2. Узагальнення вчителя

— Уплив драми А. П. Чехова на світовий театр переоцінити неможливо. Письменник відмовляється від традиційних драматургічних канонів із протистоянням персонажів у зовнішньому конфлікті з гостротою емоцій і ситуацій, створюючи передусім

інтелектуальну драму, драму-дискусію, драму ідей, п'єсу з глибинними внутрішніми колізіями.

А. П. Чехов суттєво змінив колізійну структуру драми, спосіб вираження драматичного конфлікту, що в нього проявляється на тлі буденного плину життя за допомогою підтексту (російського письменника, як і М. Метерлінка, цікавили передусім таємниці духу людського та трагізм повсякденного життя.)

Драма Чехова — це новаторська п'єса, драма буденності в інтелектуальній інтерпретації. Герої драм митця часто перебувають на роздоріжжі й у пошуках, на переламі життя, несучи *«мотив свого часу, мотив смислу існування, правди та краси життя»*, що по-різному, часто абсурдно втілено у персонажах. Характери-типи Чехова є не тільки суспільним продуктом свого часу. На зламі століть, коли гостро постає потреба реформувати суспільне життя, здолати духовно-моральну кризу, ці герої є носіями вічних проблем гріховного людства. Саме тому сьогодні, на початку III тисячоліття, у героях А. П. Чехова ми бачимо наших сучасників.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЬ

1. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан «А. П. Чехов».

3. Інтерактивний прийом «Гронування» (*запис до зошитів*)

- ▼ За принципом гронування складіть схему «Особливості лірико-психологічної драми А. П. Чехова».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «У драмах Чехова мене вразило...».

2. Інтерактивний прийом «Запитання авторові»

- ▼ Про що б ви запитали А. П. Чехова, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготуватися до контрольної роботи за темою «Драматургія кінця XIX — початку XX ст.».

УРОК № 83

**КОНТРОЛЬНА РОБОТА ЗА ТЕМОЮ
«ДРАМАТУРГІЯ КІНЦЯ XIX — ПОЧАТКУ XX ст.»**

Мета — формувати компетентності: *предметні* (систематизовані й узагальнені знання про особливості драматургії порубіжжя XIX–XX ст.; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; культуру писемного мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (*інформаційну*: уміння систематизувати здобуті знання та критично їх осмислювати; *загальнокультурну*: творчі здібності; прагнення досягти високого результату).

Тип уроку: урок контролю й корекції знань, умінь і навичок.

Обладнання: картки із завданнями (2 варіанти).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. ОГолошення теми й мети уроку.
мотивація навчальної діяльності****III. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ****1. Ознайомлення із завданнями
та критеріями їхнього оцінювання****2. Виконання контрольної роботи
(усього 12 балів за кожним із варіантів)*****I варіант***

Початковий рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Символом чого у драмі М. Метерлінка є Синій птах? (*Символом щастя.*)
2. Як М. Метерлінк називав свій театр? (*Театр мовчання.*)
3. Хто за професією батько Тільтіля й Мітіля? (*Дроворуб.*)

Середній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

4. У якій країні діти дізнаються про моральний обов'язок перед тими, хто пішов із життя? (*У Країні Спогадів.*)
5. Що вразило Тільтіля у Палаці Ночі, коли він зазирнув за двері таємниці? (*Створіння без очей.*)
6. Як можна назвати зміни, що відбулися з Тільтілем та Мітілем після повернення з подорожі? (*Прозріння.*)

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

7. Дайте визначення драми-феєрії. (Драма-феєрія — один із жанрових різновидів драми. Для цього виду характерний фантастично-казковий сюжет, де поряд із людьми діють створені уявою письменника фантастично-міфічні істоти. Сценічна дія феєрії відзначається використанням сценічних ефектів та трюків.)
8. Зазначте тему драми М. Метерлінка «Синій птах». (Пошуки щастя героями твору, сенс буття людини.)
9. За допомогою якого прийому М. Метерлінк у драмі «Синій птах» розкриває характери, почуття тварин, предметів, рослин? (За допомогою олюднення.)

Високий рівень (максимально — 3 бали)

10. Завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю на одне із запитань (за вибором учнів).
 - а) Які людські цінності вчить поважати твір М. Метерлінка «Синій птах»?
 - б) Схарактеризуйте Блаженства. Які Блаженства відкривають дітям очі на розуміння сенсу буття, розуміння світу?
 - в) Розкрийте особливості драматургії А. П. Чехова.

II варіант

Початковий рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Зазначте жанр казки М. Метерлінка «Синій птах». (Драма.)
2. Назвіть причину хвороби доньки феї Бериліони. (Вона хоче бути щасливою.)
3. Як потрапляють на Землю діти з Царства Майбутнього? (На зірках, що падають.)

Середній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

4. Хто з героїв драми «Синій птах» проголосив гімн людині? (Пес.)
5. На думку Кота, це «єдині володарі світу» до появи людини. (Вода й Вогонь.)
6. За допомогою чого Тільтіль зміг побачити Душі речей, що його оточують? (Чарівного зеленого капелюшка з чудовим діамантом, який подарувала фея.)

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

7. Завершіть речення: «Твір М. Метерлінка “Синій птах” — ... (драма-феєрія)».

8. Зазначте ідею драми М. Метерлінка «Синій птах». (*Життя саме по собі вже є щастям; сонце й життя сильніші за смерть; завжди щасливий той, хто дарує щастя іншим.*)
9. Що у п'єсі М. Метерлінка символізує образ Душі Світла? (*Моральну мітку людства.*)

Високий рівень (максимально — 3 бали)

10. Завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю на одне із запитань (*за вибором учнів*).
- а) Якою є позиція М. Метерлінка щодо здатності людини пізнавати світ?
 - б) Сформулюйте тезами основні положення філософії людини у творі М. Метерлінка.
 - в) Схарактеризуйте особливості «нової драми». Чим «нова драма» відрізняється від класичного театру?

IV. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення:
 - «Мені сьогодні вдалося...»;
 - «Найскладнішим для мене було...».

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Випереджальне: *для всіх* — прочитати роман «Повітряні змії» Ромена Ґарі; *індивідуальне* (2–3 учні) — підготувати повідомлення про життя та творчість Ромена Ґарі, загальний огляд твору «Повітряні змії».

СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА В ЮНАЦЬКОМУ ЧИТАННІ

Франція

УРОК № 84

РОМЕН ҐАРІ — ФРАНЦУЗЬКИЙ ПИСЬМЕННИК ЄВРЕЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ, ДВІЧІ ЛАУРЕАТ ГОНКУРІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ. ЗОБРАЖЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ У ТВОРЧОСТІ МИТЦЯ. «ПОВІТРЯНІ ЗМІЇ» (ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД)

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання життя та концепції творчості Ромена Ґарі; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати культурно-мистецькі явища; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *здоров'язбережну*: розуміння цінності життя; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія.

Обладнання: портрет Ромена Ґарі, видання його творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Аналіз контрольної роботи

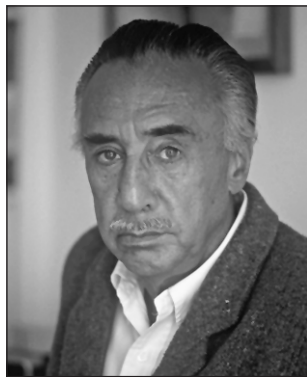
III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Змальовуючи у драмі «Синій птах» проблему пошуку щастя, Моріс Метерлінк наголошував на взаємозв'язку трьох часових реалій — минулого, теперішнього й майбутнього. Пропоную полишити літературу попередніх століть і зануритися в ближчу до ХХІ ст. літературу, знайомство з якою ми розпочнемо з дуже доброї книжки.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Познайомся з постаттю французького письменника єврейського походження, літературного містифікатора, кінорежисера, дипломата, одного з найяскравіших та найзагадковіших письменників ХХ ст., єдиного двічі лауреата Гонкурівської премії (вищої літературної нагороди Франції), військового льотчика й учасника Опору, більше відомого під псевдонімами Ромен Гарі, Еміль Ажар, Шатан Бога, Фоско Сінібальді (справжнє ім'я Роман Лейбович Кацев).

Ромен Гарі

Він був напрочуд талановитим. Спочатку його рідною мовою була російська, потім — польська, більшість книг він написав французькою, 6 романів — англійською, а згодом самостійно переклав їх французькою... За власними книгами знімав фільми, які забороняли до показу у Франції. Працював співробітником французьких амбасад у Софії, Берні, Лондоні, генеральним консулом у Лос-Анджелесі... Брав участь у русі Опору й товаришував із генералом Шарлем де Голлем... Створив одну з найграндіозніших містифікацій ХХ ст. — і сам перетворився на міф. Життя Ромена Гарі — це найпрекрасніша з його книг. Від моменту народження його оточували легенди.

2. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає з повідомленням про життя та творчість Ромена Гарі. За потреби вчитель доповнює повідомлення учня (учениці).)

3. Розповідь учителя

— 23 листопада 1943 р. штурман Роман Кацев на бомбардувальнику «Бостон» вирушив знищувати нацистські заводи. Літак потрапив під зенітний обстріл фашистів: штурмана поранено у живіт. Водночас у навушниках лунає голос пілота: «Мене поранено, я осліп». Кабіна пілота відокремлена сталеву перегородкою, проникнути туди неможливо... Екіпаж вирішує виконати завдання, і поранений Кацев керує діями осліплого пілота. Вистрибнути з парашутами неможливо: кабінку пілота заклинило, приректи двох поранених на смерть неможливо. Із третьої спроби літак сів-таки в Англії. Це був перший випадок в історії французьких ВПС, коли сліпий пілот посадив літак за вказівками штурмана.

Трагедією для майбутнього письменника стала смерть матері. Усю війну він отримував від неї листи і лише після перемоги дізнався, що її давно немає, а листи вона написала заздалегідь, передчуваючи близьку смерть: їх відправляла сусідка, *«щоб хлопчик спокійно воював та ні про що не думав»*. Історію взаємин із матір'ю Гарі згодом описав в одній із кращих своїх книг — «Обіцянка на світанку», що стала гімном синівської любові: *«Знаєш, матерям ніколи не віддають належне. Моя, принаймні, здобула право на книгу...»*.

4. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом роману «Повітряні змії» Ромена Гарі.)

— Друга світова війна, окупація, французький Опір, а на тлі цього — прекрасне кохання. Людо́, хлопчик із Нормандії, закоханий у свою однолітку Лілу з 10 років. Він — сирота, вона — польська аристократка. Час минає, починається війна, Людо доведеться виборювати не тільки кохання, а й свободу Франції від нацистів, долаючи перешкоди та страшні випробування, навіть війну. Попри те, що книга безпосередньо стосується війни, у ній немає кривавих сцен і страшних описів, проте є люди, що живуть сподіваннями на краще й не втрачають людяності, і є Людо, який не відмовляється від своєї мрії та доводить читачеві: усе можливе, головне — вірити. А ще є повітряні змії, які легко здіймаються в небо як прекрасний символ свободи.

Тема війни була актуальною для письменника. 1980 року в романі «Повітряні змії» він повернувся спогадами до часів війни й антифашистського підпілля. Напередодні Другої світової війни Гарі готувався стати військовим пілотом. Під час війни вступив до армії під командуванням генерала де Голля, де зажив слави як відчайдушний сміливець, здійснив багато бойових вильотів, був поранений, хворів на тиф, нагороджений орденом Почесного легіону; тож йому було що написати про війну.

Проте «Повітряні змії» — це поетична розповідь про дивовижне кохання, якою письменник стверджує: найбільша небезпека в період випробувань — це втратити себе. Поки закохані всупереч усьому зберігають вірність одне одному, вони є ідеальною парою, уособленням єдності й міцності європейського дому.

Лейтмотивом роману стають повітряні змії, яких запускає в небо сільський листоноша. Повітряні змії означають самоцінність краси, але водночас за їхньою допомогою підпілля обмінюється важливою інформацією. Утім усе, що стосується опору сільських мешканців окупантам, у творі більше нагадує дитячу гру в козаки-розбійники, аніж боротьбу партизан із нацистами. У цьому та в інших своїх творах Гарі не обмежує Голокост расовим конфліктом німці—євреї.

«Повітряні змії» — останній роман Ромена Ґарі. Невдовзі після написання цього твору Ромен Ґарі вкоротив собі віку.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЬ

1. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Усне словесне малювання

- ▼ Яким ви уявляєте Ромена Ґарі?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

- ▼ Завершіть речення: «Сьогодні мене вразило...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: дочитати роман «Повітряні змії» Ромена Ґарі, уміти характеризувати образи роману. **Для охочих:** дібрати ілюстрації або самостійно проілюструвати епізоди твору, що сподобалися.

УРОК № 85

ІДЕЇ МИРУ, ЛЮДЯНОСТІ, ПОРЯТUNKУ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У РОМАНІ РОМЕНА ҐАРІ «ПОВІТРЯНІ ЗМІЇ»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання життя та концепції творчості Ромена Ґарі; навички сприймання інформації на слух; уміння виокремлювати головне, визначати роль деталі в тексті; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *здоров'язбережну*: розуміння цінності життя; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Обладнання: портрет Ромена Ґарі, видання його творів, ілюстрації до них.

Для надії потрібні двоє.
Ромен Ґарі «Повітряні змії»

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Інтерактивний прийом «Ґрунування»

- ▼ Складіть ґроно до постаті Ромена Ґарі.

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Аналіз тексту літературного твору

- ▼ Складіть сюжетну лінію роману «Повітряні змії» Ромена Ґарі.

Очікувана відповідь

1930 рік, Людо 10 років → після смерті батьків він живе в Нормандії зі своїм дядьком, Амбруазом Флері; через захоплення виготовленням повітряних зміїв у формі знаменитих людей Франції та світу дядька вважають ненормальним → Людо випадково зустрічає прекрасну польську аристократку на ім'я Ліла, намагається сподобатися їй → ревнує Лілу до Ганса, її німецького кузена та друга → завдяки здібностям у лічбі й феноменальній пам'яті Людо стає секретарем батька Ліли, Броніцького, а також його помічником в аферах на біржі → напередодні війни Людо впродовж кількох місяців живе в Польщі, у замку Броніцьких → Людо змушений повернутися до Франції → Людо стає активним учасником Опору → знаходить Лілу, яка повернулася з Польщі з родиною завдяки допомозі німецького офіцера фон Тіля → у Парижі Людо знайомиться з Жулі Еспінозою, колишньою мадам із борделя, нині — одним із головних інформаторів Опору → друг його дядька, Марселен Дюпра, «чинить опір» по-своєму: він не зачиняє свій ресторан «Чарівний куточок» попри ризик, складнощі й навіть те, що його послугами користуються здебільшого німецькі офіцери → Амбруаза намагаються заарештувати за запускання зміїв з іудейською шестикутною зіркою на знак протесту проти подій на велодромі д'Івер («Вель д'Ів») → Амбруаз тікає до Шамбон-сюр-Ліньона, де приєднується до пастора Андре Трокме і його дружини Магди для порятунку єврейських дітей → на кордоні Ліона та Швейцарії

дядька затримують німці → на щастя, Амбруаз повертається з Аушвіца й відновлює виробництво зміїв як символу надії та відродження → Лілу обстригли за колабораціонізм, що не завадило їм з Людо одружитися.

2. Аналіз образів героїв літературного твору (робота в групах)

- ▼ У 5 групах схарактеризуйте образи героїв роману «Повітряні змії» Ромена Гарі: 1-ша група — Амбруаза Флері, 2-га — Жулі Еспінози, 3-тя — Марселена Дюпра, 4-та — Людо, 5-та — Лілу.

Очікувані відповіді

1-ша група. **Амбруаз Флері** — відставний листоноша, на-тхнений творець повітряних зміїв, схожих на веселих жаб, усміх-нених рибок, кораблі з вітрилами. Напередодні Другої світової вій-ни й після поразки Франції він почав виготовляти «політичних» повітряних зміїв, зображуючи тих, хто «у Франції коли-небудь по-казував зуби ворогові, від Карла Великого до маршалів Імперії», видатних французів доби Просвітництва, алегорію Свободи. Амб-руаза кидають до в'язниці, від якої його рятує репутація божевіль-ного. Але тимчасове звільнення не допомагає йому уникнути ані Бухенвальда, ані Аушвіца, тому що він відмовляється виконати наказ Ільзи Кох сконструювати повітряного змія з людської шкі-ри. Його вважали загиблим — доти, поки за 20 місяців після ареш-ту Людо побачив у небі змія, що зображував генерала де Голля.

2-га група. Єврейка **Жулі Еспіноза** напередодні війни господин-я мебльованих кімнат, відома паризька звідниця. Це один з об-разів, що роблять останній роман Гарі гімном людської мужності. Ще 1938 р., після Мюнхенської угоди, вона зрозуміла, що станеть-ся з Європою, і почала готуватися до найгіршого. Жулі брала уро-ки манер і вивчала історію, зробила пластичну операцію носа. Уже в лютому 1940 р., коли майже ніхто не вірив у поразку Франції (хоча до окупації залишалось кілька місяців), коли не йшлося про рух Опору, Жулі почала формувати підпільну групу, добираючи на-дійних людей, чудово розуміючи, якому ризику піддає себе. Свою дочку вона завбачливо забезпечила арійськими документами й від-правила на навчання до німецького Гейдельберга, щоб та здобула «диплом, який буде дуже корисний, коли німці будуть тут», сама ж обмірковувала до дрібниць своє перетворення зі старої звідниці на графину Естергазі. Її залізна рішучість принесла результати: Лон-дон і «Вільна Франція» дістали надійне джерело найрізноманітні-шої інформації — від настроїв у німецьких верхах і списків інфор-маторів гестапо до дислокації німецьких військ у Нормандії, а євреї, з якими її зводила доля, — арійські документи. Вона не боялася, що

її схоплять фашисти або що її зв'язки з окупантами кваліфікуватимуть як ганебні — просто прагнула дожити до перемоги.

3-тя група. **Марселен Дюпра** — господар ресторану «Чарівний куточок», майстерний кулінар, творець небачених страв; певною мірою одержимий, як і його приятель Флері. Першим рішенням Дюпра було бойкотувати ворога, але після наказу мало не самого фюрера зберегти «кулінарний геній» Франції, Дюпра, провівши безсонну ніч, вигадав такий вихід: його ресторан має залишатися тим, чим він був завжди, — однією зі справжніх цінностей Франції; і він щодня доводитиме ворогові, що його, Марселена Дюпра, не можна перемогти. Звісно, щоб оцінити справжню позицію Дюпра, слід його зрозуміти, а не обзивати підлабузником чи колабораціоністом. Але Дюпра плював на ці прізвиська й не без міцних виразів роз'яснював, що ті, хто відповідають за видатну французьку кухню, захищатимуть її до кінця, а зрештою війну виграє не Німеччина, не Америка й не Англія — війну виграє Дюпра та його «Чарівний куточок»! У цьому виклику — і відчай, і щирість, і відданість своєму покликанню, але французька кулінарія стала для Дюпра «останнім окопом», і він продовжував подавати німцям суфле з печінки з брусницею, салат із ракових шийок та телячу печеню.

4-та група. **Людо** — провінційний хлопець, сирота, якого виховує дядько — сільський листоноша. Уперше ме зустрічаємо хлопця у віці 10 років. Зустрівши Лілу в лісі, він хоче бачити її частіше, але вдруге вони зустрічаються тільки за 4 роки, хоча хлопець чекав, щодня приходячи на те саме місце. Геній в усній лічбі, Людо стає рахівником у батька Ліли. Із початком війни Людо йде в підпілля, розпочинає боротьбу і за своє кохання, і за визволення Франції від нацистів. Людо — божевільний романтик, витончений, вразливий, зворушливий, «спадкоємець» великої кількості повітряних зміїв, принциповий (як усі бідні люди), благородний. Поворотним у свідомості Людо став факт прилюдного покарання Ліли: адже розправу над молодого жінкою вчинили не фашисти чи монстри, а «свої» — люди, яких він знав із дитинства, *«і це було найстрашніше»*. Вірність у коханні допомогла Людо знайти своє щастя й одружитися з Лілою.

5-та група. **Лілі**, доньці заможного польського аристократа, на момент першої зустрічі з Людо було 11,5 років. Із початком війни її кидало з місця на місце. Її доля могла б скластися трагічно, якби вона знову не зустріла Людо. Ліла пройшла крізь біди й випробування: її принижували; вона дізналася, що таке жити в злиднях, служити офіціанткою, опинитися на панелі; зрештою, стати коханкою важливого німецького генерала — щоб якось вижити.

Тепер усе начебто минулося. Але ні — найжахливіше та найганебніше чекало на неї, коли на міській площі звільненого Клері Лілі прилюдно, під улюлюкання натовпу, поголили голову за зв'язок з окупантом. Життя зрештою повернулося до дівчини обличчям, і Ліла знайшла своє щастя поруч із Людо.

3. Сприйняття творів інших видів мистецтв

- ▼ Перегляньте ілюстрації до роману «Повітряні змії» Ромена Гарі, виконані вашими однокласниками та професійними художниками. Які влучніше передають зміст твору? Чому?

4. Робота з епіграфом

- ▼ Як ви зрозуміли епіграф до уроку?

5. Аналіз тексту літературного твору (запис до зошитів)

- ▼ Визначте провідні проблеми роману «Повітряні змії» Ромена Гарі.

Очікувана відповідь

Провідні проблеми роману «Повітряні змії» Ромена Гарі

- Проблема вірного та справжнього кохання.
- Проблема людяності, миру, порятунку духовних цінностей.
- Проблема пам'яті (Голокост).

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Узагальнення вчителя

— Вочевидь, гостра соціальність характерна для всієї прози Ромена Гарі, що відзначається благородством, духовністю, добротою. Його романи населяють чудові люди — смішні й довірливі, живі й розумні, які кохають, страждають та прагнуть змінити світ: *«Я вірую в особисту свободу, у терпимість і в права людини... у прогрес... — писав митець. — Можливо, я обманюся... тоді я готовий загинути разом із людьми та слонами, але не раніше, ніж спробую захистити їх усіма силами від розгулу тоталітаризму, націоналістів, расистів, містиків і маніяків»*.

2. Творча робота

- ▼ Напишіть есе «Думки, нав'язані романом “Повітряні змії” Ромена Гарі».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Однією фразою...»

- ▼ Однією фразою по черзі підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЕ ЗАВДАННЯ

Для всіх: завершити есе, опрацювати матеріал підручника за темою уроку. **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати повідомлення про життя та творчість П. Коельйо, загальний огляд його роману «Алхімік».

Бразилія

УРОК № 86

ПАОЛО КОЕЛЬЙО — ВІДОМИЙ СУЧАСНИЙ БРАЗИЛЬСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК. ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ П. КОЕЛЬЙО ДЛЯ СУЧАСНОСТІ. ПОШУКИ СЕНСУ БУТТЯ В РОМАНІ «АЛХІМІК»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання життя та концепції творчості П. Коельйо; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати культурно-мистецькі явища; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; комунікативну: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; інформаційну: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; загальнокультурну: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: постмодернізм, роман-притча, синтез жанрів.

Обладнання: портрет П. Коельйо, видання його творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

1. Перевірка домашнього завдання

(Охочі зачитують есе «Думки, навіяні романом “Повітряні змії” Ромена Ґарі».)

2. Евристична бесіда

- ▼ Що таке постмодернізм?

- ▼ Дайте визначення поняття *притча*.
- ▼ Як ви розумієте значення слова *алхімія*?

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Знайомство із сучасною іноземною літературою ми продовжимо, згадавши ще одного митця. Він добре відомий і популярний у понад 160 країнах світу; його твори перекладено 56 мовами світу; загальний наклад його найвідомішої книги становить більш ніж 65 млн примірників; за інформацією агенції *Reuters*, він є одним із трьох найпопулярніших письменників світу. Усе це — про бразильського письменника Паоло (Пауло) Коельйо та його знаменитий роман «Алхімік», який вважають сучасною версією «Маленького принца». «Глибока і проста книжка», — так написав про цей твір відомий сербський поет і письменник Милорад Павич. Із романом «Алхімік» та постаттю його автора ми познайомимися сьогодні.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Проблематика творів Паоло Коельйо має філософське спрямування. Він порушує питання призначення людини, сенсу буття, сумнівів на початку нового шляху. Кожній книзі митця властиві автобіографічні ознаки. Письменник багато пережив і побачив у своєму житті: театр, радіо, рок-група, журналістика, божевільня, в'язниця — це далеко не повний перелік того, чим займався Коельйо, шукаючи себе, власний шлях, свою долю, та що спіткало його на цьому шляху.

2. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає з повідомленням про життя та творчість П. Коельйо. За потреби вчитель доповнює повідомлення учня (учениці).)

3. Розповідь учителя

— Книги Паоло Коельйо: «Паломництво» («Щоденник мага», 1987), «Алхімік» (1988), «Бріда» (1990), «Валькірії» (1992), «Мактуб» (1994), «На березі Ріо-П'єдра сіла я й заплакала...» (1994), «П'ята гора» (1996), «Книга Воїна Світла» (1997), «Любовні листи пророка» (1997), «Вероніка вирішує померти» (1998), «Диявол і сеньйорита Прим» (2000), «Батьки, сини й діди» (2001), «Одинадцять хвилин» (2003), «Заір» (2005), «Відьма з Портобелло» (2007), «Переможець залишається самотнім» (2008), «Пророк» (2010),

«Алеф» (2011), «Рукопис, знайдений в Аккрі» (2012), «Адюльтер» (2014), «Шпигунка» (2016.)

Паоло Коельйо здобув безліч призів та нагород у різних країнах, зокрема у Франції (*La Legion d'Honneur*) та Італії (*Super Grinzane Savour Book Award*). Написане ним «Паломництво» стало основою комп'ютерних ігор. Його новелу «Заїр», опубліковану 2005 р., заборонили в Ірані з конфіскацією 1000 копій, але згодом дозволили видати друком.

Твори Коельйо очолювали списки бестселерів не тільки в Бразилії, а й у Великій Британії, США, Франції, Німеччині, Канаді, Італії, Ізраїлі, Фінляндії та Греції. «Алхімік» донині є книгою-рекордсменом за кількістю продажів в історії Бразилії, фігурує у Книзі рекордів Гіннеса.

4. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом роману «Алхімік» П. Коельйо.)

— Роман «Алхімік» Коельйо написав 1988 р. після паломництва до Сантьяго де Компостела. Випадкова зустріч в Амстердамі привела письменника до католицького ордену RAM, створеного ще 1492 р. Тут Коельйо навчився розуміти мову знаків і передбачень, що траплялися на людському шляху. Відповідно до ритуалу шляху орден спрямував його у паломницьку подорож. Здолавши 80 км легендарного стежка прочан, Коельйо описав цю подорож у першій книзі — «Паломництво» (1987). Потім з'явився «Алхімік»: «Уся моя книжка заснована на стародавній перській легенді, яку написав у Римі». Свого часу цю легенду використав аргентинський письменник Хорхе Луїс Борхес як сюжет для одного зі своїх оповідань («Історія двох мрійників», 1935). Інші версії цієї легенди можна прочитати в перекладі «Тисячі й однієї ночі» британського сходознавця Едварда Вільяма Лейна та у творі перського поета Румі «У Багдаді мріють про Каїр, у Каїрі мріють про Багдад». Цю притчу можна знайти також у єврейській хасидській історії.

Описуючи шлях головного героя та його духовне збагачення на цьому шляху, Коельйо застосував символічну мову, яка допомогла змалювати людину, її життя та мрії. «Провідна думка моєї книги “Алхімік” — у фразі, яку, звернувшись до пастуха Сантьяго, вимовив цар Мельхіседек: “Коли ти чого-небудь забажаєш дуже сильно, увесь Всесвіт допомагає тобі досягнути цього”».

В основі твору, написаного португальською мовою та перекладеного 56 мовами світу, — алегорія, а сюжетом є подорож вівчаря

Сантьяго з Андалусії до Єгипту, у яку він вирушив через сни, що передрікали: саме там він знайде свій скарб.

«Алхімік» є втіленням *синтезу різних жанрів*. Скільки б ми не знаходили в ньому елементів оповідання, пригодницького роману, мемуарів, апокрифів, алхімічних і філософських трактатів, біблійних текстів, нарису, притчі, міфу тощо, — усе одно залишається невизначеність, стирання меж між різними жанрами. Літературознавці вважають цей твір Коельйо *романом-притчею*.

Назва роману «Алхімік» досить проста й водночас незвичайна. Алхімія — середньовічне містичне вчення, спрямоване на пошук чудодійної речовини — філософського каменя, за допомогою якого можна перетворювати прості метали на золото та срібло й лікувати різні хвороби. Відомий італійський письменник Умберто Еко зауважував: *«Назва — це завжди компас, який вказує читачеві шлях до інтерпретування тексту»*.

«Алхімік» — назва символічна. Алхімія, на думку Коельйо, не обмежувалася пошуком філософського каменя або, як його іноді називали, «червоного лева», створенням еліксиру безсмертя. Один із героїв твору (Англієць) не досягнув таємниць алхімії, тому що не розумів головного: справжній Алхімік — це той, хто збагнув Душу Світу та знайшов там призначені для себе скарби, тобто усвідомив свій шлях у житті.

5. Теорія літератури (запис до зошитів)

Постмодернізм — цілісний, багатозначний, динамічний, залежний від соціальних і національних особливостей комплекс мистецьких, філософських, науково-теоретичних уявлень. (Роман П. Коельйо «Алхімік» відповідає згаданим ознакам.)

Особливості художнього стилю автора в романі П. Коельйо «Алхімік»

- Притчовий характер.
- Автобіографізм.
- Синтез жанрів, простору, поєднання істин багатьох націй та релігій.
- Лаконічність.
- Філософічність.
- Запозиченість сюжету й персонажів.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Інтерактивний прийом «Гронування» (запис до зошитів)

- ▼ За принципом гронування складіть схему до постаті П. Коельйо.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Про що ви б хотіли дізнатися наприкінці цього уроку?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Прочитати роман «Алхімік» П. Коельйо, уміти характеризувати образи героїв твору (Сантьяго, Фатіми, Мельхіседек, Алхіміка).

УРОК № 87

СИСТЕМА ОБРАЗІВ РОМАНУ П. КОЕЛЬЙО «АЛХІМІК» (САНТЯГО, ФАТІМА, МЕЛЬХІСЕДЕК, АЛХІМІК). ПОНЯТТЯ СВОЯ ДОЛЯ, ПРИЗНАЧЕННЯ, МРІЯ ДУШІ, СЕНС ІСНУВАННЯ. МОТИВИ Й ОБРАЗИ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ У ТВОРІ. ОЗНАКИ РОМАНУ-ПРИТЧІ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання життя та концепції творчості П. Коельйо; розуміння значення його роману «Алхімік» для перебігу сучасного літературного процесу; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати культурно-мистецькі явища; уміння аналізувати образи героїв літературного твору; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіти; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: постмодернізм, роман-притча.

Обладнання: портрет П. Коельйо, видання його творів, ілюстрації до них, фрагменти відеофільму про роман «Алхімік» (за вибором учителя), медіазасоби.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Експрес-опитування

- ▼ Що ви знаєте про дитячі роки Паоло Коельйо?
- ▼ Чому його бажання стати письменником не підтримала родина?
- ▼ Яким був шлях митця до своєї мети?
- ▼ Що вам відомо про історію написання роману «Алхімік»?
- ▼ Назвіть ключові образи роману.
- ▼ Якими є жанрові ознаки твору «Алхімік»?

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сприйняття творів інших видів мистецтв

- ▼ Перегляньте фрагменти відеофільму про «Алхіміка» П. Коельйо. Чи відповідає екранний образ вашому уявленню про письменника?

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Антуан де Сент-Екзюпері у знаменитій казці «Маленький принц» сказав: *«Найголовніше — те, чого очима не побачиш»*. Що це — «те»? Що є найголовнішим, чого ми не бачимо? Душа? Отже, справжня краса людини непомітна, проте помітні її прояви: у милосерді, чуйності, здатності любити, у всіх учинках людини, у гармонії із самою собою й навколишнім світом. Вона руйнує стіну непорозуміння, зла, ненависті, зігріває всіх, хто перебуває поруч із людиною, що світиться нею.

«Алхімік» — це біографія письменника, завуальована філософськими роздумами, а Сантьяго — це сам Паоло Коельйо. Сюжет твору тісно переплетений з багатьма епізодами життя митця: наприклад, батьківські вимоги щодо майбутнього, подорож до Єгипту. Автор стверджує, що *«цю книгу написано, аби усвідомити свій сокровенний шлях»*.

Змальовуючи свою філософію, автор не описує своїх переживань та емоцій, щоб залишити ореол загадковості. Твір насичений філософськими роздумами, але водночас його сюжет простий для

прочитання. Усі важливі думки в романі взято в лапки, тобто виокремлено для читача: у такий спосіб автор звертає нашу увагу на головне.

2. Аналіз тексту літературного твору

- ▼ Стисло перекажіть сюжетну лінію роману «Алхімік» П. Коельйо.

3. Аналіз образів героїв літературного твору (робота в групах)

- ▼ У 4 групах схарактеризуйте образи героїв роману П. Коельйо «Алхімік»: 1-ша група — Сантьяго, 2-га — Фатіму, 3-тя — Мельхіседек, 4-та — Алхіміка.

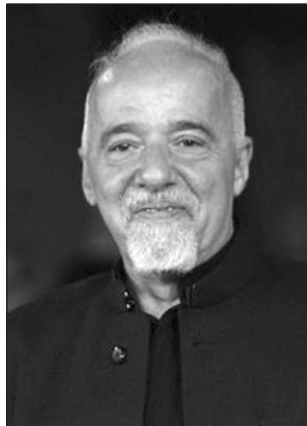
Очікувані відповіді

1-ша група. **Сантьяго** — вівчар. Отару він придбав завдяки гаманцю з трьома старовинними золотими, який батько знайшов у полі. Сантьяго — іще юнак, майже дитина. До 16 років він навчався у семінарії: «*Не розумію, як вдалося мені знайти Бога в семінарії. Це була спроба пізнання Бога та пильного дослідження людських гріхів*». Сантьяго мав одну мрію — мандрувати. Мандри та пригоди Сантьяго асоціюються із «Одіссеєю» Гомера. Як Одісей, вівчар долає своє магічне коло, упорядковує схему власного життя, знаходить скарби саме там, звідки розпочалася його подорож — у занедбаній напівзруйнованій церкві. Сантьяго завдячує Всевишньому за Віру в Свою Стезу, за зустріч з Мельхіседеком, із продавцем порцеляни, з Англійцем, з Алхіміком і, головне, — з жінкою пустелі, яка змусила його повірити, що кохання ніколи не відокремить людину від її шляху.

2-га група. **Фатіма** — незаміжня дівчина, уперше побачивши яку, Сантьяго зрозумів, що це його доля. Вона вказала, де живе Алхімік. Наступного дня Сантьяго чекав на неї біля колодязя і, коли вона прийшла, одразу запропонував Фатімі одружитися. Вони зустрічалися біля колодязя впродовж місяця, він їй про все розповів. Вирушаючи з Алхіміком на пошуки пірамід, уночі хлопець прийшов до Фатіми, і та пообіцяла чекати його. Образ дівчини для Сантьяго був дороговказом у житті, оскільки думки про неї надавали йому впевненості та сил на шляху до мети: він знав, що є людина, яка чекає на нього. Знайшовши зрештою скарб, він був щасливий і готовий повернутися до Фатіми.

3-тя група. **Мельхіседек** — це архетип (за К. Г. Юнг'ом) Духа в образі старого мудреця. Він з'являється у книзі немов маг (Мельхіседек уже прочитав саме ту книгу, що її Сантьяго виміняв у місцевого священика й щойно розпочав читати; він цар і правитель

дивного Салима; він звідусіль; він читає думки та історію життя вівчаря, мов книгу; старий промовляє до Сантьяго притчами й повчальними історіями; він з'явився у слухний час, щоб допомогти хлопцеві йти за своєю Долею й ані на крок не відступати від мети). Мельхіседек зізнається, що з'являється лише тоді, коли обранець Долі вже готовий впасти у розпач: *«Причому можу з'явитися і в іншому вигляді. Іноді у вигляді правильного рішення, іноді у вигляді вдалої думки. Іноді, у переламний момент, підказую вихід зі скрутного становища...»*. Архетип Духа постає тільки тоді, коли сама людина (Сантьяго) неспроможна впоратися власними зусиллями: *«Архетип компенсує такий стан духовного ганджу, заповнюючи цю прогалину змістом»*.

Паоло Коельйо

За міфологічним словником, *Мельхіседек* (у перекладі з давньоєвр. — *цар справедливості*) — у легендах іудаїзму й раннього християнства сучасник Авраама, цар Салима (майбутнього Єрусалима), священнослужитель. Біблійна традиція ототожнює його з Яхве (утаємничене ім'я Бога). Ім'я Мельхіседека кілька разів згадано в Біблії, талмудичних трактатах, священних кумранських текстах. Як ідеальне явище царського й першосвященницького позитиву Мельхіседек — прототип месії, подoba Ісуса Христа, небожителя. *«Мельхіседек... по-перше, за означенням імені — цар правди, а потім і цар Салима, тобто цар світу; без батька, без матері, без родоводу; той, хто не має ані початку днів, ані кінця життя, уподібнюючись Сину Божому, перебуває священиком назавжди. Бачите, який великий той, котрому і Авраам патріарх дав десятину із найкращої здобичі своєї»*, — написано у Посланні до євреїв Нового Заповіту.

4-та група. *Алхімік* також з'явився тоді й там, де герой перебуває у *«безнадійній та ризикованій ситуації, із якої його може вивільнити лише... щасливий випадок»*. Саме Алхімік підбадьорив Сантьяго, коли хлопець перебував на роздоріжжі. На що очікувати: чи завтра справдиться його видіння про вояків, які захоплюють оазис, чи він залишиться без голови? Саме Алхімік веде героя крізь пустелю далі до пірамід, саме Алхімік навчив юнака розуміти, що *«Душа Бога — його власна душа»* й він здатний творити

дива. Алхімік — це той самий Мельхіседек, той самий архетип Духа в образі старого мудреця, мага, учителя. Він лише трохи змінив зовнішній вигляд, а спосіб життя — той самий: за чутками, йому понад 200 років, мешкає в пустелі Сахарі в оазі Ель-Фаюм, але й тут він людина-легенда (*«навіть ватажки племен не можуть побачити його, коли забажають. Вони зустрічаються, коли цього хоче він»*), яка *«володіє всіма таємницями світу»*, *«розмовляє із джинами»*, *«лікує всі хвороби»* тощо.

4. Розповідь учителя

— Прологом до «Алхіміка» є історія Оскара Уайльда про Нарциса, що створює загальний настрій твору, готує до розуміння того, що істина занадто суб'єктивна й відносна.

Як постмодерний образ Сантьяго — літературний колаж: він з усіх усюд. Ім'я та характер герой «позичив» у старого рибалки Ернеста Гемінґвея («Старий і море»). Як Жульєн Сорель («Червоне і чорне» Стендаля), він навчався в семінарії, але прагнення пізнати світ перемогло тяжіння до Бога. Три старовинних золотих допомогли Сантьяго розпочати свій шлях (асоціація з трьома золотими волосинами із «Крихітки Цахеса...» Е. Т. А. Гофмана). «Тисяча й одна ніч» — основа повісті про мандри вівчаря, про що Коельйо сам нагадав у книзі «Заір».

Сантьяго — вівчар, пастух. Цей образ часто зустрічаємо в Біблії: це і Авель, і Авраам, і Мойсей, і цар Давид... В індійській традиції покровителем вівчарів був Крішна, у грецькій — Аполлон, Геліос і Паріс. Божественними покровителями пастухів були Пан і Дафніс. Уважали, що вівчар через них пов'язаний із небом (Богом), а через овець — із тваринним і рослинним світом (навіть розуміє їхню мову), тому до пастуха зверталися за порадою, за ліками-травами, за прогнозом на врожай. Через відстороненість від громади та постійні мандри на вівчаря часто дивилися як на характерника, чаклуна. Варто пам'ятати також про давню іудейську традицію: Бог — пастир, Земля — пасовисько, а люди — вівці, яких доглядає й охороняє Господь. Тому можна прирівняти пастуха Сантьяго до «божественної дитини», «героїчної дитини», до медіатора, що з'єднає Небо, Землю, людей і Бога, до універсального образу-архетипу.

Багато дослідників зауважують, що образ Сантьяго нагадує образ маленького принца Антуана де Сент-Екзюпері.

5. Теорія літератури (запис до зошитів)

Притча — старовинна назва повчальних алегоричних оповідань із чітко висловленою мораллю. Основою цього жанру є алегорія;

головним завданням — моральне або релігійне повчання (це робить її схожою на байку). Притчова оповідь абстрагована у часі та просторі. Притча ґрунтується на принципі параболи: повість віддаляється від сучасного авторові світу, іноді взагалі від конкретного часу, оточення, а потім, ніби рухаючись за кривою, повертається до залишеного предмета та філософсько-етично осмислює й оцінює його.

6. Узагальнення вчителя

— Сантьяґо — це передусім філософ, який намагається віднайти Істину, налаштувати зв'язок між мікро- і макрокосмом. І хоча це пошуки у різних напрямках й вимірах, Істина є незмінною — це Любов, сила, що трансформує і вдосконалює Світову Душу, це найважливіша частина Мови, якою говорить світ, Любов, *«старша від людства, давніша від пустелі»*.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан «Сантьяґо».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть одне з речень (*за вибором учнів*):
 - «У творі П. Коельйо мене вразило...»;
 - «Мені припала до душі думка про...».

2. Інтерактивний прийом «Запитання авторів»

- ▼ Про що б ви запитали П. Коельйо, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

3. Інтерактивний прийом «Обмін думками»

- ▼ Чи рекомендуватимете ви своїм дітям та онукам прочитати твір «Алхімік» П. Коельйо? Чому?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: скласти схему мандрівки Сантьяґо, визначити проблематику роману П. Коельйо «Алхімік». **Випереджальне (індивідуальне; 5–6 учнів):** підготувати повідомлення про життя та творчість Т. Й. Транстремера, декламування напам'ять його поезій («Спогади бачать мене», «Шторм», «До-мажор», «Ранок і в'їзд»).

Швеція

УРОК № 88

ТУМАС ЙОСТА ТРАНСТРЕМЕР — ЛАУРЕАТ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ, ПОЕТ, ПЕРЕКЛАДАЧ, ПРОЗАЇК. РОЗМАЇТТЯ ТЕМ І ЖАНРІВ ЙОГО ЛІРИКИ. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ Й ОБРАЗ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ В ПОЕЗІЇ МИТЦЯ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання життя, проблематики й художніх особливостей поетики Т. Транстремера; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати культурно-мистецькі явища; уміння аналізувати поетичні твори; декламаційні вміння; культуру мовлення; творчі здібності; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська література.

Основні терміни й поняття: модернізм, експресіонізм, сюрреалізм.

Обладнання: портрет Т. Й. Транстремера, видання його творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

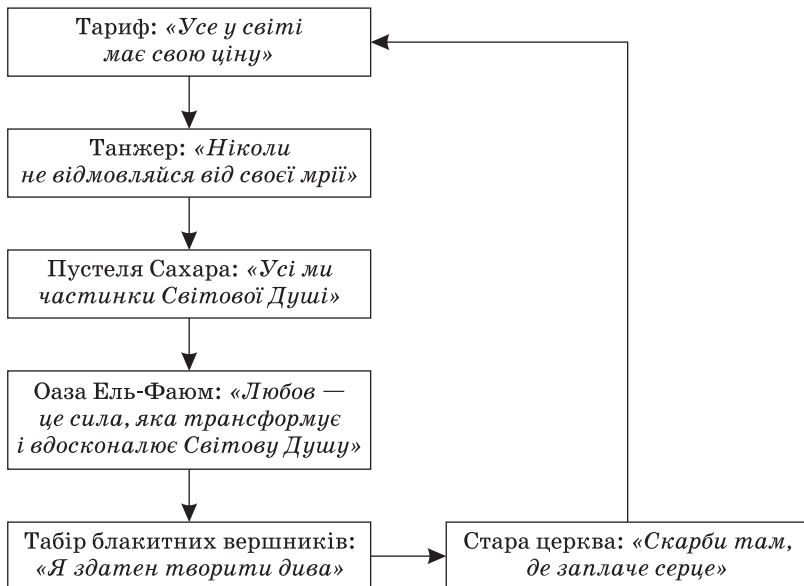
Перевірка домашнього завдання

- ▼ Визначте проблематику роману П. Коельйо «Алхімік». (*Роман «Алхімік» — це твір про пошуки й віднайдення істини. Алхімік — це людина, що знайшла свій шлях у житті: кожна людина має свій шлях, але не кожній дістає мужності його здолати. Роман Коельйо розкриває життєву філософію автора, до розуміння якої він сам ішов довгі роки. Із цією філософією можна погоджуватися або ні, але нехтувати нею не можна.*)

- ▼ Презентуйте схему мандрівки Сантьяго.

Очікуваний результат

Схема мандрівки Сантьяго

III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Сьогодні ми познайомимося з автором, якого світова культурна громадськість сприймає як митця, що здолав вузьконаціональні межі та сприяв створенню обличчя національного шведського світосприйняття в інтернаціональному контексті. Це Тумас (Томас) Йоста Транстремер — видатний шведський поет II половини XX — початку XXI ст., лауреат Нобелівської премії з літератури 2011 р. *«за стислі та пронизливі образи, які дали читачам свіжий погляд на реальність»*.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

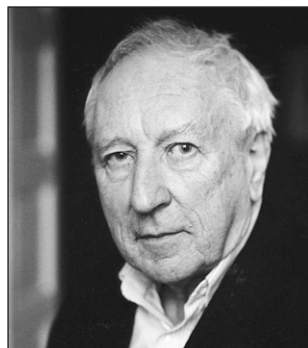
1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— Томас (Тумас) Йоста Транстремер народився 15 квітня 1931 р. у Стокгольмі. Середню освіту здобув у Південній латинській школі Стокгольма, потім — диплом психолога в місцевому університеті (1956). Додатково вивчав історію, релігію та

літературу. За основним фахом — лікар-психолог, працював спочатку у в'язниці для неповнолітніх, згодом — з інвалідами, що втратили працездатність унаслідок трудового каліцтва, ув'язненими й наркоманами. Професійний піаніст.

Найвпливовіший скандинавський поет останніх десятиліть.

Почав писати у 13 років. Свою першу збірку «17 віршів» видав друком 1954 р. 1993 року оприлюднив стислу автобіографію («Спогади споглядають на мене»). «Політичні» поети 1970-х рр. звинувачували Транстремера у відстороненні від власної традиції й політичних процесів. Проте поет творив у межах модерністських, експресіоністських і сюрреалістичних тенденцій поезії XX ст. Його зрозумілі картини повсякденного життя та природи змальовують містичну проникливість універсальних аспектів людського розуму.

Томас Транстремер

На початку 1990-х рр. митця паралізувало внаслідок інсульту, але він навчився писати лівою рукою та навіть виконувати музику для лівої руки на фортепіано, часто написану спеціально для нього західноєвропейськими композиторами.

Транстремер — автор 12 книг віршів і прози. Твори поета перекладено 60 мовами світу. Його остання робота, збірка віршів «Велика таїна», вийшла друком 2004 р.

6 жовтня 2011 р. Нобелівський комітет оголосив про присудження премії з літератури Томасові Транстремеру.

Окрім того, Транстремер здобув Поетичну премію видавництва Бонніер, Міжнародну премію в галузі літератури (Нойштадт), Премію Петрарки (Німеччина), Золотий вінок Струзьких вечорів поезії, Шведську премію Міжнародного поетичного форуму та ін.

Майже все життя митця минуло у місті Вестеросі. Останні роки жив разом із дружиною Монікою в Стокгольмі. Помер 26 березня 2015 р.

Переклала деякі твори Т. Транстремера українською сучасна поетеса Юлія Юріївна Мусаковська. На жаль, видавали друком їх фрагментарно (здебільшого в журналі «Всесвіт»).

2. Декламування поетичних творів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учні по черзі декламують напам'ять поезії Т. Транстремера «Спогади бачать мене», «Шторм», «До-мажор», «Ранок і в'їзд».)

ДО-МАЖОР

Коли він ішов по вулиці після побачення,
сніг кружляв у повітрі.
Зима прийшла,
поки вони кохалися.
Ніч світилася білим.
Від радості він ішов швидко.

Ціле місто схилялося перед ним.
Усмішки перехожих —
всі посміхалися за піднятими комірами.
Було так вільно!
І всі знаки питання почали співати про присутність Бога.
Так він думав.

Музика звільнилась
і вийшла у шалений снігопад
довгими кроками.
Все було на шляху до ноти «до».
Тремтячий компас вказував на «до».
Година понад стражданнями.
Було так легко!
Всі посміхалися за піднятими комірами.

Т. Транстремер
(переклад Ю. Ю. Мусаковської)

СПОГАДИ БАЧАТЬ МЕНЕ

Червневий ранок, коли зарано
прокидатись, але запізно, щоб знову заснути.
Я мушу вийти надвір у зелень, яка заповнена
спогадами, і вони проводжають мене поглядами.
Їх не видно, вони повністю зливаються
із фоном, бездоганні хамелеони.
Вони так близько, що я чую їхнє дихання,
хоча й пташині співи оглушують.

Т. Транстремер
(переклад Ю. Ю. Мусаковської)

ШТОРМ

Зненацька мандрівник зустрічає
старий великий дуб, який — мов скам'янілий лось,
із кроною завширшки з милю, перед чорно-зеленою
фортецею вересневого моря.

Північний шторм. Це в той час, коли зріють
гірна горобини. Пробудженому в п'яťмі

чується, як сузір'я б'ють копитами у своїх стійлах
високо над деревами.

Т. Транстремер
(переклад Ю. Ю. Мусяковської)

РАНОК І В'ЇЗД

Морська чайка — шкіпер сонця — керує своїм польотом.
Під нею — вода.
Зараз світ іще дримає,
наче багатоколірний камінь у воді.
Незрозумілі дні. Дні —
наче письмо ацтеків!

Музика. І я стою, ув'язнений
у цьому гобелені,
з піднятими руками — як фігура
з народної творчості.

Т. Транстремер
(переклад Ю. Ю. Мусяковської)

3. Аналіз текстів поетичних творів

- ▼ Проаналізуйте щойно почуті твори Т. Транстремера за планом.

План аналізування поетичних творів

- Якою є тема вірша?
- Визначте настрій твору, асоціації.
- Які кольори ви б обрали для ілюстрування цієї поезії?
- Зазначте художні особливості твору.

4. Узагальнення вчителя

— За першого прочитання створюється враження, що в поезії Транстремера немає нічого особливого: стислі римовані вірші-замальовки про те, що оточує поета: чи то про згадану в'язницю для неповнолітніх, чи то про власний будинок і природу, потім знову про природу, потім іще. Утім слово «природа» тут не дуже доречне — Транстремер ніби фотографує мить, а потім детально її розбирає. Після такого «фотографування» реальності автор просувається далі: коли читач звекає до картинки, у поезії раптом з'являється містика — то казкові тролі, то на обрії блисне ріка Стікс, то раптом до ліричного героя в натовпі туристів у церкві звернеться ангел, і він у сльозах вийде на площу.

Іноді метафізичні міркування шведського митця зовсім позбавлені описів природи. Поет небагатослівний, його образи досить скупі (причому не тільки в хоку), акцент у них зроблено на

1–2 важливих ознаках. Їх навіть можна порівняти з грою на фортепіано однією рукою: жодних зайвих звуків.

Транстремер — поет старої формації: він нікуди не поспішає, не женеться за часом, не намагається бути сучасним. Нові слова він шукає насамперед у собі самому, тому всі описи природи, місцевостей, ситуацій — це не просто описи, це погляд митця. Фігура, позиція поета є в описах чи не важливішою за описані об'єкти — так, як і належить високій ліриці. Попри удавану простоту, перекладати поезії Транстремера дуже складно: у нього немає прохідних слів, а шведську, з її складеними іменниками й багатозначними прийменниками, перекласти українською мовою досить точно майже неможливо. Крім того, для читача, вихованого на класичній літературі, незвично, що вірші не мають рими, а часом навіть і чіткого ритму.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Інтерактивний прийом «Грунування» (запис до зошитів)

- ▼ За принципом ґрунування складіть схему до образу ліричного героя поезій Т. Транстремера.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Запитання авторів»

- ▼ Про що б ви запитали Т. Транстремера, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

2. Усне словесне малювання

- ▼ Яким ви уявляєте письменника?

3. Інтерактивний прийом «Однією фразою...»

- ▼ Однією фразою по черзі підбийте підсумок уроку.

4. Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «Несподіваним для мене сьогодні стало...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для охочих: один із віршів Т. Транстремера вивчити напам'ять. Випереджальне (індивідуальне; 3–4 учні): підготувати повідомлення про «культурну революцію» 1966–1976 рр. у Китаї, загальний огляд життя та творчості Мо Яня і його оповідання «Геній».

Китай

УРОК № 89

МО ЯНЬ — СУЧАСНИЙ КИТАЙСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК, ЛАУРЕАТ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З ЛІТЕРАТУРИ. «ГЕНІЙ» (ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД)

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання творів нобелівських лауреатів у галузі літератури; знання життя та творчості Мо Яня; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати культурно-мистецькі явища; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: оповідання, есе.

Обладнання: портрет Мо Яня, видання його творів, ілюстрації до них, краєвиди Китаю.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання

(Охочі декламують напам'ять поезії Т. Транстремера.)

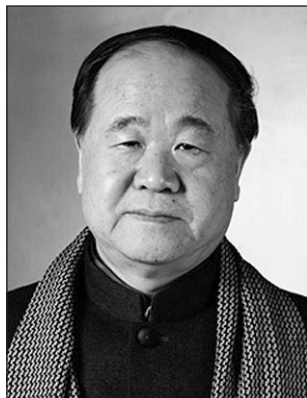
2. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає з повідомленням про «культурну революцію» 1966–1976 рр. у Китаї.)

III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Мо Янь — сучасний китайський письменник, почесний доктор філології Відкритого університету Гонконгу.

Відзначений Нобелівською премією з літератури (2012) за *«галюциногенний реалізм, що поєднується з народними казками, історією та сучасністю»*. Він став наступним лауреатом після Тумаса Транстремера. Псевдонім *Мо Янь* (справжнє ім'я Гуань Мое) у перекладі з китайської означає *мовчи*. Із творчістю цього митця познайомимося сьогодні докладніше.

Мо Янь

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом життя та творчості Мо Яня. За потреби вчитель доповнює повідомлення учня (учениці).)

2. Слово вчителя

— Мо Янь — автор низки романів та есе, які давно перекладено найпоширенішими мовами світу, проте в Україні твори нобелівського лауреата донедавна були маловідомі. Сьогодні українською перекладено такі твори митця: «Геній» (переклад Євгенії Красикової), «Червоний гаолян: історія одного роду» (переклад Надії Кірносолової), «Країна вина» (переклад Мар'яни Савченко).

3. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— Оповідання Мо Яня «Геній» присвячено характеру з «народного потоку» — Цзян Дачжі, умотивованому мислителю-самородку, який, відмовившись від університетської освіти та професійної кар'єри, повертається до рідного села, щоб віднайти спосіб забезпечити людство від землетрусів. Це твір, у якому зображено зіткнення й дилеми, загальножиттєві типажі й універсальні психологічні сподівання та метання нації. Водночас у «Генії» яскраво та без нав'язливих сентенцій змальовано натурально феєричну й абсурдно достовірну тектоніку сьогодення.

Нобелівський лауреат звернувся до наших читачів із такими словами: *«Я хотів би звернутися до міністра освіти України з проханням подумати над важливістю читання текстів, що збагачують уяву дітей. Моя мама була неписьменна. Мене виключили зі школи з політичних причин. Але мій брат залишив мені*

чудову бібліотеку: ті книжки змінили мою свідомість і зробили мене письменником. Усі письменники мають бути найкращими, відданими читачами. І я прошу міністра освіти України зробити усе можливе, щоб увести до шкільної програми такі тексти, які допомагають людям думати, відчувати й уявляти».

Письменник також зазначив: *«Якщо люди читатимуть мої книжки за кілька сотень років, то зможуть дізнатися про щоденне життя людей сьогоднішніх. Історичні книжки сфокусовані на подіях і часах, а література звертає увагу на людські життя та почуття. Уважаю, що стільки, скільки живе людство, існуватиме й біль. Я мав чимало болю, коли був маленьким, адже не мав достатньо їжі; я не мав достатньо одягу — це були справді тяжкі часи. <...> Тож певен, що допоки існуватиме людство, біль і страждання їхніх душ та сердець завжди перебуватимуть із нами. Я знаю, що зараз в Україні багато болю. І мені здається, що це відповідальність письменника допомагати людям розуміти, що нам непотрібні точки розбіжностей, а [потрібні] точки розуміння без агресії».*

Існує два тлумачення жанру твору Мо Яня «Геній». За структурою й жанровими особливостями це оповідання, однак стиль оповіді тяжіє до вільного письма — есе.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Інтерактивний прийом «Пінг-понг у колі»

- ▼ За принципами прийому «Пінг-понг у колі» сформулюйте запитання за вивченим матеріалом.

Примітка. Для проведення цього прийому можна використати легкий невеликий предмет (м'ячик, зібганий аркуш паперу тощо). Учні утворюють коло. Учитель, формулюючи запитання за темою уроку, передає м'ячик першому учневі, який дає стислу відповідь на поставлене запитання та формулює власне, адресуючи його наступному учневі, якому передає м'ячик. Основна умова: запитання й відповіді мають бути лаконічними.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Одне слово»

- ▼ Одним словом підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Прочитати «Геній» Мо Яня.

УРОК № 90

«ГЕНІЙ» МО ЯНЯ — ІСТОРІЯ ТАЛАНОВИТОГО ЮНАКА, ЯКИЙ НАПОЛЕГЛИВО ШУКАЄ СПОСІБ УБЕЗПЕЧИТИ ЛЮДЕЙ ВІД РУЙНІВНИХ ЗЕМЛЕТРУСІВ. ГУМАНІСТИЧНА СУТНІСТЬ ОБРАЗУ Й ДУХОВНА СТІЙКІСТЬ ГЕРОЯ ТВОРУ НА ШЛЯХУ ДО МЕТИ. ЗМІНИ У СПРИЙМАННІ ЦЗЯН ДАЧЖІ ОДНОКЛАСНИКАМИ, УПЛИВ ГЕРОЯ НА ПРОБУДЖЕННЯ ЇХНЬОЇ СВІДОМОСТІ. МІФОЛОГІЧНІ АЛЮЗІЇ У ТВОРІ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання творчості нобелівського лауреата у галузі літератури Мо Яня; навички сприймання інформації на слух; уміння аналізувати образи героїв літературного твору; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: українська художня культура (мистецтво).

Основні терміни й поняття: магічний реалізм.

Обладнання: портрет Мо Яня, видання його творів, ілюстрації до них, фрагменти фільму «Червоний гаолян» (1987, реж. Чжан Імоу, КНР), медіазасоби.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ**

Сприйняття творів інших видів мистецтв.

Інтерактивний прийом «Картинна галерея» (робота в групах)

Примітка. Застосовуючи методику «Картинна галерея», учитель вивішує на дошці 4–5 ілюстрацій або репродукцій картин, що містять ознаки основного поняття чи теми, що розглядають на цьому уроці. Об'єднавши учнів у групи, учитель пропонує протягом визначеного часу обміркувати, а потім назвати ознаки цього поняття (теми) та схарактеризувати його (її).

III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Оповідання «Геній» починається так: *«Коли Цзян Дачжі був маленьким, старші люди в селі й учителі в школі вважали його найрозумнішою дитиною. Він народився з круглою головою, з блискучими синьо-чорними очима, так що, дивлячись на нього, одразу можна було сказати — геній. Тоді як учителі хвалили його й однокласникам він подобався, ми — його однокласники — завжди терпіти його не могли, страшенно ненавиділи. Тепер ми розуміємо, що це нездорове почуття — заздрість. Учитель часто сварив нас і казав, що наші голови, як налив на всохлому в'язі, сокирою стинай, все одно і рубця не зробиш, що, мовляв, нам треба вчитися у Цзян Дачжі»*. Сьогодні ми підемо вслід за автором і дізнаємося, у чому полягала геніальність Цзян Дачжі та яким було його життя.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Аналіз тексту літературного твору. Інтерактивний прийом «Услід за автором»

Примітка. Використовуючи методику «Услід за автором», учитель під час підготовки до уроку розподіляє текст твору на логічно завершені частини та складає до кожної з них запитання, спрямовані на аналізування твору в єдності його форми та змісту. Якщо твір невеликий, кожен частину спершу зачитують уголос. Якщо обсяг твору є значним, то його текст не зачитують на уроці й аналізують тільки ті частини, що містять ключові епізоди.

- ▼ Що ми дізналися про головного героя з перших рядків оповідання?
- ▼ Як до Цзян Дачжі ставились оточуючі?
- ▼ Хто такий Барвистий кнур? Що ви можете про нього сказати?
- ▼ Чому вчитель на прізвисько Вовк усі сили віддавав саме Цзян Дачжі, позбавляючи уваги решту учнів?
- ▼ Як Цзян Ситін пояснював «геніальність» сина?
- ▼ Що оповідач разом із Барвистим кнуром вирішили зробити, щоб позбавити розуму Цзяна Дачжі?
- ▼ Чому Цзян Дачжі, попри побоювання хлопців, не поскаржився Вовкові? Про які риси характеру хлопця це свідчить?
- ▼ Чи погоджуєтеся ви з тим, що талант хлопця залежав саме від розмірів голови? Якщо ні, тоді від чого?
- ▼ Чому хлопець усе-таки вступив до університету?
- ▼ Розкажіть про повернення Цзяна Дачжі додому. Як його зустріли колишні однокласники?

- ▼ Чому Барвистий кнур зізнався Цзянові у скоєному? Як Цзян відреагував на це зізнання?
- ▼ Що відповів Цзян на запитання колишніх однокласників про успіхи в університеті? Яке рішення він прийняв?
- ▼ Схарактеризуйте життя в поселенні. Із чим автор його порівнює? Про що свідчить така характеристика?
- ▼ Чому хлопці мали на меті переконати Цзяна Дачжі змінити своє рішення?
- ▼ Як пояснюють свою мету колишні супротивники Цзяна?
- ▼ Наскільки серйозною ви вважаєте мотивацію Цзяна повернутися? Про що він розповів хлопцям?
- ▼ Чи може одна людина, хай навіть така розумна, як Цзян Дачжі, розв'язати настільки глобальну проблему?
- ▼ Цзяна не можуть зрозуміти колишні однокласники. А чи погоджуєтеся ви з його позицією?
- ▼ Як відбувалися дослідження Цзяна? Що ми дізнаємося про них зі слів Цзяна Ситін? Як це змальовано в оповіді?
- ▼ Чому саме кавуни стали об'єктом дослідження хлопця?
- ▼ Як односельці ставилися до виснажливого перебування Цзяна на кавуновому полі? Про що думали?
- ▼ Що ви думаєте про Цзяна? Які емоції у вас викликав цей образ?
- ▼ Чи можна йому поспівчувати? Чому?
- ▼ У чому, на вашу думку, полягає «геніальність» Цзяна?
- ▼ Як ви вважаєте, чи були варті «дослідження» Цзяна того, що він мало не загинув на полі під час грози?
- ▼ Як Цзян пояснив хлопцям своє відкриття?
- ▼ Чи справді він його зробив?
- ▼ Якими словами Цзян пояснив свою життєву позицію і своє ставлення до оточуючих?
- ▼ Яким висновком оповідач завершив свою оповідь?

2. Теорія літератури (запис до зошитів)

Магічний реалізм — це художній метод, у якому магічні елементи включено до реалістичної картини світу.

3. Сприйняття творів інших видів мистецтв

- ▼ Перегляньте фрагменти екранізації твору. Чи відповідає екранний образ вашим уявленням про літературного героя?

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

Постановка й розв'язання проблемних питань (запис до зошитів)

- ▼ Хто такий геній? У чому парадоксальність цього образу?
- ▼ Яким є загальний настрій оповідання «Геній»?

- ▼ Чи можна говорити про реалістичність зображеного у творі Мо Яня?
- ▼ За допомогою чого у творі передано національну свідомість китайців?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан «Цзян Дачжі».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: написати стислу рецензію на оповідання Мо Яня «Геній». **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати повідомлення про життя та творчість С. Таунсенд.

Велика Британія

УРОК № 91

СЬЮ ТАУНСЕНД — ВІДОМА БРИТАНСЬКА ПИСЬМЕННИЦЯ. ОБРАЗ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ, ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ, СТОСУНКИ ЗІ СВІТОМ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В ЦИКЛІ ТВОРІВ ПРО АДРІАНА МОУЛА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання творів нобелівських лауреатів у галузі літератури; знання життя та творчості С. Таунсенд; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати культурно-мистецькі явища; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: щоденник.

Обладнання: портрет С.Таунсенд, видання її творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Перевірка домашнього завдання

(Охочі зачитують рецензії на оповідання Мо Яня «Геній».)

III. ОГолошення теми й мети уроку.

МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Якщо переглянути рейтинги книг, що зацікавили сучасну молодь (і не тільки її), в очі впадають кілька імен митців, із-поміж яких варто відзначити письменницю, що створила образ, близький багатьом молодим людям, та простежила його дорослішання. Сьюзан Лілліан «Сью» Таунсенд — відома британська письменниця, драматург, сценаристка, яка зажила слави завдяки створеному нею персонажу — Адріану Моулу. Найвідоміші твори Таунсенд — це романи з циклу «Щоденники Адріана Моула», які авторка писала понад 20 років. За цей час герой не тільки подорослішав, а й став відомим у багатьох країнах світу — його «Щоденники...» дуже популярні. Саме про цю авторку та про цей цикл творів ми говоритимемо сьогодні.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом життя та творчості С. Таунсенд. За потреби вчитель доповнює повідомлення учня (учениці).)

2. Розповідь учителя

— Хто ж такий Адріан Моул? Адріан Альберт Моул — головний персонаж серії книг Сью Таунсенд, написаних у формі його особистих щоденників. Адріан Моул постає перед читачем у перших трьох книгах англійським підлітком, пізніше — дорослішає в міру появи нової книги. Упродовж усієї серії книг («Моуліани») він уважає себе інтелектуалом, поетом, письменником; деякий час працює телеведучим.

Адріан Моул народився 2 квітня 1968 р. у Лестері, графство Лестершир, Велика Британія. Його батьки — Джордж і Полін Моул. У 13 років Адріан почав вести щоденник, з якого читачі дізнаються про нього, його родину та друзів. Спочатку Адріан навчається в середній школі, його батько працює водопровідником

(пізніше — керівником загону асенізаторів), мати — домогосподарка. Сім'ю переслідують постійні фінансові й особисті проблеми. У Адріана Моула зав'язується роман із новою ученицею класу — Пандорою Брейтуейт. Кращі друзі хлопця — однокласник Найджел та Хеміш Манчіні («кореш» із США), а також Пес — його домашній улюбленець. У цей же період герой робить перші кроки в літературі. Адріан дуже багато читає.

Сьюзан Таунсенд

Через погані результати іспитів Адріан Моул не мав змоги продовжити освіту. Тому він обирає для себе роботу в бібліотеці, завдяки якій має багато часу для творчості. Однак через принципові розбіжності з директором бібліотеки та іншими співробітниками в поглядах щодо творчості Джейн Остін йому доводиться знайти іншу роботу в бюро з охорони природного середовища. У цей період він пише одну з найзначніших своїх поем «Прийом у народних мас», присвячену проблемі конфлікту суспільства та творця, багато в чому засновану на особистих переживаннях.

Приходять перші успіхи на літературних теренах — у січні 1986 р. його есе «Один день із життя стюардеси» виборює друге місце в конкурсі Британських Авіаліній на кращий художній твір, за що Моула нагороджують закладкою у формі конкорда із золотавим розчерком Мелвіна Брега, радника Товариства депресивних стюардес, і 50 фунтами. Адріан допомагає у літературному становленні колишнього однокласника — скінхеда Баррі Кента, до віршів якого ставиться критично. У листуванні з ним він уперше згадує про початок свого роману у віршах «Невгамовний пуголовок», паралельно з яким пише експериментальний роман «Диви! Пласкі кургани моєї батьківщини», яким судилося стати найоб'ємнішими й найпомітнішими в його творчості.

Адріан Моул — допитливий, творчий підліток, який проживає *«у самому серці Англії»*, готовий *«об'їхати весь світ із пізнавальною метою»*. Коло його інтересів розмаїте — від класичної літератури, спроб створення власних віршів і прози до *«шкіряної промисловості Норвегії»*. Адріанові властиві типові для періоду дорослішання комплекси, що мучать його до глибини душі, — прищі на обличчі, нескладність тіла, немодний одяг, соціальна невлаштованість родини. В Адріана своєрідний характер: він сам себе вважає інтелектуалом, талановитим

письменником і поетом, проте оточуючі скептично ставляться до його розумових та творчих здібностей.

У школі в нього відбирає гроші однокласник Баррі Кент, і Моул змушений звернутися за захистом до бабусі. Сам Адріан Моул дуже щедрий щодо оточуючих його людей: багато років доглядає за самотнім пенсіонером Бертом Бакстером, любить бабусю та Пса, глибоко страждає через подружню драму батьків. Перший роман Адріана з однокласницею Пандорою Брейтуейт завершується погано: ставлення дівчини до Моула концентровано виражає ставлення до нього інших — вона його, можливо, і кохає, але не сприймає всерйоз.

Адріан дорослішає, і коло його переживань змінюється. Він стає чоловіком, батьком двох синів і доньки, народжених від різних матерів. Проте нескладність особистого життя, плутане коло фінансових питань, постійні проблеми з працевлаштуванням, неприйняття оточуючими не здатні позбавити його жаги до творчості.

Загалом Адріан Моул руками С. Таунсенд написав 9 щоденників.

Звісно, не можна говорити про те, що цей цикл має гостросюжетний або глибокий зміст, що сприяє тривалим роздумам. Творчість Таунсенд не має жодної ознаки, характерної для сучасних бестселерів, проте щоденники Адріана Моула відомі в багатьох країнах світу. Це стало можливим тому, що в них читач бачить реальне, неприкрашене, звичайне життя, спостереження за яким цілком здатне подарувати особливий, дещо піднесений, але водночас із відтінком легкого смутку настрій.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Інтерактивний прийом «Грунування» (*запис до зошитів*)

- ▼ За принципом грунування складіть схему до образу Адріана Моула.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «Адріан Моул зацікавив мене...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Прочитати «Таємний щоденник Адріана Моула» С. Таунсенд.

УРОК № 92

АДРІАН МОУЛ — ПЕРСОНАЖ І СИМВОЛ. ЕВОЛЮЦІЯ, ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ Й ЦІННОСТЕЙ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ «ТАЄМНОГО ЩОДЕННИКА АДРІАНА МОУЛА» С. ТАУНСЕНД. АВТОРСЬКА ІРОНІЯ. ЖАНР ЩОДЕННИКА

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання творчості нобелівської лауреатки в галузі літератури С. Таунсенд; навички сприймання інформації на слух; уміння аналізувати образи героїв літературного твору; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: щоденник.

Обладнання: портрет С. Таунсенд, видання її творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Усне словесне малювання

- ▼ Яким ви уявили Адріана Моула, прочитавши його щоденники у викладі С. Таунсенд?

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Коли тобі виповнюється 13, кінець світу настає кілька разів на день. Жахливе відображення в дзеркалі, занурені у власні проблеми батьки, зневага красуні-однокласниці — це не повний перелік незручностей, якими життя обдаровує підлітка. Дорослим ці проблеми видаються смішними, але навчені досвідом дядьки й тітки занадто швидко забувають, як це — коли тобі 13 і ще $\frac{3}{4}$. Саме стільки було Адріанові Моулу, коли він почав вести щоденник. Знайоммося ближче — Сью Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула»: погляд на світ очима дивакуватого хлопчини.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Вступне слово вчителя

— Адріан — не зовсім типовий, хоча цілком звичайний підліток. Таке протиріччя виправдане. Юний Моул страждає від комплексів, як і більшість його однолітків, але при цьому вважає себе винятково обдарованою особистістю. Оточення його думки не поділяє та не сприймає хлопця всерйоз.

Крім власної геніальності, у якій Адріан упевнений, йому доводиться мати справу з несправедливим світом. Щодня жорстока реальність підкидає хлопцеві найнеприємніші сюрпризи, про які герой розповідає у своєму щоденнику.

Хлопець удостоює уваги навіть дрібниці, адже для підлітка не буває незначних проблем. Непрезентабельний прищ — трагедія не менш жахлива, ніж дилема щодо вибору професії. Тим більше, що друге може почекати, а бридкий прищ псує життя вже сьогодні.

Атмосфера в родині також не сприяє душевному спокою. Батьки лаються та зрештою розлучаються. Адріанові доводиться вирішувати, з ким із них жити далі: з м'якотілим батьком-підкаблучником, у якого перманентно немає роботи, або настільки ж безладною матір'ю.

Адріан товаришує з парою хлопчаків і одним Псом, закоханий у новеньку однокласницю Пандору, розмірковує, куди в майбутньому спрямувати свою геніальність — стати ветеринаром у селі чи видатним письменником.

Сью Таунсенд устами свого героя іронічно й докладно розповідає про всі перипетії нелегкої підліткової долі.

2. Інтерактивний прийом «Читацький щоденник»

- ▼ Які епізоди твору вам запам'яталися? Чому? Наведіть цитати.

3. Теорія літератури (запис до зошитів)

Щоденник як засіб оповіді перебуває поза жанрами, однак зібрання щоденників прийнято вважати романом. «Таємний щоденник Адріана Моула» Сью Таунсенд — це напрощуд легкий, іронічний та добрий роман, який уперше вийшов друком понад 30 років тому. У ньому йдеться про нагальні проблеми 13-річного Адріана Моула та про все, що він помічає довкола, мешкаючи в провінційному англійському містечку в цікаві 1980-ті рр. А це і тетчеризм, і весілля принцеси Діани, і безробіття, і нова яскрава музика та книжки. Цикл С. Таунсенд ніби стежить за життям хлопця, і в наступних щоденниках ми вже зустрічаємо зрілого чоловіка.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Постановка й розв'язання проблемного питання

- ▼ Чому С. Таунсенд та її «Таємний щоденник Адріана Моула» надзвичайно популярні, а ім'я головного героя стало прозивним для опису життя підлітка?

Очікувана відповідь

Письменниця створила щось більше, ніж просто персонаж. Адріан став своєрідним символом підліткового покоління. Надміру впевнені чи взагалі невпевнені в собі, занадто рішучі чи сором'язливі, безглузді та складні чи прості та прямолінійні — вони різні, але всіх їх об'єднує почуття самотності. Його складно подолати, навіть якщо поруч із тобою натовп людей. Перехідний вік — сповнений страждань і пошуків період, коли:

- тобі здається, що ти самотній;
- знайти себе в байдужому світі майже неможливо;
- перше кохання видається останнім;
- дорослі тебе не розуміють і навіть не намагаються піти тобі назустріч.

Сью Таунсенд зуміла розкрити крихкий і зворушливий внутрішній світ підлітка. Мати чотирьох дітей, вона тонко відчувала дитячі переживання. У своїх книгах авторка змушує читача по-доброму сміятися над тим, що в реальному житті зовсім не є кумедним.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Запитання авторові»

- ▼ Про що б ви запитали Сью Таунсенд, якби мали нагоду поговорити з нею? Чому у вас виникли такі запитання?

2. Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

- ▼ Завершіть речення: «Адріан Моул імпонує мені тим, що...».

3. Інтерактивний прийом «Ланцюжок»

- ▼ За ланцюжком підбийте підсумки вивченого.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: скласти анкету-рекомендацію «Чому я б радив (радила) прочитати цикл романів Сью Таунсенд про Адріана Моула». **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати повідомлення про життя та творчість Н. Геймана.

УРОК № 93

НІЛ РІЧАРД МАККІННОН ҐЕЙМАН — АНГЛІЙСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК-ФАНТАСТ, АВТОР РОМАНІВ, ГРАФІЧНИХ НОВЕЛ І КОМІКСІВ. ЛЕКЦІЯ Н. ҐЕЙМАНА «ЧОМУ НАШЕ МАЙБУТНЄ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ЧИТАННЯ»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання життя та творчості Н. Ґеймана, змісту його лекції «Чому наше майбутнє залежить від читання»; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати культурно-мистецькі явища; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: фантастика, публіцистика, лекція.

Обладнання: портрет Н. Ґеймана, тексти його лекції «Чому наше майбутнє залежить від читання».

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****1. Перевірка домашнього завдання**

(Охочі зачитують складені анкетирекомендації «Чому я б радив (радила) прочитати цикл романів Сью Таунсенд про Адріана Моула».)

2. Евристична бесіда

- ▼ Назвіть жанри сучасної літератури.
- ▼ Які з прочитаних творів вам особливо запам'яталися? Чому?
- ▼ Розглянуті на попередніх уроках твори належать до класичної чи масової літератури? Обґрунтуйте свою думку.
- ▼ Що ви знаєте про фантастику як жанр літератури?

Ніл Ґейман

III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Знайомство із сучасною зарубіжною літературою було б неповним, якби ми оминули увагою такий жанр літературних творів, як фантастика. Пропоную познайомитися з особистістю та творчістю англійського митця, що пише переважно в жанрах фантастики й фентезі, створює сценарії для кінофільмів, графічних романів і телешоу. Це один із найпопулярніших письменників у світі, якого журналісти називають *«темним казкарем»*. Він відомий мистецтвом сплітати сучасну реальність із фантастичними вигадками, міфологією та магією, дивувати несподіваними поворотами сюжету, зачаровувати оригінальними світами й чудово виписаними персонажами. Усі оповіді Ніла Річарда МакКіннона Геймана занурюють читача в чарівний світ, у якому реальне та фантастичне мешкають поруч.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом життя та творчості Н. Геймана. За потреби вчитель доповнює повідомлення учня (учениці).)

2. Вступне слово вчителя

— Чому майбутнє світу залежить від читання? Що художня література дає людям та як змінює їх? Чому паперові книжки ніколи не зникнуть? Навіщо в сучасному світі бібліотеки й бібліотекарі? Як уява здатна покращити наше життя? Які обов'язки ми, дорослі, маємо перед дітьми та світом? Відповісти на ці та інші важливі питання спробував усесвітньо відомий письменник Ніл Гейман у відкритій лекції, прочитаній 2012 р. під егідою Агентства з читання у мистецькому центрі «Барбікан» у Лондоні. Це не лише міркування вголос, а дуже послідовне доведення очевидних, здавалося б, речей.

3. Аналіз тексту літературного твору

- ▼ Прочитайте текст лекції Н. Геймана «Чому наше майбутнє залежить від читання» та складіть її тезовий план.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Постановка й розв'язання проблемного питання (запис до зошитів)

- ▼ Чи справді наше майбутнє залежить від читання? Якщо ні, то від чого? Доведіть свою думку.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Одне слово»

- ▼ Одним словом підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати твір-мініатюру «Який я читач?», прочитати повість «Кораліна» Н. Геймана.

УРОК № 94

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТА ПРОБЛЕМАТИКА ПОВІСТІ Н. ГЕЙМАНА «КОРАЛІНА» (МОРАЛЬНИЙ ВИБІР ЛЮДИНИ, ВЗАЄМИНИ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ ТА ІН.)

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання змісту повісті «Кораліна» Н. Геймана; навички сприймання інформації на слух; уміння визначати проблематику літературного твору; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: фантастика, комікс, мюзикл.

Обладнання: портрет Н. Геймана, видання його творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Перевірка домашнього завдання

(Охочі зачитують свої твори-мініатюри «Який я читач?».)

III. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Знайомлячись із творчістю британського письменника Ніла Геймана, ми згадували повість «Кораліна», опубліковану 2002 р. Цей твір поєднує жанри фантастики та жахів. Одразу після виходу друком «Кораліна» здобула премію Брема Стокера як найкращий твір для юних читачів, а 2003 р. — премії Г'юго та «Неб'юла» за найкращу повість. Із нею ми сьогодні познайомимося докладніше.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Слово вчителя

— Ніл Гейман почав писати «Кораліну» для своєї доньки Холлі у 1990-х рр. Місцем оповіді письменник обрав власний будинок у містечку Натлі, Литлмід, Південна Англія, додавши тільки вітальню з власного дитинства із дверима, що вели до цегляного муру. Книга побачила світ за 11 років — 2002 р., а оскільки Холлі встигла перерости цю казку, письменник закінчував оповідь уже для найменшої доньки Медді. Автор зазначав: *«Я тільки хотів написати для моїх донечок таку книжку, щоб відкрила їм правду, якої так бракувало мені, коли сам я був малим хлопчиком: що бути хоробрим не означає не відчувати страху. Адже бути хоробрим означає, що ти можеш долати страх, бути по-справжньому наляканим, але все-таки вчинити те, що маєш учинити»*.

2. Аналіз тексту літературного твору

- ▼ Складіть сюжетну лінію повісті Н. Геймана «Кораліна».

3. Узагальнення вчителя

— За сюжетом повісті Н. Геймана «Кораліна» режисер Чарльз Генрі Селік створив мультиплікаційну версію *Coraline* (в українському прокаті — «Кораліна у Світій Кошмарів»), що номінували на премію «Оскар».

2008 року за мотивами книги Н. Геймана вийшов друком однойменний комікс (ілюстратор Філіп Крег Рассел, адаптація тексту Тодда Кляйна).

1 червня 2009 р. на сцені *Lucille Lortel Theatre* (Нью-Йорк, США) відбулася прем'єра мюзиклу за повістю «Кораліна» (музика Стефіна Меррітта, лібретто Девіда Грінспена), у якому роль 9-річної героїні виконала акторка Джейн Гудішелл (1953 р. народження).

2016 року повість «Кораліна» Н. Геймана вийшла друком українською в перекладі Олександра Миколайовича Мокровольського.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЬ

1. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Інтерактивний прийом «Гронування» (*запис до зошитів*)

- ▼ За принципом гронування складіть схему до повісті Н. Геймана «Кораліна».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

- ▼ Завершіть речення: «Сьогодні мене вразило...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: підготувати відповідь на запитання «У чому полягає секрет популярності “Кораліни”?». Для охочих: переглянути мультфільм «Кораліна у Світі Кошмарів» (2009, реж. Ч. Г. Селік, США).

УРОК № 95

ДОПИТЛИВІСТЬ, СМІЛИВІСТЬ, СИЛА ДУХУ ГЕРОЇНИ ПОВІСТІ Н. ГЕЙМАНА «КОРАЛІНА». ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ АВТОРА (ЧАРІВНІ ЕЛЕМЕНТИ, ДЗЕРКАЛЬНІСТЬ ОБРАЗІВ, ДИНАМІЗМ ОПОВІДІ, ІРОНІЯ ТА ІН.). СИМВОЛІКА ТВОРУ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання змісту повісті «Кораліна» Н. Геймана; навички сприймання інформації на слух; уміння визначати особливості авторського стилю та символіку, характеризувати образи героїв літературного твору; культуру мовлення; аналітичне мислення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *здоров'язбережну*: розуміння цінності життя й добрих родинних взаємин; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читачькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: фантастика, іронія, гумор.

Обладнання: портрет Н. Геймана, видання його творів, ілюстрації до них, фрагменти мультфільму «Кораліна у Світі Кошмарів» (2009, реж. Ч. Г. Селік, США), медіазасоби.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Ніл Гейман ніколи б не був Нілом Гейманом, якби не створював жахливо чарівних світів, що завжди пропонують вибір та не пробачають помилок (якщо не хочеш, звісно, гудзиків замість очей). Казкова й моторошна водночас, «Кораліна» лоскоче нерви юним читачам. Та чи тільки юним?

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Літературний диктант

- ▼ Хто мешкав у будинку, у якому батьки Кораліни купили помешкання?
- ▼ Що слугувало «порталом» до «іншого світу»?
- ▼ Хто міг переходити до «іншого світу» досить вільно?
- ▼ Який подарунок-амулет отримала Кораліна від міс Примули?
- ▼ Розкажіть про вигляд та поведінку «іншої мами» й «іншого тата».
- ▼ Що мала зробити Кораліна, аби залишитися в «іншому світі»?
- ▼ Через що дівчинка повернулася до «іншого світу»?
- ▼ Чому Кораліна не залишилася у світі, що обіцяв бути дуже комфортним для неї?
- ▼ Що сталося з дітьми, привиди яких Кораліна зустріла в задзеркаллі?
- ▼ Хто такий містер Бобо?
- ▼ У який спосіб «інша матір» намагалася повернути втрачене?
- ▼ Які висновки для себе зробила Кораліна наприкінці своєї жахливої пригоди?

2. Перевірка домашнього завдання

(Охочі зачитують відповіді на запитання «У чому полягає секрет популярності “Кораліни”?».)

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Інтерактивний прийом «Гронування» (запис до зошитів)

- ▼ За принципом гронування складіть схему до образу Кораліни.

2. Аналіз образів героїв літературного твору

- ▼ Наведіть цитати на підтвердження таких рис Кораліни, як допитливість, сміливість, сила духу. Зробіть висновок.

Очікувана відповідь

Висновок. Отже, повість Н. Геймана «Кораліна» — це історія про стійкість та сміливість, з якими 9-річна Кораліна додала всі перешкоди й перемагала всіх ворогів: *«А тому,— пояснила Кораліна,— що саме тоді, коли ти боїшся і все-таки робиш те, від чого тобі страшно, оце і є мужність»*; *«Я не боюсь! — запевнила дівчинка саму себе.— Тільки не я!..»*.

Це історія про взаємини в родині, про батьків, які мають завжди приділяти своїм дітям увагу: *«“Інша мати” любила її. Але любила так, як скупердяга любить гроші чи дракон — своє золото. Кораліна вичитала з очей-гудзиків своєї “іншої матері”, що вона для неї просто набуток, більш нічого. Улюблена тваринка, чия поведінка зайшла задалеко й перестала тішити господиню...»*.

Мораль твору: хочеш змінити світ — почни із себе, припини дивитися на нього крізь призму власних образ чи забаганок, вияви терпіння та розуміння, не шукай легкого й безтурботного життя та «безкоштовного сиру», адже відьма чатує...

3. Аналіз тексту літературного твору (робота в малих групах/парах)

- ▼ Доведіть, що повість Н. Геймана «Кораліна» містить: а) чарівні елементи; б) дзеркальність образів; в) іронію та чорний гумор; г) філософські міркування. Наведіть цитати на підтвердження своєї думки.

4. Сприйняття творів інших видів мистецтв

- ▼ Перегляньте фрагменти мультфільму «Кораліна у Світі Кошмарів». Чи відповідають лялькові образи вашим уявленням про героїв?

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Складання сенкана

- ▼ Складіть сенкан «Кораліна».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Одне слово»

- ▼ Завершіть речення одним словом: «Символіка повісті “Кораліна” — у тому, що...».

2. Інтерактивний прийом «Запитання авторіві»

- ▼ Про що б ви запитали Н. Геймана, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: опрацювати матеріал уроку за підручником та опорним конспектом. **Випереджальне (індивідуальне; 3–4 учні):** підготувати повідомлення про життя та творчість Й. Ягелло, інсценування інтерв'ю з письменницею.

Польща

УРОК № 96

ЙОАННА ЯГЕЛЛО — ПОЛЬСЬКА ПИСЬМЕННИЦЯ, АВТОРКА ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ. «КАВА З КАРДАМОНОМ»: СИНТЕЗ ПІДЛІТКОВОЇ ПОВІСТІ (СТОСУНКИ В РОДИНІ, ПЕРШЕ КОХАННЯ) ТА ДЕТЕКТИВУ (РОЗГАДУВАННЯ СІМЕЙНОЇ ТАЄМНИЦІ)

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання особливостей розвитку сучасної зарубіжної літератури; знання життя та проблематики творчості Й. Ягелло; навички сприймання інформації на слух; уміння оцінювати культурно-мистецькі явища; культуру мовлення; аналітичне мислення; творчі здібності; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *здоров'язберезну*: розуміння цінності життя й добрих родинних взаємин; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: підліткова повість, детектив, інтерв'ю.

Обладнання: портрет Й. Ягелло, видання її творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. ОГолошення теми й мети уроку.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. Відома польська письменниця, журналіст і автор популярних підліткових романів Йоанна Ягелло є творцем книг, що здобули міжнародне визнання. Вона успішно співпрацює з популярними польськими журналами, виховує двох доньок і регулярно влаштовує тривалі піші походи, що допомагають їй очистити свідомість та придумати нові цікаві сюжети. Літературну творчість митчині тепло приймають і читачі, і фахові критики. Упродовж наступних уроків ми докладно познайомимося з творчістю цієї письменниці.

III. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ**1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)**

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом життя та творчості Й. Ягелло. За потреби вчитель доповнює повідомлення учня (учениці).)

2. Творча робота (за випереджальним домашнім завданням)

(Двоє учнів інсценують інтерв'ю з письменницею Й. Ягелло.)

3. Узагальнення вчителя

— Йоанна Ягелло зажила популярності після виходу друком 2011 р. книги «Кава з кардамоном», коли критики заговорили про авторку як про вже сформованого й самодостатнього письменника. Згодом «Кава з кардамоном» дістала два продовження — «Шоколад із чилі» й «Тірамісу з полуницею», де описано подальше життя Лінки. Відгуки на книги Йоанни Ягелло переважно позитивні. Читачі та критики відзначають, що її романи захоплюють від першої сторінки й не відпускають до останньої. Багато пишуть, що під час читання справді дуже кортить зварити собі каву зі спеціями. Українською твори польської письменниці виходили друком у перекладі Божени Антоняк та Ярослави Івченко.

Йоанна Ягелло

IV. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Гронування» (*запис до зошитів*)

- ▼ За принципом гронування складіть схему до постаті Й. Ягелло.

2. Інтерактивний прийом «Запитання авторіві»

- ▼ Про що б ви запитали Й. Ягелло, якби мали нагоду поговорити з нею? Чому у вас виникли такі запитання?

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Прочитати роман «Кава з кардамоном» Й. Ягелло.

УРОК № 97

ПРОБЛЕМА БАТЬКІВ І ДІТЕЙ У РОМАНІ Й. ЯГЕЛЛО «КАВА З КАРДАМОНОМ». ОБРАЗ ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНІ. МОВА ТВОРУ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання життя та проблематики творчості Й. Ягелло, змісту її роману «Кава з кардамоном»; навички сприймання інформації на слух; уміння характеризувати образи героїв літературного твору; культуру мовлення; аналітичне мислення; творчі здібності; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (*уміння вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в групі й колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *здоров'язбережну*: розуміння цінності життя й добрих родинних взаємин; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: підліткова повість, детектив.

Обладнання: портрет Й. Ягелло, видання її творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Евристична бесіда

- ▼ Назвіть відомі вам твори про дітей підліткового віку.
- ▼ Які проблеми порушено в цих творах?
- ▼ Чому виникають непорозуміння між батьками й дітьми?
- ▼ Як ви вважаєте, «дорослі» проблеми складніші за «дитячі»? Відповідь аргументуйте.

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Сьогодні ми докладніше ознайомимося з повсякденним життям та проблемами дівчинки-підлітка Халіни, яка називає себе Ліною. Читаючи її оповідь, ми ніби беремо безпосередню участь у подіях, замислюємося над проблемами, що завжди є актуальними: прірва відчуження й непорозуміння між батьками та дітьми; прагнення підлітків віднайти себе у вирі амурних переживань; таємниці, що руйнують родинний спокій; правильний спосіб розв'язання складних ситуацій. Долотимемо всі ці проблеми разом із героїнею роману Й. Ягелло «Кава з кардамоном».

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Аналіз тексту літературного твору

- ▼ Якою є композиція роману Й. Ягелло «Кава з кардамоном»? *(Композиція твору досить проста: роман містить пролог, епілог та 10 розділів. Назви розділів — це назви місяців року, у які відбувалися певні події в житті 15-річної учениці гімназії Ліни.)*
- ▼ Складіть сюжетну лінію роману Й. Ягелло «Кава з кардамоном».

2. Усне словесне малювання

- ▼ Якою ви бачите Лінку?

3. Аналіз тексту літературного твору (продовження; робота в групах)

- ▼ У 6 групах за романом Й. Ягелло «Кава з кардамоном» дослідіть: 1-ша група — ознаки детективу у творі, 2-га — взаємини батьків і дітей, 3-тя — почуття Лінки в різних ситуаціях, 4-та — родинні цінності, 5-та — тему дружби й кохання, 6-та — стиль мовлення й лексичні особливості.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Творча робота

- ▼ Напишіть есе «Лінка — звичайна дівчина?».

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Обмін думками»

- ▼ Наведіть мінімум два аргументи на користь того, що варто прочитати «Каву з кардамоном» Й. Ягелло.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: за романом Й. Ягелло «Кава з кардамоном» підготувати розповідь про літературного героя, який найбільше запам'ятався, або написати невеликого листа Ліні. **Випереджальне (індивідуальне; 2–3 учні):** підготувати інсценування інтерв'ю перекладачки Б. Антоняк із письменницею.

УРОК № 98

СТИЛЬ ТВОРЧОСТІ Й. ЯГЕЛЛО. ПРИЧИНОВО-НАСЛІДКОВІ ЗВ'ЯЗКИ МІЖ ПОДІЯМИ ТВОРУ «КАВА З КАРДАМОНОМ», ЕТАПАМИ ЕВОЛЮЦІЇ ЛІНКИ ТА ЗМІНАМИ СТАВЛЕННЯ ДО НЕЇ ІНШИХ ПЕРСОНАЖІВ. СИМВОЛІЗМ НАЗВИ ТВОРУ

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання життя та проблематики творчості Й. Ягелло, змісту її роману «Кава з кардамоном»; розуміння символізму назви твору; навички сприймання інформації на слух; уміння характеризувати образи героїв літературного твору; культуру мовлення; аналітичне мислення; творчі здібності; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; уміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *здоров'язбережну*: розуміння цінності життя й добрих родинних взаємин; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Основні терміни й поняття: підліткова повість, детектив, інтерв'ю, нон-конформізм.

Обладнання: портрет Й. Ягелло, видання її творів, ілюстрації до них.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. ОГолошення теми й мети уроку.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. Сьогодні ми перегортаємо останні сторінки «Кави з кардамоном», але з Халіною не прощаємося, адже цей роман має продовження. Ми стали свідками того, як упродовж року Ліна змінювалася, як перетворювалася із дівчинки-підлітка на дівчину зі сформованим характером, як вона дорослішала, стикаючись із загадками та труднощами.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ**1. Перевірка домашнього завдання**

(Охочі зачитують свої листи до Лінки.)

2. Усне словесне малювання

- ▼ Розкажіть про героя роману Й. Ягелло «Кава з кардамоном», який найбільше запам'ятався.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ**1. Аналіз образів героїв літературного твору**

- ▼ Порівняйте етапи становлення характеру й уподобань Халіни. Хто впливав на ці зміни?

**2. Постановка й розв'язання проблемного питання
(запис до зошитів)**

- ▼ Як ви вважаєте, чому роман Й. Ягелло має назву «Кава з кардамоном»? У чому полягає символізм цієї назви?

3. Творча робота (за випереджальним домашнім завданням)

(Двоє учнів інсценують інтерв'ю перекладачки Б. Антоняк із письменницею Й. Ягелло.)

4. Слово вчителя

— У тексті роману Й. Ягелло «Кава з кардамоном» можна простежити певні тенденції. Наприклад, поняття *нонконформізм*, яке ввів у літературу американський письменник Джером Девід Селінджер у романі «Ловець у житті»: по суті, Лінка Йоанни Ягелло, як і Голден Колфілд Селінджера, бунтує та висловлює власний протест проти аморального й бездушного світу дорослих.

5. Словникова робота (запис до зошитів)

Нонконформізм (від латин. *non* — ні, немає і *conformis* — подібний, згодний) — готовність, попри жодні обставини, діяти всупереч думці й позиції більшості співтовариства, обстоювати протилежну точку зору; здатність опиратися тиску групи, думати й діяти по-своєму.

Високий нонконформізм — риса, притаманна інтелектуальним, упевненим у собі та стійким до стресів людям. Подеколи це просто прагнення чинити наперекір усьому.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАЙ

1. Складання опорного конспекту (запис до зошитів)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення: «Роман “Кава з кардамоном” спонукав мене замислитися про...».

3. Усне словесне малювання

- ▼ Якою ви уявляєте польську письменницю Йоанну Ягелло та героїв її твору «Кава з кардамоном»?

4. Інтерактивний прийом «Обмін думками»

- ▼ Чи рекомендуватимете ви своїм дітям та онукам прочитати «Каву з кардамоном»? Чому?

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

1. Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

- ▼ Завершіть речення:
 - «Мені вже було відомо...»;
 - «Проте я навіть не здогадувався (не здогадувалася), що...»;
 - «Відтепер я знатиму про...».

2. Інтерактивний прийом «Однією фразою...»

- ▼ Однією фразою по черзі підбийте підсумок уроку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: опрацювати матеріал уроку за підручником та опорним конспектом, підготуватися до уроку позакласного читання (прочитати роман «Ловець у житі» Дж. Д. Селінджера). **Випереджальне (індивідуальне; 1–2 учні):** підготувати повідомлення про життя та творчість Дж. Д. Селінджера.

УРОК № 99

114. ДЖЕРОМ ДЕВІД СЕЛІНДЖЕР «ЛОВЕЦЬ У ЖИТІ»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання життя та творчості Дж. Д. Селінджера, особливостей філософсько-естетичної концепції його творчості, історії написання й тематики роману «Ловець у житті»; *уміння* визначати роль деталі в тексті, характеризувати образи героїв літературного твору; аналітико-дослідницькі навички; культуру мовлення; любов до мистецтва; естетичний смак); *ключові* (*уміння вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички роботи в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння самостійно опрацьовувати інформацію та презентувати її; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; *здоров'язбережну*: розуміння цінності життя й добрих взаємин між людьми; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок (урок позакласного читання).

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво), українська література.

Основні терміни й поняття: лірико-психологічний роман, бестселер.

Обладнання: портрет Дж. Д. Селінджера, видання його творів, ілюстрації до них, анкета роману Дж. Д. Селінджера «Ловець у житті».

*Я люблю писати, але пишу переважно
для самого себе, для власного
задоволення. За це, звісно, доводиться
розплачуватись: мене вважають
людиною дивною, відлюдькуватою.
Але я хочу насамперед відгородити себе
і свою працю від інших.
Дж. Д. Селінджер*

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. ОГолошення теми й мети уроку.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ****Робота з епіграфом**

- ▼ Як ви зрозуміли епіграф до уроку?

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Експрес-опитування

- ▼ Що таке *нонконформізм*?
- ▼ Як нонконформізм представлено в романі «Кава з кардамоном»?
- ▼ Проти чого намагалася протестувати Лінка?
- ▼ На вашу думку, чи є прийнятними деякі спроби підлітків протестувати?

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за *випереджальним домашнім завданням*)

(Учень (учениця) виступає із загальним оглядом життя та творчості Дж. Д. Селінджера. За потреби вчитель доповнює повідомлення учня (учениці).)

2. Розповідь учителя

— «Ловець у житті», або «Над прірвою у житті» (англ. *The Catcher in the Rye*), — роман американського письменника Джерома Девіда Селінджера. Цей твір, над яким автор, за твердженням критиків, працював під час війни, — 15-й у Рейтингу 100 найкращих книг усіх часів журналу *Newsweek*.

«Ловець у житті» — центральний твір Селінджера. Автор обрав форму роману-сповіді, найекспресивнішу з можливих романних форм. Уже за кілька місяців після опублікування твір посів 1-ше місце у списку американських бестселерів. роман набув величезної популярності, особливо серед молоді, суттєво вплинувши на світову культуру II половини XX ст. Цікаво, що кожне покоління молодих американців убачало в цій книзі щось своє — від нігілізму до ствердження гуманістичних ідеалів. Роман «Ловець у житті» перекладено майже всіма мовами світу. Щорічно продають понад 1 млн його примірників (загалом продано більше 65 млн від першого видання).

Лейтмотив книги — рядок із вірша Роберта Бернса «*якщо кликав хтось когось увечері у житті*», винесений у заголовок. Ці слова головний герой роману Селінджера, не дочувши, витлумачив як дитячу пісеньку про невинність серед природи, яку треба вберегти від падіння в прірву дорослості.

Твір зажив скандальної слави через убивство учасника гурту *The Beatles* Джона Леннона. Коли поліція приїхала на місце події, убивця Марк Девід Чепмен тримав у руках примірник роману. Згодом він заявив, що заклик убити Джона Леннона відшукав на сторінках книги, утім його визнали осудним.

3. Аналіз тексту літературного твору

- ▼ Самостійно опрацюйте анкету роману Дж. Д. Селінджера «Ловець у житті».

Анкета роману Дж. Д. Селінджера «Ловець у житті»

Жанр: лірико-психологічний роман.

Тема: формування особистого ставлення до світу в процесі глибоко інтимного сприйняття суспільства з подвійною мораллю (світу дорослих).

Ідея: протест проти небезпечних тенденцій у духовному житті суспільства.

Проблематика:

- формування і становлення людської особистості в суворих реаліях життя;
- людина й суспільство;
- взаємини з однолітками;
- виховання родинних взаємин;
- мрії та реалії життя.

Символіка назви: прірва між дитячим і дорослим світами, прірва людської душі.

4. Теорія літератури (запис до зошитів)

Бестселер (англ. *bestseller* — той, що добре продається) — популярна книжка, яка потрапила до списку видань, які продають найбільшими накладками. Термін *бестселер* не визначає літературної цінності твору: він лише свідчить про неабияку популярність книги, як, наприклад, термін *блокбастер* про фільми чи термін *хіт* про музичні твори.

5. Розповідь учителя

— У романі від імені 16-річного Голдена Колфілда у вельми відвертій формі йдеться про загострене сприйняття американської дійсності й неприйняття підлітком загальних канонів і моралі суспільства.

Сімнадцятирічний Голден Колфілд, головний герой твору, перебуваючи на лікуванні в санаторії, розповідає про те, що трапилося майже рік тому, коли йому було 16 років. Автор знайомить нас із героєм у період гострої моральної кризи, коли зіткнення з навколишнім світом стало для хлопця нестерпним. По-перше, після багатьох нагадувань і попереджень Голдена виключають за неуспішність із Пенсі, привілейованої школи,— попереду нерадінний шлях додому, у Нью-Йорк, до того ж, його вже виключали з тієї самої причини із трьох коледжів. По-друге, Голден

не впорався з роллю капітана шкільної команди: через неувважність він залишив у метро спортивне спорядження, і команді довелося ні з чим повертатися до рідної школи. По-третє, сам Голден дає підстави для складних взаємин із товаришами: він дуже сором'язливий, нелюб'язний, часто поводить себе грубо, намагаючись дотримувати насмішкуватого тону в розмові.

Але понад усе Голдена пригнічує відсутність елементарної людяності у стосунках між людьми. Довкола обман і лицемірство, «липа», як сказав сам герой.

Він тяжко страждає від безвиході, приреченості усіх його спроб побудувати своє життя на справедливості й відкритості. Навчатися для того, щоб *«працювати у якій-небудь конторі, їздити на роботу в машині або автобусах по Медисон-авеню і читати газети, і грати в бридж усі вечори, і ходити в кіно»*, — таким уявляє Голден життя більшості забезпечених американців. Але таке життя для нього неприйнятне. Звідси його самотність, внутрішня ізолюваність від навколишнього світу, повне сум'яття щодо головних життєвих цінностей, небажання підлаштовуватися під світ дорослих. Голден дуже боляче переживає перехід зі світу дитячого, відкритого й демократичного, до світу дорослих, сповненого умовностями й розмежуваннями. Він мріє врятувати дітей від прірви дорослішання, недаремно дещо змінені слова Р. Бернса *«якщо кликав хтось когось увечері у житі»* є в назві книги. Понад усе Голден боїться стати таким, як дорослі, пристосуватися до навколишньої неправди, тому повстає проти того, що видається йому «показухою».

Свого часу Голден пережив те саме, що й кожен підліток: він вважає, що світ ворожий до нього, що все навколо — холодне й бездушне. Саме тому цей герой захоплює кожне нове покоління підлітків, яке переживає подібну драму: адже вони знаходять у переживаннях Голдена думки й почуття, подібні до власних.

Перший переклад цього твору українською мовою вийшов друком під назвою «Над прірвою у житті» (перекладач — Олекс Логвиненко), що є аналогом назви в російському перекладі — «Над пропастью во ржи». Перевидання 2010 р. мало назву «Ловець у житті», що є дослівним перекладом оригінальної назви англійською.

Джером Девід Селінджер

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

1. Складання опорного конспекту (*запис до зошитів*)

- ▼ Складіть опорний конспект уроку за здобутою інформацією.

2. Інтерактивний прийом «Грунування»

- ▼ Складіть груно до образу Голдена Колфілда.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Запитання авторів»

- ▼ Про що б ви запитали Дж. Д. Селінджера, якби мали нагоду поговорити з ним? Чому у вас виникли такі запитання?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Дочитати роман Дж. Д. Селінджера «Ловець у житті», повторити вивчене, підготуватися до контрольної роботи за темою «Сучасна література в юнацькому читанні».

УРОК № 100

КОНТРОЛЬНА РОБОТА ЗА ТЕМОЮ «СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА В ЮНАЦЬКОМУ ЧИТАННІ»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (систематизовані й узагальнені знання про особливості сучасної зарубіжної літератури для молоді; писемне мовлення; естетичний смак); *ключові* (інформаційну: уміння систематизувати здобуті знання та критично їх осмислювати; загальнокультурну: творчі здібності; прагнення досягти високого результату; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок контролю й корекції знань, умінь і навичок.

Обладнання: картки із завданнями (2 варіанти).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

III. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Ознайомлення із завданнями та критеріями їхнього оцінювання

2. Виконання контрольної роботи (усього 12 балів за кожним із варіантів)

I варіант

Початковий та середній рівні (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Фантастичною повістю за жанром є твір:
 - а) «Повітряні змії»;
 - б) «Таємний щоденник Адріана Моула»;
 - в) «Кораліна»;
 - г) «Геній».
2. Письменник, який у своїй творчості зображав події Другої світової війни:
 - а) Паоло Коельйо;
 - б) Ромен Гарі;
 - в) Сью Таунсенд;
 - г) Мо Янь.
3. Ім'я головної героїні роману Й. Ягелло «Кава з кардамоном»:
 - а) Хелґа;
 - б) Халіна;
 - в) Наталія;
 - г) Хелена.
4. Головний герой роману Паоло Коельйо «Алхімік»:
 - а) Сантьяґо;
 - б) Алхімік;
 - в) Мельхіседек;
 - г) мандрівник у часі.
5. Автор твору «Кораліна»:
 - а) Ромен Гарі;
 - б) Тумас Транстремер;
 - в) Ніл Гейман;
 - г) Йоанна Ягелло.
6. Водночас письменник, поет та музикант:
 - а) Ромен Гарі;
 - б) Сью Таунсенд;
 - в) Ніл Гейман;
 - г) Тумас Транстремер.

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

7. Завершіть речення: «Роман-притча — це ...».
8. Стисло визначте основні теми творчості Тумаса Транстремера.
9. Чому мати головної героїні роману «Кава з кардамоном» тривалий час була відсутня?

Високий рівень (максимально — 3 бали)

10. Завдання відкритої форми — написати одну з творчих робіт за творами розділу «Сучасна література в юнацькому читанні» (за вибором учнів):
- а) есе на тему «Мій світ літератури»;
 - б) розгорнену рекламу одного з опрацьованих творів;
 - в) лист-звернення до одного з авторів вивчених творів.

II варіант

Початковий та середній рівні (кожна правильна відповідь — 1 бал)

1. Герой цього твору шукає спосіб убезпечити людей від руйнівних землетрусів:
- а) «Повітряні змії»;
 - б) «Таємний щоденник Адріана Моула»;
 - в) «Алхімік»;
 - г) «Геній».
2. У цьому творі досліджено проблему пошуків сенсу буття й людського існування:
- а) «Повітряні змії»;
 - б) «Алхімік»;
 - в) «Кораліна»;
 - г) «Геній».
3. Ім'я головного героя циклу творів Сью Таунсенд:
- а) *Адріан Моул*;
 - б) Голден Колфілд;
 - в) Адам Барський;
 - г) Михай Мазур.
4. Наймолодший із-поміж літературних героїв:
- а) Ліна;
 - б) Сантьяго;
 - в) Цзян Дачжі;
 - г) *Кораліна*.
5. Повітряних зміїв виготовляв:
- а) Людо;
 - б) Марселен Дюпра;
 - в) *Амбруаз Флері*;
 - г) Жулі Еспіноза.
6. Твір, що містить ознаки детективу:
- а) «Повітряні змії»;
 - б) «Геній»;
 - в) «*Кава з кардамоном*»;
 - г) «Кораліна».

Достатній рівень (кожна правильна відповідь — 1 бал)

7. Завершіть речення: «Нонконформізм — це...».
8. У яких творах розділу «Сучасна література в юнацькому читанні» гостро постає проблема взаємин дітей і батьків?
9. Стило схарактеризуйте особливості лірики Тумаса Транстремера.

Високий рівень (максимально — 3 бали)

10. Завдання відкритої форми — написати одну з творчих робіт за творами розділу «Сучасна література в юнацькому читанні» (за вибором учнів):
 - а) есе на тему «Мій світ літератури»;
 - б) критичну рецензію на один з опрацьованих творів;
 - в) лист-звернення до одного з літературних героїв вивчених творів.

IV. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть речення:
 - «Мені сьогодні вдалося...»;
 - «Найскладнішим для мене було...».

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Повторити вивчене впродовж II семестру.

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ

УРОК № 101

УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЗА РІК

Мета — формувати компетентності: *предметні* (систематизовані й узагальнені знання за вивченим упродовж навчального року матеріалом; розуміння власних читацьких уподобань; уміння формулювати, висловлювати й обстоювати свою думку; культуру мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів оточуючих; *інформаційну*: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з текстом; *загальнокультурну*: прагнення літературної освіченості, самоосвіти й самовдосконалення; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Обладнання: портрети авторів вивчених упродовж року літературних творів, ілюстрації до цих творів, 7 аркушів паперу ф. А1, кольорові маркери, роздавальний матеріал.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Аналіз контрольної роботи

III. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Сьогодні ми підіб'ємо підсумки вивченого впродовж усього навчального року. Звісно, ми не можемо знову обговорювати опрацьовані твори чи пригадувати біографії письменників та поетів. Проте ми відновимо у своїй пам'яті те, що нам здалося найцікавішим або найзначнішим. Часто на уроках ми обговорювали дібрані до них епіграфи. Раніше ці епіграфи вам пропонував

учитель. Сьогодні епіграф до уроку обиратимете ви. Сподіваюся, що правильний вибір епіграфа кожному з вас допоможе знову пройти стежинкою від доби античності до сьогодення, згадавши найцікавіші зупинки цього шляху.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Творчо-аналітична робота

- ▼ Опрацюйте вміщену на картках інформацію — висловлювання відомих людей. Кожен має обрати вислів, що, на його думку, найбільше відповідає темі уроку, та аргументувати свій вибір. Можливо, один вислів оберуть кілька учнів — ми вислухаємо думку кожного. Охочі можуть запропонувати власні варіанти епіграфа до уроку.

Варіанти епіграфа

- Найвища похвала художникові — це коли ми забуваємо про нього за його творами (*Ф. Шиллер*).
- Писати має лише той, кого хвилюють загальнолюдські проблеми (*Дж. Голсуорсі*).
- Мистецтво вічне, як саме життя (*Ф. І. Шаляпін*).
- Завдання літератури — об'єднувати всіх, встановлювати контакт між людьми (*Р. Тагор*).
- Умійте любити мистецтво в собі, а не себе у мистецтві (*К. С. Станіславський*).
- Розум людський має три ключі, що все відчиняють: знання, думку, уяву (*В. Гюго*).
- Спілкуватися з письменниками різних часів — майже те саме, що подорожувати (*Р. Декарт*).
- Художній твір — це шматок природи, профільтрований крізь темперамент художника (*Е. Золя*).
- Навчання без роздумів непотрібне, але й роздуми без навчання є небезпечними (*Конфуцій*).
- Те, що ми знаємо, обмежене, а те, чого ми не знаємо, — нескінченне (*П.-С. Лаплас*).
- Творчість є вираженням основних законів Усесвіту (*М. Періх*).
- Життя частіше схоже на романи, ніж наші романи на життя (*Жорж Санд*).
- Багато говорити й багато сказати — це не те саме (*Софокл*).
- Герої, подібно до творів мистецтва, видаються величнішими крізь простір століть (*П.-К.-В. Буаст*).
- Усамітнення з книгою краще за спілкування з дурнями (*П.-К.-В. Буаст*).

- Якщо всіх повчати, то не лишиться часу на самоосвіту (*Ірина Вільде*).
- Щоб увійти у безсмертя, людина мусить скласти два екзамени: один перед сучасниками, другий — перед історією (*Ірина Вільде*).
- Видатних людей оцінюють лише за їхніми головними діяннями, а не за їхніми помилками (*Вольтер*).
- Ніхто не може оцінювати іншого, поки не навчиться оцінювати самого себе (*Й. В. Гете*).
- Характер так само породжує характер (*Й. В. Гете*).
- Для того, щоб книга зачепила мене за живе, я маю знайти в ній шматочок життя (*Гі де Мопассан*).
- Публіці належать наші книги, а не наші життя (*Гі де Мопассан*).
- Життя коротке, мистецтво — вічне (*Гіппократ*).
- Люди припиняють мислити, коли припиняють читати (*Д. Дідро*).
- Людина не може нічого навчити іншу людину. Вона може тільки допомогти знайти їй правду у власному серці (*Блаженний Августин*).
- Пізнання душі багато в чому сприяє пізнанню будь-якої істини (*Аристотель*).
- Видатні генії випередили століття, деякі таланти випереджають лише роки (*О. де Бальзак*).
- Книги — кораблі думки, що плавають хвилями часу й несуть свій дорогоцінний вантаж від покоління до покоління (*Ф. Бекон*).
- Усе моє ношу з собою (*Діоген*).

Примітка. Учитель має бути готовим пояснити значення автора кожного висловлювання для розвитку людства.

2. Інтерактивна вправа «Хто є хто?»

(Учитель по черзі демонструє портрети поетів і письменників чи ілюстрації із зображеннями героїв літературних творів. Учні називають, кого зображено, та стисло розповідають, чим славна ця людина чи відомий персонаж.)

3. Інтерактивний прийом «Кубування» (робота в групах)

- ▼ У 7 групах за правилами прийому «Кубування» за 15 хв підготуйте стисле повідомлення (наочну презентацію): 1-ша група — «Оригінальна й перекладна література в сучасному світі»; 2-га — «Золоті сторінки далеких епох: Давня Греція, Відродження в Італії й Англії»; 3-тя — «Поезія й проза пізнього романтизму й переходу до реалізму XIX ст.»; 4-та — «Роман

XIX ст.»; 5-та — «Перехід до модернізму. Взаємодія символізму й імпресіонізму в ліриці»; 6-та — «Драматургія кінця XIX — початку XX ст.»; 7-ма — «Сучасна література в юнацькому читанні».

Правила прийому «Кубування»

1. Опишіть це.
2. Порівняйте це.
3. Доберіть асоціації.
4. Проаналізуйте (що містить, чим відзначається).
5. Поясніть, як та для чого його застосувати.
6. З'ясуйте, що в ньому доброго й що поганого: за та проти. (Кількість аргументів за та проти має бути однаковою.)

Примітка. Групи отримують по аркушу паперу ф. А1 та маркери, наочну презентацію оформлюють на власний розсуд, користуючись підручниками й власними зошитами (опорними конспектами): уміння швидко знайти необхідну інформацію — вагомий плюс.

4. «Методика взаємозапитань»

- ▼ У тих самих 7 групах підготуйте запитання для однокласників за темою своєї групи.

Примітка. Доцільно «Методику взаємозапитань» провести після повідомлення кожної групи за прийомом «Кубування».

5. Анкетування

Примітка. Далі наведено орієнтовні, загальні запитання анкети. Учителеві доцільно ці запитання конкретизувати й розширити, зважаючи на читацьку активність учнів кожного окремого класу.

Анкета читацької активності

- ▼ Чому ти віддаєш перевагу — читанню книг чи перегляду кінофільмів?
- ▼ Скільки книжок зазвичай читаєш на місяць?
- ▼ Книгам якої тематики віддаєш перевагу (крім тих, що за програмою)?
- ▼ Чи цікавишся ти поезією і якою саме (класичною, сучасною)?
- ▼ Чи дослухаєшся ти до слів сучасних популярних пісень і що ти думаєш про їхній зміст?
- ▼ У чому ти вбачаєш переваги й недоліки:
 - а) читання художньої літератури;
 - б) перегляду кінофільмів за класичними творами?
- ▼ Чи спонукають тебе переживати, замислюватися класичні художні твори, чи допомагають вони тобі в житті?

- ▼ Який останній художній твір ти прочитав за програмою? поза програмою?
- ▼ За чією порадою тиобираєш книги для читання?

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ

Інтерактивний прийом «Мікрофон»

- ▼ Завершіть фразу: «Для мене сьогодні несподіваним (новим) було...».

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Визначити, який із вивчених упродовж навчального року творів запам'ятався чи сподобався найбільше.

Примітка. Учитель інструктує учнів щодо перебігу наступного уроку.

УРОК № 102

УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЗА РІК (ПРОДОВЖЕННЯ)

Мета — формувати компетентності: *предметні* (систематизовані й узагальнені знання за темами, вивченими впродовж навчального року; уміння проводити паралелі між літературними й сучасними темами та проблемами; уміння аналізувати власні недоліки; навички самостійної індивідуальної й колективної роботи (у парах і групах); творчі здібності; уміння формулювати, висловлювати, аргументувати й обстоювати власну думку; допитливість; культуру мовлення; аналітичне мислення; естетичний смак); *ключові* (уміння *вчитися*: навички самостійної роботи; пізнавальну активність; *комунікативну*: навички спілкування в колективі; *інформаційну*: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; уміння створювати колажі в довільній формі за запропонованою тематикою; *загальнокультурну*: прагнення самоосвіти, самовдосконалення, літературної обізнаності; читацькі інтереси; гуманістичний світогляд).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок.

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія, українська художня культура (мистецтво).

Обладнання: фрагменти аудіозаписів і кінофільмів за вивченими впродовж року літературними творами, видання цих творів та ілюстрації до них, перелік літератури для читання влітку, результати анкетування, аркуші паперу (ф. А1, А2, А3), кольорові маркери, кольорові журнали, ножиці, клейові олівці, медіазасоби.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ**II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ****Аналіз результатів анкетування****III. ОГолошення теми й мети уроку.
МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Учитель. Упродовж року ми знайомилися з творчістю багатьох майстрів слова різних епох та різних країн.

Звісно, ми також усі різні: із власним світосприйняттям та смаками.

Зрозуміло, що й захоплення наші різняться: нас цікавлять різні речі, нам подобаються різні музика й література.

Сьогодні я пропоную вам створити своєрідну рекламу того письменника чи твору, з яким ви познайомилися цього навчального року та який вас вразив чи найбільше сподобався.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ**1. Творча робота (у групах)**

- ▼ Об'єднайтеся в групи (кількість груп залежить від кількості обраних вами творів чи митців).

У групах створіть рекламні колажі того письменника чи твору, який запам'ятався чи сподобався найбільше: обговоріть ідеї кожного учасника й ухваліть спільне рішення.

Використайте у своєму колажі найяскравіші епізоди твору, найефектніших персонажів (чи найцікавіші факти з життя автора).

Після виконання творчого завдання оберіть речника, що презентуватиме результати вашої роботи й коментуватиме створений групою колаж.

В оформленні роботи продемонструйте своє ставлення до обраних творів і митців, маючи на меті зацікавити ними однолітків, які взагалі не читали або читали не уважно ці твори.

Створені колажі допоможуть вашим однокласникам знову відкрити ці твори або зацікавлять ними майбутніх 10-класників.

2. Презентація групами результатів роботи

(Речники груп презентують і коментують створені рекламні колажі.)

3. Інтерактивна вправа «Коло ідей»

- ▼ Висловіть свою думку щодо питання «Що сучасна молода людина може відкрити для себе в літературі попередніх століть?».

4. Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- ▼ Продовжте речення: «Цього навчального року на уроках зарубіжної літератури я відкрив (відкрила) для себе...».

5. Співдружність мистецтв на уроці літератури

(Упізнавання й коментування ілюстрацій, фрагментів кінофільмів, музичних фрагментів за вивченими впродовж року літературними творами.)

6. Читання власних творів (есе, віршів, оповідань)

(Охочі презентують однокласникам твори (есе, вірші, оповідання), написані ними впродовж навчального року на дозвіллі.)

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ. РЕФЛЕКСІЯ**1. Узагальнення вчителя**

(Учитель ознайомлює учнів зі списком літератури для читання в 11-му класі, за потреби пояснює, відповідає на запитання учнів.)

2. Інтерактивна вправа «Побажання»

(Учні висловлюють одне одному добрі побажання на майбутнє за ланцюжком (або в колі).)

ЛІТЕРАТУРА

1. *Акройд, П.* Завещание Оскара Уайльда // Иностранная литература. — 1993. — № 11.
2. *Андронік, А.* Від Емми до Фелісите. Герої Г. Флобера крізь призму жанрового живопису // Зарубіжна література. — 2001. — № 35. — С. 3–4.
3. *Афанащенко, Л. М.* Формула смысла жизни Оскара Уайльда. Изучение «Портрета Дориана Грея» в 10-м классе // Русская словесность в школах Украины. — 1998. — № 3. — С. 33–36.
4. *Бульвінська, О. І.* «Ти бачиш, хід віків — то наче притча...» Жанр філософської притчі у творчості Річарда Баха і Пауло Коельйо // Зарубіжна література. — 2004. — № 2. — С. 7–11.
5. *Верлен, П.* Лірика / П. Верлен; пер. з фр. Максима Рильського, Миколи Лукаша та Григорія Кочура. — К., 1968.
6. *Винокур, Надежда.* Французская версия Хемингуэя / Надежда Винокур. — Журнал Вестник Online [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.vestnik.com/win>.
7. *Гейман, Ніл.* Чому наше майбутнє залежить від читання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://teren-lutsk.com/blog/чому-наше-майбутнє-залежить-від-читання>.
8. *Гейман, Ніл.* Чому наше майбутнє залежить від читання / Ніл Гейман ; пер. укр. : Валентина Майтайдленд для інтернет-журналу про літературу «Bokmål», 27. 04. 2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bokmal.com.ua/people/gaiman-future-libraries-reading-daydreaming>.
9. *Єременко, О.* У полоні романтичних уявлень, або Обережно: боваризм // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. — 1999. — № 7. — С. 42–45.
10. *Жанрові особливості романів Достоевського* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/essay/printout.php?id= 22&bookid=16>.
11. *Ковалев, Ю.* Оскар Уайльд и его сказки // Оскар Уайльд. Сказки (на англ. яз.). — М., 1979.
12. *Кучеренко, Д.* Нобелівський лауреат Мо Янь: «Я знаю, що зараз є багато болю в Україні». — Друг читача, 22. 06. 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://vsiknygy.net.ua/person/45312>.
13. *Мацевко, Л. В.* Всупереч літературознавчій традиції (переосмислення ролі та місця жінки в суспільстві у творах Флобера і Винниченка) // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. — 2000. — № 2. — С. 45–47.
14. *Метерлінк, Моріс.* Блакитний птах / Моріс Метерлінк ; пер. з фр., передмова, післяслово та примітки Д. О. Чистяка. — Тернопіль, 2011.
15. *Метерлінк, Моріс.* Рання драматургія / Моріс Метерлінк ; упорядкування, пер. з фр. та коментарі Д. О. Чистяка. — К., 2015.
16. *Мішук, В.* Своєрідність естетизму Оскара Уайльда. Його роман «Портрет Дориана Грея» // Відродження. — 1994. — № 8. — С. 21–27.

17. *Мо, Янь*. Геній / Янь Мо. — Всесвіт. Український журнал іноземної літератури [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/724/41>.
18. *Мо, Янь*. Геній [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://findbook.in.ua/authors/mo-ian>.
19. *Моруа, Андре*. Літературні портрети / Андре Моруа. — М., 1970.
20. *Назарець, В. Н.* «Візитна картка» М. Метерлінка / В. Н. Назарець, Є. М. Васильєв, Ю. В. Пелех // Всесвітня література та культура в середніх навчальних закладах України. — 2006. — № 1. — С 25–27.
21. *Наливайко, Д. С.* Великий майстер художньої прози: літературний портрет Гюстава Флобера / Д. С. Наливайко. — К., 2004.
22. *Новікова, І.* Не зрійкайся своїй мрії. Матеріали до вивчення роману-пошуку Пауло Коельйо «Алхімік», 11 кл. // Зарубіжна література. — 2006. — № 15–16. — С. 33–35.
23. *Покатилова, О. О.* Культурно-синкретичний аналіз художнього тексту // Всесвітня література в навчальних закладах України. — 1999. — № 2. — С. 39–41.
24. *Пронкевич, О. В.* Секрет довголіття «нецікавого сюжету», або «Емма Боварі — це я!» // Зарубіжна література. — 1991. — № 9. — С. 17–20.
25. *Реизов, Б. Г.* Творчество Флобера / Б. Г. Реизов. — М., 2005.
26. *Рибаківа, О. В.* Клітина живої істоти. Флобер «Пані Боварі» // Зарубіжна література. — 1997. — № 5. — С. 24–26.
27. *Рогозинський, В.* Якого ж кольору метерлінківський птах? // Всесвітня література та культура в середніх навчальних закладах України. — 2006. — № 1. — С. 28.
28. *Роль фантастики у романі Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея»* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: wiki.kspu.kr.ua/index.php/Роль_фантастики_у_романі_Оскара_Уайльда_Портрет_Доріана_Грея.
29. *Ромэн, Гари*. Воздушные змеи : Онлайн книга [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://loveread.ec/view_global.php?id=31583.
30. *Содомора, А.* «Осінь пісня» Поля Верлена та її українські інтерпретації // Зарубіжна література. — 2003. — № 14. — С. 18–20.
31. *Соколянский, М. Г.* Оскар Уайльд. Очерк творчества / М. Г. Соколянский. — К., 1990.
32. *Стамат, Т. В.* Сон, навіяний коханням. За казкою-притчею Пауло Коельйо «Алхімік» // Зарубіжна література. — 2004. — С. 16–18.
33. *Сташух, Г. В.* Соціально-психологічна проза XIX століття: французька, англійська та російська // Зарубіжна література. — 2005. — № 6. — С. 6–9.
34. *Чи легко перекласти поетичний твір?* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://peet-tvir.blogspot.com>.
35. *Чистяк, Дмитро*. Блакитний птах світової літератури Моріс Метерлінк // Всесвіт. — 2008. — № 1–2.
36. *Шкурко, О.* Услід за птахом щастя. Вивчення п'єси-феєрії М. Метерлінка «Синій птах». 10 кл. // Зарубіжна література. — 2006. — № 13. — С. 17–22.

Код	Ціна
СЛУ013	60,00

Навчальне видання

Серія «Усі уроки»

КУЦІНКО Ольга Германівна

УСІ УРОКИ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
10 клас. Профільний рівень + рівень стандарту
II семестр

Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*

Технічний редактор *Є. С. Островський*

Коректор *О. М. Журенко*

Підп. до друку 15.06.2018. Формат 60×90/16. Папір газет.

Гарнітура Шкільна. Друк офсет. Ум. друк. арк. 16,0. Зам. № 18—06/18—05.

ТОВ «Видавнича група “Основа”».

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6058 від 01.03.2018.

Україна, 61001 Харків, вул. Плеханівська, 66.

Тел. (057) 731-96-32. E-mail: russ@osnova.com.ua

Телефон для замовлення: 0-800-505-212

(безкоштовно з мобільних та стаціонарних телефонів України)

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК».

Харків, пров. Сімферопольський, 6. Тел. (057) 703-12-21.

www.triada-pack.com, e-mail: sale@triada.kharkov.ua

ISO 9001:2015 № UA228351, FAMO TRIADA LLC (065445)